JOSÉ SARAMAGO

1998 NOBEL EDEBİYAT ÖDÜLÜ

FİLİN YOLCULUĞU

Çeviren: Pınar Savaş

2. BASKI

ROMAN

TURKUVAZ KİTAP

Çevirmenin Notu

José Saramago Filin Yolculuğu'na hastalığı nedeniyle sık sık ara vermek zorunda kaldı ve romanının bir bölümünü hastane yatağında yazdı. Eşinin ifadesine göre, en büyük korkusu bu kitabı tamamlayamamaktı. Yapıtını bitirebilmesiyle hem edebiyat dünyası zenginleşti hem de Saramago'nun belki de son yapıtını okumaktan mahrum kalmadık. Yazarın üslubu ve çeviriyle ilgili birkaç noktaya dikkat çekmenin okura yararlı olabileceğini düşündüm:

Saramago alışageldiğimiz dilbilgisi kurallarını reddeden bir yazar. Filin Yolculuğu'nda noktalama işareti olarak sadece nokta ve virgül kullanılmış. Büyük harfe yalnızca noktadan sonra ve diyalog başlarında yer veriliyor, özel adlar büyük harfle başlamıyor ve özel adlara ulanan ekler de tepeden virgülle ayrılmamış. Üç-dört sesli harfin yan yana gelerek okumayı hayli güçleştirdiği birkaç yabancı sözcükte özel adları tepeden virgülle ayırmayı tercih ettim.

Saramago'nun diyalog formunda olmayan diyalogları anlatıyla bütünleşerek, bir anlamda anlatıya kaynayarak örneğin bir betimlemenin ardına eklemleniyor, birinin söze girdiğini büyük harfle başlayan sözcükten ve elbette metnin gidişinden kavrıyoruz. Alışageldiğimiz tırnaklar ya da konuşma çizgileri yok. Yazar çoğu kez kimin söz aldığını da belirtmiyor ve "dedi", "ekledi" türünden diyalogu kapatan ifadelere yer vermiyor. Türkçe sözcüklerde eril ve dişi ayrımı olmadığı için birkaç yerde özne eklemeye ihtiyaç duyduysam da, yazarın üslubuna elimden geldiğince sadık kalmaya özen gösterdim.

Metinde yarım bırakılmış ya da virgüllerle birbirine eklenmiş uzun cümleler, bazen aynı cümle içinde bile değişen yüklem zamanları yine yazarın tercihidir. Saramago'nun kendi sesi, yani anlatıcı da sık sık araya girerek hikâyeyi 16. yüzyıldan günümüze çekmekte, şakalar, kıyaslamalar yapmakta, yorumda bulunmaktadır.

Konuşan kişilerin eğitimsizliği, özellikle de fil terbiyecisi Subhro'nun Hintli olup Portekizce'yi yarım yamalak konuşması nedeniyle, onların ağzından aktarılan kimi hikâyelerin dili okura ikircikli, tutuk, tuhaf gelebilir, kanımca bir o kadar da eğlencelidir. Umarım okura da keyif verecektir.

Son olarak, orijinal metinde hiç dipnot yoktur. Okumayı kolaylaştırmak amacıyla yazarın kutsal kitaplara, başka edebi metinlere, tarihi olaylara, coğrafyaya vb. gönderme yaptığı yerlerde aydınlatıcı olduğuna inandığım dipnotlar vermeyi uygun bulduğumu belirtmek isterim.

Pınar Savaş

Gilda Lopes Encarnação Salzburg Üniversitesi'nde Portekiz Dili Bölümü'nde öğretim görevlisidir, gittiğimiz lokantada bana Filin Yolculuğu'nu anlatmasaydı bu kitap var olmazdı. Ona Mozart'ın kentinde satılan ve Avrupa'nın belli başlı yapılarını temsil eden küçük, ahşap heykellerin ne olduğunu sordum. Aralarında bizim Belém Kulesi'nin de olması ilgimi çekmişti ve bir güzergâhı işaret eder gibi görünüyorlardı. Bana XVI. yüzyılda, III. Don João döneminde, tam olarak 1551'de bir filin yaptığı yolculuktan söz etti. Fil Lizbon'dan Viyana'ya gitmişti. Burada bir hikâye olabilirdi. Gilda Lopes'den ipuçları toplamamda bana yardım etmesini istedim, gerekli tarihi bilgiyi bir araya getirmemde çok değerli yardımları oldu. Bu kitabı o masadaki dostlarıma borçluyum, herkesin önünde hepsine son derece minettar olduğumu belirtmek ve en içten teşekkürlerimi sunmak isterim.

José Saramago

1. Bölüm

Düzgün işleyen bir kamu yönetiminde yatak odaları kutsal, laik ya da yasadışı olarak nitelenebilirler, bu odaların öneminin farkında olmayanlara son derece münasebetsiz gelebilirse de, burada anlatmaya niyetlendiğimiz, bir filin avusturyaya yaptığı olağanüstü yolculuğun ilk aşamasıdır ve üç aşağı beş yukarı portekiz saray erkânının yatma saatinde şekillenir. Burada üç aşağı beş yukarı gibi belirsiz bir ifadenin rastlantı eseri kullanılmadığı da kaydedilmelidir. Böylelikle belli bir zarafetle fiziksel ve fizyolojik mezhebin ayrıntılarına da girmiş olduk ki, biraz densiz, çoğunlukla da gülünçtürler ve böyle kâğıt üzerine aktarılmaları hem portekiz ve los algarbes[1] kralı üçüncü don juanın hem de zevcesinin, alcacér-quivirde savaşmaya gidip daha ilk çatışmada ölen ya da kimilerinin iddia ettiği gibi savaşa bile katılamadan arifesinde hastalıktan telef olan don sebastianın müstakbel büyükannesi, avusturyalı doña catalinanın koyu katolikliğini de fena halde rencide ederler. Kral yüzünde somurtkan bir ifadeyle, kraliçeye dedi ki, Bana kalırsa hanımefendi, Ne size kalırsa efendim, Kuzen maximiliana dört yıl önceki düğününde verdiğimiz armağan soyuna sopuna ve meziyetlerine pek uygun görünmemektedir, hazır şimdi bu kadar yakınımızda, ispanya kralı naibi olarak valladolidde, yani bir taş atımı uzakta bulunuyor, yani demek istiyo-

1 Algarve (Algarbe): Portekiz anakarasının en güneyi. Ekonomisi büyük ölçüde turizme dayalı on altı belediyeden oluşur. (ç.n.)

rum ki ona daha değerli bir şey versek, şöyle dikkat çekecek türden, Altın çanak öneririm efendim, kutsal ekmeğin konduğu altın ayin çanaklarının maddi değeri ve manevi anlamı bir arada düşünülünce, dalkavukluk edilecek kişinin hoşuna gittiğini gözlemlemişimdir, Kilisemiz böylesi bir cömertliği hiç de uygun bulmayacaktır, hiçbir kaydı silmeyen belleğinde kuzen maximilianın luther yanlısı protestanların devrimlerine sempatiyle bakmasını ilelebet saklamaktadır, luther miydi, calvin miydi sahi, hiçbir zaman emin olamadım ya neyse, Düşünmemeyi tercih ettiğim şeytanlardır hepsi de, diye cevap verdi kraliçe bir yandan da ıstavroz çıkartarak, yarın erkenden gidip günah çıkarmam gerekecek, Neden özellikle yarın hanımefendi, günah çıkarmak gündelik uğraşınız değil mi, diye sordu kral, Düşmanımın ses tellerime taktığı şu ağza bile alınmaması gereken fikirler yüzünden, baksanıza, sanki cehennemin buharı değmiş gibi yanıyor boğazım. Kraliçenin duyusal abartılarına alışkın olan kral omuzlarını silkerek avusturya arşidükü maximilianı memnun edecek hediye arayışına girişti, zorlu bir uğraştı doğrusu. Kraliçe dua ardına dua mırıldanırken aniden sustu ve handiyse çığlık attı, Süleymanımız var ya, musevi kralın durup dururken yardıma çağrılışına bir anlam veremeyen şaşkın don juan, Ne, diye sordu, Evet efendim, süleyman, fil, kral azarlar bir tavırla, Fili ne halt edeyim ben şimdi, dedi, ayağa fırlayan kraliçe, Hediye efendim, düğün hediyesi, diye yanıt verdi hem keyifliydi hem de heyecanlı mı heyecanlı, Aradığımız bir düğün hediyesi değil, Ne fark eder ki. Kral üç kez art arda başını yavaşça salladı, durakladı, üç kez daha salladı ve sonunda, Bana ilginç bir fikir gibi geldi diye kabul etti, Sadece ilginç değil, iyi bir fikir, hatta parlak bir fikir, diye ısrar etti kraliçe, sabırsız, neredeyse dikkafalı çıkışına engel olamayarak, Bu hayvan hindistandan geleli iki yılı geçti, yiyip içip yan gelip yatıyor, su yalağı hep dolu, önünde dağlar kadar saman yığılı, hiçbir işe ya-

ramayan bir yaratığı besliyoruz, faydalanma umudumuz da yok, Suç zavallı hayvanın değil, burada ona uygun iş yok, kalas taşıması için bıçkıhanelere gönderebilirim ama zavallıcık çok ıstırap çeker çünkü onun mesleki uzmanlığı kütük taşımak, eğriliği hortumunun yapısına çok daha uygun, Daha ne işte, viyanaya gidiversin, Peki nasıl gidecekmiş, diye sordu kral, Haa, bu bizim meselemiz değil, kuzen maximilian sahibi olacağına göre, bunu çözümlemek ona düşer, hâlâ valladoliddeyse elbette, Tersini haber almadım, Süleymanın valladolide dek yürümesi gerekecek kuşkusuz, yol fena sayılmaz, Ve viyanaya da yürüyecek çaresiz, Dura kalka, dedi kraliçe, Dura kalka, diye ciddiyetle onayladı kral, Yarın kuzen maximiliana yazacağım, armağanı kabul ederse bazı tarihleri kesinleştirip formaliteleri halletmemiz gerekecek, mesela ne zaman viyanaya doğru yola çıkmak niyetinde, süleyman lizbondan valladolide kaç günde gidebilir, oradan sonrası bizim meselemiz olmadığına göre gerisine karışmayız, Evet, gerisine karışmayız, dedi kraliçe, ama yüreğinin derinliklerinde, ki varlığın çelişkilerinin kendini açık ettiği yerdir, süleymanı o kadar uzak topraklara, o kadar tuhaf insanların arasına yolladığı için keskin bir acı hissetti.

Ertesi gün, kral sabahın erken saatlerinde başyaveri pedro de alcáçova carneiroyu çağırttı ve bir mektup dikte etti, ama mektubu ne ilk denemede ne ikincisinde ne de üçüncüsünde istediği gibi olunca, sonunda, bu işi en iyi okullardan birinde, öz babası antonio carneironunkinde öğrenen ve babasının ölümüyle mesleğini miras alan uzman memuruna devretti ve onun belagat yeteneğine, pragmatizmine, egemen sınıfın üyelerinin birbirlerine gönderdikleri mektupların kuralları konusundaki engin deneyimine ve bilgisine tümüyle güvenmek zorunda kaldı. Yaverinin yazdığı mektup hem sözleri hem de içeriği açısından kusursuzdu, diplomatik bir ifadeyle arşidükün bu hediyeden hoşlanmaması teorik ihtimalini de gözardı etmiyordu ama, arşidükün olum-

suz cevap vermesi dünyada mümkün görünmüyordu, çünkü portekiz kralı stratejik bir paragrafta tüm krallığında fil süleymandan daha değerli bir şey olmadığını belirtmişti, bu farklı türleri birbirleriyle ilişkilendiren ve akraba kılan ilahi yaratılışın birlikçi hassasiyeti açısından böyle olduğu kadar, hatta insanoğlunun filden artanlarla yapıldığını iddia edenler bile vardı, hayvanın simgesel, içkin ve dünyevi değeri açısından da böyleydi. Mektuba tarih atıp mühürleyen kral başseyisini, en güvendiği asilzadesini huzuruna çağırtarak görevi özetledi, duruma uygun, her şeyden önemlisi de ona verdiği görevin sorumluluğuna yaraşır muhafızlar seçmesini emretti. Şövalye bir kâhinin ağırbaşlılığıyla şu gizemli sözleri söyleyen kralın elini öptü, Atmaca gibi hızlı, havadaki kartal kadar güvende olun, Olur efendim. Sonra kral ses tonunu değiştirerek bir-iki pratik öğüt verdi, Gerek gördüğünüzde atlarınızı değiştirmenizi hatırlatmama gerek yok, posta istasyonları bu iş için var, vakit ekonomi yapma vakti değil, ahırlara desteklemeleri için emir vereceğim, eğer mümkünse, zaman kazanmak için castilla yollarında dörtnala giden atlarınızın sırtında uyumanız gerektiğini düşünüyorum. Ulak bu imalı şakayı ya anlamadı ya da anlamazdan geldi ve Emirleriniz başım üzerine, hayatım pahasına söz veriyorum, dedi, sırtını krala dönmeden, her üç adımda bir reverans yaparak geri geri gitti ve huzurdan ayrıldı. En iyi seyisim, dedi kral. Bu iltifatlara bir son verme kararında olan başyaver, majesteleri için bizzat seçtiği başseyisin başka türlü olamayacağını ve davranamayacağını söyledi. Birden babasının bir öğüdünü hatırladı, Dikkatli ol oğlum, sürekli tekrarlanan övgüler kesinlikle memnuniyetsizlikle son bulacaktır, aslında birer yergi sayılırlar. Bunun üzerine nedeni başseyisinkinden tümüyle farklı olsa da, başyaver de susmayı yeğledi. Bu kısa sessizlik esnasında, kral nihayet sabah uyandığında aklına düşen niyetinden söz etti, Düşünüyorum da, sanırım gidip süleymanı görmem yerinde

olur, Majesteleri saray muhafızlarına haber vermemi isterler mi, diye sordu başyaver, Hayır, iki içoğlanı yeter de artar, biri haber iletmek için, öteki de neden ilkinin hâlâ dönmediğini öğrenmesi için, Ah siz, sayın başyaver, bana eşlik etmek ister misiniz, Majesteleri, bana büyük onur verdiniz, bunu hak etmiyorum, Belki de tıpkı babanız gibi çok daha fazlasını hak ediyorsunuz, huzur içinde yatsın, Haşmetmeap babamınkileri öptüğüm sevgi ve saygıyla ellerinizden öperim, Sanırım bu da benim hak ettiğimden çok daha fazla, dedi kral gülümseyerek, Münazara ve hazır cevaplıkta kimse ellerinize su dökemez majesteleri, Bakın, çevremde doğuma hakim olan yazgının bana güzel söz söyleme yeteneği bahşetmediği dedikodusunu yapanlar var, Dünyada her şey güzel söz söylemekten ibaret değildir haşmetmeap, bugün yapacağınız gibi fil süleymanı ziyaret etmek gelecekte şairane bir davranış olarak nitelenebilir, Şairane davranış nedir, diye sordu kral, Bilinmez ki majesteleri, ancak olup bittikten sonra farkına varırız, Ama ben, şimdilik, sadece süleymanı ziyaret etme niyetinde olduğumu bildirdim, Belki de kralın ağzından çıkması yeter de artar, Sanırım güzel söz söyleme sanatında buna kinaye dendiğini duymuştum, Özür dilerim haşmetmeap, Kabul edildi başyaver, tüm günahlarınız bu ciddiyetteyse, mekânınızın cennet olmasını garantilemişsiniz demektir, İçinde yaşadığımız zamanlar cennete gitmeye imkân verir mi, emin değilim majesteleri, Ne demek istediniz şimdi, Buralara engizisyon geliyormuş majesteleri, günah çıkarma ve günahı bağışlama izin belgeleri[2] tükenmiş, Engizisyon hıristiyanlar arasındaki birliği sağlayacaktır, amacı budur, Kutsal amaç, buna hiç kuşku yok majesteleri,

---

2 Düşman topraklarda, zarar görmeden, saldırıya uğramadan yolculuk edebilmek için verilen bir belgeyle ilgili ironi. Sözgelimi, Trento Konsili'ne zarar görmeden, Katoliklerin saldırısına ya da cezalandırmasına uğramadan gelebilmeleri için Protestanlara Papalık tarafından bu belgeler verilmiştir. (ç.n.)

tek sorun bu amaca hangi araçlarla ulaşılacağı, Amaç kutsalsa, o amaca hizmet eden araçlar da kutsaldır, dedi kral epeyce huysuz bir tavırla, Majestelerinden özür dilerim, ayrıca, Ayrıca ne, Beni süleymanı ziyaret etmekten bağışlamanızı rica ederim, bugün majestelerinin hoşuna gidecek bir eşlikçi olmadığımı hissediyorum, Size izin vermiyorum, o çayırda size ihtiyacım var, Sorumu fazlasıyla küstah bulmazsanız nedenini öğrenebilir miyim, belli belirsiz bir gülümsemeyle, Şairane davranış diye nitelediğiniz şeyin ne olduğunu anlayacak kadar parlak zekâlı değilim, diye cevap veren kralın sakalı ve bıyığı kötücül, handiyse mefistofelese yaraşır bir ifadeyi resmediyordu, Emirlerinize amadeyim efendim, Saat beşte sarayın kapısının önünde dört at hazır edilmesini istiyorum, benimkinin iri, şişman ve geniş sırtlı olmasını tavsiye ederim, hiçbir zaman iyi bir binici olmadım, yaşım ve yaşımın neden olduğu arazlar düşünülürse, bu sıralarda daha da berbatım, Emredersiniz efendim, İçoğlanlarını da iyi seç, olur olmaz her şeye kıkırdayanlardan olmasınlar, içimden boyunlarını buruvermek geliyor, Emredersiniz efendim.

Yola çıkabildiklerinde saat beş buçuğu geçmişti, hazırlandıkları geziyi haber alan kraliçe de katılmak istediğini bildirmişti. Süleymanın yaşaması için çitle çevirdikleri çayır ahırların yanıbaşındaydı ve o kadar yakın mesafeye gitmek için atlı arabayı hazırlatmaya gerek olmadığına kraliçeyi ikna etmek pek zor olmuştu. Ve eminim ki atla gelmek istemezsiniz hanımefendi, dedi kral, hiçbir yanıtı hoş karşılamayacağını belli eden kesin bir ifadeyle. Kraliçe bu hazmedilmesi güç yasağa boyun eğerken, tüm portekizde, hatta tüm dünyada süleymanı kendisinden daha fazla seven birinin olmadığını söyleyerek homurdanıyordu. Burada insanın çelişkilerinin nasıl birbirine eklendiği görülüyor. Zavallı hayvancağızı, hindistanda olsa yıllarca ve yıllarca hiç acı-

madan çalıştırılacak bir cefakâr açısından hakaretlerin en berbatı sayılacak şekilde işi gücü ve yaran olmayan bir yaratık diye niteledikten sonra, avusturyalı catalina, sadece görünüşte de olsa, şimdi tutmuş efendisine yani kocasına ve krala meydan okumasına neden olacak kadar aşikâr bir pişmanlık sergiliyordu. Aslında bir bardak suda fırtına koparılıyordu, getireceği yanıt ne olursa olsun başşeyisin gelmesiyle yatışacak küçük bir evlilik krizinden ötesi değildi. Arşidük fili kabul ederse, sorun kendiliğinden çözülecek ya da viyanaya yapılacak yolculuk çözecekti, kabul etmezse, halkların bin yıllık deneyimiyle, hayal kırıklıklarının, hüsranların ve yanılgıların insanların ve fillerin gündelik tayını olduğunu bir kez daha yinelememiz gerekecekti ve hayat devam edecekti. Süleymanın başına geleceklerden haberi yoktu elbette, başşeyis, yani kaderinin elçisi dört nala valladolide gidiyordu, eyerinin üzerinde uyumaya kalkışmanın kötü sonucunu yedeğine almıştı bile, portekiz kralıysa, başyaverinden ve iki içoğlanından oluşan gösterişsiz maiyetiyle, aziz hieronymus manastırının ve süleymanın yaşadığı çitle çevrili çayırın önündeki belén sahiline varmıştı. Zaman geçtikçe evrendeki her şey birbirine ulanacaktır. İşte fil oradaydı. Afrikalı akrabalarından daha küçüktü, üzerini örten kir tabakasından belli olmasa da, doğanın bahşettiği güzelliği tahmin edilebilirdi kuşkusuz. Bu hayvan neden bu kadar kirli, diye sordu kral, Terbiyecisi nerede, bir terbiyecisi olduğunu tahmin ediyorum. Hintli hatları olan bir adam yaklaşıyordu, üzerindekiler paçavraya dönmüştü, yerli malı, yerli dikim giysilerin karmaşasıydı, ya kötü bir örtünmelikti ya da aynı bedenin üzerinde bulunan, iki yıl önce fille beraber gelen egzotik kumaş parçalarını kötü örtüyordu. Filin terbiyecisiydi. Başyaver adamın kralı tanımadığını anında fark etti, durumun resmi takdimlere uygun olmamasını fırsat bilerek Majesteleri, size süleymanın terbiyecisini takdim etmeme izin verin, bay hintli, size portekiz kralı üçüncü don

juanı takdim ediyorum, tarihe merhametli kral olarak geçecektir, dedi, içoğlanlarına dönerek içeri girmelerini ve kaygılı fil terbiyecisine çok berbat sorunların habercisi olan ciddi bakışıyla onu süzen sakallının kişiliği ve özelliği hakkında bilgi vermelerini emretti, Kraldır. Adam yıldırım çarpmış gibi durdu, kaçmak istermiş gibi bir hareket yaptıysa da, içoğlanları paçavralarından yakalayarak çite kadar ittiler. Çitin dışına iliştirilen el yapımı rustik merdivene tırmanan kral hem sinirlenerek hem de iğrenerek sahneyi izliyordu, tanrının izniyle pis kokulu dışkılarını kısa bir süre sonra kibirli avusturyanın viyanasına boşaltacak olan bu kalın deri-li kaba saba memeliye, bu neredeyse dört yardalık hortuma duygusal bir ziyarete yeltenmesine neden olan o sabah coşkusuna kapıldığına pişman olmuştu bile. Suçun en azından bir kısmı başyaverinin ya da şairane davranış konusundaki, hâlâ aklını meşgul eden laf ebeliğinindi. Başka konularda pek takdir ettiği memuruna meydan okurcasına baktı, beriki, kralın aklından geçenleri okumuş gibi, Şairane davranış majesteleri, buraya gelmiş olmanızdır, fil bahaneden başka bir şey değil, dedi. Kral homurdandı ama ne dediği anlaşılamadı, daha sonra kararlı ve anlaşılır bir sesle, Bu hayvanı derhal tertemiz istiyorum, dedi. Kendini kral gibi hissediyordu, o bir kraldı ve hükümdarlık hayatı boyunca böyle bir cümle sarf etmediğini düşünecek olursak, böyle duygulanması anlaşılırdı. İçoğlanları bu emri filin terbiyecisine aktarınca, adam altında araç gerece benzer bir şeylerin bulunduğu dama doğru seyirtti, belki de gerçekten araç gereçtiler de, ne işe yaradıklarını söyleyebilen yoktu. Damın hemen yanıbaşında, hayvan terbiyecisinin yaşadığı yer olması gereken, ahşap levhalardan ve kof kiremitlerden derme çatma bir kulübecik vardı. Adam çalı çırpıdan yapılma uzun saplı bir fırçayla geri döndü, filin su içtiği yalaktan büyük bir kovaya su doldurdu ve işe koyuldu. Fil halinden pek memnundu. Su ve fırça hoş bir anısını canlandırmış olmalıydı,

hindistanda bir nehir, pürtüklü bir ağaç gövdesi, tüm yıkama işlemi süresince, saniyelerin sayıldığı yarım saat, hiç kımıldamaması, hipnotize olmuşçasına güçlü ayaklarının üzerinde yerine mıhlanmış durması bunun kanıtıydı. Bedensel temizliğin yüce erdemleri bilindiğine göre, o filin gidip de sanki yerine başka bir filin gelmesine şaşırmamalı. Üzerini kaplayarak derisini görünmez kılan kir tabakası su ve fırçanın sihirli bileşimiyle yok olmuştu, süleyman üzerindeki bakışların karşısında tüm görkemiyle kendini sergiliyordu. İyi bakınca, süleymanın görkemi göreceli bir konuydu. Asya filinin derisi, ki süleyman bir asya filiydi, kaba ve pürüzlüdür, kahverengiye çalan kül grisidir, tüylerle ve lekelerle bezelidir, tevekkülle kendini olduğu gibi kabul etmesi ve vişnuya şükretmesi gerektiğini bilse de, bu durum süleymanın canını sıkardı. Bir mucize bekler gibi, vaftiz olur gibi yıkanmaya teslim olduysa da, sonuç bir kez daha ortadaydı, tüyler ve lekeler. Kral fili görmeyeli bir yılı aşmıştı, ayrıntıları unutmuştu ve şimdi gözünün önündeki görüntüden hiç de hoşnut değildi. Kalın derili memelinin hafif eğimli, gözalıcı parlaklıktaki uzun ve sivri dişleri ileriye uzatılmış iki kılıcı andırıyordu. Ama en kötüsüne daha sıra gelmemişti. Portekizin ve elbette ki los algarbesin kralı, alt tarafı imparator beşinci carlosun damadı olan bir muhteremin gönlünü alabilmenin mutluluğunun doruğundayken, birden kendini bu rezil yaratığın doymak bilmez ön dişlerine doğru düşecekmiş gibi hissetti. Kral kendi kendine, Ya arşidük filden hoşlanmazsa, hiç fil görmediği için hediyeyi kabul edeceğini hayal etsek bile, onu çirkin bulur ve geri gönderirse, avrupa birliğinin merhametli ya da alaycı bakışları karşısında küçük düşmenin utancına nasıl katlanabilirim, diye düşündü. Sadece başyaverinin kendisine bir can kurtaran simidi atabileceğini bilen kral, Size nasıl görünüyor, sizce hayvanın nasıl bir imajı var, diye sormaya karar verdi, Güzel ya da çirkin, majesteleri, herkese göre değişebi-

lir, bilirsiniz kuzguna yavrusu güzel gelir, bu genel yasanın özel örneğinin üzerinde duracak olursak, ben buradan bakınca asya fillerinin muhteşem bir örneğini görüyorum, tüm o tüyler ve lekeler doğasından kaynaklanıyor, bence arşidük file bayılacak, hem saray ahalisinin hem de gittiği her yerde viyana halkının gözlerini kamaştıracak. Kral rahatlayarak derin bir nefes aldı, Haklı olduğunuzu umarım, İnsan tabiatının nasıl olduğuna ilişkin bir şeyler biliyorsam haklı olduğumu sanıyorum efendim, şu ana kadar yapıp ettiklerinden son derece kurnaz biri olduğunu çıkardığım avusturya arşidükü için bu hayvanın öncelikli bir politik araç haline geleceğini söylememe izin verin, İnmeme yardım edin, bu konuşma başımı döndürüyor. Başyaver ve iki içoğlanı yardıma koştular, kral birkaç basamağı fazlaca zorluk çekmeden indi. Ayaklarının altında sağlam toprağı hissedince rahat bir nefes aldı, o devirlerde böyle şeyler bilinmese de, muhtemelen kanındaki oksijen miktarının yükselmesi ve kafasının içindeki kan dolaşımının hızlanmasıyla, normal koşullarda asla aklına gelmeyecek bir şeyi düşündü. Bu adam viyanaya asla bu durumda, böyle paçavralar içinde gidemez, ona iki giysi dikilmesini emrediyorum, biri iş giysisi olacak filin sırtına binerken giyecek, ötekini de topluluk içine karıştığında giysin, avusturya sarayında kötü bir izlenim bırakmasını istemem, aşırıya kaçmayın ama onu gönderen ülkeye yaraşan giysiler olsun, Hemen dikilecek majesteleri, Ha, bu arada adı neymiş. Bir içoğlanına gidip öğrenmesi için işaret etti, başyaverin kendisine iletiği cevap aşağı yukarı şöyleydi, subhro. Subro, diye tekrarladı kral, ne biçim bir admış öyle, H harfiyle haşmetmeap, yani adam öyle söyledi, diye açıkladı başyaver. Portekize geldiği zaman ona joaquin adını takmış olmalıydık, diye homurdandı kral.

2. Bölüm

Üç gün sonra, muhafızlarını ardına katmış gelen başseyis akşam karanlığı basmak üzereyken sarayın kapısında atından indi, hem yolların tozu hem de insanların ve atgillerin kaçınılmaz kötü kokuları nedeniyle hiç de yola çıktığındaki kadar gözalıcı görünmüyordu, üzerindeki tozu silkeledi, merdiveni tırmandı, bekleme odasına girdi, başuşak gelişini haber vermeye koştu, gerçi o zamanlar böyle bir ünvan olup olmadığını bilmediğimizi itiraf etmemiz yerinde olur, ama bu kişiden buram buram yayılan beden kokularının bileşimi, yapmacıklı mütevazi tavırları ve bir çimdik de tahmin bir araya gelince, onu böyle tanımlamak doğru göründü. Arşidükün cevabını öğrenmek için sabırsızlanan kral yeni geleni hemen huzura kabul etti. Kraliçe catalina da salondaydı, anın aşkınlığı göz önüne alınacak olursa bu kimseyi şaşırtmamalı, özellikle de kocası kralın kararıyla kraliçenin düzenli olarak ülke yönetimini ilgilendiren toplantılara katıldığı ve asla edilgen bir dinleyici gibi davranmadığı biliniyorsa. Henüz açılmamış mektubu dinlemek istemesinin bir nedeni daha vardı, pek ihtimal dahilinde olmasa da arşidük maximilianın almanca yanıt vermiş olmasını umuyordu, o zaman en iyi çevirmen hemen oracıkta, el altında, böyle bir ifadeyi kullanmamıza izin verilirse hizmete hazır olacaktı. Kral başseyisin elindeki mektubu kaptı, arşidükün armasıyla mühürlenmiş kurdeleleri bizzat çözdükten sonra ruloyu açtı, latince yazıldığını anlamak için şöyle bir göz atmak yeterliydi. Portekizin bu adla vaftiz edilen

üçüncü kralı olan don juan latince konusunda kara cahil olmasa da, gençlik yıllarında biraz üzerinde durmuştu, kaçınılmaz tereddütlerinin, gereğinden uzun duraklamalarının ve büyük ihtimalle yapacağı yorum hatalarının huzurunda bulunanlarda pek sefil ve aslında hak etmediği bir kral imgesi oluşturacağını biliyordu. Artık öğrenegeldiğimiz gibi son derece kıvrak bir zekâya ve bunun sonucu olarak da hızlı tepkilere sahip olan başyaver fark ettirmeden iki adım öne çıkarak bekledi. Kral daha önce bu sahnenin provasını yapmışlar gibi son derece doğal bir sesle, Bu mektubu başyaverim okuyacak, sevgili kuzenimiz maximilianın fil süleymanı ona armağan etme arzumuza verdiği karşılığı portekizceye çevirecek, mektubun tümünü okumaya gerek olmadığını düşünüyorum, şu aşamada işin aslını öğrenmek bize yeter de artar, dedi, Öyle yapacağım efendim. Başyaver gözlerini dönemin mektup yazma sanatının yağmurdan sonraki mantarlar gibi pırtlattığı engin ve ağdalı saygı ifadelerinin üzerinde gezdirdikten sonra daha aşağıya baktı ve aradığını buldu. Cümleyi çevirmedi, sadece arşidük avusturyalı maximilian portekiz kralının armağanını kabul ediyor ve teşekkürlerini sunuyor, diye ilan etti. Kralın soylu yüzünde, bıyık ve sakalın oluşturduğu kıllı yığının altında tatminkâr bir gülümseme belirdi. Kraliçe de gülümsedi, ellerini avusturyalı arşidük maximiliandan başlayan ve son alacaklı olarak her şeye kadir tanrılara yönelen bir şükranın ifadesiyle birleştirdi. Kraliçenin ruhunun derinliklerindeki çelişkiler bir senteze, en alelade senteze varmışlardı, kimse kaderinden kaçamaz. Başyaver yeniden söz aldı, latincenin keşişlere özgü ciddiyetinin tınladığı gündelik portekizceyle mektuptaki diğer konulardan bahsetmeye koyuldu, Ne zaman viyanaya doğru yola çıkacağının kesinleşmediğini söylüyor, belki ekim ortalarında, ama emin değil, kraliçe hiç de gerekmediği halde, Ağustos başındayız, diye bildirdi, Ayrıca arşidük diyor ki efendim, majesteleri uygun görürlerse,

muhteşem süleymanı valladolide göndermek için onların yola çıkış tarihinin yaklaşmasını beklemenize gerek yokmuş, Ne muhteşemi yahu, diye sordu kral sinirlenerek, henüz filin sahibi bile değil, tutmuş adını değiştiriyor öyle mi, Muhteşem süleyman efendim, osmanlı sultanına gönderme yapıyor, Ah, öyle mi, siz olmasanız ne yapardım bilemiyorum sayın yaver, parlak zekânız beni yönlendirmek, yolumu aydınlatmak için her daim hazır olmasaydı, bu muhteşemin kim olduğunu nereden bulup çıkarabilirdim ki, Sizden özür diliyorum haşmetmeap, dedi başyaver. Huzurda bulunanların birbirlerine bakmaktan kaçındıkları utanç dolu bir sessizlik yaşandı. Memurun aniden kan hücum etmesiyle kızaran yüzü şimdi sakindi. Asıl özür dilemesi gereken benim, dedi kral, Majesteleri, diye kekeledi pedro de alcáçova carneiro, bağışlamamı istediğiniz her neyse, ben sadık kulunuzum sizi bağışlamak haddime mi, Biraz önce saygısızlık ettiğim başyaverimsiniz, bunu söylemeye beni zorlayan vicdanımdır başka bir şey değil, Rica ederim majesteleri. Kral herkesin susmasını sağlayan bir el hareketi yaptıktan sonra, Süleyman burada kaldığı sürece adı sadece süleyman olacak, onu arşidüke vermeye karar verdiğim günden beri nasıl alt üst olduğumuzu hayal bile edemez, burada bulunanlar arasında gitmesini isteyen olmadığına inanıyorum, çok tuhaf, bacaklarımıza sürünen bir kedi ya da onu biz yaratmışız gibi yüzümüze bakan bir köpek değil ki, yine de sanki bir şey bizden koparılıp alınıyormuş gibi hepimiz kederlere gark olduk, neredeyse umutsuzluğa kapıldık, dedi, Kimse sizden daha iyi ifade edemezdi, dedi başyaver, Sorunumuza geri dönelim, süleymanı valladolide gönderme hikâyesinde nerede kalmıştık, diye sordu kral, Arşidük fazla gecikmememizin iyi olacağını yazmış, böylece süleymanın yeni çevresine ve yeni insanlara uyum sağlayacak zamanı olacakmış, kullandığı latince kelime tam olarak bunu ifade etmiyor, ama şu anda aklıma gelenlerin en iyisi bu, Lafı dö-

nüp dolaştırmanın alemi yok, anladık, dedi kral. Bir dakika düşündükten sonra, Bu yolculuğu düzenleme sorumluluğunu başseyis üzerine alacak, dedi, iki adam fil terbiyecisine yardım edecek, su ve erzaktan sorumlu olacak adamlara da ihtiyaç var, bir kağnı hazırlayın mutlaka bir işe yarayacaktır, mesela su yalağını taşır, gerçi portekizimizde süleymanın su içip çimeceği dereler de ırmaklar da eksik değildir ama o tanrının cezası castilla güneşte kalmış bir kemik gibi kuruyup kavrulmuştur şimdi, ayrıca bir süvari birliği hazırlansın, kimsenin böyle bir işe kalkışacağını sanmasam da birileri süleymancığımızı çalmaya niyetlenebilir, başseyis hazırlıkların gidişatını krallığımın başyaverine bildirecek, kendisinden onu böyle uçarılıklarla meşgul ettiğim için özür dilerim, Bunlar uçarılık değil haşmetmeap, başyaver olarak bu mesele beni son derece yakından ilgilendiriyor, burada yaptığımız krallığımıza ait bir mal varlığını uzağa göndermekle aynı, kral yüzünde belli belirsiz bir gülümsemeyle, Krallığın mal varlığı olduğunu düşünmek süleymanın aklına bile gelmemiştir, dedi, Yemle suyun gökten düşmediğini anlaması yeter de artar efendim, Bana gelince, diye araya girdi kraliçe, kimsenin süleymanın gittiğini haber vermesini istemiyorum, zamanı gelince ben sorarım, siz de cevabını verirsiniz, dedi. Hıçkırıkları soylu boğazında düğümlenmiş gibi son sözcüğü boğulup gitti. Ağlayan bir kraliçe hepimizin edepli davranarak bakışlarını öte yana çevirmesi gereken bir sahnedir. Kral, krallığın başyaveri ve başseyisi de öyle yaptılar. Kraliçe yeri süpüren eteklerini hışırdatarak çıktı gitti, kral, Diyorum ya, süleymanın gitmesini istemiyoruz, diye ısrar etti, Hâlâ pişman olup vazgeçebilirsiniz, dedi başyaver, Oldum bile, ama son pişmanlık fayda etmez, süleyman yola çıkmak üzere, Majesteleri, ilgilenmeniz gereken daha önemli sorunlar var, bir filin sizi bu denli kaygılandırmasına izin vermeyin, Fil terbiyecisinin adı neydi, diye soruverdi kral, Subhroydu sanırım, Anlamı neymiş, Bil-

mem, ama sorabilirim, Sorun, süleymanı hangi ellere teslim ettiğimizi bilmek istiyorum, Daha önceki ellerin aynısı kralım, size filin ta hindistandan bu terbiyeciyle geldiğini hatırlatmama izin verin, O zaman gözden de gönülden ıraktı, bugüne dek o adamın adının ne olduğunu önemsemiyordum ama artık önemsiyorum, Anlıyorum majesteleri, Sizin karakterinizin hoşuma giden yanı leb demeden leblebiyi anlamanız, Babam çok iyi bir öğretmendi, siz de aşağı kalmazsınız, övgü ilk bakışta önemsiz bir şeymiş gibi görünür ama ölçüt babanız olunca hoşuma gitti, İzin verirseniz ben huzurdan çekilebilir miyim, diye sordu başyaver, Hadi, hadi işinizin başına dönün, fil terbiyecisinin yeni giysilerini unutmayın, adı neydi, Subhro efendim, h harfiyle, Tamam.

3. Bölüm

Bu konuşmanın üzerinden on gün geçtikten sonra, güneş ufuk çizgisinde yükselirken süleyman iki yıl boyunca pek de iyi bir yaşam sürmediği çitin ardından çıktı. Kervan daha önce sözü edildiği gibi düzenlenmişti, yukarıda, en tepede, filin omzunda oturan terbiyecisi, her konuda ona yardımcı olacak iki adam, erzakla ilgilenecek ırgatlar, yoldaki engebelerin bir o yana bir bu yana sarstığı su yalağını taşıyan kağnı, farklı otlardan oluşan dev saman yığını, yolculuğun güvenli geçmesini ve hepsinin sağ salim gidecekleri yere ulaşmasını sağlamakla görevli süvari birliği ve son olarak da, kralın aklına gelmeyen bir şey, silahlı kuvvetlere ait iki katırın çektiği levazım arabası. Sabahın köründe yola çıkmaları, hazırlıkların büyük gizlilik içinde yürütülmesi meraklıların ve başka tanıkların yokluğunu açıklasa da, fil ve eşlikçileri yolun ilk dönemecinde gözden yiter yitmez lizbona doğru yönelen saraya ait arabayı gözden kaçırmamalıyız. İçinde portekiz kralı üçüncü don juan ve başyaveri pedro alcáçoba de carneiro vardı, yaveri daha sonra görüp göremeyeceğimiz bilinmez çünkü hayat plan yapanlara güler, sükûnet beklediğimiz yeri şamataya boğar ve bir daha görmeyeceğimizi sandığımız birini aniden karşımıza çıkartır. Şu terbiyecinin adının anlamı neydi, unuttum, diye sordu kral, Beyaz majesteleri, adam beyaz değil ama subhro beyaz demekmiş. Sarayın bir odasında, perdelerin loşluğunda uyuyan kraliçe kâbus görüyordu. Süleymanı çitten çıkardıklarını görüyordu, herkese filin nerede olduğunu sordu-

günü görüyordu, Neden bana haber vermediniz, ama ertesi ne doğru uyanmaya karar verdiğinde kimseye bu soruyu sormayacaktı, kendi inisiyatifiyle sormayı aklına getirip getirmeyeceği de asla bilinemezdi. İki-üç yıl içinde biri ramlantı eseri fil sözcüğünü telaffuz ederse, portekiz kraliçesi avusturyalı catalina, Bir fil vardı sahi, süleyman, hâlâ şu çayırda mı yoksa viyanaya gönderdiler mi diye sorabilirdi, viyanada, başka vahşi hayvanlarla birlikte bir tür hayvanat bahçesinde yanıtını alınca da, Ne kadar şanslı bir hayvanmış şu fil, dünyanın en güzel kentinin tadını çıkartıyor, ben burada bugünle gelecek arasına hapsoldum, ama ikisinden de umudum yok, diyebilirdi. Kral aynı mekândaysa bu sözleri duymazdan gelir, krallığın başyaveri, artık yakından tanıdığımız pedro alcáçoba carneironun ta kendisi, engizisyon hakkında söylediğinden çıkarabileceğimiz gibi inançla, ibadetle pek arası olmasa da susmayı daha sakınımlı bulur, gökkubbeye şu fili kalın bir unutuş örtüsüyle örtmesi için sessizce yakarırdı ki şekli şemali unutulsun ve tembel imgelemlerde yine tuhaf görünümlü bir hayvan olan hecin devesiyle ya da kaderin pek de hayrına davranmayarak sırtına iki hörgüç yüklediği herhangi bir deveyle karıştırılsın ve böyle önemsiz hikâyelerle uğraşanların belleklerini daha fazla meşgul etmesin. Geçmiş uçsuz bucaksız, taşlık bir arazidir, kimileri sanki otobanda ymış gibi geçip gitmekten hoşlanırken kimileri de sabırla bir taştan ötekine seker, taşı yerden kaldırır çünkü altında ne olduğunu öğrenmek ister. Bazen akrepler, çıyanlar, çatlamak üzere kozalar çıkar, ama kırk yılda bir de olsa bir fil çıkması, omzunda subhro adındaki terbiyecisini taşıması, bu adın beyaz anlamına gelmesi, bu sözcüğün belén sahili yakınında kralın ve krallığın başyaverinin önüne çıkan adama hiç yakışmaması, adamın da bakmakla yükümlü olduğu fil gibi başka dünyaya ait görünmesi de imkânsız değildir. En iyi cins kumaşın bile lekelenebileceği konusundaki bu bilgece uyarıyı anlamamız için

nedenler mevcuttur ve fille terbiyecisinin başına gelen de budur. Çitle çevrili çayıra ilk kapatıldıklarında halkın meraklı son kertesine varmıştı, hatta saray ahalisi belen sahiline çok seçkin geziler düzenlemiş, asilzadeler, hanımefendiler ve beyefendiler kalın derili memeliyi seyre gitmişti, ama kısa zamanda bu ilgi sönmeye yüz tutmuştu, görünen köy kılavuz istemez, bakıcının giysileri paçavralara dönmüş, filin tüyleri ve lekeleri iki yıl boyunca üzerinde biriken kir tabakasının altında neredeyse görünmez olmuştu. Şimdi farklıydı elbette. Yolların bacaklarının yarısına kadar varan tozunu toprağını saymazsak süleyman tertemizdi, yürüyüşü havalıydı, terbiyecisinin rengarenk hint giysileri yoksa da yeni iş giysisinin içinde iki dirhem bir çekirdekti, üstelik de ya unutkanlıktan ya da kralın cömertliği sayesinde bedelini ödemesi gerekmemişti. Subhro süleymanın ensesinin kalın hortumuyla yaptığı oyuğa yerleşmiş, elindeki değneğin hafif okşamaları ya da sert deride iz bırakan cezalandırıcı dokunuşlarıyla yürüyüşü yönetiyordu, fil terbiyecisi subhro ya da beyaz bu hikâyenin ikinci ya da üçüncü kişisi olmaya hazırlanıyordu, öncelikli ve zorunlu başrol oyunculuğu süleymana aitti kuşkusuz, ardından da değeri ve önceliği konusunda her kafadan bir ses çıksa da, o, yok öteki, değil beriki, hayır diğeri, subhro ve arşidük gelecekti. Şu anda sesi çıkan fil terbiyecisiydi. Kervanın bir o yanını bir bu yanını süzerek belirgin bir düzensizlik keşfetti ki, kervanı oluşturan hayvanların çeşitliliğini, yani fili, insanları, atları, eşekleri ve öküzleri sayarsak bunda yadırganacak bir şey yoktu, her biri ister doğal ister zorla kendine özgü bir yürüyüş tutturmuştu, bu yolculukta kimse en yavaş hayvandan daha hızlı gitmeye yeltenemezdi kuşkusuz, ki bu da, herkesin bildiği üzre öküzdür. Öküzler, dedi subhro, paniğe kapılarak, öküzler nerede. Ne kendilerinden ne gölgelerinden ne de taşıdıkları ağır yükten iz var, su yalağı, kova, saman balyaları. Geride kalmış olmalılar, diye düşündü sakin olmaya ça-

lışarak, beklemekten başka çare yok. Filin tepesinden aşağı kaymaya hazırlandıysa da vazgeçti. Yeniden tırmanmaya da gerekebilirdi ve başaramayabilirdi. Prensipte onu hortumuyla kaldırıp da ensesine yerleştiren fildi. Hayvanın keyfi olmadığı, adama sinirlendiği ya da sırf terslenmek istediği için asansör görevini reddetmesi durumunda merdivenin sahibine çıkması gerekecekti ki, tepesinin taşı atmış bir filin basit bir destek görevi görmesi ve terbiyecisinin ya da bir başkasının sırtına tırmanmasına razı olması akıl alır şey değildi. Bu merdivenin değeri boyna asılı herhangi bir aziz reliği ya da madalyonu kadar simgeseldi. İçinde bulundukları durumda merdiven zaten işe yaramazdı çünkü geciken kağnıdaydı. Subhro yardımcılarından birini çağırarak birlik komutanına kağnıyı beklemeleri gerektiğini haber vermesini istedi. Dinlenmek atlara da iyi gelecekti, pek zorlandıkları söylenemezdi ya, ne dörtnal ne de tırıs, lizbondan beri ağır aksak ilerlemekten başka şey yapmamışlardı. Başseyisin valladoid'e yaptığı yolculukla ilgisi yoktu doğrusu, muhafızlarından bazılarının hâlâ belleklerinde sakladıkları o destanlara yaraşır at sürüş. Atlılar atlarından indiler, yayalar oturdular ya da yere uzandılar, çoğu fırsattan istifade uykuya daldı. Filin omzunda dimdik oturan bakıcı yolculuğa ilişkin hesaplar yaptı ve memnun kalmadı. Güneşin yüksekliğine bakılırsa, aşağı yukarı üç saattir yoldaydılar, bu fazlasıyla keyfi bir yürüyüş demenin farklı bir biçimiydi çünkü süleyman bu sürenin hiç de kısa sayılmayacak bir bölümünü çeşitli otları mideye indirmekle, çamur birikintilerinde uzun uzun çimmek arasında dönüşümlü harcamıştı, fil mantığına göre bu yaptığı yeni ve daha uzun banyolara ortam hazırlamak anlamına geliyordu herhalde. Süleymanın heyecanlı ve sinirli olduğu besbelliydi, file karşı son derece sabırlı olmak, her şeyden önemlisi de onu fazla ciddiye almamak gerekliydi. Süleymanın yaramazlıklarıyla bir saat kaybetmiş olmalıyız, diye düşündü fil terbiyecisi, sonra dü-

şünceleri zamandan uzama kayarak kendi kendine, Ne kadar yol yürümüş olmalıyız, bir fersah mı, iki mi, diye sordu. Zalim bir kuşku, aşkın bir soru. Hâlâ antik yunanlar ve romalılar arasında olsaydık, daima pratik hayatta edinilen bilgilerin tartışılmasına eşlik eden bir sükûnetle, dönemin güzergâhları ölçmekte kullanılan büyük ölçütlerinin yüz yirmi beş adım, mil ve fersah olduğunu söylerdik. Yüz yirmi beş adımı ve mili, kendi içindeki ayak ve adım bölümlemeleriyle birlikte bir kenara bırakalım ve subhronun kullandığı sözcük olan fersaha odaklanalım, ki bu da ayaklardan ve adımlardan oluşan bir mesafedir, ama tanıdık bir alanda kalmamız gibi çok büyük bir avantajı vardır. Çağdaşlarımız kolaycı alaycılığın kaçınılmaz gülümsemesi suratlarında, Hadi, hadi fersahın ne olduğunu herkes bilir derler. Onlara verebileceğimiz en uygun cevap şudur, Evet, herkes içinde yaşadığı dönemde biliyordu, ama sadece ve sadece içinde yaşadığı dönemde. Kadim fersah sözcüğüne dönersek, tüm zamanlarda ve herkes için aynıymış gibi görünür, örneğin romalılarla erken orta çağ arasında sahip olduğu yedi bin beş yüz ayak ve beş yüz adımdan, bugün mesafeleri böldüğümüz kilometrelere ve metrelere kadar uzun bir yolculuk yaptı, sırasıyla beş kilometre ve beş bin metreden daha az değil. Her ölçüm alanında benzer durumla karşılaşırız. Bu onamayı kanıtsız bırakmamak için almudu düşünelim, sıvı ve bakliyat ölçmekte kullanılır, çağa ve bölgeye göre değişir, on iki celemín ve kırk sekiz cuartillodan[3] oluşur, lizbonda, sayıları yuvarlayarak söylersek, on altı buçuk litreye denk gelir, portodaysa yirmi beş litredir. Öğrenme heveslisi meraklı okur, Peki aralarında nasıl anlaşıyorlardı, diye sorabilir, Konuşmayı bu ağırlık ve ölçü mecrasına çeken de Peki ya, biz, biz nasıl anlaşacağız, diye sorarak cevap vermekten kaçabilir. Neyse, bu mesele böyle apaçık ortaya konduktan

3 Metrik sisteme geçmeden önce, İspanya'nın bazı bölgelerinde bakliyat ve sıvı ölçmekte kullanılan ölçü birimleri. (ç.n.)

sonra, fil terbiyecisi ve ona eşlik edenler açısından son derece elzem ve bir anlamda da devrim yaratacak bir karar almamıza imkân tanıyacaktır, böylelikle onlar başka türlü anlaşma çareleri olmadığı için kendi çağlarının kullanımları ve alışkanlıklarına göre mesafelerden söz etmeye devam ederken bizler de bu konuda neler olup bittiğini anlamak için kendi modern ölçü birimlerimizi kullanacağız, böylelikle de durmadan o allahın belası çevrim tablolarına başvurmak zorunda kalmayacağız. Aslında on altıncı yüzyılda henüz varlığı bilinmeyen bir filmdeki gibi gelişecek her şey, oyuncuların konuştuğu dili hiç bilmediğimizde ya da yeterince bilmediğimizde yaptığımız gibi konuşmalara altyazı koyacağız. Bu nedenle bu hikâyede birbiriyle hiç kesişmeyen iki paralel konuşma olacak, birini hiç zorluk çekmeden anlayacağız, ötekiyse, şu andan itibaren sessizliğe bürünecek. İlginç bir çözüm.

Tüm bu gözlemler ve bilgiler, sonunda, bakıcının filin hortumundan kayarak aşağı inmesine, canlı adımlarla süvari birliğine doğru yürümesine neden oldu. Komutanın nerede olduğunu fark etmek zor değildi. Bir tür tente adamın birini azap veren ağustos güneşinden koruyordu, demek ki çok kolay bir çıkarsamada bulunulabilirdi, bir tente varsa, altında da bir komutan vardır, bir komutan varsa, onu güneşten koruyan bir tentesi de olacaktır. Fil terbiyecisinin nasıl dile getireceğini bilemediği bir fikri vardı ama komutan hiç farkında olmadan ona yardımcı oldu, Şu öküzlere ne oldu, gelecekler mi, gelmeyecekler mi, diye sordu, Bilemiyorum komutanım, onları henüz görmedim ama geçen zamana bakılırsa kısa süre içinde buraya ulaşmaları gerek, O zaman bekleyelim. Fil terbiyecisi derin bir nefes aldı ve heyecandan çatallanan sesiyle, Söylememe izin verirseniz, bir fikrim var, dedi, Bir fikrin varsa benim iznime ihtiyacın yok, Komutanım, haklısınız ama ben portekizceyi iyi konuşamıyorum, Hadi söyle neymiş şu fikrin, Çektiğimiz zorluğun

nedeni şu öküzler, Hâlâ ortalarda görünmediklerine göre öyle, Size söylemek istediğim, komutanım, sorun ortalarda göründüklerinde de devam edecek, Neden, Çünkü öküzler çok yavaş yürüyen hayvanlardır efendim, O kadarını ben de biliyorum, bunun için bir hintliye ihtiyacım yok, Bir çift öküzümüz daha olsa, onları da kağnıya koşarız ve hepimiz hem daha hızlı hem de birlikte yürürüz, İyi fikir, ama nereden bir çift öküz daha bulacağız, Buralarda köyler var komutanım. Komutan kaşlarını çattı, etrafta köylerin olduğunu inkâr edemezdi ve bir çift öküz daha satın alınabilirdi. Satın almak mı, diye sordu kendi kendine, öküzlere kral adına ihtiyacımız var ve valladolidden dönerken, onları şimdi bulmayı umduğum kadar iyi durumda geri getirir, ödünç aldığımız köye teslim ederiz. Bir yaygara duyuldu ve sonunda öküzler göründü, herkes alkışladı, fil bile hortumunu kaldırarak bir memnuniyet çığlığı saldı. Görüşü pek iyi olmadığı için o kadar uzaktan saman yığınını göremese de, midesinin derin mağarasından yemek saatinin çoktan geçtiğine ilişkin protesto sesleri yükselmeye başlanmıştı. Bu durum sağlıklı olmaları için fillerin de insanlar gibi belli aralıklarla beslenmeleri gerektiği anlamına gelmemelidir. Kulağa son derece şaşırtıcı gelse de, bir filin her gün iki yüz litre civarında su içmesi ve yüz elli ile üç yüz kilo arasında bitki yemesi gerekir, onu boynuna bir peçete bağlamış, masa başına geçmiş günde üç öğün yerken hayal edemeyiz, fil nasıl, ne zaman ve nerede besin bulabilirse o şekilde beslenir ve yegâne ilkesi sonradan ihtiyacını duyabileceği yiyeceği midesine indirmeden bırakmamaktır. Kağnının yanlarına ulaşması için yarım saat daha beklemeleri gerekecekti, bu sırada komutan mola emri verdi, ama daha önce, köylülerin de askerlerin de kızarmış pastırmaya dönmemesi için güneşin daha az kavurduğu bir yer aramaları gerekti. Beş yüz metre kadar yol aldıktan sonra küçük bir karakavak kümesi görerek oraya doğru yürüdüler. Koyu bir gölgelik değildi

ama haşin güneşin altında kızartma olmaya bin kez yeğdi. İhtiyaçları olursa diye yanlarına verilen, hiçbir işe yaramamışlardı demek için pek bir işe yaramayan diyeceğimiz ırgatlar heybelerinde taşıdıkları ya da çıkınlarında sakladıkları her zamanki azıklarını çıkardılar, irice bir ekmek parçası, birkaç sardalya, bir-iki kuru incir, kuruyunca taş gibi serleşen, bu nedenle çiğnenmesi mümkün olamadığı için kemirilen, böylece ağızla bir şey geveleme keyfini olabildiğince uzatan keçi peyniri. Askerlere gelince, onların kendi düzeni vardı. Bir süvari ister kılıcını kınından çekmiş mızrağını ileri uzatmış dörtnala düşmanın üzerine gidiyor olsun, ister sadece valladolide kadar bir file eşlik etsin, levazım sorunlarıyla ilgilenmez. Ne yemeğin nereden geldiğini ne de kimin hazırladığını sorar, tek derdi çanağın önüne dolu konması ve içindekinin yenilir yutulur cinsten olmasıdır. Kimileri tek başına, kimileri de arkadaşlarıyla oturmuş, hepsi de çiğneme ve yutkunma etkinliğine dalmışlardı, süleyman hariç. Subhro, fil terbiyecisi, süleymanın kendi sırasını beklediği köşeciğe iki balya saman gönderdi, balyaları çözmelerini emretti ve fili kendi haline bıraktı, Gerekirse bir balya daha götürün, dedi. Bu betimlemeyi kasten pek çoklarının fazla ayrıntılı bulacağı şekilde yaptık, çünkü subhronun zihnini açarak yolculuğun geleceği üzerine iyimser bir sonuca varmasını sağmak gibi faydalı bir sonucu var. Süleymanın günde üç-dört balya samanı mideye indirmesi gerektiğine göre, diye düşündü fil terbiyecisi, demek ki yükün ağırlığı giderek azalacak, bu arada iki öküz daha bulabilirsek yolumuz dağlık tepelik olsa bile bana mısın demez. İyi fikirler de kötü fikirler de aynı dertten mustariptirler, demokritosun atomları[4] ya da bir sepetteki kirazlar gibi birbir-

4 Demokritos (İ.Ö. 460-370) Abdera doğumlu Yunan filozof. Socrates öncesi dönemin en önemli filozofu sayılır, atom teorisi erken dönem Yunan düşüncesinin ulaştığı noktayı göstermesi açısından önemlidir. (ç.n.)

krine bağlıdırlar. Öküzlerin dik bir yamaçta kağnıyı çektiklerini hayal eden subhro, kervanı düzenlerken ta ilk baştan hata yapıldığını ve tüm yol boyunca düzeltilmediğini fark etti, kendini bu yolculuğun sorumlusu sayanın ihmali söz konusuydu. Onlara yardım etmeleri için yanlarına verilen otuz adamın, subhro teker teker hepsini saymak sıkıntısına katlanmıştı, sabahları konaklama alanında şöyle bir gezinmek dışında hiçbir iş yaptıkları yoktu, saman balyalarını çözmek ve sürüklemek için doğrudan ona bağlı yardımcılar yeter de artardı, ayrıca gerektiğinde kendisi de yardım eli uzatabilirdi pekâlâ. O zaman ne yapmalı, bu adamları geri gönderip ağırlıklarından kurtulmalı mı, diye düşündü subhro. Daha iyi bir fikir aklına gelmemiş olsaydı, bu düşüncesi kayda değerdi doğrusu. Yeni düşünce fil terbiyecisinin yüzüne pırıl pırıl bir gülümsemenin yerleşmesini sağladı. Bağırarak adamları çağırdı, önünde toplanmalarını sağladı, bazıları hâlâ son kuru incir lokmalarını çiğniyorlardı, onlara, Şu andan itibaren iki gruba ayrılacaksınız, dedi, biri burada, biri de şurada duracak ve kağnıya yardım edeceksiniz, gerektiğinde itip gerektiğinde çekeceksiniz, taşıdıkları yükün hayvanlara çok ağır geldiği aşikâr, ayrıca zaten ağırkanlı hayvanlardır, iki kilometrede bir öteki grup nöbeti devralacak, valladolide kadar sizin başlıca göreviniz budur. Bir homurtu duyuldu, memnuniyetsizlik ifade ettiği son derece açıktı ama, subhro duymamış gibi yaptı ve sözüne devam etti, her grubu bir amele çavuşu idare edecek, bana işin yolunda olduğunu rapor etmenin yanı sıra, kolektif bir iş çıkarmak için gerekli uyumu, takım ruhunu ve grubun disiplinini de o sağlayacak. Kullandığı dil dinleyicilerinin hoşuna gitmemiş olmalı ki, aynı hoşnutsuz homurtu yeniden yükseldi, Pekâlâ, diye devam etti subhro, verdiğim emirlerden memnun olmayanlarınız varsa, gidip derdini komutana anlatsın, buradaki en yetkili kişi o, kralın temsilcisidir. Ortalık aniden yatıştı ve memnuniyetsiz homurtu yerini birbiri-

ne karışan ayak sürümelerinin sesine bıraktı. Subhro, Kaç ler amele çavuşu olmak istiyor, diye sordu. Üç kuşkulu el kalktı, fil terbiyecisi, İki amele çavuşu gerekli, üç değil, diye kesinleştirdi. Ellerden biri bükülüp ortadan yok oldu, öbür ikisi havada kaldılar. Sen ve sen, dedi subhro, adamlarınızı seçin, ama bunu hakça yapın ki, her iki grubun gücü birbirine eşit olsun, hadi şimdi dağılın, komutanla konuşmam gerek. Önce bir balya daha açtıklarını, nihayet süleymanın doymuş göründüğünü ve tüm belirtilere göre uyumaya niyetlendiğini haber veren kendi yardımcılarını dinlemesi gerekti. Beni şaşırtmadı, iyi yedi ve şimdi de öğle uykusu vakti, Asıl sorun yalaktaki tüm suyu içmiş olması, O kadar çok yedi ki, bu mantıklı, Öküzleri ırmağa kadar götürebiliriz, buralarda bir yol olmalı, O ırmağın suyu içilmez, bu yörede hâlâ tuzludur, Nereden biliyorsunuz, diye sordu yardımcılardan biri, Süleyman bir sürü banyo yaptı, sonuncusu burada, yakındaydı ama bir kere bile hortumunu su içmek için suya daldırmadı, Evet, deniz suyu buralara kadar geliyor, bu da ne kadar az yol kat ettiğimizin göstergesi, Evet, ama bugünden sonra daha hızlı gideceğimizden emin olabilirsin, fil terbiyecisinin sözü. Subhro bu son derece ciddi sözü ardında bırakarak komutanı aramaya gitti. Onu gölgesi diğerlerine göre biraz daha koyu bir bitki topluluğunun altında uyurken buldu, kuşkulu bir gürültü duyar duymaz silahına davranmaya hazır bir askerin kedi uykusuyla uyuyordu. Komutanın başında nöbet tutan iki asker buyurgan hareketlerle subhroyu durdurdular. Subhro anladığını belirten bir el hareketi yaptı ve yere oturarak beklemeye başladı. Komutan yarım saat sonra uyandı, gerindi, esnedi, tekrar esnedi, tekrar gerindi, kendini hayata hazır hissedene kadar bunları tekrarladı. Fil terbiyecisinin yanında olduğunu görmek için iki kez bakması gerekti, boğuk bir sesle, Şimdi ne istiyorsun, sakın başka fikirlerin de olduğunu söylemeyesin, dedi, Ah, evet efendim, Söyle bakalım, Adamları iki

gruba böldüm, her iki kilometrede bir nöbet değiştirerek öküzlere yardım edecekler, her defasında on beş adam kağnıyı itiyor olacak, farkı göreceksiniz, iyi düşünmüşsün kuşkusuz, görüyorum ki omuzlarının üzerinde saksı taşımıyorsun, bundan kârlı çıkacak arada bir tırıs gidebilecek olan atlarım, böyle kağnı hızıyla gitmekten fenalıklar geldi hayvanlara, Biliyor musunuz efendim, bunu da düşündüm, Sakın bir şey daha düşünmüş olmayasın, yüzünden okuyorum, diye sordu komutan, Gerçekten düşündüm efendim, Neymiş bakalım, Bana kalırsa kendimizi süleymanın alışkanlıklarına ve ihtiyaçlarına göre uyarlamamız gerekecek, mesela şimdi uyuyor, onu uyandırırsak sinirli olur ve kesinlikle sorun çıkartır, Peki ama nasıl ayakta uyur, diye inanmayarak sordu komutan, Uyumak için yattığı da olur ama genellikle ayakta uyur, Sanırım filleri hiçbir zaman anlayamayacağım, Biliyor musunuz, ben doğduğumdan beri fillerle yaşıyorum ve onları anlamayı başaramadım, Neden, Belki de fil, bir filden çok daha fazlası olduğu içindir, Bu kadar gevezelik yeter, Sizinle paylaşmak istediğim bir düşüncem daha var komutanım, Bir başka düşünce daha mı, diye güldü asker, sen bir fil terbiyecisi değil de, cornucopiae[5] olmayasın sakın, Çok kibarsınız efendim, şu pek özel kafan şimdi ne üretti bakalım, Bana kalırsa siz askerlerinizle kervanın arkasından gelirseniz daha iyi ilerleyeceğiz, en önde de kağnı gidecek, böylece yürüyüş hızı belirlenmiş olacak, sonra fil ile ben geleceğiz, sonra yayalar ve hemen artlarından da levazım arabası. İşte fikir diye buna derim, Bana da öyle geldi efendim, Aptal bir fikir demek istedim, Neden, diye sordu subhro alınarak, komutanı böyle dosdoğru sorgulamasının ne kadar büyük bir kabalık göstergesi, gerçek bir hakaret olduğunu fark etmeyerek, Demek ki ben ve as-

5 (Mit) Bereket ve bolluk simgesi. Genellikle içi meyve ve çiçek dolu bir keçi boynuzu şeklinde resmedilir. Kadın doğurganlığının da simgesidir. (ç.n.)

kerlerim sizin kaldırdığınız tozu yutarak ilerleyeceğiz, Ah ne büyük bir utanç, bunu düşünmüş olmam gerekirdi aşağı düşünemedim, göklerdeki tüm ermişler adına beni bağışlamanız için size yalvarırım, En önde gideceğiz, istersek biraz dörtnala gider sonra da sizin gelmenizi bekleriz, Evet efendim, en iyi çözüm bu, çekilmeme izin verir misiniz, diye sordu subhro, Seninle halletmemiz gereken iki mesele daha var, ilki şu, bir daha biraz önceki ses tonuyla bana neden diye sorarsan, sırtına hatırı sayılır miktarda kırbaç yemen için emir vereceğim, Evet efendim, dedi subhro başı önde, İkincisi de şu çok düşünen kafan ve henüz başlayan bu yolculukla ilgili, saksında hepimizin faydalanabileceği bir-iki fikir daha kalmış olmasın sakın, bizi sonsuza kadar buraya çakanın sen olup olmadığını merak ediyorum, böyle beklerken yüzyıllar gelip geçebilir, Süleyman hâlâ uyuyor komutanım, Demek ki burada gerçekten kumanda eden fil, dedi komutan biraz sinirli, biraz da eğlenmiş bir tavırla, Hayır, komutanım, eminim ki size yolculuğumuzu süleymanın alışkanlıklarına, onun ihtiyaçlarına göre uyarlamamız, bu sözcüğü nereden bulup çıkardığımı bilmediğimi itiraf etmeliyim, gerektiğini söylediğimi hatırlıyorsunuzdur, artık sabrını yitirmeye başlamış olan komutan, Nedenmiş, diye sordu. Çünkü komutanım, süleymanın sağlığının bozulmaması ve onu avusturya arşidüküne sağ salim teslim edebilmemiz için hava sıcakken dinlenmesi gerekir, Anlaştık, yanıtını verdi avusturya arşidüküne yapılan göndermeyle biraz huzursuzluğa kapılan komutan, ama tüm gün başka bir halt etmedi ki bu fil, Bugün sayılmaz komutanım, yolculuğun daha ilk günü, ilk gün her şey kötü gider, bunu siz de bilirsiniz, Peki ama ne yapacağız, Günü üçe bölelim, ilki sabahın erken saatleri, üçüncüsü de akşam üzeri, güneş batana kadar geçen zaman olsun, bu sürelerde ilerleyebildiğimiz kadar hızlı ilerleyelim, günün ikinci bölümünde de yemek yer ve dinleniriz, Bana iyi bir program gibi göründü, dedi seve-

en davranmayı seçen komutan. Fil terbiyecisi adamın ses tonundaki değişimden cesaret alarak tüm gün boyunca ona işkence eden kaygısını dile getirdi, Komutanım, bu yolculukta anlayamadığım bir şey var, Neymiş o kafanın basmadığı, Yol boyunca bir allahın kuluyla karşılaşmadık, benim mütevazi düşünceme göre bu normal değil, Yanılıyorsun, hem geldiğimiz yöne hem de gittiğimiz yöne giden bir alay insanla karşılaştık, Gözleri şaşkınlıktan faltaşı gibi açılan subhro, Nasıl, ben kimseyi görmedim ki, dedi, Sen filine banyo yaptırıyordun, Ne zaman süleyman bir su birikintisine dalsa birileri geçti, bunu mu demek istiyorsunuz, Bana her sözümü tekrar ettirme, Ne tuhaf rastlantı, sanki süleyman onu görmelerini istememiş, Belki de öyledir, Peki ya şimdi, epeydir burada mola veriyoruz ama gelen geçen yok, Ha, burada durum farklı, fil insanlara uzaktan serap gibi görünüyor, dönüp gerisin geri gidiyorlar, yan yollara sapıyorlar, kesinlikle onu şeytanın gönderdiği bir yaratık sanıyorlar, Ne şapşalım, efendimiz kralın yolları boşalttığını düşünmeye kadar vardırdım işi, O kadar da önemli değilsin fil terbiyecisi, Ben değilim ama süleyman öyle. Komutan yeni bir tartışmanın başlangıcı gibi görünen bu iddiayı yanıtlamamayı yeğledi ve şöyle dedi, Gitmeden önce sana bir şey soracağım, Sizi dinliyorum, Biraz önce gökteki tüm ermişlerimizi andığını hatırlarsın, Evet, komutanım, Bu hıristiyansın anlamına mı geliyor, cevap vermeden önce iyi düşün. Öyle sayılır komutanım, öyle sayılır.

4. Bölüm

Dolunay, ağustos ışığı. Atlarına binmiş konaklama alanını turlayan iki gözcü dışında tüm kervan uyuyor, gözcülerin teçhizatlarının şakırtısından başka çıt çıkmıyordu. Son derece hak ettikleri bir dinlenmenin keyfini çıkartıyorlardı. Günün ilk bölümünde bir tembeller ve serseriler sürüsü görünümünde kötü bir izlenim verdikten sonra, öküz arabasını itmek için iki gruba ayrılan ırgatlar son derece becerikli çıkmışlar ve gerçek bir profesyonellik dersi vermişlerdi. Yolun engebesiz olmasının da katkısı çoktu ama, insan bu kağnının muhterem tarihinde böyle bir yolculuk daha yapmadığı üzerine kazanacağından emin olarak bahse girebilirdi. Üç buçuk saat yürümüşler, kısa molalar vermelerine rağmen on yedi kilometreden fazla yol kat etmişlerdi. Bu, o kadar yol gitmediklerini, insanın kendini kandırmaması gerektiğini iddia eden subhro ile süvari komutanı arasında geçen ateşli bir tartışmadan sonra komutanın bildirdiği mesafeydi. Komutan bu mesafenin alındığını ve bunun tüm kervana moral verdiğini düşünüyordu, Sadece on dört kilometre gitmiş olsak ne çıkar, eksik kalan üçünü de yarın sabah tamamlarız ve sonunda hesap eşitlenmiş olur. Fil terbiyecisi onu ikna etmeye çalışmaktan caydı, Böyle davranmak daha iyi diye düşündü, onun yanlış hesapları baskın çıksa bile, aslında kaç kilometre yürümüş olduğumuz gerçeğini değiştirmez, ayrıca komutayı elinde tutanla tartışma, subhro yaşarken bu kadarını öğrenmişti.

Uyandı, uyurken karnına keskin bir sancı saplandığı his-

sine kapılmıştı ve duygu hâlâ sürüyordu, midesinin alt kısmı olduğunu hissediyor, bağırsakları gurulduyordu, birden aynı sancı bir yumruk gibi geri geldi, subhro zorla yerinden doğruldu, en yakındaki gözcüye biraz öteye gidip ihtiyaç gidereceği anlamına gelen bir işaret yaptı, konakladıkları yumuşak eğimin tepesindeki sık ağaçlıklı hatta doğru tırmanmaya başladı, eğim o kadar yumuşaktı ki, sanki baş kısmı hafifçe yüksek bir yatakta yatıyorlardı. Son anda yetişti. O kirlenmekten mucize eseri kurtulan giysilerini çıkartırken biz bakışlarımızı başka yöne çevirelim ve bizim çoktan gördüğümüz şeyi görmesi için başını kaldırmasını bekleyelim, ağustosun tüm kabartıları biçimlendiren, kendi yarattığı gölgeleri yumuşatan, aydınlattığı yerleri bir yandan da ışıtan muhteşem ay ışığında yıkanan bir köy. Katlanmak zorunda kaldığımız patırtı sonunda bitti. Bir köy. Bir köy. Herkes o kadar yorgundu ki, kimsenin aklına tepeyi tırmanıp öte yanında ne olduğunu görmek gelmemişti demek ki.

Her an bir köy görülebilir kuşkusuz, biri olmazsa öteki çıkar insanın karşısına, ama rastladığımız ilk köyde, bir çekişte pisa kulesini alaşağı edecek kadar güçlü kuvvetli bir çift öküzün bizi beklemesi pek de mümkün değildir. Büyük abdestini yaparak rahatlayan fil terbiyecisi çevresindeki otları yolarak becerebildiğince temizlendi, aralarında ısırganotu olmadığı için şanslıydı doğrusu, narin iç mukozasına saldıran batmalar ve yanmalar feci olabilir, onu san vito dansı yaparmışçasına havalara sıçratabilirdi. Koyu bir bulut ayı örtünce köy simsiyah oldu, içine gömüldüğü karanlıkta bir düş gibi belirdi. Bunların hiç önemi yoktu çünkü vakti gelince güneş yine doğacak, ahıra kadar giden yolu gösterecek ve şu anda geviş getirmekte olan öküzler hayatlarının değişeceği hissine kapılacaklardı. Subhro ağaçların oluşturduğu sık hattı aşarak konaklama alanındaki yerine döndü. Yolda komutan uyanıksa, bu gezegene ait terimlerle konuşacak olursak ona dünyanın en büyük tatminini sağlayaca-

şını düşündü. Ve köyü keşfetmenin zaferi de benim olacak, diye mırıldandı. Hayallere kapılmaya gerek yoktu aslında Gecenin geri kalanında başka adamlar da bedenlerinin ihtiyacını gidermeye yeltenebilirlerdi ve bunu gizlice yapabilecekleri tek yer o sık ağaçların arasıydı, ama böyle bir şeyin olmayacağı varsayılırsa, bağırsakların ve sidik kesesinin buyruklarına uyanların geçit törenine katılmak için günün ağarmasını beklemeleri yetecekti. Bu hayvanlara özgü bir durumdur ve hiç de şaşırtıcı değildir. Durumu bir türlü kabullenemeyen fil terbiyecisi komutanın uyuduğu yerde şöyle bir dolaşmaya karar verdi, kim bilir, insanlar bazen uykusuzluk çeker, uykularında öldüklerini sanarak korku içinde uyanırlar, bazen de battaniyelerin kıvrımları arasında kaynaşan tahtakurularından biri uyuyanın kanını emmeye gelir ve onu uyandırır. Böylece tahtakurusunun, istemeden de olsa kan naklinin kâşifi olduğunu da kaydettik. Fil terbiyecisinin beklentileri boşa çıktı çünkü komutan sadece uyumakla kalmıyor, horluyordu da. Bir gözcü adama yaklaşıp orada ne yaptığını sordu, subhro komutana verecek bir hediyesi olduğu yanıtını verdi, ama uyuduğuna göre, çaresiz yatağına dönecekti, Bu saatte kimseye hediye verilmez, havanın aydınlanmasını bekle, Çok önemli, yanıtını verdi fil terbiyecisi, ama fil felsefesinin dediği gibi, olmuyorsa olmuyordur, İstersen armağanı bana ver, uyanır uyanmaz komutana iletirim. Fil terbiyecisi lehine ihtimallerin hesabını yaptıktan sonra bu tek karta, gözcünün komutanı köyün varlığından haberdar etmesi kartına oynamaya değeceğini düşündü, sabahın ilk ışıklarıyla, Müjde, müjde burada bir köy var çığlıkları duyulacaktı. Zorlu hayat deneyimi bize insan karakterine pek güvenilmemesi gerektiğini öğretmiştir. Şu andan itibaren, en azından iş sır saklamaya gelince, süvari silahına güvenmemek gerektiğini de öğrenmiş bulunuyoruz. Fil terbiyecisi daha uykuya dalmadan öbür gözcü haberi duymuş, çok geçmeden yakınlarda uyuyan askerlerin to-

pu köyün varlığını öğrenmişlerdi. Büyük bir heyecan yaşandı, askerlerden biri köye kadar gidip yerinde keşif yapmayı önerdi, bu kadar doğru bir kaynaktan edinilecek bilgi ertesi gün belirlenecek stratejiyi güçlendirecekti. Komutanın uyanması, şiltesinde doğrulması, askerlerin hiçbirini görememesi, daha da kötüsü, bazılarını görüp bazılarını görememesi korkusuyla bu cazip serüvenden caydılar. Saatler geçti, doğuda solgun bir aydınlık güneşin içeri gireceği kapının kavisini çizerken ay tam ters yöne giderek yavaşça başka bir gecenin kollarına kaydı. Biz bunlarla uğraşır ve bu olay örgüsünün daha dramatik biçimde çözülmesinin değişik yollarını araştırırken, yani işin asıl keyifli yanıyla oyalanır ve farkındalık anını geciktirirken o kaçınılmaz çığlık duyuldu. Bir köy. Elimizdeki yapıt üzerinde çalışmaya yoğunlaşmış olduğumuzdan bir adamın kalktığını ve tepeyi tırmandığını fark etmedik, ama şimdi farkındayız, onun ağaçların arasında belirdiğini ve muzaffer haberi tekrarladığını duyuyoruz ama daha önce hayal ettiğimiz gibi müjdesini istemiyor. Bir köy. Tepedeki adam komutandı. Bundan anlaşılacağı kadarıyla tanrı gibi kader de bildiğini okur, hatta fazlasını yapar. Battaniyesine oturan subhro, Daha iyi, öbür türlüsü daha kötü olacaktı, diye düşündü, komutana gece uyandığını ve köyü ilk gören olduğunu söyleyebilirdi. Bunu yaparak komutanın alaycı bir sesle, Yaa, tanığın var mı, diye sorması riskini göze almış oldu, ki aynen böyle soracağını biliyoruz, subhro, metaforik olarak ifade edersek bozguna uğramış bir sesle, Yok, komutanım, tek başınaydım, yanıtını verdi, Düş görmüş olmalısın, Düş görmedim, komutanıma aktarması için nöbet tutan askerlerden birini bu konuda bilgilendirdim, Hiçbir asker benimle konuşmadı, Ama siz onunla konuşabilirsiniz efendim, size kim olduğunu söyleyebilirim. Komutan bu öneriyi pek hoş karşılamadı. Fili yönetmen için sana ihtiyacım olmasa, seni gerisin geri Lizbona gönderirdim, o zaman kendini nasıl bir durumda

bulacağını düşün bele, senin sözüne karşı benim sözüm, seni hindistana geri göndermelerini istemiyorsan, bu söylediğimden gerekli sonucu çıkartırsın. Resmî olarak köyü ilk kimin keşfettiği sorunu böylece çözüldükten sonra, komutan tam arkasını dönüp gitmek üzereyken, fil terbiyecisi, Asıl mesele köyü ilk kimin gördüğü değil, o köyde bir çift güçlü öküz olup olmadığı, dedi, Bunu yakında öğreneceğiz, sen kendi işine bak, ben de kendiminkine, Efendimiz köye gitmemi istemiyorlar mı, diye sordu subhro, Hayır, istemiyorum, çavuş ve sığır çobanıyla yetineceğim. Çavuş keşif kolunu hazır eder. Subhro bu sefer komutanın haklı olduğunu düşündü. Gerçekten oraya gitmeye hakkı, orada bir görevi olan varsa, o da sığır çobanıydı. Komutan sağa sola, çavuşa ve levazım subayına emirler yağdırarak uzaklaşmıştı bile, niyeti keşif görevindeki askerlerin karnını doyuracak kadar azık hazırlanması için onları işe koşmaktı, kuru incir ve küflü ekmekle beslenmeye devam ederlerse kısa zamanda güçten kuvvetten düşeceklerdi. Kim bu yolculuğu planladı, diye parladı, saraydaki hanımevlatları insanın soluduğu havayla beslendiğini mi düşünüyorlar, diye söylendi dişlerinin arasından, çadırlar sökülmüş, battaniyeler dürülmüş, fil bir yokuşa yuvarlanırsa onu bocurgatla çekip çıkarmak dışında hiçbir işlerine yaramayacak olan bir alay araç-gereç derlenip toplanmıştı. Komutan köyde bir çift öküz bulsa da bulmasa da döner dönmez hemen yola koyulmak niyetindeydi. Güneş ufuk çizgisinde belirmeye başlamıştı bile, hava açıktı, birkaç buluttan fazlası görünmüyordu, yeter ki çok sıcak olmasın, sıcak kasları eritiyor, insanın teninin üzerindeki ter bile kaynamaya başlıyordu. Komutan sığır çobanını çağırdı, ne iş yapacaklarını anlattı ve köyde öküz varsa hayvanları iyice incelemesini tavsiye etti, yolculuğun hızı ve lizbona çabuk dönmeleri bu öküzlere bağlıydı. Sığır çobanı iki kez evet efendim dediyse de söylenenler pek umurunda değildi çünkü lizbonda değil, pek uzağında sayılma-

yacak bir köyde yaşıyordu, adı mem martins ya da öyle bir şeydi. Sığır çobanı at binmeyi bilmiyordu, işte bir meslekte aşırı uzmanlaşmanın aleni neticesi, zorlukla çavuşun atının sağrısına bindi ve içinden dualar mırıldananarak yola koyuldu, göklerdeki efendimizi tekrarlayıp duruyordu, borçlarımızın bağışlanacağı söylendiği için en itibar ettiği duayı dı. Her şeyde bulunan ve hayvan doğası hakkında hayallere kapılmamamız için zaman zaman kendini gözümüze sokan kötülük daha sonra, bir sonraki cümlede ortaya çıkıyor ve biz hıristiyanların borçlularımızı bağışlamamız gerektiği söyleniyordu. Bunda bir terslik var, bu işin içinde bir iş var, diye protesto etti sığır çobanı, birileri borçları affeder, öteki ler de zaten ödemezse, o zaman bu ticaretin kârı nerede. Köyde önlerine çıkan ilk sokağa girdiler, gerçi sokak demek diyenin delirdiğine delalet sayılmalıydı, daha çok lunapark lardaki dağ treni yolunun yaşadıkları çağa uyarlaması gibiydi, komutan karşılaştıkları ilk insana adını ve köyün ağasının kim olduğunu sordu. Çapasını omzuna vurmuş ihtiyar köylü yanıtları biliyordu, Ağa konttur ama burada değil, Demek kont diye kaygılı bir sesle tekrarladı komutan, Bu toprakların dörtte üçü, belki de daha fazlası ona aittir, Ama burada olmadığını söyledin, Kâhyasıyla konuşun efendim, gemisinin kaptanı kâhyadır, Sen denizci miydin, Evet efendim öyle, ama boğulmalar, iskorbüt hastalığı ve başka sefaletler nedeniyle ölüm oranı öylesine yüksekti ki, öteki tarafa göçmek için karaya dönmeye karar verdim, Peki kâhyayı nerede bulabilirim, tarlaya gitmemişse saraydadır, komutan çevresine bakınarak, Burada bir saray mı var, diye sordu, Öyle kubbeli kuleli bir saray değil, tek kattan ibaret bir de bodrumu var, ama diyorlar ki içinde lizbonun tüm saraylarından ve köşklerinden daha fazla zenginlik varmış, Bize yolu gösterir misin, diye sordu komutan, Adımlarım beni buraya bunun için getirmişler, Bu kont kimin nesi, İhtiyar söyleyince komutan hayranlıkla ıslık çaldı,

Onu tanıyorum, diye açıkladı, buralarda da toprakları olduğunu bilmiyordum, Sadece burasıyla kalmıyormuş diyorlar. Köy günümüzdeki köyler gibi değildi, kışları çamur içinde, her yerde kirli sular akan, lağım kaynayan, domuz ağılı gibi bir yer oluyordu, günümüzde başka bir anlam ifade ediyor kuşkusuz, taşlaşmış, toza batmış eski bir medeniyet, er ya da geç bir açık hava müzesine dönüştürülecektir. Sarayın olduğu meydana çıktılar. İhtiyar bir servis kapısının üzerindeki çanı çaldı, bir dakika sonra kapıyı açmak için biri göründü ve yaşlı köylü içeri girdi. İşler komutanın hayal ettiği gibi gelişmiyorsa da, belki de böylesi daha hayırlıydı. Şimdilik işlerle ihtiyarlar heyetinin en yaşlı üyesi ilgileniyordu, daha sonra kendisi meselenin özüne inecekti. On beş dakika sonra gür bıyıkları bir sandalın kürekleri gibi yüzüne asılı, şişman bir adam kapıda belirdi. Komutan atını girişe doğru sürdü ve sınıf farklılıklarını iyice vurgulamak amacıyla yere inmeyerek ilk sözcükleri söyledi, Sen kontun kâhyası mısın, diye sordu, Emrinize amadeyim efendim. Komutan atından indi ve herkesin beceremeyeceği bir kurnazlık örneği sergileyerek kendisine altın tepside sunulan fırsattan faydalandı, Bu durumda bana hizmet etmek hem saygıdeğer konta hem de majesteleri krala hizmet etmek anlamına gelecek, Efendimiz bana arzusunun ne olduğunu açıklarlar mı, ruhumun kurtuluşunu tehlikeye atmayacak ve efendim kontun çıkarlarını zedelemeyecek her şey için emrinizdeyim, Benim için efendinin çıkarlarına ters düşmene ya da ruhunu kaybetmene gerek yok, şimdi beni buraya getiren meseleye gelelim. Komutan bir süre sustu, sığır çobanına yaklaşması için işaret etti ve konuşmaya başladı, Ben majesteleri kralın süvari birliğindenim, kralın emriyle ispanyaya, valladolide bir fil götürüyorum, kayınpederi imparator beşinci carlosun sarayında ikâmet eden avusturya arşidükü maximiliana teslim edilecek. Kâhyanın gözleri faltaşı gibi açıldı, sarkık gerdanının üzerindeki ağzı şaşkınlık-

tan açık kaldı, bunlar komutanın zihnine kaydettiği heyecan belirtileriydi. Ve, diye sözüne devam etti komutan, kervanda filin beslendiği saman balyalarını ve susuzluğunu gideren yalağı taşıyan bir kağnı var, kağnıyı şu ana kadar bize hizmette kusur etmeyen bir çift öküz çekiyor, korkarım dağların yamaçlarına vardığımızda bu öküzler yeterli olmayacak. Kâhya başıyla onayladı ama ağzını açmadı. Komutan derin bir soluk aldı, zihninde allayıp pulladığı bir-iki süslü cümlenin ardından konuya girdi, Kağnıyı çekmeleri için bir çift öküze daha ihtiyacım var ve burada bulabileceğimi düşündüm. Efendim kont burada değil, sadece o size yardım edebilir. Komutan adamın sözünü yarıda kesti, Sanırım burada kral adına bulunduğumu duymadın, senden birkaç günlüğüne bir çift öküz ödünç isteyen ben değilim, majesteleri portekiz kralıdır. Duydum, efendim, duydum ama efendim kont, Tamam burada değil, anladık, ama kâhyası burada ve vatanına karşı görevlerini biliyordur, öyle değil mi, Vatan mı efendim, ben vatanı hiç görmedim, komutan coşkulu, şiirsel bir tirada başladı, Nereye gittiklerini bilmeyen şu bulutları görüyor musun, onlar vatandır, bir görünüp bir kaybolan güneşi görüyor musun, o vatandır, bu sabah pantolonumu indirdiğimde köyü gördüğüm şu ağaçlık hattı görüyor musun, orası vatandır, bu nedenle ne görevimin zorluğunu inkâr edebilirsin ne de bana karşı gelebilirsin, dedi, Siz öyle diyorsanız öyledir, Sana süvari birliğinin bir subayı olarak söz veriyorum, hadi bakalım, bu kadar gevezelik yeter, ahırlara gidip öküzlere bir göz atalım. Kâhya hevessiz ve sıkkın bir tavırla bıyığını burdu, bıyığının da fikrini almak istermiş gibi bir hali vardı, sonunda vatanın her şeyden üstün olduğuna karar verdiyse de, kararı nedeniyle başına gelebileceklerden çekiniyordu, bu nedenle subaya bir garanti verip veremeyeceğini sordu, komutan, Sana kendi el yazımla yazdığım bir mektup veririm ve fil avusturya arşidüküne teslim edildikten sonra, dönüş yolunda öküzleri

kendi elimle teslim edeceğimi garanti ederim, buradan valladolide gidiş ve valladoliden buraya geliş süresinden daha fazla beklemeyeceksiniz, dedi. O zaman öküzlerin durduğu ahıra gidelim, dedi kâhya, Sığır çobanım burada, o seminle gelecek, ben atlardan ve eğer çıkmışsa savaştan anlarım, dedi komutan. Ahırda sekiz öküz vardı. Dört öküzümüz daha var ama onlar tarlada, dedi kâhya. Komutanın işareti üzerine sığır çobanı hayvanlara yaklaştı, hepsini teker teker inceledi, yerde yatan ikisini kaldırmalarını isteyerek onları da inceledi ve sonunda, Şu ikisi, diye bildirdi, İyi seçim, onlar en iyileridir, dedi kâhya. Komutan bir gurur dalgasının güneş sinir ağı çakrasından[6] boğazına doğru yayıldığını hissetti. Her hareketi, attığı her adım, aldığı her karar gerçekten de birinci sınıf bir stratejist olduğunu gösteriyordu ve en üstün iltifatları, hızlı bir terfiyi, örneğin başlangıç olarak albay rütbesini hak ediyordu. Ahırdan çıkmış olan kâhya kâğıt ve kalemle dönerek daha oracıkta yazılı sözü aldı. Kâhya belgeyi aldığı zaman heyecandan elleri titriyordu ama sığır çobanının, Boyundurukları yok, dediğini duyunca kendini toparladı, Oradalar, diye işaret etti. Bu hikâye de insan doğası hakkında bize epeyce fikir verir, yaşanan anın koşullarına ve ruh haline uyacak şekilde hepsini yorumladık, hakkını teslim ettik. Açıkçası hiç beklemediğimiz, bir şimşek parlaklığıyla komutanın aklına gelen son derece cömert, son derece âli, çok ince bir düşünceyi gün gelip de kaydetmemiz gerekeceğiydi, yani, bu hayvanların sahibi olan kontun hanedan armasına, bu olayın anısına iki de boyunduruk eklenmesi ne kadar da yerinde olacaktı. Umarız komutanımızın bu dileği yerine getirilir. Öküzler boyunduruğa koşulmuştu bile, sığır çobanı onları ahırdan çıkartırken kâhya, Peki ya fil, diye sordu. Bu kadar kabaca ve doğrudan sorul-

---

6 Doğu tıbbında insan bedeninde yedi çakra olduğu varsayılır. Endokrin sistemi bezleri üzerine denk düşerler. Güneş sinir ağı çakrası (solar pleksus) göbeğin yaklaşık iki parmak altında bulunur. (ç.n.)

muş bir soru pekâlâ duymazdan gelinebilirdi ama komutan bu adama bir iyilik borcu olduğunu düşündü, bu nedenle de neredeyse minnettârlık sayılabilecek bir duyguyla, Ora. da, şu ağaçların arkasında, geceyi orada geçirdik dedi, kâhya hüzünlü bir sesle, Hayatımda hiç fil görmedim, dedi, sanki hem kendisinin hem de yakınlarının mutluluğu bir fil görmesine bağlıydı, Aman be adam, işte bunun çaresi var hadi bizimle gel, Siz atlarınıza binin efendim, ben katın kamçılar size yetişirim. Komutan meydana çıktı, çavuşun yanına gitti ve Tamam, öküzleri aldık, dedi, Evet efendim, buradan geçtiler, sığır çobanı onları götürürken sırık yutmuş gibi dimdikti, pek mağrurdu doğrusu, Gidelim, dedi komutan at binerken, Emredersiniz, diyen çavuş da atına atladı. Kısa zamanda öncüleri yakaladılar, işte tam o noktada komutan yaman bir çelişkiyle karşı karşıya kaldı, ya konaklama alanına kadar dört nala gidecek ve adamlara tüm öyküyü anlatacak ya da öküzlerle birlikte kalacak ve alkışlan dehasını gösteren canlı örnekler olan öküzlerin eşliğinde alacaktı. Bu soruna çözüm bulabilmek için tam yüz metre derin derin düşünmesi gerekti, sonunda bulduğu çareyi, biz aradan yüzyıllar geçtikten sonra bir üçüncü yol diye adlandırabiliriz, yani, çavuşu çok heyecanlı bir karşılama töreni hazırlaması için önden gönderecekti. Öyle yapacaktı. Kendisinden asla tırıs ya da dörtnala gitmesi beklenmeyen katırın nal seslerini duyduğunda pek ilerlememişti. Komutan nezaket göstermek için durdu, neden olduğunu bilmese de çavuş da durdu, sadece sığır çobanı ve öküzler, sanki başka bir dünyaya aitmişler de başka yasalara tabiymişler gibi, her zamanki gibi geçip gittiler, demek istediğimiz, yavaş yavaş. Komutan çavuşa önden gitmesi için emir verdi ama kısa süre sonra pişmanlık duymaya başladı. Her geçen dakikayla sabırsızlığı artıyordu. Çavuşu önden göndermek affedilmez bir hataydı. Çoktan ilk alkışları, en sıcak alkışları kabul ediyor olmalıydı, iyi bir haber verildiğinde ilk elden alınan al-

koşlar, birileri, hatta büyük çoğunluk daha sonra da alkışlayacaktı elbette, ama bunda her zaman ısıtılmış yemek tadı olur. Yanılmıştı işte. Komutan konaklama alanına vardığında, sığır çobanı ve öküzlerle birlikte olup olmadığı ayrı bir tartışmanın konusudur, adamlar iki sıra halinde dizilmişlerdi, ırgatlar bir tarafta, askerler öteki taraftaydı, tam ortalarında da sırtında terbiyecisiyle fil duruyordu, hepsi heyecanla alkışlıyor ve sevinç çığlıkları atıyordu, eğer orada bir korsan gemisi olsaydı, tam da Herkese iki misli rom, denecek andı. Korsan gemisi olmaması fazladan bir maşrapa kırmızı şarap dağıtılmasına engel değildi elbette. Heyecan yatışınca kervan yola çıkmaya hazırlanmaya başladı. Sığır çobanı komutun daha güçlü ve dinç öküzlerini kağnıya, lizbondan gelenleri de biraz dinlenebilmeleri için onların önüne koştu. Kâhya onun tam tersini düşünüyor olabilirdi elbette ama katırının sırtında ıstavroz çıkartmaktan başka bir şey yapamıyor, art arda ıstavroz çıkartıyor ve gözlerinin gördüğüne inanamıyordu. Bir fil, burada bir fil var, diye mırıldandı, dört yardadan daha uzun boyu ve hortumu ve dişleri ve ayaklarıyla bir fil, ayakları nasıl da kocaman. Kervan hareket ettiği zaman yola kadar peşlerinden gitti, komutana iyi yolculuklar diledi, sağ salim dönmelerini temenni etti, uzaklaşan kervanın arkasından bakakaldı. Ellerini kollarını sallayarak veda etti. Hayatımızın her gününde bir fil göremeyiz.

5. Bölüm

Gökkubbenin bizim kaygılarımıza ve arzularımıza kayıtsız kaldığı doğru değildir. Gökkubbe bize sürekli işaretler, tavsiyeler gönderir, faydalı öğütlerine kulak asmıyorsak, taraflardan birinin deneyimi, yani ya onunki ya da kendimizinki hafızayı zorlamaya değmeyeceğini göstermiştir de ondan, çünkü hepimizin hafızası öyle ya da böyle zayıftır. Gözlerimizi dört açarsak bu işaretleri de tavsiyeleri de yorumlamak kolaydır, kervan epey yol aldıktan sonra ani bir sağnak bastırdığında komutanın içinde bulunduğu durum buydu. Kağnıyı itmek gibi son derece zor bir işle görevlendirilen tere batmış ırgatlar için yağmur bir kutsama, ezilen sınıfların ıstıraplarına merhamet göstergesi sayılırdı. Fil süleyman ve terbiyecisi subhro da bu serinliğin tadını çıkardılarsa da, rehber benzer durumlarda, özellikle de viyana yolculuğunda yanına bir şemsiye almanın, yukarıda otururken bulutlardan dökülen sudan korunmanın hiç de fena bir yolu olmayacağını düşündü. Gökten dökülen sudan zerre kadar hoşnut olmayanlar varsa süvari birliğinin askerleriydi, renkli üniformalarının içinde havaları pek yerindeydi ama şimdi üniformaları hem lekelenmiş hem de üzerlerine yapışmıştı, bir savaştan yenik dönüyormuş gibi görünüyorlardı. İşte tam o anda komutan, zihninin artık kanıtlanmış kıvraklığı sayesinde, çok ciddi bir sorunla karşı karşıya olduklarını kavrayıverdi. Bu görevin stratejisinin ehil olmayan, bir ağustos yağmuru gibi en olağan olayları bile öngöremeyen kişilerce planlandığı gün gibi ortadaydı işte, ta en eski

çağlardan beri halk bilgeliği ağustosun yarısı yaz yarısı da kıştır diye insanları uyarmaz mıydı. Bu sağnak gelip geçici bir şey değilse ve hava bozacaksa, demek ki aym ya da samanyolunun altında uyudukları geceler sona ermişti. Sadece bu kadarla kalsa iyi. İnsanların yaşadığı yerlerde gecelemeleri ve atları, fili, dört katırı ve bir sürü adamı koruyacak bir dam bulmaları gerekliydi, kolayca tahmin edileceği gibi, bunu henüz sanayi sitelerinin ya da turistik otellerin inşa edilmediği on altıncı yüzyıl portekizinde bulmak hiç de kolay değildi. Ya yolda birden yağmur bastırırsa, böyle gelip geçici bir sağnak değil de şu saatlerce ve saatlerce süren yağmurlardan, diye kendi kendine soran komutan, Sırtımızı dövmesine katlanmaktan başka çaremiz kalmaz sonucuna vardı. Başını kaldırıp gökyüzünü inceleyerek, Şimdilik dindi, umarım bir tehditten ibarettir, dedi. Ne yazık ki sadece tehdit değildi söz konusu olan. Görünürde sanayi sitesi falan olmayan, kafası kesilmiş, yani kulesi yarım bir kilisenin ardına yığılmış birbirinden uzakta onarılı iki kümeden oluşan yirmi kadar viraneye sığınak denebilirse eğer, bir sığınağa varana kadar iki kez daha sağnak bastırdı ve çoktandır bu tür iletişimde mahir bir adam sayılan komutan bunu semadan gelen iki yeni uyarı olarak niteledi, anlaşılan gerekli önlemlerin bir türlü alınmadığını görerek sabırsızlığa kapılan gökkubbe, sırılsıklam bir kervana gripleri, soğukalgınlıklarını, akan burunları ve muhtemelen de zatürreeleri reva gördüğünü bildiriyordu. Semanın büyük yanılgısı buradaydı işte, onun için imkânsız diye bir şey olmadığından kudretli kiracısının suretinden yapıldığı söylenen ve ona benzeyen insanların da aynı ayrıcalığın keyfini sürdüklerini zannediyordu. Komutanın durumunda kalsaydı, kudretli sema ne yapardı bilmek isterdik, temel pilavı gibi aynı şeyi söyleyerek evden eve gitmek, Ben majesteleri portekiz kralının hizmetindeki süvari birliğinin komutanıyım, görevim bir file ispanyol kenti valladolide kadar eşlik etmek dive

açıklamak, karşılığında son derece güvensiz ifadelerle bakan yüzlerden başka bir şey görmemek hiç de kolay değildi, üstelik de oralarda kimse fil diye bir hayvan türünden söz edildiğini duymadığı ve bir filin ne olduğu hakkında hiçbir fikri olmadığı için son derece haklı bir güvensizlikti bu. Semanın burada büyük bir ahır, hiç değilse hayvanların ve insanların geceyi geçirebileceği kapalı bir mekân var mı, diye soruşunu izlemek isterdik, ki bunu sağlamak tümden imkânsız olmasa gerek, sonuçta şu meşhur nasıralı isanın, ününün doruğundayken tek bir günün gecesiyle gündüzü arasında tapınağı yıkıp yeniden inşa edebilmeye muktedir olduğunu kabul ettiğimizi hatırlamak yeter de artar bile. İş gücü ve çimentosu olmadığı için mi yapmamış, yoksa sağduyusu galip gelmiş de bunca uğraşa değmeyeceğini, bir şeyi yeniden inşa etmek amacıyla yıkmaktansa, her şeyi olduğu gibi bırakmanın daha mantıklı olduğunu mu kavramış, orası bilinmiyor. Bir marifeti varsa ekmeklerin ve balıkların çoğalması epizodudur, içinde bulunulan durumla kıyaslamamızın nedeniyse komutanın emriyle kervandaki herkese sıcak yemek dağıtılacak olmasıdır, ki havanın dengesizliği ve içinde bulundukları rahatsız durum düşünülecek olursa, bu da kendi çapında bir mucize sayılır. Neyse ki bir daha yağmur bastırmadı. Adamlar en ağır ve ıslak giysilerini çıkartarak yandıkları sürece ateşlerden faydalanacakları şekilde sırıklara astılar. İş yemek kazanının gelmesini beklemeye ve nihayet doyurulacağının kokusunu alan midenin halinden memnun kasılmalarını hissetmeye, kendini uygun saatlerde birinin gelip de yemek servisi yaptığı talihli insanlardan biri gibi hissetmeye kalmıştı. Bu komutan diğerleri gibi değil, diye düşündü adamları, hatta hısımları, oğluymuşlarçasına. Ayrıca, en azından şimdiki gibi durumlarda kafasını hiyerarşiye takmıyor, gidip de yemeğini başka bir köşede tek başına yiyeceğine burada, ateşin çevresinde bir yer işgal ediyor, konuşmalara pek katılmamasının ne-

deni de adamlarının rahat etmesini istemesi olsa gerek. Tam bu sırada bir süvari herkesin kafasındaki soruyu soruverdi, Peki sen fil terbiyecisi, filinle viyanada ne halt edeceksin, Muhtemelen lizbonda ne yaptıysam aynısını, kayda değer bir şey değil, yanıtını verdi subhro, ona çok ilgi gösterecekler, bir sürü insan sokaklara dökülecek, sonra da unutacaklar, hayatın kanunu böyle, zafer ve unutuluş, Her zaman değil, Filler ve insanlar için her zaman böyle, gerçi ben tüm insanlar adına konuşmamalıyım, neticede yabancı diyarlarda bir hintliyim, ama bildiğim kadarıyla, bu yasadan paçasını kurtarabilen tek bir fil var, Hangi fil, diye sordu ırgatlardan biri, Hasta bir filmiş, öldükten sonra kafasını kesmişler, Ve her şey bitmiş, Hayır, kafasını ganeş adında ölü bir tanrının boynuna takmışlar. O zaman bize bu ganeşten söz et, dedi komutan, Komutanım, hinduizm çok karmaşıktır, sadece bir hintli anlayabilir, ki öyle aman aman bir şey anladığını da sanmayın, Bana hıristiyan olduğunu söylediğini hatırlıyorum, Ben de öyle sayılır komutanım, öyle sayılır dediğimi hatırlıyorum, Ne demek istiyorsun yani, hıristiyan mısın, değil misin, Küçükken hindistanda beni vaftiz etmişler, Ya sonra, Sonra, hiç, dedi fil terbiyecisi omuzlarını silkerek, Hiç ibadet etmedin mi, Çağrılmadım efendim, beni unutmuş olmalılar, Bir şey kaybetmiş sayılmazsın, dedi nereden geldiği belli olmayan bir ses, inanılır gibi değilse de, sanki ateşin yalazlarının arasından geliyordu. Sadece yanan kütüğün çatırtılarının böldüğü koyu bir sessizlik oldu. Senin dinine göre evreni kim yaratmış, diye sordu komutan, Brahma, efendim, O zaman tanrı o, Evet, ama biricik değil, Açıklasana, Sadece evreni yaratmakla iş bitmiyor, korunması da gerekli, bu da başka tanrıların işi, mesela bir tanesinin adı vişnu, Yani daha başka tanrılar da mı var fil terbiyecisi, Binlerce tanrımız var, en önemli üçüncü tanrı şiva, tahripkârdır, Yani vişnunun koruduğunu şiva yıkıyor mu demek istiyorsun, Hayır komutanım, şiva sayesinde ölüm yaşamın asıl yaratıcısı olarak kabul

ediliyor. Eğer doğru anlıyorsam, bu üçü bir teslis meydana getiriyorlar, bir teslis, tıpkı hıristiyanlıktaki gibi. Hıristiyanlıkta dört taneler komutanım, lütfen bu cesaretimi mazur görün. Dört mü, dedi komutan şaşkınlıkla, dördüncü kim, Bakire komutanım, Bakirenin bu işle ilgisi yok, baba, oğul ve kutsal ruh var, hepsi bu, Bir de bakire var, Ne demek istediğini açıklamazsan, filinkini kestikleri gibi senin de kafanı keserim, Ben ne tanrıdan bir şey istendiğini duydum ne isadan ne de kutsal ruhtan, ama bakirenin gecenin gündüzün her saatinde kendisine edilen duaları, dilekleri, adakları, yakarıları saymaya parmakları yetmez, Dikkat et buralarda engizisyon dolanıyor, kendi iyiliğin için söylüyorum, yaş tahtaya basmayasın fil terbiyecisi, Viyanaya varırsam hiç dönmem, Hindistana dönmeyecek misin, diye sordu komutan, Artık hintli değilim, Öylesin ya da değilsin ama görüyorum ki hinduizm hakkında çok şey biliyorsun, Öyle sayılır komutanım, öyle sayılır, Neden, Çünkü tüm bunlar sözcüklerden ibaret, kof sözcükler, sözcüklerin dışında elle tutulur bir şey yok, Ganeş bir sözcük mü, diye sordu komutan, Evet diğerleri gibi bir sözcükten ibaret, sadece başka sözcükler aracılığıyla açıklanabilir, ama onu açıklamaya yarayan sözcükleri de yine başka sözcüklerle açıklamak gerekir, bazen açıklayabilirler bazen de bunu başaramazlar, bizim bu tartışmamız uzar gider, bir lanet gibi yanlış doğruyla yer değiştirir, neyin iyi neyin kötü olduğunu anlamak olanaksızlaşır, İyisi mi sen bana ganeşin kim olduğunu anlat, Ganeş şiva ile parvatinin oğludur, durga ve kali diye de adlandırılır, yüz kollu tanrıçadır, bir adam gülerek, Kolları değil de ayakları olsaydı, ona kırkayak diyebilirdik, diye atıldı, ama hemen ardından bu yorumu ağzından kaçırdığına pişman olmuşçasına gülüşü boğuldu. Fil terbiyecisi ona aldırmayarak devam etti, bizim ganeşi de annesi parvati yaratmıştır, tıpkı sizin bakire gibi, kocası şiva işe karışmamıştır, bu da ölümsüz olduğu için oğul sahibi olmaya ihtiyaç duymamasıyla açıklanır. Bir gün par-

vati yıkanmaya karar vermiş, rastlantı eseri onu banyoya girmek isteyecek birinden koruyacak muhafız yokmuş. O da yıkanmak için hazırladığı hamurdan bir çocuk figürü yapmış, ki bu hamur sabundan başka bir şey olamaz. Tanrıça bebeğe hayat vermiş, bu da ganeşin ilk doğumu olmuş. Parvati ganeşe kimsenin içeriye girmesine izin vermemesini emretmiş, o da annesinin emirlerine harfi harfine uymuş. Bu süre geçtikten sonra, şiva ormandan dönmüş ve eve girmek istemiş ama ganeş izin vermemiş, doğal olarak şiva öfkeden köpürmüş. Sonra aralarında şu konuşma geçmiş, Ben parvatinin kocasıyım, onun evi benim evimdir, Buraya annem hariç isterse o girebilir, bana senin girebileceğini söylemedi. Bunun üzerine sabrını yitiren şiva ganeşle vahşice dövüşmeye başlamış ve üç dişli yabasıyla rakibinin kafasını kesmiş. Parvati dışarıya çıkıp da oğlunun canısız bedenini görünce attığı ıstırap dolu çığlıklar kısa zamanda öfkeli ulumalara dönüşmüş ve şivaya hemen ganeşi canlandırmasını emretmiş, ama ganeşin kafasını uçuran darbe o kadar şiddetliymiş ki, kafa çok uzağa fırlamış ve ne kadar aramışlarsa da bulamamışlar. Son çare olarak şiva brahmadan yardım istemiş, o da ganeşin kafasının yerine, kuzey yönüne bakması kaydıyla, yolda bulduğu ilk canlının kafasını yerleştirmesini söylemiş. Bunun üzerine şiva semavi ordusundan kafası kuzey yönünde uyuyan ilk canlının başını kesip getirmelerini istemiş. Bu şekilde uyuyan ölmek üzere bir file rastlamışlar ve ölümünden sonra kafasını kesmişler. Şiva ve parvatinin olduğu yere dönerek filin kafasını vermişler, onlar da fil kafasını ganeşin bedenine yerleştirerek onu bir kez daha dünyaya getirmişler. İşte ganeş yaşayıp da öldükten sonra ikinci kez böyle doğmuş. Askerlerden biri, mari castaña[7] hikâyele-

---

7 Maria Castañeira, XIV. yüzyılda Lugo'da yaşadığı, feodal ağaların baskısına karşı bir isyanda başı çektiği varsayılır. P. Risco'nun "España Sagrada" adlı yapıtında sözü geçer. Kimileri böyle bir kadın yaşadığını iddia ederken, kimileri de hayal ürünü olduğunu savunur. (ç.n.)

ri gibi diye fısıldadı, Hani şu ölüp de üçüncü gün diriltilenin öyküsüne benziyor, cevabını verdi subhro, Dikkat et fil terbiyecisi, fazla ileri gidiyorsun, diye araya girdi komutan, Komutanım, sabundan yapılmış oyuncak bebeğin göbekli bir erkek gövdesiyle fil başına sahip bir tanrıya dönüşeceğine inanıyor değilim, ama benden ganeşin kim olduğunu açıklamamı istediniz, ben de dileğinizi yerine getirmekten başka bir şey yapmadım, Evet ama isa ve bakire meryem hakkında ileri geri laflar ettin, buradakiler hoşlanmamış olabilir, Kim alındıysa özür dilerim, kötü bir niyetim yoktu, dedi fil terbiyecisi. Ortalığı yatıştıran bir mırıltı duyuldu, doğrusu ya oradaki adamların, ne askerlerin ne de urgatlanın umurundaydı dini tartışmalar, onları şaşırtan ve kaygılandıran gökkubbenin altında bu kadar çapraşık konularla ilgilenilmesiydi. Yerin kulağı vardır denir, bir de yıldızların kulaklarının boyutlarını düşünelim. Her neyse, yatağa gitme vakti gelmiş de geçiyordu, çarşafları ve battaniyeleri üzerlerindeki giysileriyse de, önemli olan üstlerine yağmur yağmamasıydı ve komutan ev ev dolaşıp bir geceliğine iki üç adama barınak sağlamalarını rica ederek bunu başarmıştı, mutfaklarda, ahırlarda, samanlıklarda uyuyacaklardı ama bu kez mideleri doluydu ve bu durum bunu ve başka rahatsızlıkları telafi edecekti. Kervandakilerle birlikte köylüler de dağıldı, fil gibi bir yenilik hepsine ilginç gelmiş, hemen hemen tüm köy halkı kervana kadar yürümüş ama korkudan yirmi adımdan fazla yaklaşamamışlardı. Bir inek sürüsünün iştahını bastırmaya yetecek kadar bitkiyi hortumuyla yuvarlayıp mideye indiren süleyman, görüşü pek iyi olmasa da, hepsini ciddi bakışlarla süzerek yarış hayvanı değil onurlu bir emekçi olduğunu, burada anlatmanın çok uzun süreceği bir sürü talihsizlik sonucu işini kaybettiğini ve böylelikle halkın hayırseverliğine muhtaç kaldığını açıkça anlatmıştı. Köy ahalisinden birkaç kişi kabadayılık edenek daha sonra görünmez bir çizgiye, aşılmaz bir sınıra dö-

nüşecek olan hatta doğru birkaç adım atmışsa da, süleyman bir uyarı çiftesi göndermiş, çifte amacına ulaşmasa da hayvan aileleri ya da klanları hakkında ilginç bir tartışmaya vesile olmuştu. Eşekler, katırlar, atlar, kısraklar dört ayaklılardı ve herkesin bildiği üzere çifte atarlardı, bunu acı bir deneyimle öğrenen insanlar da vardı aralarında, bu hayvanların çifte atmalarında anlaşılmayacak bir yan yoktu çünkü saldırmak ya da kendilerini savunmak için başka silaha sahip değildiler, ama bir fil, o hortumu ve o dişleriyle, balyozu andıran o dev gibi ayaklarıyla yeterince silahı yokmuş gibi, bir de tutup çifte atabiliyordu. Bakınca insanda uysal bir yaratık izlenimi uyandırıyordu ama gerekli gördüğünde yırtıcı bir canavara dönüşebiliyordu kuşkusuz. Şaşırtıcı olan sözü geçen hayvan ailesine dahil olmasıydı, yani çifte atabilen hayvanlar, ama nalları yoktu. Sonunda köylülerden biri filin pek de görülecek yanı olmadığına karar verdi, şöyle bir çevresinde dolaştı, bu yeter de artardı. Ötekiler de hemfikirdiler, filin çevresinde şöyle bir dolaşıp göreceklerini gördüler. Evlerine, yuvalarının rahatına dönebilirlerdi ama, içlerinden biri biraz oyalanmalarını istedi, ateşin çevresinde dönen sohbeti merak ediyordu. Hepsi kaldılar. Başta neden söz edildiğini anlamadılar, isimleri çıkartamadılar, adamların vurgusunu tuhaf buldular, ama sonra filden söz ettikleri ve filin de tanrı olduğu sonucuna varınca her şey açıklığa kavuştu. Artık evlerine, yuvalarının huzuruna dönüyorlardı, her birinin yanında asker ya da ırgat iki-üç konuk vardı. Süvari birliğinin bazı askerleri nöbet tutmak için filin yanında kaldı, bu da köylülerin acilen gidip rahiple konuşmak gerektiği düşüncesini pekiştirdi. Kapılar kapandı ve köy karanlıklara gömüldü. Biraz sonra bazı kapılar sessizce açıldı ve beş adam çıkarak kuyunun bulunduğu meydana doğru ilerlediler, kararlaştırdıkları buluşma noktasıydı. O sırada yatağında ve muhtemelen uykuda olan rahiple konuşmaya gitmek niyetindeydiler. Saygıdeğer din adamı uygunsuz sa-

atlerde uyandırıldığında son derece huysuz olmasıyla tanınırdı, ki morpheusun kucağındaki hiçbir saat onun için uygun sayılmazdı. İçlerinden biri henüz bir seçenek daha olduğunu düşünüyordu, Sabah erken gelelim mi, diye sordu ama daha kararlı ya da mantıklı öngörülere ve tedbirlere yatkın biri karşı çıktı, Kervan şafakta yola çıkarsa kimseyi bulamayız ve şapşal gibi kalakalırız. Papazın kapısının önüne varmışlardı ve görünüşe göre gece ziyaretçilerinden hiçbirinin kapı tokmağına uzanmaya cesareti yoktu. Evin kapısının bir tokmağı da vardı yani ama kiracıyı uyandırmak için pek küçüktü. Sonunda din adamının evinin kapı tokmağı köyün taşlaşmış sessizliğinde bir top mermisi gibi patlayarak yaşam belirtisi gösterdi. Papazın boğuk ve sinirli sesi içeriden duyulana kadar iki kez daha ateş etmek gerekecekti, Kim o. Sokak ortasında, arada birkaç duvar ve kalın bir ahşap kapı varken tanrıdan söz etmek güvenli ve rahat değildi elbette. Söyleşi sırasında duyduklarını aktarmak için yükseltmek zorunda kalacakları seslerine kısa sürede komşular kulak kesilecekler, böylece son derece önemli bir teolojik sorunsal dönemin efsanesine dönüşecekti. Sonunda evin kapısı açıldı ve papaz efendinin yuvarlak kafası göründü, Gecenin bu saatinde ne istiyorsunuz. Adamlar parmak uçlarında yürüyerek eşikten ayrıldılar ve öbür kapıya doğru ilerlediler. Biri mi öldü, diye sordu papaz. Hep birlikte hayır efendim dediler. Ee, o zaman, diye ısrar etti tanrının hizmetkârı, omuzlarına attığı battaniyeye iyice sarınarak. Sokakta konuşamayız, dedi adamın biri. Papaz homurdandı, Sokakta konuşamazsanız yarın kiliseye gelin, Şimdi konuşmamız gerekli papaz efendi, yarın çok geç olabilir, bizi buraya kadar getiren mesele çok ciddi, kilisenin meselesi, Kilisenin mi, diye sordu papaz birdenbire kaygılanarak, kilisenin çatısını tutan çürümüş kalasın parçalandığını düşünüyordu, Evet efendim, kilisenin, O zaman girin, girin. Onları ocağın içinde hâlâ daha önce yaktığı kütüğün közleri

bulunan mutfağa doğru itti, bir mum yaktı ve kuruyarak, Konuşun, dedi. Adamlar kimin sözcü olacağından emin olamayarak birbirlerine baktılar, komutan ve fil terbiyecisinin çevresinde toplanan grubun neler konuştuğunu duymak isteyenin meşru sözcü olduğu ortadaydı. Oylamalarına gerek kalmadı, söz konusu adam lafa başlayarak, Papaz efendi, tanrı bir fildir, dedi. Din adamı rahat bir nefes aldı, bunu çatının çökmesine yeğlerdi doğrusu, ayrıca bu saptkın düşünceye yanıt vermek de kolaydı, Tanrı tüm kullarına dadır, dedi. Adamlar başlarıyla onayladılar ama sorumluluklarının ve haklarının çok daha bilincinde olan sözcü itirazcıydı, Ama bu yaratıkların hiçbiri tanrı değil. Bir bu eksikti, cevabını verdi papaz, o zaman dünya tanrıdan geçilmezdi, aralarında anlaşamazlardı, her biri kendi borusu ötsün isterdi, Papaz efendi, bizim şu kulaklarımızla duyduğumuz, buradaki filin tanrı olduğudur, Kim böyle bir küfrü ağzına aldı, diye sordu papaz, kızgınlığının belirtisi köyde pek kullanılmayan bir sözcüğü kullanmasıydı, Süvari komutanı ve üzerinde yolculuk eden adam, Neyin üzerinde, Tanrının, hayvanın. Rahip derin bir soluk aldı, onu ciddi tedbirler alması için uyaran iç bulantısına hakim olarak, Siz sarhoş musunuz, diye sordu, Hayır, rahip efendi, dediler koro halinde, bu zamanda sarhoş olmak zor, şarap pahalı, Sarhoş değilseniz, bu saçma sapan hikâyeye karşın hâlâ iyi birer hıristiyansanız, beni iyi dinleyin, Adamlar tek bir sözcüğü bile kaçırmamak için yanaştılar, rahip de sıcacık çarşaflardan birdenbire dışarının soğuğuna çıkmanın neden olduğunu düşündüğü boğazındaki gıcığı temizledikten sonra vaazına başladı, günah çıkartıp bir daha böyle şeyler düşünmemek kaydıyla sizi evlerinize gönderebilirim, ceza olarak birkaç göklerdeki efendimiz, birkaç ave maria yeter, ama hepiniz inançlı insanlar gibi göründüğünüz için yarın sabah erkenden, güneş doğmadan önce, ailelerinizle ve köydeki diğer insanlarla, ki hepsine sizin haber vermeniz gerekecek,

ölün olduğu yere gideceğiz, bir hayvan olduğuna, ne kutsal yazılar törenini yaşadığına ne de kilisenin maneviyatından yararlanabildiğine göre amacımız onu afaroz etmek değil, barbar doğasını ele geçiren murdar ruhtan arındırmak , gaile denizinde boğulan iki bin domuzu hatırladığınıza eminim.[8] Biraz ara verdi, sonra, Anlaşıldı mı, diye sordu. Görevini giderek daha ciddiye almaya başlayan sözcü dışında hepsi, Evet efendim, diye cevap verdiler, Rahip efendi, dedi sözcü, bu durum kafamı karıştırıyor, Neden, O domuzların neden ölmeleri gerektiğini hiç anlamamışımdır, isa murdar ruhları gerasinilinin[9] bedeninden çıkarmakla mucize gerçekleştirdi, buraya kadar tamam da, bu meseleyle hiç ilgisi olmayan zavallı domuzların bedenlerine neden soktu, bence bu işi pek iyi kotaramadı, ayrıca bu murdar ruhlar ölümsüz değil mi, öyle olmasalar tanrı daha doğduklarında soylarının icabına bakardı, demek istediğim şu ki, daha domuzlar suya düşmeden murdar ruhlar kaçmışlardır, bana kalırsa isa bu konuyu pek iyi düşünmemiş, Sen kim oluyorsun da isa pek iyi düşünmemiş diyorsun, Her şey yazılı peder, Okumayı bilmiyorsun ki, Okumayı bilmesem de duyabiliyorum, Evinde kutsal kitap var mı, Hayır, peder, sadece evanjeller[10], kutsal kitabın bir bölümünü oluşturuyorlar, ama biri onları yırtmış, Peki kim okuyor, Büyük kızım, henüz akıcı okuyamıyor ama döne döne aynı şeyi okuduğu için giderek daha iyi anlıyoruz, İşin kötüsü ne biliyor musun, engizisyon tutar da buralara gelirse, bu tür fikir ve dü-

---

8 Bkz. Yeni Ahit, Markos, Bap 5. (ç.n.)

9 Bkz. Yeni Ahit, Markos, Bap 5. Gerasini memleketi. (ç.n)

10 Matta, Markos, Luka ve Yuhanna tarafından yazılmış dört kanonik İncil'in her birine "Evanjel" denir. Yunanca "iyi haber" ya da "genel olarak kabul edilen gerçek" anlamına gelen evangelion'dan gelmektedir. Bu kelimeden türetilerek İncil yazarlarına "Dört Evanjelist" denmiştir. Martin Luther reformları sırasındaki kilise hareketi için evanjelik adını kullandığından bu sözcük Avrupa'da protestan ve lutherci olarak algılanırdı. (ç.n.)

şünceler yüzünden ilk ateşe giden olmakla ödüllendirile
ceksin. Bir nedenle öleceğiz be peder. Benimle salakça ko
nuşma, evanjelleri falan bir yana bırak da kilisede söyledik
lerime kulak ver, doğru yolu göstermek sadece benim vazi
fem başkasının işi değil, başını belaya sokarsan öyle bir çır
pıda kurtulamazsın. Evet peder, Şimdi marş marş, bir söz
cük daha duymak istemiyorum, burada olduğumuzu bile
unutacaksınız, buradakiler hariç köyden biri gelip de bana
bunlardan söz edecek olursa, o dilini tutamayanı afaroz
ederim bilmiş olun, romaya kadar yürüyüp kişisel olarak
ifade vermem gerekse bile yaparım bunu. Rahip dramatik
bir ara verdikten sonra boğuk ve ürkütücü bir sesle, Anladı
nız mı, diye sordu, Evet, peder anladık, Yarın güneş doğma
dan önce hepinizi kilisenin avlusunda bekliyorum, ben, ço
banınız, önden gideceğim ve hep birlikte, benim sözlerim,
sizin varlığınızla kutsal dinimiz için mücadele edeceğiz,
unutmayın, örgütlü bir halk hiçbir zaman yenilmez.

Ertesi gün şafak söktüğünde hava bulutluydu, ama kim
se kaybolmadı, patates püresi gibi kalın bir sisin içinde, her
kes ne yapıp edip kiliseye gitti, köylülerin barınak sağladığı
adamlar da bir yolunu bulup konaklama alanına varmışlar
dı. Ana kucağındaki en küçük bebekten üçüncü ayağı gibi
ona destek olan bastonunun yardımıyla hâlâ yürüyebilen
köyün en yaşlısına kadar hepsi oradaydılar. İnsan kırkayak
kadar çok ayağı olmadığı için şanslıdır, yoksa yaşlılık gelip
de çatınca bir alay bastona ihtiyaç duyabilirdi, demek ki
bastonların isim değiştirdiği ve koltuk değneği adını aldığı
daha ciddi durumlar haricinde, sonuç sadece üç ayağa ihti
yaç duyan insanoğlunun lehinedir. Yaradana şükürler olsun
ki köyde koltuk değneği ihtiyacı hâsıl olmamıştı. Topluluk
sıra halinde sağlam sayılabilecek adımlarla ilerliyor, gücünü
zayıflığından alıyor, köyün vakayinamesine yepyeni, özve
rili bir kahramanlık sayfası eklemeye hazırlanıyordu, diğer
sayfaların âlimlerin okumasına değecek yanı olduğu söyle-

memez, doğarız, çalışırız ve öldürüzden ibaretiler. Tesbihleriyle silahlanmış köyün tüm kadınları, elinde kutsal su kâsesi ve aspersusla[1] en önde yürüyen papaz efendiyi cesaretlendirmek için olsa gerek, dualar mırıldanıyorlardı. Kervan ahalisi sis yüzünden her zamanki gibi çevreye yayılmamış, daha erken kalkan ve çoktan atlarını eyerlemiş olan askerler de dahil, küçük gruplar halinde sabah tayınını bekliyorlardı. Köylüler patates püresinden çıkmaya başlayınca, filin bakımından sorumlu personel içgüdüsel olarak onları karşılamaya gitti. Görev sorumluluğu nedeniyle öncü süvariler de öne çıktılar. Rahibin sesini duyabilecekleri bir noktada durdular, adam barış işareti anlamında elini kaldırdı, günaydın dedi ve Fil nerede, onu görmek istiyoruz, diye sordu. Çavuş hem bu soruyu hem de arzuyu mantıklı bulmuş olacak ki, Şuradaki ağaçların arkasında, ama fili görebilmek için süvari komutanı ve fil terbiyecisiyle konuşmamız gerek, dedi. Fil terbiyecisi de kim, Üstüne binen adam, Neyin üstüne, Neyin olacak filin, Bununla fil terbiyecisinin fili süren kişi anlamına geldiğini mi söylüyorsun, Ne anlama geldiğini bilemem, sadece filin üstünde gittiğini biliyorum, sanırım hindistandan gelen bir sözcük bu. Sisin yavaş yavaş dağılmaya başlamasıyla, karşı karşıya gelmiş iki orduya benzeyen görüntü meraklarını çelen komutanla fil terbiyecisi oraya doğru yaklaşmasalardı, bu konuşma sonsuza dek uzama tehdidiyle böyle devam edebilirdi. İşte komutan geliyor, dedi çavuş, onu sinirlendirmeye başlayan bir konuşmanın dışında kalmaktan memnun. Komutan Herkese günaydın, dedi ve sordu, Size nasıl yardım edebiliriz, Fili görmek isterdik, Uygun bir zaman değil, diye araya girdi fil terbiyecisi, fil bu sabah huysuz uyandı. Bunu üzerine rahip, Onu görmenin yanı sıra kuzucuklarım, yolculuk için kutsamak da istiyorum, kutsal su kâsesini yanıma aldım, dedi, İyi

---

[1] Lat. Kutsal suyu vaftiz olanın üzerine serpmeye yarayan araç. (ç.n.)

bir fikir, yanıtını verdi komutan, yolda rastladığımız diğer adamları arasında süleymanı kutsamayı öneren çıkmamıştı. Süleyman kim, diye sordu rahip, Filin adı süleyman, deli fil terbiyecisi, Bir hayvana insan adı konmasını uygun bulmadım, hayvanlar insan değildir, insanlar da hayvan değildir, Bundan o kadar da emin olmayın, dedi konuşana illet olmaya başlayan fil terbiyecisi, Rahip kınanmayı hak eden bir kurumla, Bu okumuşla cahil arasındaki farktır diye sözünü noktaladı. Bunu der demez komutana dönerek, rahiplik görevimi yerine getirebilmem için bana izin verir misiniz, diye sordu, Fil benim değil, terbiyecisinin sorumluluğunda olsa da, benim açımdan sakıncası yok peder. Rahibin bir şey söylemesine fırsat bırakmayan subhro kuşku uyandıracak kadar tatlı bir sesle, Süleyman tümüyle size aittir rahip efendi, dedi. Okuru burada iyi niyetli olmayan iki kişi bulunduğu konusunda uyarmanın vakti geldi, biri kutsal su değil, kuyu suyu, dosdoğru mutfaktaki testiden alınmış, göklerin en yüce katı için gerçek ya da simgesel hiçbir değeri olamayacak su getirmiş olan papazdır, öteki de bir şey olması, gerçekten olması için ganeşe dua eden fil terbiyecisidir. Fazla yaklaşmayın, diye uyardı komutan, Bakın üç metre boyu var, dört ton kadar çekiyor, belki de daha fazla, Levyatan canavarı[12] kadar tehlikeli olamaz ya, o, hizmetkârı olduğum kutsal apostolik[13], roma katolik dinine boyun eğmişti biliyorsunuz, Ben sizi uyardım, sorumluluk size ait, yanıtını verdi komutan, askeri deneyimi sayesinde böyle bir sürü atıp tutma ve meydan okuma duymuş, çoğunun da hüzünlü sonuçlarına tanık olmuştu. Rahip elindeki aspersusu suya batırarak öne doğru üç adım attı ve kulağa gelişlerinden latince olması gereken, ama kimsenin, topluluğun son derece küçük bir kısmını oluşturan aydınların, yani daha sonra kendi kendine iyileşen mistik bir kriz nedeniyle birkaç yıl

12 Bkz. Eski Ahit, Mezmurlar 74: 13-14; Eyub 41, İşaya 27-1, (ç.n.)
13 Papalık (ile ilgili). (ç.n.)

ayinlere katılmış olan komutanın bile ne anlama geldiğini çıkartamadığı sözcükler mırıldanarak filin başına su serpti. Din adamı işini yapmaya devam ederek yavaş yavaş hayvanın gerisine yaklaşmaya başladı, bu hareketi fil terbiyecisinin tanrı ganeşe ettiği duaların hızlanmasına, komutanın da kendi adına, rahibin dualarının ve hareketlerinin şeytan çıkarma elkitabına ait olduğunu keşfetmesine denk geldi, sanki zavallı hayvanı bir şeytanın ele geçirmesi mümkünmüş gibi. Komutan, Bu adam delinin teki diye düşünmüştü ki rahibi yerde, kâsesi bir yanda aspersusu öte yanda, sahte kutsal suyu da dökülmüş halde gördü. Koyunlar çobanlarına yardım etmek için yaklaşırken askerler çarpışmaları ve karmaşayı önlemek için araya girdiler, bunu düşünmeleri de yapmaları da iyi oldu çünkü yerel herküllerin yardımına koştuğu rahip yerden kalkmaya çabalıyordu, sol uyluğunun sızladığı belliydi ama tüm belirtilere göre kırılmış kemiği yoktu, ki ilerlemiş yaşı ve zayıf bedeni göz önüne alınırsa, bu durum köyün koruyucu ermişlerinden birinin mucizesi sayılabilirdi. Başka gizemlere eklenen gizemli nedenini asla öğrenemeyeceğiz ama, olan biten süleymanın atmaya hazırlandığı korkunç çiftenin nesnesine bir karış kala fren yapması ve darbenin etkisini bir dizi şiddetli itip kakmadan daha fazla zarar vermeyecek şekilde yumuşatmasıydı, sanki bunu kasten yapmıştı ve hiç de öldürmeye niyeti yoktu. Tıpkı bizler gibi olayın neden böyle geliştiğinden bihaber olan rahip şaşkınlık içinde, Bu tanrının bir cezası, gökkubbeden gelen bir ceza, demekle yetindi. O günden sonra yanında fillerden söz edilince, ki o sisli sabah vakti, o kadar tanığın önünde yaşananlar göz önüne alınırsa pek çok kez bu konu açılmıştır, görünüşü kaba saba olan bu hayvanların son derece akıllı olduklarını, latince anlamanın yanı sıra kutsal suyla sahtesini de ayırt edebildiklerini söyleyecekti. Köylüler topallayan rahibin kollarına girdiler, en zarif hizmetkârlarından dört hanımın bir koşu kiliseden ge-

tirdiği, tahta parçalarının birleştirilmesiyle ortaya çıkan b yapıt olan siyah abanoz ağacından başrahip koltuğu oturttular. Onlar köye nasıl döneceklerini planlarken biz b rada olmayacağız. Akıl uygulamalarına pek prim vermey varlıklarda alışıldığı üzere tartışma debdebeli ve kalaba caktı, bu tartışmalarda kadınlar ve erkekler incir çekirdeğ ni doldurmayacak nedenlerle, hatta çobanlarını evine kadar götürmek ve yatağa yatırmak gibi son derece dindar bir konu hakkında karar vermeye çalışırken bile yumruk yumruğa gelirler. Peder sorunu çözmek konusunda pek fayda sağla yamadı çünkü bölgenin cadısı Sosegaros hariç herkesi endişelendiren bir uyuklama hali içindeydi, hayır, dedi cadı, yakınlarda ölüm yok, ne bugün ne de yarın, yere düşme nedeniyle ezilen yerleri iyice ovalamanın ve kanı arıtıp temizlemek için kaynamış bitki özlerinden yapılma çayların halledemeyeği hiçbir sorun yok, her zaman kafaların yarılmasıyla sonlanan şu kavga dövüşe de son verin artık, tek yapmamız gereken adamcağızı götürüp yatırmak. Cadı haklıydı.

Adamlardan, atlardan, öküzlerden ve filden oluşan kervan sis tarafından yutuldu, oluşturdukları geniş kütle bile göze çarpmıyordu. Yetişmek için artlarından koşmamız gerekecek. Neyse ki köyün herküllerinin itiş kakışını kısa bir süre izledik, pek uzağa gitmiş olamazlar. Normal görüş olsaydı ya da sis daha az püreye benzeseydi, kağnıların ve levazım arabasının kaba tekerleklerinin yumuşamış zeminde ki izlerini takip etmek yeterli olacaktı, ama şimdiki durumda insan burnunu yere sürtse bile oradan birilerinin geçmiş olduğunu keşfedemezdi. Sadece insan da değildi geçenler, hayvanlar da geçmişti, daha önce de söylendiği gibi bazıları iri cüsseliydi, örneğin atlar ve öküzler, özellikle de portekiz sarayında süleyman adıyla bilinen kalın derili memeli, onun ayaklarının toprakta bıraktığı neredeyse daire biçimindeki dev izler yeter de artardı, tıpkı dinozorların yuvarlak ayakları gibiydi, bir ara gerçekten var oldularsa elbette.

Madem ki hayvanlardan söz ediyoruz, İzbonda kimsenin kervana iki-üç köpek katmayı akıl etmemesi inanılır gibi değil. Köpek hayat kurtarıcı, iz sürücü, dört ayaklı pusuladır. Arka dönmesi yeter, beş dakikadan kısa bir sürede kuyruğunu sallayarak, gözleri mutluluktan parlayarak geri döner. Kasvetli esmiyordu, yine de sis ağır ağır dönenen hortumlar halinde hareket ediyormuş gibi geliyordu, sanki kuzey rüzgârının ta kendisi, sisi kuzeyin en ırak köşesinden, ebedi buzullardan üflüyordu. Böyle nazik durumlarda, birinin çıkıp da sırf şiirsel yansımalar eklemek adına hiçbir orijinallik katmadan cümleleri cilalamasının iyi bir şey olmadığını itiraf etmeliyiz. İşte tam bu sırada kervandaki arkadaşları kayıp kişinin yokluğunu fark etmişlerdi, iki kişi geri dönmeye ve talihsiz kazazedeyi kurtarmaya gönüllü olmuştu bile, hayatının sonuna kadar tembel ve avare sıfatları kazanmayacak olsa, kaybolanın çok şükran duyacağı bir davranıştı bu, Bir düşünsenize, diyecekti halkın ortak sesi, adam orada oturmuş birinin gelip de onu kurtarmasını bekliyormuş, bazılarının hiç utanması yok. Gerçekten de oturuyordu ama sonra ayağa kalktı ve cesaretle ilk adımı attı, kaderin ve güçlü yandaşları talih ile rastlantının kötülüklerini bertaraf etmek için önce sağ ayak, sol ayak birden kuşkuyla havada kaldı, nedensiz de değildi, sanki yeni bir sis dalgası yükselmeye başlamış, yer görünmez olmuştu. Üçüncü adımda burnunu beklenmedik bir kapıya çarpmaktan korumak istermiş gibi öne doğru uzattığı ellerini bile göremiyordu. İşte o sırada aklına bir başka düşünce takıldı, yol her iki yana da kıvrılıyordu, onun seçtiği rota, sadece doğru olmayı istemekle kalmayan belli bir yönde sabit kalmayı da isteyen bir çizgi onu bozkırlara sürükleyecekti, oralarda varlığını, hem ruhunu hem de bedenini kaybedeceği kesindi, ki bu ikincisinin kaybının sonuçları zaten hemen kendini belli edecektir. Ve ne talihsizliktir ki tüm bunlar olurken, o büyük an geldiğinde, yanında gözyaşlarını kurulayacak bir köpek bulunmaya-

caktı. Hâlâ geriye dönmeyi, sis dağılana kadar köyde bir barınak aramayı akıl edebiliyordu ama yön duygusunu yitirmişti, hakkında hiçbir şey bilmediği bir dış uzaydaymış gibi nirengi noktalarını karıştırmıştı, bir kez daha yere oturup kaderin, rastlantının, şansın, içlerinden birinin ya da hepsinin özverili gönüllüleri üzerinde oturduğu, okyanusun ortasında iletişim olanağı olmayan bir adaya benzeyen o avuç içi kadar toprağa getirmesini beklemekten başka çare bulamadı. Daha uygun bir tanımlamayla samanlıkla bir iğne. Üç dakika sonra uyudu. Çok tuhaf bir yaratıktır insanoğlu, nice önemsiz nedenle korkunç uykusuzluklar çeker de, savaş arifesinde mışıl mışıl uyur. Aynen öyle oldu. Uykuya daldı, süleyman yankıları ganj kıyılarına kadar varan bir çığlık atmasaydı hâlâ da uyuyor olacaktı. Aniden uyanmanın şaşkınlığıyla onu donup ölmekten, daha da kötüsü yenilip yutulmaktan kurtarmaya karar veren bu gürültülü yayının hangi yönden geldiğini ayırt edemedi, bu kurtlar diyarında yalnız ve silahsız bir adamın ne sürünün ne de türün tek bir örneğinin karşısında sağ kalma şansı olabilirdi. Süleymanın ilki boğazının derinliklerinde boğuk bir fokurtuya dönüşürken gelen ikinci çağrısı daha da güçlüydü, bu hayvanın çığlığını sinkop yapan çınlamanın izlediği davul gümbürtüleri oluşturuyordu. Adam şimdi hücuma geçmiş bir süvari gibi sisi yarıyor, öne atılmaya hazır beklerken bir yandan da zihninden, Bir kez daha süleyman, lütfen bir kez daha, diye yalvarıyordu. Ve süleyman ona yanıt verdi, basit bir onaylamaya benzeyen bir çığlık daha attı, daha güçsüz bir çığlıktı çünkü artık kazazede sayılamayacak kazazede kervana yaklaşıyordu, işte süvari birliğinin levazım arabası şurada, ayrıntıları seçemiyordu çünkü hem nesneler hem de insanlar karmaşık mürekkep lekelerine benziyorlardı, aklımıza şu anda gelen epeyce rahatsız edici bir fikir de, bu sis derileri kemiren cinsten olmasın sakın, insanlarınkini, atlarınkini, kalınlığına, ona diş geçirecek kaplan olmamasına rağmen fi-

Tabiki, sislerin hepsi aynı değildir, bir gün şöyle bağırılacak, gaz ve way kafasında iyi oturan bir miğfer olmayanın başına gelenler. Kazazede atının dizginlerini tutarak yürüyen bir askere gönüllülerin arama kurtarma harekâtından dönüp dönmediklerini sordu, asker sorgulamaya güvensiz bir bakışla karşılık verdi, sanki karşısında bir provokatör vardı, on altıncı yüzyılda sayılarının hayli kabarık olduğunu söylemek için engizisyonun arşivlerine şöyle bir göz atmak yeter de artar, kuru bir sesle, Bu fantazileri nereden bulup çıkartıyorsun, burada gönüllü olmak isteyen falan olmadı, zaten böyle bir sis basmışken tek sağduyulu hareket sis kalkana kadar birbirimizden ayrılmamamızdır, ayrıca gönüllü var mı diye sormak pek de komutanın tarzı sayılmaz, genellikle sen, sen ve sen, sizler, hadi bakalım, marş marş diye işaret etmekle yetinir, ayrıca komutan her zaman, kahramanlar, kahramanlar, ya hepimiz kahraman oluruz ya da hiçbirimiz der. Bu konuşmaya bir son vermek istediğini iyice belli etmek isteyen asker atına atladı, eyvallah dedi ve sisin içinde gözden yitti. Kendinden memnun kalmamıştı. Kimsenin ondan beklemediği açıklamalar yapmış, yapmasına izin verilmeyen yorumlarda bulunmuştu. Neyse ki konuştuğu adam, fiziği yetersiz görünse de, zor geçişlerde kağnıları itmeye ve çekmeye yardım etmek için tutulanlardan birine benziyordu, hatta öyle olduğu kuşku götürmezdi, bunlar az konuşan ve en azından prensipte hayal gücü pek kıt kişilerdi. Prensipte öyle, dedi kendi kendine, ama ortada fol yok yumurta yokken onu aramaya çıkan gönüllüler hikâyesi uydurmasındaki rahatlığa bakılırsa siste kaybolan adam hayal gücü kıt birine benzemiyordu. Neyse ki halkın gözündeki inandırıcılığı bakımından fil bambaşkadır. Büyük, devasa, şiş göbekli, en korkusuzları bile ürkütecek bir sese sahip, yaratılışın hiçbir hayvanına nasip olmayan bir hortumun sahibi fil, ne kadar üretken ve tehlikeli olsa da, hiçbir hayal gücünün ürünü olamazdı. Fil ya vardı ya da

yoktu. Vakit onu ziyaret etme, tanrının ona bahşettiği ... na borazanı öylesine bir enerjiyle kullandığı için ... sunma vaktiydi, burası yehoşafat vadisi olsaydı ölüler ... riltebilirdi, ama portekizin sis içindeki kıraç toprağında ... başka bir yer değildi, gerçi burada da yolunu kaybetmiş ... ğuktan ölmek üzere olan bir adam söz konusu olduğun ... böyle diyelim de gayretkeş kıyaslama çabalarımız ... boşa çıkmasın, öylesine iyi kotarılan diriltmeler vardı ki, ... ha olacaklar olmadan önüne geçilmesi mümkün olabiliyor ... du. Sanki fil, bu zavallıcık ölecek ben de onu diriltece... diye düşünmüştü. Şimdi o zavallıcık burada, minnet duy... guları içinde kendini paralıyor, tüm ömrü boyunca file şük... ran duyacağına yemin ediyor, sonunda fil terbiyecisi Bu ka... dar minnettar kalman için fil sana ne yaptı, diye sormaya ... karar verdi, O olmasaydı ya soğuktan ölecektim ya da ben... kurtlar yiyecekti, Peki ama seni kurtarmayı nasıl başardı ... uyandığından beri buradan bir yere ayrılmadı ki, Buradan ... ayrılmasına gerek yoktu, trompetini çalması yetti, siste kay... bolmuştum, beni kurtaran onun sesi oldu, Süleymanın eser... lerinden, işlerinden söz edecek birisi varsa o da benim, bu ... nedenle onun terbiyecisiyim, onun çığlığını duyduğun za... valarıyla ortalarda dolanma, Çığlığını değil, çığlıklarını, bu ... kurban olduğum kulaklar bir değil, tam üç çığlık duydu. Fil ... terbiyecisi, Bu salak iyice çıldırmış, zincire vurmak gere... diye düşündü, sisin ateşiyle kafayı yemiş, bundan eminim ... böyle şeylerden söz edildiğini duymuştum. Sonra yüksek ... sesle, Burada durup da çığlık attı, yok atmadı, belki de attı ... diye didişmektense, şu gelenlere sor bakalım, bir şey duy... muşlar mı, dedi. Üç yumruyu andıran ve yayılıp dağılan diş ... hatları attıkları her adımla sallanıp titreyen adamlar insan... da daha görür görmez, Böyle bir havada nereye gitmek isti... yorsunuz, sorusunu sorma arzusu uyandırıyorlardı. Fil çığ... lığı manyağının onlara o anda soracağı sorunun bu olmaya... cağını biliyoruz ve ona ne yanıt verdiklerini de biliyoruz

bilmediğimizse tüm bu anlatılanların arasında birbiriyle bağlantılı olanlar var mı, hangileri ve nasıl. Kesin olan şu ki gül gibi güneş devasa bir süpürge gibi birden sisi dağıttı, uzaklara süpürdü. Her zamanki manzara ortaya çıktı, taşlar, ağaçlar, uçurumlar, dağlar. Üç adam artık orada değillerdi. Fil terbiyecisi konuşmak için ağzını açtıysa da sesini çıkarmadan kapattı. Fil çığlığı manyağı yoğunluğunu ve hacmini yitiriyor, büzüşüyor, hatları yuvarlanıyor, bir sabun köpüğü gibi şeffaflaşıyordu, o zamanlar yapılan berbat sabunlar bir dâhinin icadı olan o billur gibi berrak, kusursuz kristali oluşturabilirlerse elbette, sonra adam birdenbire gözden kayboldu. Pof sesi çıkardı ve buhar olup uçtu. İlahi onomatopoeialar[14] vardır. Bu öznenin buharlaşma sürecini tüm ayrıntılarıyla betimlememiz gerektiğini hayal edin bakalım. En azından on sayfa gerekir. Pof.

6. Bölüm

Belki rastlantı eseri belki de atmosferdeki bir değişiklik nedeniyle, komutan karısını ve çocuklarını düşündüğünü fark etti, karısı beş aylık hamileydi, altı yaşında bir oğlu ve dört yaşında bir kızı vardı. O dönemin katıksız barbarlıktan henüz çıkmış kaba saba adamları, fazlaca işlerine yaramayan bu tür incelikli, narin duygulara pek önem vermezlerdi. Uyumlu ve birlik içinde bir ulusal kimliğin yorucu inşası sürecinde bir dereceye kadar duyguların damıtıldığı fark ediliyorsa da, yalnızlık, özlem ve yan ürünleri henüz alışıldık yaşam felsefesi olarak portekize eklemlenmemişlerdi, bu, hem genel anlamıyla toplum içindeki iletişimde hiç de azımsanmayacak zorluklara hem de her bireyin kendi kendisiyle ilişkisinde yine hiç de az sayılmayacak tereddütlere ve zihin karışıklığına yol açmaktaydı. Örneğin, Söyle bana komutan, karınla çocuklarını mı özledin, diye sormak için adamın yanına sokulmanın hiç de tavsiye edilmeyeceği öyle aman aman bir sağduyu gerektirmez. Kendisine bu soru yöneltilen kişiyi edep duygusunu incitmemek için belli etmemeye son derece özen göstererek izlediğimizde, bu hikâyenin farklı bölümlerinden de çıkartabileceğimiz gibi, zevk ve duyarlılıktan hiç nasibini almamış sayılamazsa da, böyle alenen sergilediğimiz yol yordam bilmezliğimiz karşısında bize şaşkınlıkla bakacak, belirsiz, havada kalan, başı sonu olmayan bir yanıt verecektir, böylelikle de, en azından bu çiftin özel yaşamı konusunda ciddi kaygılara gark olmamıza neden olacaktır. Komutanın hiçbir zaman serenat yapmadığı ya da

söne yazmadığı, bir tanecik bile yazmadığı aşikârdır. Ama tüm bunlar başka insanların dehasının yaratımı olan bu şeyleri takdir etmenin içinden gelmediği anlamına gelmez. Örneğin bunlardan birini yanında getirmiş olabilirdi, tıpkı savaşçıl sayılabilecek seferlerde olduğu gibi sandığının içinde de, mendillere sarılı durabilirdi, ama bu defa evinin güvenliğinde bırakmayı yeğlemişti. Askeriyeden kimi zaman gecikmeli olarak aldığı maaşın kıtlığı ve maliyenin asker maaşlarını birliklerin lükse ve sefahate teslim olmalarına olanak tanıyacak şekilde hesaplamaması göz önüne alındığında, bu mutanın mücevherine sahip olmak için, ki on iki uzun yıl boyunca bunu arzulamıştı, malzemesi zengin, tasarımı zevkli, süslemeleri gözalıcı, savaş meydanından çok salonlara yaraşan bir omuz kayışını satması gerekmişti, askeri teçhizatın muhteşem bir örneğiydi, anne tarafından dedesinden kalmaydı, sattığı andan itibaren gören herkesin arzu nesnesine dönüşmüştü. Komutan omuz kayışının yerine, amadís de gaula[15] adında kalın bir kitap satın almıştı, en vatanseve âlimler yazarının on dördüncü yüzyılda yaşamış vasco de lobeira[16] adında bir portekizli olduğuna yemin ederlerdi, ama kitap bin beş yüz sekizde zaragozada, eski metni derleyip toparlayan, düzelten, macera ve aşk bölümleri ekleyen garci rodríguez de montalbonun ispanyolcaya çevirisiyle basılmıştı. Komutan elindeki kitabın piç bir soydan geldiğinden kuşkulanırdı, yani bugün korsan adını verdiğimiz baskılardan biri, bu da bazı yasadışı ticaretlerin ne kadar eskilerden kalma olduğunu gösterir. Süleyman, filden değil da-

15 Gezgin şövalyelerin kahramanlıklarının anlatıldığı, birçok rönesans ve barok dönem yazarına esin kaynağı olmuş öyküler. İlk baskısı 1508'de Zaragoza'da yapılmıştır. Dört ciltlir. Garci Rodríguez de Montalbo eski metni düzenlemiş ve bir cilt eklemiştir. Öykülerin kökeni belli değilse de, Portekiz kökenli olup 14. yüzyılda Portekiz'de okundukları sanılmaktadır. (ç.n.)

16 Aljubarrota Savaşı'ndan (1385) sonra şövalye yapılan Portekizli gezgin ozan. (ç.n.)

Bu önce de yaptığımız gibi yahudi kraldan söz ediyoruz, güneşin altında yeni bir şey yok diye yazarken ne kadar da haklıymış. İnatçı bir masumiyetle kutsal kitaplarda sözü edilen çağların lirik ve pastoral olduğunu hayal etmeye takıntılı olduğumuzdan, o zamandan bu zamana hiçbir şeyin değişmediğini düşünmek zor geliyor, belki de nedeni bizim bu medeniyetimizin ilk emeklemelerine bunca yakın olmalarıdır.

Komutan amadisini dördüncü ya da beşinci kez okuyordu. Tüm şövalyelik romanlarında olduğu gibi kanlı savaşlar, kökünden kopmuş kollar ve bacaklar, belinden ikiye bölünmüş bedenler eksik değildi, ki bu da bize o maneviyatı güçlü şövalyelerin kaba kuvveti konusunda epeyce bilgi verir, özellikle de bugün her mutfak bıçağında kolayca rastlanan ve ne denli doğru yönde geliştiğimizin bir göstergesi olan vanadyumlu ve molibdenli metal testerelerin kesici erdemlerinin ne bilindiği ne de hayal edilebildiği çağlarda. Kitap ayrıntılarıyla amadís de gaula ve orianaının hüzünlü aşkını anlatıyordu, ikisi de kral çocuğuydu ama bu oğlanın annesinin onu reddetmesine, yanında bir kılıçla birlikte ahşap bir sandığa koyarak denize attırmasına, akıntıların merhametine ve dalgaların sürükleme gücüne bırakmasına engel olmamıştı. Orianaya gelince, zavallıcık hiç istemediği halde öz babası tarafından roma imparatoruyla sözlendirilmişti, oysa tüm arzuları ve hayalleri yedi yaşından beri sevdiği amadíse aitti, oğlan sadece on iki yaşındaydı ama fiziği nedeniyle on beşinde gibi duruyordu. Birbirlerini görmeleri ve aşık olmaları bir anlık bir göz kamaşmasının sonucuydu ve ömürleri boyunca sürecekti. Gezgin şövalyelerin tanrının eserini tamamlamaya, yani kötülüğü gezegenden söküp atmaya kararlı oldukları çağlardı. Ayrıca aşkın aşk sayılması için uç noktada yaşanması ve radikal olması gereken zamanlardı, sadakat mutlaktı, yemek içmek beden için ne kadar doğalsa, ruhun erdemli olması da o kadar doğaldı. Söz

bedenden açılmışken, amadísin yara bere izi içindeki bo
ninin eşsiz orianannın kusursuz bedenine sarılırken ne ç
rumda olacağı sorulmaya değer. Vanadyumsuz ve dola
densiz zırhlar pek işe yaramıyordu ve hikâyenin anlatıl
kalkanların ve ağ örgüsü zırhların dayanıksızlığına işaret et
mekten kaçınmıyordu. Basit bir kılıç darbesi miğferin içi
bitiriyor, içindeki kafa yarılıyordu. Bu insanların içinde bu
lunduğumuz çağa kadar canlı ulaşmış olmaları çok şaşırtıcı
Benim de hoşuma giderdi, diye fısıldadı komutan. Yeni bir
amadís de gaula olarak isla firme sahillerinde, tanrı dağ
manlarının pusu kurdukları ormanlarda ve sıradağlarda at
koşturabilmek karşılığında yüzbaşı rütbesini vermeye bi
mi hiç aldırmayacağı bir dönem olmuştu yaşamında. Porte
kiz süvari birliğindeki bir yüzbaşının yaşamı barış zamanın
da fena halde sıkıcıdır, insanın günün ölü saatlerinden yete
rince istifade edebileceği, yeterince oyalanabileceği yarat
bir meşgale bulmak için durmadan kafasını çalıştırması ge
rekir. Yüzbaşı o yabanıl kayalıklarda at koşturan amadís
atların tırnaklarını cezalandıran taşlık araziyi, mola zamanı
nı haber veren şövalye silahtarını hayal ediyordu. Kibirli bir
seçimle düşüncelerinin akışını edebiyatın dışında kalan bir
soruya yöneltti, temelinde alınan emirleri yerine getirmek
ten ibaret olan askeri disipline sıkı sıkıya bağlıydı. Komuta
nın kral üçüncü don juanın düşüncelerine girebilmesi müm
kün olsaydı, tam da kral kişi, daha önce betimlendiği şekliy
le, süleymanı ve maiyetini kastilyanın engin ve tekdüze me
safelerini aşmak amacıyla taban teperken hayal ettiğinde gi
rebilseydi, şimdi burada olmayacak, bu tehlikeli yarları tır
manıp inmeyecek, henüz girdikleri iyi açılmamış bir patika
kayaların ya da çakıltaşlarının altında her kaybolduğunda
sığır çobanı daha geçit veren yollar aramaya niyetlenince, o
tehlikeli yamaçlarda at sürmeyecekti. Kral fikrini açıklama
mış ve hiç kimse bu kadar önemsiz bir nedenle sormaya cü
saret edememiş olsa da, süvari birliğinin başkomutanı gü

zengâha onay vermiş, kastilyanın ovalarından geçen yolun gerçekten izlenmesi en kolay, en yumuşak yol olduğunu söylemişti, hani denir ya, kırlarda gezintiye çıkmak gibi bir şey olacaktı. Böyle düşünülüyordu ve bu karardan rastlantı eseri haberi olan yaver pedro alcáçoba carneiro konuyu ele almaya karar verince de, güzergâhı gözden geçirmek için hiçbir neden olmadığı söylenecekti. Yaver şöyle demişti, Ben iyi bir yol olduğunu düşünmüyorum efendim, bu sizin kırda gezinti diye adlandırdığınız şey, çok dikkatli olmazsak, kötü sonuçlar doğurabilir, çok ciddi, hatta üzücü sonuçlar, Ben böyle olması için bir neden görmüyorum sayın yaver, Kastilya geçişi sırasında yöre halkıyla bir erzak sorunu yaşandığını düşünün, su ya da saman nedeniyle olabilir, yöre halkının şu ya da bu nedenle bize bir şey satmayı ya da bizden bir şey almayı reddettiğini düşünün, örneğin çıkarlarına uygun düşmeyebilir, Evet, tüm bunlar olabilir, diye kabullendi subay, Ayrıca çeteleri düşünün, orada buradakinden çok daha fazla eşkiya vardır, file verdiğimiz korumanın yetersizliğini görünce, otuz süvari hiçbir şeydir demiyorum ama, Sizinle aynı kanıda olmadığımı belirtmeme izin verin sayın yaver, termópilasta[17] vadinin bir başından ötekine yayılmış otuz portekiz askeri olsaydı, çarpışmanın sonucu farklı olurdu, Özür dilerim efendim, amacım şanlı ordumuzun şevkini kırmak değil, ama tekrar ediyorum, fildişinin ne olduğundan kesinlikle haberdar olan haydutların bize saldırmak için birleştiklerini düşünün, fili öldürdüklerini ve dişlerini söktüklerini, Bu hayvanların derisine kurşun işlemediğini duydum, Olabilir, ama onu öldürmenin başka bir yolu muhakkak vardır, efendim, arşidük maximiliana gönderdiğimiz armağanı ispanyol toprağında ispan-

17 Yunan siteleriyle işgalci Pers ordusu arasında, İ.Ö. 480'de, Thermopylae'deki (Yunanistan) savaş kastediliyor. Özgür insanlardan kurulu vatansever bir ordunun, kendinden çok daha güçlü bir düşmana karşı toprağını savunmasını örneklemek amacıyla edebiyatta sık sık sözü geçer. (ç.n.)

yol eşkiyalarıyla yaptığımız bir çarpışmada yitirmeyi ulancını düşünmenizi rica ediyorum, Ne yapmamız gerektiğini düşünüyorsunuz sayın yaver, Kastilya yolunun bir tek alternatifi var, bizim kendi yolumuz, sınır boyunca, kuzey yönünde castelo rodrigoya kadar ilerlemek, Yollar kötü, dedi subay, sayın başyaver oraları bilmez, Haklısınız bilmem, ama başka çaremiz yok, ayrıca bir avantajı daha var, Nedir sayın yaver, Yolun büyük bir kısmını kendi topraklarımızda aşmış olacağız, Önemli bir ayrıntı, sayın başyaver her şeyi düşünüyor.

Bu konuşmanın üzerinden iki hafta geçtikten sonra, baş yaver pedro de alcáçoba carneironun her şeyi düşünmemiş olduğu kesinlikle ortaya çıktı. Arşidükün yaverinin yolladığı ulağın getirdiği mektup, insanın dikkatini başka yöne çekmek için eklenmiş gibi görünen bir laf salatasının arasında filin sınırın hangi noktasından ispanyaya gireceğini soruyordu, bir ispanyol ya da avusturya müfrezesi onu teslim alacaktı. Portekizli yaver de aynı yolla yanıt verdi, girişim castelo rodrigodan olacağını bildirdi ve hemen karşı saldırısını hazırlamaya girişti. Bu sözcükler iki iberya yarımadası ülkesi arasında hüküm süren barış dikkate alındığında duruma uygun düşmeyen bir abartıya benzese de, pedro de alcáçoba carneironun altıncı hissi kuvvetliydi ve ispanyol meslekdaşının mektubunda teslim almak ifadesini görmekten hiç hoşlanmamıştı. Karşılamak, hoş geldin demek ifadelerini kullanabilirdi pekâlâ, ama ya maksadını aşmıştı ya da hani derler ya, gerçeği ağzından kaçırmıştı. İzlenecek yöntem hakkında süvari yüzbaşısına verilecek birkaç talimat yanlış anlamaları bertaraf edecektir, diye düşündü pedro de alcáçoba carneiro, karşı tarafın niyeti de aynıysa elbette. Bu stratejik planların neticesi birkaç gün sonra, başka bir yerde, tam içinde bulunduğumuz anda çavuş tarafından komutana bildirilecekti, Arkamızdan iki atlı yaklaşıyor komutanım, hızlı bir tırıs tutturmuş olan atlıların acelesi olduğu görülü-

yordu. Çavuş sıra halinde yürüyen adamlara durma emri verdikten sonra, ne olur ne olmaz diye ziyaretçilerin üzerine birkaç arkebüzün[18] gizli bakışlarını dikti. Uzuvları titreyen ve ağızlarından köpükler saçan atlar durunca biraz soluklanma olanağı buldular. İki adam selam verdikten sonra, içlerinden biri, bu file eşlik eden askeri birliğin komutanına yaver pedro de alcáçoba carneironun mesajını getiren ulaklarız, dedi, O komutan benim. Adam heybesini açtı. Dörde katlanmış, krallığın yaverinin resmi mührüyle mühürlenmiş bir kâğıt çıkardı ve komutana uzattı, yüzbaşı okumak için on-on iki adım uzaklaştı. Geri döndüğünde gözleri parlıyordu, çavuşu yanına çağırdı ve Çavuş bu adamlara yiyecek verilmesini emret, dönüş yolu için de yanlarına azık hazırlat, dedi, Emredersiniz komutanım, Herkese şu andan itibaren daha hızlı yürüyeceğimizi bildir, Emredersiniz komutanım, Öğlen uykusu zamanı yarıya indirilecek, Emredersiniz komutanım, Castelo rodrigoya ispanyollardan önce varmamız gerek, bunu başarmak zorundayız çünkü onları uyaran olmamış, ama bize haber yolladılar, Peki ya varamazsak, diye sormaya cesaret etti çavuş, Bunu başaracağız, hem varsak da varmasak da önce giden bekleyecek zaten. Bu kadar basitti işte, kim önce giderse bekleyecekti, bunun için pedro de alcáçoba carneironun mektup yazmasına gerek yoktu. Demek ki işin içinde bir iş olmalıydı.

7. Bölüm

Kurtlar ertesi gün ortaya çıktılar. Burada o kadar çok sözlerini ettik ki, sonunda kendilerini göstermeye karar verdiler. Saldırmak niyetiyle gelmiş gibi görünmüyorlardı, belki gecenin son saatlerindeki avın sonucu midelerini rahatlatmaya yetmişti, ayrıca böyle bir güruh, elliden fazla adam, hatırı sayılır bölümü de silahlı, saygı göstermek ve sakınmak gerekirdi, kurtlar kötü olabilirler ama salak değillerdir. Karşı karşıya kalan güçleri değerlendirmede ustadırlar, kervana bakıp da kendi güçleriyle rakiplerininkini kıyaslayınca zevkle ulumamışlardı, akıllarının başlarından gitmesi de söz konusu değildi, belki de onları zafere taşıyacak bayrakları ya da bandoları olmadığındandır, kazanmak için saldırırlardı, bu kuralın, biraz sonra görüleceği gibi, seyrek de olsa istisnaları vardır. Bu kurtlar hiç fil görmemişlerdi. Kurtların da insanların zihinsel süreçlerine paralel bir düşünme biçimleri varsa, aralarından bazılarının, hayal gücü daha kuvvetli olanların, tonlarca etin suru için nasıl bir şans olacağını, hiç inlerinden çıkmaları gerekmeyeceğini, masanın öğlen, ikindi ve akşam daima hazır olacağını düşünmüş olmaları şaşırtıcı olmaz. Saf canis lupus signatus, ilerya kurdunun latince adı, o deriye kurşunların bile işlemediğini bilmiyordu, nereye gittikleri bile belli olmayan o antika kurşunlarla kurtgillerin bu üç temsilcisinin dişleri arasındaki büyük farkı gözardı etmeyelim, tünevlikleri tepecikten castelo rodrigoya uzanan yolun yeni bir etabına hazırlanmakta olan insanlardan, atlardan ve öküzlerden oluşan güruhun

hareketli manzarasını izliyorlardı. Hayatta kalmak için a
lenle çıkan her şeyi yemek gibi zorlu bir işe idmanlı bi
çenenin bir arada uyumla çalışmasına süleymanın dersle
uzun süre dayanamaması hiç de olanaksız değildi. Adam
kurtlar hakkında yorumlar yapıyorlardı, içlerinden biri yo
nındakilere. Size bu hayvanlardan biri saldırırsa ve kendi
zi savunmak için sadece bir sopanız varsa, ne yapıp edi
kurdun dişlerini sopaya geçirmesine engel olun, dedi, Ne
den, diye sordu biri, Çünkü kurt sopayı dişlerinin arasında
bırakmayarak yavaş yavaş sopa boyunca ilerler, sana ulaş
ğı zaman da üzerine atlar, Lanet hayvan, Şunu da eklemek
gerekir ki kurtların doğasında insan düşmanlığı yoktur, ara
da bir öyle görünmelerinin nedeni, şerefli bir kurdun dün
yanın sunduğu nimetlerden özgürce faydalanmasına engel
oluşturmamızdır, Onu bunu bilmem, bu üçü bize düşmanlık göstermiyor, kötü bir niyetleri varmış gibi görünmüyor Karınları tok olmalı, ayrıca sayıcak üstünüz, tam ağızlarına layık olan şu atlardan birine saldırmaya cesaret edemezler. Gidiyorlar, diye bağırdı bir asker. Öyleydi. Geldiklerinden beri süren hareketsizlik yerini kıpırtılara bıraktı. Bulutların oluşturduğu arka planın önünde kâğıttan kesilmiş gibi kırpık kırpık ve yürümüyormuş da kayıyormuş gibi görünen kurtlar birer birer uzaklaşıyorlardı. Onları yeniden görecek miyiz, diye sordu asker. Olabilir, hâlâ burada mıyız, başına bir şey geldiği için geride kalan at var mıdır diye yoklamaya gelebilirler, dedi kurtlar hakkında bilgili adam. Ön saflardan borazanın yürüyüşe hazır olun emri geldi. Yarım saat sonra kervan ağır ağır hareket etmeye başladı, en önde kağnı, sonra fil ve ırgatlar, arkalarından süvari birliği geliyor, korteji levazım arabası tamamlıyordu. Herkes yorgundu. Fil terbiyecisi bir fırsatını bulup komutana süleymanın yorulduğunu söyledi, nedeni lizbondan beri kat ettikleri mesafeden çok berbat durumdaki yollardı, hâlâ yol diye adlandırılmalarında ısrar edersek tabii. Komutan bir, en fazla

İki gün içinde castelo rodrigonun uzaktan seçileceğini söyledi, İlk varan biz olursak, ispanyolların gelmesini beklediğiniz günler ya da saatler boyunca fil dinlenebilir, diye ekledi. süleyman ve buradaki herkes dinlenecek, hayvanlar, insanlar. Ya biz daha sonra varırsak, Ne kadar aceleleri olduğuna, aldıkları emirlere bakar, ama onların da en az bir gün dinlenmek isteyeceklerini zannediyorum. Efendim, biliyorsunuz ki sizin sorumluluğunuzdayız, ben kendi adıma, sizin hayrınıza olan neyse, bizim de hayrımızadır diye düşünüyorum ve öyle olmasını diliyorum, Öyle de olmalı, dedi komutan. Atını mahmuzladı, öne, sığır çobanına şevk vermeye gitti, kervanın ilerlemesi onun kağnıyı sürmedeki ustalığına bağlıydı denebilir, Hadi be adam, uyandır şu öküzleri, diye bağırdı komutan, castelo rodrigoya yaklaştık, bir geceyi dam altında geçirmemize fazla bir yol kalmadı, Ve umarım ki insan gibi yememize, dedi duyulmaması için alçak sesle homurdanan adam. Komutanın verdiği emirler kulak arkası edilmiyordu kuşkusuz. Sığır çobanı kırbacının ucunu öküzlerin sırtlarında şaklattı, halk dilinde hevese getirmek için kullanılan etkili ve sonuca odaklı birkaç sözcüğü haykırdı, kağnı aniden öne doğru ivmelendi, izleyen on dakika ya da çeyrek saat boyunca bu durum sürecek, böylece sığır çobanı ateşin sönmesine izin vermemiş olacaktı. Artık güneş battıktan sonra ya da akşamın ilk saatlerinde konaklıyorlardı, ölü gibi oluyorlar, açlıktan mideleri guruldasa da canları bir lokma istemiyordu, öylesine yorgundular. Neyse ki kurtlar geri dönmedi. Geri dönmüş olsalardı, konaklama alanının ortasına dek rahatça sokulabilir, atların içinden en ağızlarına layık kurbanı seçebilirlerdi. Bu kadar orantısız bir soygun başarıya ulaşamazdı elbette, bir at sürüklenerek götürülmek için fazlasıyla iri bir hayvandır, ama kurtların konaklama alanına sızdığını keşfettikleri zaman kervan ahalisinin nasıl bir korkuya kapılacağını burada betimlememiz gerekse, yeterli sözcükleri kesinlikle bulamazdık, canını

kurtaran kaçsın telaşı yaşanırdı. Böyle bir şey olmadığı için gökkubeye şükredelim, kalenin etkileyici kuleleri uzaktan göründüğü için de gökkubbeye şükranlarımızı sunalım, bir sanda, birinin söylemiş olduğu gibi, Bugün benimle cennette olacaksın[19] deme arzusu uyandırıyor, komutanın daha dünyevi sözcükleriyle tekrarlayacak olursak, Bugün bir dam altında uyuyacağız, cennetlerin hepsinin aynı olmadığı bilinir, hurileri olanlar vardır, hurileri olmayanlar vardır, hangi cennette olduğumuzu anlamak için kapıdan içeri bir göz atmamıza izin vermeleri yeter de artar. Kuzey rüzgârlarından koruyan bir duvar, yağmurdan ve gecenin rutubetinden koruyan bir çatı ve biraz daha fazlası bu dünyada konfor içinde yaşamak için yeterlidir. Ya da cennetin nefasetinde.

Bu hikâyeyi yeterince dikkatle izleyen herkes, süleymanın köyün rahibine attığı eğlenceli çifteden sonra bu toprakların sakinleriyle bir başka karşılaşmadan söz edilmediğine şaşırmış olmalı, ilkokul çocuklarının bile bildiği gibi dünya ya yeni dünyalar katan medeni bir avrupa ülkesini değil de, sanki bir çölü kat ediyorduk. Elbette birileriyle karşılaştılar, ama sözcüğün tam anlamıyla yanlarından geçip gittiler, kimin geldiğini görmek için evlerinden çıkıp da fille karşılaşan insanların kimileri şaşkınlık ve korkuyla ıstavroz çıkardı, kimileri de yine korkuyla da olsa gülmekten yerlere yattı, nedeni hortumu olmalı. Hiçbir şey filin yolculuğunu haber alan yeniyetmelerin ve kentten oraya kadar koşa koşa gelen işsiz güçsüz takımının sayısı ve heyecanıyla kıyaslanamazdı, oraya nasıl ulaştığı bilinmiyor, haberin yani, filin değil, onun varmasına daha var. Komutan sinirli ve heyecanlıydı, çavuşa birini yollayıp en büyük çocuklara ispanyol askerlerin gelip gelmediğini sordurtmasını emretti. Delikanlı galiçyalı olmalıydı çünkü soruya başka bir soruyla ce-

---

19 Bkz. Luka, Bab 23: 39-45. Hz. İsa çarmığa gerildiğinde yanındaki hırsızlardan birine söylediği cümle. (ç.n.)

vap verdi, Onlar burada ne yapacaklar, savaş mı çıkacak, Cevap versene, ispanyollar geldi mi gelmedi mi, Hayır bayım gelmediler. Bu bilgi komutana ulaştırılınca dudaklarında gülümsemelerin en mutlusu şekillendi. Artık kuşku yoktu, talih portekiz birliklerinin yüzüne gülmeye karar vermiş gibi görünüyordu.

Kente bir saat sonra gireceklerdi, yorgunluktan ölmek üzere olan insanlardan ve hayvanlardan oluşan bir kervan, kendilerini alkışlarla karşılayan castelo rodrigo ahalisine şükranlarını sunmak için ne kollarını kaldıracak halleri vardı ne de kulaklarını oynatacak. Dizdarın bir temsilcisi onları karşılayarak kalenin kendileri gibi en az on kervanı alacak genişlikteki meydanına götürdü. Orada castellanos ailesinin üç üyesi bekliyordu, daha sonra, adamlarını yerleştirebileceği mekânları teftiş ederken komutana eşlik edeceklerdi, kale dışında konaklamayı tercih etmezlerse ispanyolların da yere ihtiyacı olacağını unutmamak gerekiyordu. Teftişten sonra komutanın saygılarını sunduğu dizdar, Muhtemelen kale duvarlarının dışında kamp kurarlar, başka birçok nedenin yanı sıra sürtüşmelerin yaşanmaması açısından yerinde olacaktır, yorumunu yaptı, Neden sürtüşmeler yaşanabileceğini söylüyorsunuz, diye sordu komutan, İspanyollar söz konusuysa ne olacağı bilinmez, bir imparatorları olduğundan beri hepsi kral havalarında, ispanyollar yerine avusturyalılar gelseydi daha kötüydü ya, Kötü insanlar mı, diye sordu komutan, Kendilerini herkesten üstün sanıyorlar, Bu herkesin günahı, örneğin ben, askerlerimden üstün olduğumu düşünüyorum, askerlerim de ağır işleri yapmaları için tutulan ırgatlardan üstün olduklarını düşünüyorlar, Peki ya fil, diye sordu dizdar gülümseyerek, Filin bir şey düşündüğü yok, o bu dünyadan değil, yanıtını verdi komutan, Gelişini pencereden gördüm, gerçekten de heybetli hayvanmış daha yakından görmek isterim, Ne zaman isterseniz sizindir, Beslemek dışında onunla ne yapacağımı bilemezdim,

Çok yediği konusunda sizi uyarmalıyım, Öyleymiş dum, bir filin sahibi olmak istemem, ben basit bir kale hafızıyım, Yani ne kralsınız ne de arşidük, Öyle, ne kr ne de arşidük, sahip olduğum her şey gerçekten de bana dir, Komutan kalktı, daha fazla zamanınızı almayayım, bu bu kadar candan karşıladığınız için teşekür ederim, K hizmetindesiniz komutan, castelo rodrigoda kaldığınız sü rece bu evde konuğum olmayı kabul ederseniz, bu sadece benim size hizmetim olacaktır, Davetiniz için çok teşekkür ederim, hayal bile edemeyeceğiniz kadar onur duydum ama adamlarımla birlikte olmalıyım, Sizi anlıyorum, anla mak zorundayım, önümüzdeki günlerde bir akşam yemeğ ni reddedecek herhangi bir bahane bulmayacağınızı umu rum, Çok memnun olurum ama bu ne kadar beklemem ge rektiğine bağlı, ispanyollar yarın, hatta bugün bile gelebilir ler, Öbür tarafta bize bilgi vermekle görevlendirdiğim ca susların var, Nasıl yapacaklar bunu, Haber güvercinleriyle Komutan kuşkulu bir yüz ifadesi takındı, Haber güvercin leri mi, diyerek şaşırdı, onlardan söz edildiğini duydum, ama açıkçası bir güvercinin saatlerce uzun mesafeler uçabileceği ne, hiç yolunu şaşırmadan doğduğu güvercinliğe dönebile ceğine inanmıyorum. Bunu kendi gözlerinizle görme fırsatı nız olacak, bana izin verirseniz, geri dönen güvercini karşı larken ve ayağına bağlanmış mesajı okurken sizi de çağırta yım, Bu söyledikleriniz gerçekleşirse, tek eksiğimiz haberci rin havadan, hiçbir güvercinin kanatlarına gerek duymadan gelmesi olacak, Bunun biraz daha zor olduğunu sanıyorum diyen dizdar gülümsedi, ama bu dünyada olmaz olmaz bu dünyada, Başka yolu yok komutan, dünya olmazsa olmaz Daha fazla zamanınızı çalmayayım, Sizinle sohbet etmekten keyif duydum, Benim açımdan sayın dizdar, hele o yolculu ğun ardından, bir bardak serin su içmek gibiydi, Ah, size bir bardak serin su ikram etmedim, Bir dahaki sefere. Kale mu hafızı, Davetimi unutmayın, diye seslendiğinde komutan

ve basamakları inmeye başlamıştı bile, Tam vaktinde oraya varacağım.

Komutan kaleye girer girmez çavuşu çağırttı, ağır işçi olarak tutulan otuz ırgatın yakın geleceği hakkında talimat verdi. Yapacakları bir iş kalmadığına göre ertesi günü kadar dinlenerek geçirecekler, bir gün sonra da döneceklerdi, Levazım personeline mantıklı miktarda azık hazırlamasını emret, otuz adam tam otuz ağız, otuz dil ve bir sürü devasa diş anlamına gelir, onlara ta lizbona kadar yetecek erzak sağlayamayız, yolda çalışarak bu işi halletmeleri gerekecek, ya da çalarak, diye ekledi cümlenin havada kaldığını gören ve lafı yarım bırakmak istemeyen çavuş, aklına söyleyecek daha iyi bir şey gelmeyen komutan, Kendi başlarının çaresine bakmanın bir yolunu bulacaklar, dedi evrensel olarak her derde deva kabul edilen cümlelerden birine başvurmuştu, bu tür cümleler arasında, sadaka vermeyi reddettiği zavallıya sabırlı olmasını tavsiye edeni kişisel ve toplumsal ikiyüzlülüğün kusursuz bir örneği olarak başı çeker. Amele çavuşluğu yapan adamlar ne zaman paralarını alabileceklerini öğrenmek istiyorlardı, komutan çavuşa bilmediğini, ama saraya gidip yavere ya da yaver adına yanıt verebilecek birine haber bırakmalarının yerinde olacağını söylemesini emretti, Ama onlara hep birlikte gitmemelerini önerdim, diye söylediklerini sözcüğü sözcüğüne tekrar etti çavuş, saldırmaya niyetlenmişler gibi birden sarayın kapısında beliriveren otuz çapulcu kötü bir izlenim yaratır, bence sadece amele çavuşları gitsin, başkası gitmesin, gidenler de ellerinden geldiğince aklanıp paklansınlar.

Daha sonra içlerinden biri, rastlantı eseri komutanla karşılaşınca konuşmak için izin istedi, valladolide kadar gitmediği için çok üzgün olduğunu iletmekten başka niyeti yokmuş. Komutan ne yanıt vereceğini bilemedi, birkaç dakika sessizce birbirlerini süzdükten sonra ikisi de kendi yoluna gitti.

Komutan askerlere durumu kısaca özetledi, ispanyollar gelene dek kalede bekleyeceklerdi, ne zaman geleceklerini bilmiyordu, henüz haber gelmemişti, tam haber güvercinlerinden bahsedecekken son anda dilini tuttu, disiplindeki herhangi bir gevşemenin yaratacağı olumsuzlukların farkındaydı. Astlarının arasında iki güvercinsever, kendini bu tutkuya yeni kaptıranlar hariç muhtemelen o çağda bilinmeyen bir sözcük olsa da, iki columbafilo[20] olduğundan kesinlikle haberi yoktu, komutan söyleyecek yeni sözcükleri olanların takındığı aklı başka yerde havalarında kapıyı çaldı, içeri girmeleri için izin istedi. Ayaktaki askerler ad libitum[21] pozisyonda, bedensel uyumları konusunda kaygılanmadan dikiliyorlardı. Öyle bir zaman gelecekti ki, resmi rahat duruşu yolun karşı kıyısındaki düşmanı gözleyen askerin ağır nöbeti kadar zahmetli bulmaya başlayacaktı. Yere kuru ot demetleri serilmişti, taşların onulmaz sertliğiyle temas eden kanat kemiklerinin incinmeyeceği kalınlıktaydılar. Arkabüzler bir duvarın dibine istif edilmişlerdi. Subay iki taraftan birinin yapacağı bir taktik hatası, bir casus belli[22] nedeniyle süleymanın tesliminin çığırından çıkma ihtimali karşısında endişeye kapılarak tanrının izniyle bunları kullanmamıza gerek kalmayacak, diye düşündü. Yaver pedro de alcâçoba carneironun sözleri, açıkça yazılmış olanlar, ama daha da önemlisi yazılı olmasalar da satır aralarında sezilenler olduğu gibi belleğindeydi, ispanyollar ya da avusturyalılar düşmanca ya da kışkırtıcı davranacak olurlarsa, uygun biçimde karşılık vermek zorundaydı. Komutan onca yoldan gelen askerlerin, ister ispanyol olsunlar ister avusturyalı, hangi bahaneyle düşmanca ya da kışkırtıcı davranabileceklerini hayal edemiyordu. Bir süvari komutanı ne

---

20 Lat. columba filo. Columba: güvercin, güvercinsever anlamında. (ç.n.)

21 Lat. Önceden hazırlık yapılmamış. (ç.n.)

22 Lat. Savaş çıkarmak için bahane olarak kullanılan olay. (ç.n.)

krallığın başyaveri kadar keskin zekâlıdır ne de onun politik deneyimine sahiptir, bu nedenle, illa bir eylem olacaksa, vakti gelene kadar kendini daha iyi bilenin rehberliğine teslim etmesinde fayda vardır. Komutan kafasında bu düşünceleri evirip çevirirken çavuşun önayak olmasıyla birkaç kucak kuru otun depolandığı salona dönüştürülmüş mekâna subhro girdi. Adamı gören komutan iç sıkıntısı duydu, castelo rodrigoya varınca görevi sona ermiş gibi süleymanın sağlığıyla ilgilenmemiş, fili görmeye gitmemişti, sıkıntısının nedenini rahat olmayan vicdanına bağladı. Süleyman nasıl, diye sordu, Onu bıraktığımda uyuyordu, yanıtını verdi fil terbiyecisi, Yiğit hayvan, dedi komutan sahte bir hevesle, Geldiği yer nedeniyle, gücü ve dayanıklılığı doğuştandır, kendi erdemleri değildir, Zavallı süleymana karşı pek sert olduğunu görüyorum, Belki de yardımcılardan birinin biraz önce bana anlattığı hikâye nedeniyle, Ne hikâyesiymiş bu, diye sordu komutan, Bir ineğin hikâyesi, İneklerin hikâyeleri de mi varmış, diye tekrar sordu komutan, Bu ineğin var, tam on iki gün ve on iki geceyi galiçya dağlarında, soğukla ve yağmurla ve buzla ve çamurla ve bıçak gibi keskin taşlarla ve çivi gibi fundalıklarla ve ara sıra kısacık dinlenme fırsatlarıyla ve yetmezmiş gibi dövüşlerle ve saldırılarla ve ulumalarla ve böğürtülerle geçiren, sütten kesilmemiş yavrusuyla kaybolmuş bir ineğin hikâyesi, tam on iki gün ve on iki gece çevresini kurtlar sarmış, inek bu uzun mu uzun savaşta hem kendisini hem de yavrusunu savunmak zorunda kalmış ve her yanda dişler, açık çeneler, ani hamleler ve elbette ki boynuz darbeleri varmış, ölümün kıyısında yaşamanın ıstırabının yanı sıra, kendi canı ve kendini koruyamayacak kadar küçük bir yavrucak için savaşmak zorunda kalmış ve tüm bunlar yaşanırken, sırtları kambur, kulakları dimdik kurtlar sinsice yaklaşırken, o yavrucak annesinin memelerine uzanarak yavaş yavaş emiyormuş. Subhro derin bir soluk aldı ve devam etti, on iki günün sonunda inek-

le yavrusu bulunmuş ve kurtarılmış, zaferle köye dönmüş ler ama hikâye burada bitmemiş, iki gün daha sürmüş, i kü o artık cesur bir inekmiş, kendini savunmayı öğrenm kimse ona söz geçiremiyor, hatta yanına yaklaşamıyormuş sonunda inek ölmüş, onu öldürmüşler, on iki gün boyun yenilgiye uğrattığı kurtlar değil, onu kurtaran insanlar, bu ki de sahibi öldürmüş, dövüşmeyi öğrenen ineğin o daha önceki barışçıl, her şeye kafa sallayan hayvan olamayacağı nı anlayamamışlar.

Büyük taş salonda birkaç saniye saygılı bir sessizlik hü küm sürdü. Orada bulunan askerlerin pek savaş deneyimi olmasa da, en gençlerin savaş meydanlarında barut kokla madıklarını söylemek yeter de artar, aklı olmayan bir varlığın, bir ineğin cesaretine şaşırmışlardı, inanılır gibi değildi doğrusu, bir inek aile sevgisi, kendini kurban etmek, aşırı derecede fedakârlık göstermek gibi son derece insani duygulara sahip olsun. İlk konuşan kurtlar hakkında çok şey bilen asker oldu, Hikâyen güzel, dedi subhroya, bu inek en azından bir şeref madalyasını hak ediyor, ama hikâyende açık olmayan, hatta basbayağı kuşku uyandıran yerler var, Mesela, dedi fil terbiyecisi dövüşe hazırlanan birinin ses tonuyla, Mesela sana bunu kim anlattı, Bir galiçyalı, Nereden biliyormuş, Orada duymuştur, Ya da okumuştur, Okumayı bildiğini sanmıyorum, Yani duymuş ve aklında tutmuş, Öyledir herhalde, ben dilim döndüğünce bana anlattıklarını aktardım, İyi bir hafızan var, hele de hikâyenin tuhaf bir dilde anlatıldığı düşünülecek olursa, Teşekkür ederim, dedi subhro, ama şimdi hikâyede neyin açık olmadığını, hatta basbayağı kuşku uyandırdığını öğrenebilir miyim, Öncelikle anlaşılması gereken, ya da daha iyi anlaşılması gereken inekle kurtlar arasında on iki gün ve on iki gece süren mücadeledir, yani kurtlar ineğe ilk geceden saldırmaya başlamışlar ve son gece yenik düşerek geri çekilmişler, öyle mi, Orada değildik, göremedik, Evet ama kurtlar hakkında bili-

nen bir gerçek sürü halinde yaşasalar da yalnız avlandıklarıdır, Nereye varmak istiyorsun, diye sordu subhro, Varmak istediğim yer ineğin iki-üç kurdun aynı anda saldırmasına değil on iki gün, tek bir saat bile dayanamayacağı, O zaman bu savaşçı inek hikâyesindeki her şey yalan, Hayır, yalan olan abartılar, dildeki süslemeler, tam doğrularmış gibi kabul edilmek isteyen yarım doğrular, Peki sence nasıl olmuştur, diye sordu subhro, Bana kalırsa inek gerçekten de kaybolmuştur, bir kurdun saldırısına uğramıştır, onunla dövüşmüş ve belki de onu kötü biçimde yaralayarak kaçırmıştır, sonra da olduğu yerde kalarak bulunana kadar otlamış ve yavrusunu emzirmiştir, Başka bir kurt gelmiş olamaz mı, Evet ama bu hayalden de öte, bir ineğin şeref madalyasını hak etmesi için tek kurdun saldırısı yeter de artar. Salonda bulunanlar her şeyi açık seçik kavrayınca, galiçya ineğinin şeref madalyası kadar gerçeği de hak ettiğini ettiğini düşünerek alkışladılar.

8. Bölüm

Sabahın erken saatlerinde toplanan ırgatlar genel kurulu lizbona dönüşün geliş yolundan daha kolay ve tehlikesiz, daha sevimli, ayağın altında daha yumuşak yollardan, sarı bakışlı kurtların daireler çizerek çevresini sardıkları kurbanlarının akıllarını yavaş yavaş ele geçirdikleri yörelerin uzağından yapılmasına karar verdi. Kurtlar deniz kıyısındaki bölgelerde görülmediklerinden değil, tam tersine, hem görülüyorlardı hem sayıları çoktu hem de sürülere büyük akınlar düzenliyorlardı, ama kurtları görür görmez insanın yüreğinin ağzına geldiği kayalıkların arasında yürümekle, balıkçı sahillerinin serin kumları üzerinde adım atmak arasında büyük fark vardı, balıkçılar iyi insanlardı, kayığı çekerken bir ucundan tutmak gibi sembolik bir yardım karşılığında bile ellerini açıp altı-yedi sardalya uzatırlardı. Irgatlar çıkınlarını hazırlamış, veda etmek için subhroyla filin gelmesini beklemekteydiler. Birinin, muhtemelen de fil terbiyecisinin fikriydi bu. Bunun nasıl yapılacağıysa henüz bilinmiyor çünkü bu konuda yazılı belge yoktur. Bir fil bir insanı kucaklayabilirse de, buna karşılık veren tam tersi bir hareket hiçbir şekilde mümkün olamaz. El sıkışmalarıysa imkânsızdır, insanın beş küçük parmağıyla avucu filin ağaç gövdesini andıran kalın ayağını asla içine alamaz. Subhro adamlardan iki sıra halinde dizilmelerini istedi, on beşi önde, on beşi arkada duracak, her iki adam arasında bir yarda mesafe bulunacaktı, böylece filin bir birliği teftiş eder gibi aralarında yürümesi mümkün olacaktı. Subhro bir kez daha

söz alarak süleymanın önünde durduğu herkesin sağ elini avuç içi yukarı bakacak şekilde ileri uzatması ve vedalaşmaya beklemesi gerektiğini bildirdi. Sakın korkmayın, dedi, süleyman üzgün ama kızgın değil, sizlere alışmıştı, şimdi de gittiğinizi biliyor, Bunu nasıl bilebilirmiş, Bu sormaya değmeyecek sorulardan biri, ona doğruca sorarsak cevap bile vermeyecektir, Bilmediğinden mi, cevap vermek istemediğinden mi, Bana kalırsa bilmemek ve istememek süleymanın beyninde, onu yaşaması için içine attıkları bu dünya hakkında büyük bir soru işareti halinde birbirine karışmış, yine benim fikrimce, bu hepimizin soru işaretidir, bizlerin ve fillerin. Subhro zirvelikler listesinin şeref koltuğuna oturabilecek kadar aptal bir cümle söylediğini düşündü, fili getirmek için uzaklaşırken, Neyse ki kimse ne söylediğimi anlamadı, diye mırıldandı, cahilliğin iyi yanı bizi yanlış bilgilerden sakınmasıdır. Dışarıdaki adamlar ne zaman yola çıkabileceklerini kestiremedikleri için sabırsızlanıyorlardı, ancak duero nehrinin sol kıyısını izleyerek porto şehrine kadar ilerlediklerinde güvende olacaklardı, insanları iyi karşıladığı söylenen bir kentti, maaşların ödenmesi sorunu çözümlendikten sonra, ki ödemeler sadece lizbonda yapılabilirdi, bazılarının portoya yerleşmek gibi bir niyeti vardı. Herkes kendi düşüncelerine dalmışken, dört ton etiyle kemiğini ve üç metre boyunu ağır ağır hareket ettiren süleyman göründü. Daha ödlek olup da bu vedalaşma sırasında bir şeylerin ters gidebileceğini düşünenlerin yürekleri ağızlarına geldi, farklı hayvan türlerinin vedalaşmaları kapsamına giren bir sorundu ama daha önce de söylediğimiz gibi, elimizde bu konuda yazılmış herhangi bir bibliyografya olmadığı için hiçbir bilgimiz yok. Lizbondan çıktıklarından beri keyfini sürdükleri dolce far niente pek yakında sona erecek olan yardımcılarının izlediği subhro süleymanın geniş sırtına kurulmuştu, bu durum sıraya girmiş adamların huzursuzluğunu daha da artırdı. Tüm kafalarda o kadar yüksekte otu-

rurken bize nasıl yardım edebilir sorusu evrilip çevriliyordu. Çok güçlü bir rüzgâr esmişçesine iki sıra da birbiri ardına sarsıldı ama adamlar dağılmadı. Dağılsalar ne işe yarayacaktı ki, fil çoktan yaklaşmıştı. Subhro fili ilk sıranın en sağındaki adamın önünde durdurarak anlaşılır bir sesle, El uzatılacak, avuç içi yukarıya bakacak, dedi. Adam kendisinden isteneni yaptı, öne doğru uzattığı eli sağlam görünüyordu. Fil adamın açık elinin üzerine hortumunun ucunu koyunca, adam tepkisel olarak bir insanın elini sıkarmış gibi hortumu sıktı, bir yandan da boğazındaki düğümlenmeyi bastırmaya çalışıyordu, kendini tutmasa gözyaşlarına boğulacaktı. Subhro, baştan aşağı titreyen adama yukarıdan sevecenlikle bakıyordu. Bir sonraki adamla da üç aşağı beş yukarı aynı hareketler tekrarlandı, ama bu kez her iki tarafın da birbirini reddetmesi söz konusuydu, ne adam kolunu uzatmak istemiş ne de fil hortumunu uzatmıştı, bir tür ani, içgüdüsel antipati, yolculuk boyunca ikisinin arasında böyle düşmanlığa neden olabilecek bir olay geçmediği için kimse nasıl açıklayacağını bilemedi. Bu olayı telafi edecek heyecan dolu, duygusal anlar da yaşandı, örneğin adamlardan biri yıllardır hiç haber almadığı bir sevdiğini görmüşçesine katılarak ağlamaya başladı. Fil bu adamın özellikle gönlünü aldı. Hortum neredeyse insani okşamalarla adamın omuzlarının ve başının üzerinden geçti, yumuşaklığı ve şefkati en küçük hareketinde bile seziliyordu. İnsanlık tarihinde ilk kez bir hayvan, dostluk ve sevgi borcu varmışçasına, sözcüğün tam anlamıyla insanlara veda ediyordu, bu bizim davranış kodlarımızın manevi kurallarına uygun bir şey değildir, belki de fil denilen türün temel yasalarındandır, altın harflerle yazılıdır. Her iki tarafın belgelerinin ciddiyetle okunması son derece aydınlatıcı olacak, gerçeği aktarmak aşkıyla, istemesek de yukarıda betimlemek zorunda kaldığımız karşılıklı olumsuz davranışı kavramamıza da yardımcı olacaktır. Belki de insanlar ve filler birbirlerini asla anla-

yamayacaklar. Sonunda süleyman castelo rodrigo figueira kenti çevresinde bir fersah mesafeden duyulabilen bir çığlık kopardı, bu da bir dil olmalıydı ama bizim konuştuğumuz dillerden değil de daha farklı, daha eski ve çok daha kısa bir dil olsa gerekti. Ciğerlerinden kopan bu tiz çığlığın nedeni de niyeti de bizim gibi insanlar tarafından kolayca çözülemez, filler hakkında çok az şey biliyoruz. Subhroya ne düşündüğünü sorarsak, o ketum karakteriyle, kesinlikle bağlayıcı bir laf ederek zor durumda kalmak istemeyecek ve bize kaçamak, başka soru sorma girişiminin kapısını kapatan bir yanıt verecektir. Farklı diller konuşulduğu zaman kaçınılmaz olan belirsizliklere ve tereddütlere karşın veda töreninin süleymanın hoşuna gittiğini açıklamak doğru olur. Irgatlar yola çıkmışlardı bile. Askerlerle bir arada yaşamalan, farkına varmasalar da disiplin alışkanlıkları geliştirmelerine neden olmuştu, örneğin sıraya girmek, ikişer ya da üçer kişiden oluşan sıralar halinde yürümek, otuz adamın şu veya bu şekilde sıralanması arasında bir fark olmadığı söylenemezdi kuşkusuz, arka arkaya ikişer ikişer dizilseler yan yana on beş sıra olacak ve en ufak kişisel ya da ortak çalkalanmayla kolayca bozulabilecekti, ikinci durumda, yani arka arkaya üçer üçer sıraya girmeleri halinde, sıraların sayısı azalarak sağlam bir onluk blok oluşacak, roma kaplumbağalarına benzemeleri için bir kalkanları eksik kalacaktı. Nasıl dizilirlerse dizilsinler en önemli fark psikolojikti. Bu adamların önünde uzun bir yürüyüş olduğunu düşünelim, vakit geçirmek için sohbet etmeleri doğaldır. İmdi, iki adam iki-üç saat birlikte yürümüş olsunlar, iletişim arzuları ne kadar güçlü olursa olsun kaçınılmaz olarak er ya da geç huzursuz sessizliklere gömülecekler, kim bilir belki de birbirlerinden nefret edeceklerdir. Bu adamlardan biri günahın çağrısına uyarak öbürünü sarp bir tepeden aşağı itme isteğine engel olamayabilir. Tanrının hakkının üç olduğunu söyleyenler doğru söyler, huzurun hakkı, uyumun hakkı. Üç kişi

olunca, içlerinden biri ötekiler pek de fark etmeden birkaç dakika sessizliğe gömülebilir. En kötüsü, çıkımını yürütmek için ötekini ortadan kaldırmak isteyenin, örneğin, üçüncüyü bu kınamalık eylemde işbirliğine davet etmesi ve şu berbat cevabı almasıdır, Yapamam, seni öldürmek için ona söz verdim.

Bir atın çevik koşusu duyuldu. Irgatlara veda etmeye ve iyi yolculuklar dilemeye gelen komutandı, manevi duyarlılıkları herkes tarafından takdir edilse de, böylesi bir özen bir ordu mensubundan beklenecek meziyet değildir, braga katedrali kadar eski bir kuralın katı savunucuları olan üstleri bu tür inceliklere iyi gözle bakmazlar, şu her şeyin bir yeri vardır diyen kural, öyle ki, her şeyin bir yeri vardır ve neredeyse orada kalmalıdır. Güçlü bir yerel organizasyonun hiç de övgüye layık olmayan temel prensibi budur, en berbat yanı da insanların da bu mantıkla sınıflara dağıtılmalarıdır. Irgatların bazı kafalarda tomurcuklanan cinayet komplolarını somutlaştırmaları durumundaysa, bu tür incelikleri hak etmedikleri aşikârdır. Onları yazgılarına teslim edelim ve yaşı nedeniyle bacaklarından pek yardım göremeyecek karşın aceleyle yaklaşan şu adamın ne istediğine bakalım. Sesinin duyulabileceği bir mesafeye ulaştığında soluk soluğa şu cümleleri sarf etti, Sayın dizdar size güvercinin döndüğünü iletmemi istedi. Demek ki gerçekmiş haber güvercinleri eve dönmüşler. Kale muhafızının evi pek uzakta değildi ama komutan atını öyle bir mahmuzladı ki, hızını gören ikindi kahvaltısından önce valladolide yetişmek istediğini sanabilirdi. Beş dakikadan daha az bir sürede malikânenin kapısına vardı, atından indi, koşarak merdiveni çıktı ve gördüğü ilk uşaktan onu dizdara götürmesini istedi. Dizdarı aramasına gerek kalmadı çünkü adam sadece güvercin yetiştirme sevdalılarının öğrencilerinin zaferleri karşısında duyabileceği türden bir memnuniyet ifadesiyle komutana doğru yürüyordu. Geldi, geldi, benimle gelin, dedi heyecan-

la. Sazdan yapılmış dev kuş kafesinin duvarın büyük bir bölümünü kapladığı geniş terasa çıktılar. İşte kahramanımız burada, dedi dizdar. Haber hâlâ güvercinin ayağına bağlıydı, sahibinin aydınlatmayı uygun gördüğü bir durum. Aslında güvercin konar komaz mesajı alırım, gösterdiği çabaya kıymet verilmediğini sanmasını istemem, ama bu kez, tam anlamıyla tatmin olmanız için gelişinizi beklemeyi uygun gördüm, Size nasıl teşekkür edeceğimi bilemiyorum sayın dizdar, inanın ki bugün benim için büyük bir gün, Hiç kuşkum yok komutan, tüm yaşam kavga dövüş, patırtı gürültü, arkabüz arkabüzden ibaret değil ya. Kale bekçisi kafesin kapısını açtı, kolunu sokarak güvercini aldı, kuş ne karşı koydu ne de kaçma girişiminde bulundu, tam tersine, onunla daha önce ilgilenilmemesine şaşırmış görünüyordu. Dizdar hızlı ama dikkatli hareketlerle düğümleri çözdü, mesajı açtı, kâğıttan bir şerit rulo haline getirilmişti, kuşun kanadının hareketlerine engel olmaması için böyle katlanmıştı herhalde. Casus kısa cümlelerle, askerlerin kırk kadar zırhlı süvari olduğunu, hepsinin avusturyalı olduğunu, başlarındaki komutanın da avusturyalı olduğunu bildirmişti, yanlarında ya hiç sivil personel yoktu ya da fark edilmiyorlardı. Yükleri hafif dedi portekizli süvari komutanı, Öyle görünüyor, yanıtını verdi dizdar, Peki ya silahlar, Silahlardan söz etmemiş, böyle bir bilgiyi mesaja dahil etmeyi uygun görmemiştir, ama onun yerine, yürüyüş hızlarına bakılırsa sınıra yarın öğlen, on iki civarında varacaklarını söylüyor, Erken geliyorlar, Belki de onları yemeğe davet etmeliyiz, Kırk avusturyalı sayın dizdar, aklınıza bile getirmeyin, yükleri ne kadar hafif olsa da, ya azıklarını yanlarında taşıyorlardır ya da bedelini ödeyecek paraları vardır, ayrıca bizim yemeklerimizden hoşlanmayacaklarına bahse girerim, hem kırk ağız öyle bir çırpıda doymaz, kendi adıma konuşursam bizim erzağımız tükenmeye başladı bile, bana kalırsa sayın dizdar, herkes kendi başının çaresine baksın, tanrı

herkese rızkını verir, Dediğiniz gibi olsun, ama yarın akşamki yemeği unutmayın, Bana güvenebilirsiniz, ama ya fena halde yanılıyorum ya da avusturyalı yüzbaşıyı da davet etmeye niyetlisiniz, Övgüye değer bir zekâ, Böyle sorarak güveninizi kötüye kullandığımı düşünmezseniz, bu davet niye diye sorabilir miyim, Politik bir teskin etme jesti olacaktır, Gerçekten teskin edilmemizin, böyle bir jestin gerekli olduğunu düşünüyor musunuz, diye öğrenmek istedi komutan, Deneyimim bana bir sınır boyunda karşı karşıya gelen iki bölükten her şeyin beklenebileceğini öğretmiştir, Kötü bir şey yaşanmaması için elimden geleni yapacağım, adamlarımdan birini bile kaybetmek istemem, ama güç kullanmam gerekirse bir saniye tereddüt etmem, şimdi sayın dizdar, izninizi istiyorum, askerlerimin üniformalarını temizlemekle işe koyularak bir sürü şey yapmaları gerekecek, neredeyse iki hafta güneş tepemizde, yağmur sırtımızdaydı, onlarla uyuyup onlarla uyandık, bir süvari birliğinden çok dilenci çetesine benziyoruz, Tamam komutanım, avusturyalılar buraya vardıklarında, görevimin gerektirdiği gibi yanınızda olacağım, Anlaştık sayın dizdar, o zamana dek bana ihtiyacınız olursa, nerede bulacağınızı biliyorsunuz.

Kaleye dönen komutan birliğin toplanmasını emretti. Konuşması uzun sürmese de söylenmesi gereken her şey söylendi. Öncelikle, silah kullanmak gerekse bile, hangi bahaneyle olursa olsun hiçbir avusturyalı kaleye adım atmayacaktı. Bu savaş anlamına gelir, diye konuşmasına devam etti, bu noktaya gelmeyeceğimizi umarım, ama gerekirse niyetimizin ne olduğunu kolayca anlatabiliriz, avusturyalıları ciddi konuştuğumuza ikna etmeye muktediriz. Gelişlerini duvarların dışında bekleyeceğiz, içeri girme niyeti göstermezlerse yerimizden kımıldamayacağız. Komutanınız olarak konuşmaları ben yapacağım, sizlerden o ilk dakikalarda beklediğim, her birinizin yüzünün sayfanın üzerinde Buraya giremezsiniz yazılı açık bir kitap gibi olması. Başarırsak,

ki ne pahasına olursa olsun başarmak zorundayız, avustur. yalılar geceyi duvarların dışında geçirmek zorunda kala. caklar, bu da en başından itibaren onları bizden daha aşağı bir konuma yerleştirecek. Her şey kelimelerimin vaat ettiği gibi kolay olmayabilir, avusturyalıların, hayatlarımızı ada. dığımız süvari bölüğünün silahlarına gerek bırakmayacak bir yanıtı benim ağzımdan duymaları için her şeyi yapaca. ğıma garanti veririm. Çarpışma olmasa da, tek bir kurşun atılmasa da zafer bizim olmak zorunda, aynı şey silah kul. lanmak zorunda kalırsak da geçerli. Bu avusturyalılar prensipte bizi karşılamak ve valladolide kadar eşlik etmek için figueira de castelo rodrigoya geliyorlar, ama niyetlerinin süleymanı götürüp bizi şapşal yerine koyarak burada bırak. mak olduğundan kuşkulanmamız için geçerli nedenlerimiz var. Bunun geri tepeceğine adım gibi eminim. Yarın saat on. dan önce kalenin en yüksek kulelerinde iki gözcü istiyorum, öğle vakti gelecekleri sözünün yayılıp da, bizi atlarımıza su verirken yakalamalarını istemem. Avusturyalılar söz konusuysa ne olacağını kestiremezsiniz, diye sözlerini sonlandıran komutan, bu gelenlerin hayatında göreceği ilk ve muhtemelen de son avusturyalılar olacağını düşünmeden edemedi.

9. Bölüm

Komutan güvenmemekte haklıymış, saat onu biraz geçe kuleden gözcülerin uyarı haykırışları duyuldu, Düşman göründü, Düşman göründü. Avusturyalılara, en azından asker olanlarına bu portekiz birliğinde iyi gözle bakılmadığı belliydi, yine de onları düşman diye adlandırmak, işleri sağduyunun ciddi biçimde kınamaktan başka bir şey yapamayacağı yere vardırıyor, ayrıca kuledeki münasebetsizleri acele yargılamanın ve kanıt olmadan mahkûm etmenin tehlikeleri konusunda da uyarmak gerek. Durumun bir açıklaması vardı kuşkusuz. Gözcülere alarm vermek için seslenmeleri emredilmişti, ama bu sesi neyin meydana getireceğini söylemek kimsenin, genellikle son derece ihtiyatlı olan komutanın bile aklına gelmemişti. Her sivilin anlayabileceği Düşman göründü ile kulağa çok daha az askerî gelen Konuklar geliyorlar arasında seçim yapma ikilemi ortaya çıkınca, taşıdıkları üniforma bunu bildiği gibi çözümlemeye karar vererek, kendine ait sözcük dağarcığı ve sesle kendisini ifade etmişti. Daha alarmın son yankısı havada titreşirken askerler düşmanı görmek için mazgallara üşüştüler, bu mesafeden, beş-altı kilometre uzaktan bakınca neredeyse kara renkli bir lekeden başka bir şeye benzemiyordu, ilerlediği pek fark edilmiyor ve tüm beklentilerin aksine zırhları da parlamıyordu. Bir asker kuşkuyu dağıttı, Şaşılacak bir şey değil, güneş sırtlarına vuruyor, şunu kabul edelim ki ışığa-karşı ilerliyorlar demekten çok daha güzel, çok daha edebi bir ifade. Tüyleri kahverenginin farklı tonlarındaki hepsi de azgın ve

doru atlardı kara lekeyi oluşturan, tıns gidiyorlardı. Yüzle yerek gelselerdi de aradaki fark dikkati çekmezdi ama, l durdurulmaz gibi görünme niyetinde olan hem de elindek araçlardan yararlanmayı bilen bir ilerleyişin psikolojik et si kaybolurdu. Kılıçlar çekili, hafif tugay akını cinsinden ki bir dörtnalın çok daha çarpıcı özel efektler arasında oldu ğu aşikârsa da, atları ne kadar gerekiyorsa o kadar yorma lıydı, ötesi aptallık olurdu. Orta avrupanın savaş meydanla rında uzun deneyimi olan avusturyalı komutan böyle dü şünmüş ve emri altındaki askerlere böyle iletmişti. Bu arada castelo rodrigo çarpışmaya hazırlanıyordu. Askerler atların eyerledikten sonra kalenin dışına çıkarmışlar, beş-altı yol daşlarının gözetimine bırakmışlardı, kale kapısının önünde otlama olanağı olsaydı basit bir çobanlıktan ibaret olacak bu görev için en yeteneklileri seçilmişti. Çavuş dizdara haber vermiş, avusturyalıların yaklaştıklarını söylemişti, Kaleye varmalarına biraz daha var ama hazırlıklı olmalıyız, Ta mam, demişti kale muhafızı, size eşlik edeyim. Kaleye ge lince kapının önünde hazır bekleyen birliğin girişi kapattığı nı gördü, komutan son söylevine hazırlanıyordu. Bedava dan atları seyretme fırsatı ve filin dışarıya çıkarılması ihti mali figueira de castelo rodrigo ahalisinin ilgisini çekmiş erkekler, kadınlar, çocuklar ve yaşlılar meydanda toplan mışlardı, bu durum komutanın dizdara alçak sesle, Ortalık ta bu kadar insan varken düşmanlık göstermeleri pek mümkün değil, demesine neden oldu, Ben de öyle düşünüyorum ama avusturyalılar belli olmaz, Avusturyalılarla ilgili kötü deneyimleriniz mi var, diye sordu komutan, Ne iyi ne de kötü, hiçbir deneyimim yok, ama varlıklarından her zaman haberdarım ya, yetip de artıyor. Kafasını anlamış gibi salla yan komutan kale bekçisinin sözlerindeki inceliği kavrayamamış, ama avusturyalı sözcüğünü rakip ve düşman sözcüklerinin eşanlamlısı olarak almıştı. Cesaretini çabuk yitiren birkaç adamını şevke getireceğini umduğu konuşması

na başlamaya karar verdi. Askerler, dedi, avusturya müfrezesi yakında. Fili alıp valladolide götürmek için geliyorlar ama güç kullanarak bizi sindirmeye çalışsalar bile, biz bu talebi kabul etmeyeceğiz. Disiplinlerine sıkı sıkıya bağlı portekiz askerleri sadece krallarının, askeri ve sivil yetkililerin taleplerini yerine getirirler. Başka kimseninkini değil. Kralımız fil süleymanı majesteleri avusturya arşidüküne armağan etme sözü vermiştir ve verdiği söz tutulacaktır, avusturyalıların buna koşulsuz saygı göstermesi gerekir. Başımız dik bir şekilde evimize döndüğümüzde, portekiz varolduğu sürece bu şanlı gün hatırlanacak ve her birimizden, O figueira de castelo rodrigodaydı diye söz edilecek. Söylev doğal bir şekilde sonlanamadı, demek istediğimiz süslü sözler tükenince çok daha sıradan yollara sapıp kayboldu, daha beteri de, avusturyalılar, en önde komutanları, meydana giriyorlardı. Örgütlü halk tek tük alkışladı ama pek inandırıcı değildi. Portekizli dava arkadaşlarının komutanı, yanındaki dizdarla birlikte atını birkaç metre ileri sürdü ki konuklarını en seçkin nezaket kuralları gereğince karşıladığı anlaşılsın. Tam bu anda avusturyalı askerlerin yaptığı bir manevra cilalı çelik kalkanlarını güneş ışığında parlatıverdi. Orada bulunanların üzerinde yarattığı etki müthişti. Her taraftan duyulan alkışlar ve şaşkınlık nidalarına bakılırsa avusturya imparatorluğunun tek bir kurşun bile atmadan ilk çarpışmayı kazandığı besbelliydi. Portekizli komutan hemen karşı saldırıya geçmesi gerektiğini kavradı ama nasıl yapacağını çıkartamadı. Onu bu trans halinden dizdarın alçak sesle, Kalenin bekçisi olarak ilk önce benim konuşmam gerekir, sakin olalım, demesi çekip çıkardı. Komutan atıyla biraz gerilerken, avusturyalının bindiği doru kısrağın gücü ve güzelliğiyle kendi binek hayvanı arasındaki farkın ayırdındaydı. Dizdar söz alarak, Kale muhafızı olmaktan onur duyduğum figueira de castelo rodrigo halkı adına, konuğumuz cesur avusturya askerlerini selamlar, buraya kadar gelmeleri-

ne neden olan görevde en üstün zaferleri kazanmalarını dileriim, bunun ülkelerimiz arasındaki dostluk bağlarını güçlendireceğinden eminim, dedi, figueira de castelo rodrigoya hoş geldiniz. Katıra binmiş bir adam birkaç adım öne çıkarak yüzünde sabırsızlık ifadesi beliren avusturyalı komutanın kulağına doğru konuştu. O dildi, çevirmendi. Çeviri bittiği zaman, avusturyalı komutan, ilgisiz kulaklarca dinlenmeye alışkın olmayan güçlü sesini yükselterek, bu sese itaatsizlik söz konusu dahi olamazdı, Neden burada olduğumuzu biliyorsunuz, dedi, fili valladolide götürmek için geldiğimizi biliyorsunuz, zaman kaybetmeden filin bize teslimi hazırlıklarına başlamamız önemlidir, böylece yarın erkenden yola çıkabiliriz, vermeye yetkili kişiden aldığım talimatlar bunlardır ve gerekenin yapılması için ben de tüm yetkimi kullanacağım. Vals yapmaya davet eder gibi bir hali yoktu. Dizdar, Akşam yemeği fiyaskoyla sonuçlandı, diye fısıldadı, Öyle görünüyor, dedi komutan. Sonra onun sesini yükseltme sırası geldi, Benim talimatlarım daha farklı, dedi, vermeye yetkili kişiden aldığım talimatlar elbette, son derece basit, fili valladolide kadar götüreceğim ve avusturya arşidükünün şahsına teslim edeceğim, aracı olmayacak. Kasıtlı olarak kışkırtıcı sözlerin seçildiği belki de ciddi sonuçlar doğuracak bu konuşmadan itibaren, sadece bu söz düellosuna yardımcı olmak için değil, her iki tarafın savlarından oluşan bu eskrimin yine taraflarca gerçek zamanda algılandığını da ustaca ima edebilmek amacıyla, çevirmenin dönüşümlü olarak yaptığı çeviriler öyküden çıkarılmıştır. Şimdi avusturyalı komutanın sesi duyuluyor, Bu pek anlayışlı sayılamayacak tutumunuzun fikir ayrılıklarımızın barışçıl bir çözüme kavuşturulmasını engelleyeceğinden endişe ederim, asıl sorun kim götürürse götürsün filin valladolide gitmesi gerektiğidir, dikkate alınması gereken bir takım ayrıntılar vardır kuşkusuz, bunların ilki arşidük maximilianın armağanı kabul ettiğini bildirdiği ilk andan itibaren filin sahi-

bine dönüşmüş olmasıdır, bu da müşavirlerin arzuladığım bu konudaki düşüncelerinin, her ne kadar her türlü saygıyı hak ettiklerini varsaysak da, diğer herkesinkinden önce geldiğini gösterir, bu nedenle, filin derhal bana teslim edilmesinde ısrar ediyorum, en küçük bir gecikmede askerlerim güç kullanarak kaleye girecek ve fili ele geçirecektir, Bunu nasıl yapacaklarını görmek hoşuma giderdi, kale kapısını tutan otuz askerim var, onlara çekilmelerini ya da kırkınızın da girmesi için kapıyı açmalarını söyleyecek değilim. Bu sırada köylülerin topu meydanı terk etmişti, ortamdan pis kokular yükselmeye başlamıştı, böyle durumlarda kör bir kurşunun ya da sırta inen bir darbenin hedefi olma ihtimali yüksektir, savaş sadece seyirlik olduğu sürece iyidir de, ne hazırlığımız ne de deneyimimiz varken bizi figürana çevirmeye niyetlenmeleri hiç de hayra alamet değildir. Bu nedenle, portekizlinin küstahlığına avusturyalı komutanın verdiği yanıtı pek duyan olmamıştı. Komutam altındaki zırhlılara basit bir emir vermem yeter, araziyi göz açıp kapayıncaya kadar kendilerine karşı koyan zayıf, etkisiz ama simgesel askeri güçten temizleyeceklerdir, komutanlarının sergilemekte olduğu mantıksız inatçılık hemen bir yana bırakılmazsa olacak olan da budur, bu durumda can kaybı kaçınılmazdır, gösterdikleri direnişin derecesine bağlı olarak portekizlilerin tümü canından olabilir, bunun tek sorumlusu komutanları olacaktır, sonra sağa sola sızlanmayın, Doğru anlamışsam hepimizi öldürmeye niyetlisiniz, öldükten sonra nasıl sızlanabiliriz ki, ayrıca tek amacı krallarının haklarını korumak ve avusturya arşidükü maximiliana armağan edilen filin tesliminin kurallarını belirlemek olan askerlere uygulayacağımız orantısız şiddeti açıklamakta bazı zorluklar çekeceğinize de eminim, bana kalırsa bu konu hakkında politik ve askeri planda çok kötü danışmanlık almışsınız. Avusturyalı komutan hemen yanıt vermedi, bu kadar radikal bir eylemi hem viyanaya hem de lizbona nasıl haklı göstereceğini

kafasında evirip çeviriyor, her çevrimde sorun daha da karmaşıklaşıyordu. Sonunda uzlaşmacı bir çözüm bulduğuna inanarak kendisine ve askerlerine filin sağlık durumunu görüp onaylamaları için kaleye girme izni verilmesini önerdi. Askerlerinizin veteriner olduğunu sanmıyorum, yanıtını verdi portekizli komutan, size gelince, hayvanları iyileştirme sanatında uzman olduğunuzu sanmam, fili majesteleri avusturya arşidüküne şahsen teslim etmem için valladolide kadar gitme hakkı bana verilmediği sürece, kaleye girmenize izin vermekte hiçbir fayda göremiyorum. Avusturyalı komutan bir kez daha sessizliğe büründü. Yanıt gelmediğini gören dizdar, Ben onunla konuşayım, dedi. Birkaç dakika sonra yüzünde sevinçli bir ifadeyle geldi, Kabul ediyor, O zaman kaleyi ziyareti sırasında ona eşlik etmenin benim için bir onur olduğunu söyleyin, diye rica etti portekizli komutan. Dizdar ikisinin arasında koşuştururken çavuşa girişi tutan askerleri iki sıra halinde dizmesini emretti. Bu manevra tamamlandığı zaman, atıyla avusturyalı komutanın kısrağının yanına varana dek ilerledi ve çevirmenden sözlerini çevirmesini istedi, Castelo rodrigoya bir kez daha hoş geldiniz, fili görmeye gidelim.

10. Bölüm

Birkaç asker arasındaki önemsiz itiş kakışı saymazsak, her iki taraftan da üç asker, valladolide yapılan yürüyüşte dikkate değer bir olay yaşanmadı. Portekizli komutan sözü edilmeye değecek kadar barışçıl davranarak, kervanın yürüyüş dizilişinin, yani kimin önde kimin arkada gideceğinin, ne istediğini açıkça dile getiren avusturyalı komutanın arzusuna göre düzenlenmesini kabul etti, Biz önden gideceğiz, geri kalanlar hangi sırayla isterlerse öyle yürüsünler, bu işte deneyiminiz var, lizbondan çıkış düzeniniz iyidir herhalde. Önden gitmek istemelerinin iki harika ve aşikâr nedeni vardı, birincisi pratik olarak kendi evlerindeydiler, ikincisi ve dile getirilmeyen de, şimdiki gibi hava açıkken, güneş tepe noktasına ulaşana kadar, yani sabahları, ilk sıradan itibaren kral yıldızın alevlerinin üzerlerine düşmesi ve bunun da zırhlarının parlamasına katkıda bulunmasıydı. Kervanın alışıldık düzenini kurmaya gelince, biz bunun mümkün olmadığını biliyoruz çünkü ırgatlar lizbona dönüş yolunda, henüz uzak bir gelecekte yenilmez ve sadık porto kentinde mola vermek niyetindeydiler. Öyle üzerinde fazlaca düşünülecek bir konu değildi çünkü en yavaşlarının kervanın gidişine damgasını vuracağı ve ilerleyişin hızını belirleyeceği kuralına sadık kalınırsa, zırhlıların ardından öküzlerin yürüyeceği konusunda kuşku kalmıyordu, doğal olarak zırhlıların önü açıktı, canları çektiğinde atlarını dört nala koşturabilirlerdi, böylelikle de kervanı izlemek için yol kenarlarına dizilenler churra ile merinosu birbirine karıştır-

mazlardı, bu bir kastilya atasözüdür, kastilyada olduğumuzdan, yerel rengin hafif bir dokunuşunun kinaye kapasitesini göz ardı etmemek için özellikle kullanıyoruz, bilmeyenler için söyleyelim, churra kalitesiz yapağı, merinos ise kaliteli yapağıdır. Başka sözcüklerle ifade edecek olursak, güneş altında pırıl pırıl parlayan zırhlıların bindiği atlar başka şeydi, sırtına oturmuş adamla artlarından gelen fili beslemek için bir su yalağı ve saman balyaları taşıyan kağnıyı çeken iki çift sıska öküz bambaşka şeydi. Filin ardından portekiz süvari birliği geliyordu, bedenleriyle kale kapısına siper olarak gösterdikleri cesaretin gururuyla hâlâ tir tir titriyorlardı. Ömrü ne kadar uzun olursa olsun bu askerlerden hiçbiri avusturyalı komutanın, file yaptığı ziyaretin ardından çavuşuna meydana kamp kurmasını emrettiği anı unutmayacaktı, Sadece bir geceliğine, diye durumu kurtarmak istemişti, Şu meşelerin altına, ki yaşları nedeniyle çok şey görmüş geçirmiş meşeler, üç piyade bölüğünü ve her birinin bandolarını rahatça barındırabilecek genişlikteki kale dururken dışarıda konaklayan askerlere ömürlerinde rastlamamışlardı. Avusturyalıların mutlak kötü niyetlerine karşı kazanılan zafer de bu gibi durumlarda az rastlanır türdendi, sağduyunun zaferiydi, zamanında castelo rodrigoda oluk oluk kan akmış olsa da, portekiz ve avusturya arasında çıkacak savaş hem saçma olacaktı hem de her iki ülke de uzak bir yerde, örneğin ikisine de üç aşağı beş yukarı aynı uzaklıktaki fransada ordularını dizip çarpışmayı düzenleyecek bir arazi kiralamazlarsa hiç de pratik olmayacaktı. Sonu iyi biten her şey iyidir.

Subhro bu yatıştırıcı özdeyişten bir yarar sağlayabileceğinden pek emin değildi. Kendini beğenmişliğinden değil de geldiği ülkeye iyi gözle bakılması için, bir vaftiz anası olsaydı ziyaretine giderken giyebileceği rengarenk yeni giysisi üzerinde üç metre yükseğe kurulmuş halde yoldan geçişini gören ahmaklar onu olağanüstü güçleri olan bir varlık

zannediyorlardı, oysa ki zavallı hintli yakın geleceğini düşündükçe titriyordu. Valladolide kadar işinin garanti olduğuna inanıyordu, biri yaptıklarının ve zamanının karşılığını ödenmeliydi, bir filin sırtında yolculuk etmek aman aman bir şey gibi görünmese de, örneğin, subhro sola gitmesini isterken süleymanın sağa gitmesinin sıkıntısını yaşamadığını kim söyleyebilir. Ama valladolidden sonra sular bulanıyordu. İlk günden beri görevinin süleymana viyanaya kadar eşlik etmek olacağını düşünmüştü, temelsiz bir düşünce değildi ve açıkça söylenmese de, bir filin özel terbiyecisi varsa, biri nereye giderse ötekinin de oraya gitmesi doğaldır. Ama bunu gözlerinin içine bakarak söyleyen olmamıştı. Valladolide kadar, evet, ama dahası yok. Bu nedenle, subhronun hayal gücünün ona olası en korkunç durumları sunması yadırganamazdı, valladolide varmak ve orada fille yolculuğa devam etmek için bekleyen başka bir fil terbiyecisiyle karşılaşmak ve ötekinin viyanaya giderek arşidük maximilianın sarayında karnı tok sırtı pek yaşaması. Alçak maddi çıkarları en saf manevi değerlerin üstünde görmeye alışık olduğumuz için herkesin düşündüğünün aksine, subhronun iç çekmesine neden olan yiyecek, içecek ve her gün düzeltilen yatak olmayabilirdi, tam tersine, ani bir farkındalık da olabilirdi, ki bir farkındalık söz konusu olduğuna göre, ani sözcüğü sarsıcı ve şiddetli anlamında kullanılmıyor çünkü için için yaşanan, dışarıya belli edilmeyen farkındalıklar da önemlidir ve subhronun yaşadığı hayvanı sevdiğinin, ondan ayrılmak istemediğin ayırdına varması olabilir. Evet, ama ya valladolidde kargoyu devralmaya hazır bekleyen bir başkası varsa, subhronun yüreği arşidükün tarafsız terazisinde hiçbir şey çekmeyecektir. Kendini filin adımlarının ritmine göre dengeleyen subhro, kimsenin onu duyamayacağı yükseklikte, yüksek sesle, Seninle ciddi bir konuşma yapmamız gerek süleyman, dedi. Neyse ki fil terbiyecisinin delirdiğini ve bu nedenle kervanın güvenliğinin tehlikede

olduğunu düşünecek kimse yoktu çevresinde. O andan itibaren subhronun düşleri başka bir yöne saptı. İnsanların neden kaçınamadıklarını bilemedikleri çelişkili aşklarda olduğu gibi, subhro, filin sırtında bozkırlarda, tepelerde ve dağlarda kaçıyor, göl kıyılarını izliyor, ırmakları, ormanları aşıyor, doru atlarının dörtnala koşusu hiçbir işlerine yaramayan zırhlıları atlatıyordu, canı istediğinde bir fil de epey hızlı koşabilir. Hiçbir zaman süleymanın uzağında uyumayan subhro, o gece fili uyandırmamaya özen göstererek hayvana daha da sokuldu ve kulağına konuşmaya başladı. Anlaşılmaz bir fısıltı halindeki sözcükleri hayvanın kulağına boşaltıyordu, hintçe de olabilirdi, bengalce de, sadece ikisinin bildiği, yalnızlık yıllarında doğup büyümüş bir dil, lizbon sarayındaki soyluların küçük çığlıklarıyla, kentte ve çevresinde yaşayanların kahkahalarıyla, onları portekize getiren uzun deniz yolculuğu sırasında gemicilerin alaylarıyla böründüğünde bile süren bir yalnızlık. Bu dilleri hiç bilmediğimiz için subhronun süleymanın kulağına ne dediğini anlayamıyoruz, ama fil terbiyecisinin kaygılı beklentilerini bildiğimiz için neler söylediğini tahmin etmek olanaksız değil. Subhro süleymandan yardım istiyordu, nasıl davranması gerektiği konusunda kimi pratik önerilerde bulunuyordu, örneğin, onu zorla terbiyecisinden ayırmaya kalkışırlarsa, iş bu noktaya varırsa, bir fil için akla gelebilecek en etkili yöntemlerle memnuniyetsizliğini göstermeli, gerekirse radikal davranmalıydı. Bir kuşkucu böyle bir konuşmadan çok şey beklenmemesi gerektiğini iddia edebilir, hele de fil bu dileğe hiçbir karşılık vermiyor, huzurlu uykusuna devam ediyorsa. Bu filler hakkında hiçbir şey bilmediğini gösterir. Fillerin kulağına hintçe ya da bengalce konuşulur, özellikle de bu uyurlarken yapılırsa, tıpkı lambanın cini gibi davranırlar, çıkmalarına bile gerek kalmadan, Ne emredersiniz efendim, diye sorarlar. İşler nasıl gelişirse gelişsin, valladolidde subhronun başına kötü bir şey gelmeyeceğini önceden söy-

leyebilecek durumdayız. Ertesi gece pişmanlığa kapılan subhro, süleymana ondan istediğini unutmasını söylemeye gitti, bencillerin en bencili gibi davranmıştı, sorunları çözecek yöntem bu değildi, Korktuğum başımıza gelirse, sorumluluğu üstlenmesi, yola birlikte devam etmemiz için arşidükü ikna etmesi gereken benim, çünkü, dinle beni, ne olursa olsun sen hiçbir şey yapma, beni duyuyor musun, hiçbir şey yapma. Aynı kuşkucunun, hâlâ buralardaysa, kuşkuculuğunu bir anlığına bir kenara bırakarak, Güzel bir davranış, bu fil terbiyecisi gerçekten de iyi adammış, en iyi derslerimizi basit insanlardan öğrendiğimize kuşku yok, demekten başka çaresi kalmamıştır. Ruhu huzur bulan subhro saman döşeğine döndü ve birkaç dakika içinde uyuyakaldı. Ertesi gün uyandığında, aldığı kararı hatırlayarak kendine şu soruyu sormadan edemedi, Peki ama arşidükün hizmetinde zaten bir fil terbiyecisi varsa, bir başkasını neden istesin ki? Ve yürüttüğü mantığı çürütmeye devam etti, Zırhlı süvarilerin komutanı bana tanıklık ve garantörlük yapar, bizi kalede gördü, daha önce bir hayvanla bir insan arasında bu kadar uyumlu bir beraberlik görmediğini fark etmiştir kuşkusuz, fillerden pek anlamadığı gerçek ama atları iyi tanıyor, bu da bir şeydir. Süleymanın iyi huylu bir fil olduğunu kabul etmeyen yok, ama terbiyecisi başka biri olsaydı, ırgatlara veda ederken yaptığını yapar mıydı, soranım. Burada açıkça belirtmek isterim ki bu öğrenilmiş bir davranış değil, içinden geliyor, doğaçlama, ben de işin buraya varacağını tahmin etmezdim doğrusu, çoğu fil gibi hortumunu bir-iki sallar, bir çığlık atar, iki adım dans eder ve hadi eyvallah diyerek geçiştirip gidebilirdi, ama onu çok iyi tanıdığım için kafasının içinde hepimizi şaşkına çevirecek bir fikrin filizlendiğini biliyordum. Filleri bir tür olarak ele alan çok şey yazılmış olduğuna eminim, gelecekte de yazılacaktır, ama bu yazarların castelo rodrigodaki gibi bir fil mucizesine tanık olduklarını, hatta böyle bir şeyden söz edildiğini duy-

duklarını bile sanmam, ben bile gözlerimin gördüğüne ina-
namadım.

Zırhlıların arasında fikir ayrılıkları vardı. Bazıları, belki de genç ve gözüpek oldukları, kanları kaynadığı için komutanlarının her ne pahasına olursa olsun sonuna dek castelo rodrigoya girerkenki stratejisini koruması gerektiğini savunuyorlardı, güç kullanmak gerekseydi bile, ki son derece inandırıcı olurdu, fil hemen ve koşulsuz teslim edilmeliydi. Her şey bir çatışmada bozguna uğrayacağından matematiksel olarak emin olması gereken, yine de bir an önce eyleme geçmek için elinden geleni ardına koymayan portekizli yüzbaşının ardı arkası kesilmeyen kışkırtmaları karşısında aniden havlu atmaya yeğdi. Bu gençler etkileyici bir hareketin, örneğin kırk kılıcı aynı anda kınından çekip saldırı düzenine geçmenin güçsüz portekiz birliğinin sözde direnişini kıracağına, kalenin kapılarının muzaffer avusturyalılara ardına kadar açılacağına emindiler. Komutanlarının mücadeleden vazgeçmesini aynı derecede anlaşılmaz bulan bir başka grubun görüşüne göre, kaleye varır varmaz daha iki çift laf etmeden, Fili buraya getirin, kaybedecek zamanımız yok, diye buyurmak hataydı. Orta avrupada doğup büyümüş her avusturyalı böyle bir durumda karşılıklı konuşmanın, sevecen görünmenin, aile sağlığıyla ilgilenmenin, portekiz atları ve castelo rodrigonun etkileyici ve sağlam görünümü hakkında dalkavukça bir yorum yapmanın, sonra da aniden sözü edilmesi gereken bir başka konu hatırlanmış gibi, ah, şey, fil demenin gerektiğini bilirdi. Hayatın katı gerçeklerinin daha fazla ayırdında olan başka askerlerse, işlerin arkadaşlarının istediği gibi gelişmesi durumunda hayvanı besleyecek bir lokma olmadan kendilerini fille birlikte yolda bulacakları savını ileri sürüyorlardı, portekizliler castelo rodrigoda kalırken geri gönderilmelerini kaç gün bekleyeceklerini bilemedikleri kağnıyı, öküzleri, saman balyalarını ve su yalağını avusturyalıların yanına katacak değillerdi herhal-

de, Bunun tek bir açıklaması var, dedi ifadesinden eğitim görmüş olduğu anlaşılan onbaşı, yüzbaşı arşidükten ya da böyle bir emri vermeye her kim yetkiliyse ondan, filin hemen kendisine teslim edilmesi emrini almamıştır, bu fikir aklına castelo rodrigo yolundayken gelmiştir, Bu kâğıt oyununda portekizlileri saf dışı bırakırsam, şan şeref sadece adamlarımla benim olur, diye düşünmüştür. Askerleri böyle düşünürken ve ciddiyetsizlik böyle had safhadayken yüzbaşının avusturya zırhlı süvarilerinin komutanlığına nasıl yükselebildiğini sormakta sakınca yoktur, bir komutanın askerlerinin dostuymuş izlenimini yaratması için herkesi dışlayan kişisel hırslarını gizlemesi gerektiğini bir çocuk bile bilir. Çok yazık. Bizi biz yapan hep kusurlarımız, iyi niteliklerimiz değil.

11. Bölüm

Valladolid kenti uzun zamandır beklediği kalın derili memeliyi büyük şaşaayla karşılamaya karar vermişti, aşırıya kaçarak son derece önemli bir ayin alayı söz konusuymuş gibi balkonlara mihrap örtüsü asmaya ve artık sonbahar rüzgârına dönmüş esintide henüz tam anlamıyla solmamış bayrakları dalgalandırmaya kadar vardırdılar işi. O zor çağların izin verdiği hijyen çerçevesinde akça pakça giyinmiş aileler hiç de akça pakça sayılmayacak sokaklarda dolaşıyorlardı, kafalarında iki konu vardı, fili nerede bulacaklarını ve sonra neler olacağını öğrenmek. Filin bir dedikodudan ibaret olduğunu iddia eden oyunbozanlar vardı, günün birinde ortaya çıkabilirdi elbette, ama bunun ne zaman olacağı kestirilemezdi. Zavallı hayvanın bir gün önce kente vardığını, ama valladolide ulaşana kadar önce lizbonla figueira de castelo rodrigo, ardından da portekiz sınırıyla kent arasındaki uzun ve zorlu yolları kat etmekten yorgun düştüğünü ve dinlendiğini söyleyenler de vardı, sözü geçen kent kral naibi, saygıdeğer majesteleri arşidük maximilianın ve eşi, imparator beşinci carlosun kızı marianın soylu kişiliklerine iki yıldan beri ev sahipliği yapma onuruna erişmişti. Bu kadar laf salatası bu şahsiyetler dünyasının ne kadar önemli olduğu anlaşılsın diye yapılıyor, hepsi en soylu kraliyet ailelerinin mensuplarıdır, süleymanla aynı dönemde yaşamışlardır ve sadece bir biçimde onun varlığını doğrudan tanımakla kalmamışlar, başkahramanı olduğu epik ama barışçıl olayları da duymuşlardır. Şu anda arşidük ve karısı büyü-

lenmiş gibi süleymanın tuvaletini izliyorlardı, yanlarında maiyetlerinin ve ruhban sınıfının seçkin üyeleri vardı, bazı sanatçılar da hayvanın neye benzediğini ve görkemli iskeletini taşa, kumaşa ya da tuvale aktarmaları için özel olarak çağrılmışlardı. Oluk oluk suyla palmiye lifinden yapılma uzun saplı bir fırçanın da eksik olmadığı tüm bu işlemleri bir kez daha süleymanın alter egosu hintli subhro yönetiyordu. Subhro mutluydu çünkü geleli yirmi dört saati geçtiği halde başka bir fil terbiyecisi gözüne çarpmamıştı, ama arşidükün yaveri tarafından süleymanın bundan böyle muhteşem süleyman adını alacağı resmî olarak kendisine iletilmişti. Subhro bu ad değişikliğinden hiç memnun kalmasa da belli etmedi, söylenegeldiği gibi, kaz gelecek yerden tavuk esirgenmez. Muhteşem süleymanın görüntüsü, içimizden gelmese de artık onu böyle adlandırmaktan başka çaremiz yok, nesnesi olduğu genel yıkanma sonunda epey düzelmişti, ama bir alay hizmetlinin büyük bir çaba harcayarak üzerine örttükleri, atın sağrısına örtülenleri andıran örtüden sonra harika, hatta göz kamaştırıcı oldu, yirmi kadın haftalarca aralıksız çalışarak işlemişlerdi bu örtüyü, dünyada eşi benzeri zor bulunacak bir eserdi, hepsi değerli olmasa da değerliymiş gibi parlayan taşlarla bezenmiş, altın yaldızlı iplikle işlenmiş, en şaşaalı kadifelerden dikilmişti. Ne kötü bir çarçur örneği, diye söylendi arşidükün çok yakınında oturan başpiskopos, bu hayvana dökülen bunca emek ve parayla katedrale gitmek için şahane bir cüppe diktirebilir, hep aynı cüppeyi giymek zorunda kalmaz, böylece tanrının unuttuğu yerdeki bu valladolidde değil de başka bir yerdeymiş gibi hissedebilirdi kendini. Hükümdarın el hareketi bu yıkıcı düşünceleri böldü. Kelimeleri anlamaya gerek yoktu, o soylu ellerin hareketleri her şeyi anlatıyordu, işaret eden, kalkıp inen eller sayesinde arşidükün fil terbiyecisi ile konuşmak istediği apaçıktı. Sarayın ileri gelenlerinden sayılan ama çok da önemli olmayan birinin

eşlik ettiği subhroya daha önce gördüğü bir düşü tekrar görüyormuş gibi geldi, beléndeki iğrenç tahta parmaklığın içinde yaşarken, portekiz kralı üçüncü juan olan uzun sakallı bir adamın önüne çıkartılmıştı. Şimdi onu çağırtan adamın sakalı yoktu gerçi, sinekkaydı tıraşlıydı ve güzel bir erkek olduğunu söylemekle kimseye yağcılık yapmış olmayacaktık. Yanında güzeller güzeli karısı arşidüşes maria oturuyordu, ki onun yüzündeki ve bedenindeki güzellik pek kalıcı olmayacaktı, ne fazla ne de az, tam on altı kez, on erkek, altı dişi yavrulayacaktı. İnanılır gibi değil. Subhro arşidükün önünde durarak soruları karşılamaya hazırlandı. Adın ne, tahmin etmesi hiç zor olmayan ilk soruydu, Adım subhro efendim, Sub, ne, Subhro efendim, adım bu, Bir anlamı var mı şu senin adının, Anlamı beyaz efendim, Hangi dilde, Bengalce efendim, hindistanda konuşulan dillerden biridir. Arşidük birkaç saniye sessiz kaldıktan sonra, Sen hintli misin, diye sordu, Evet efendim, iki yıl önce fille birlikte portekize gittim, Adından hoşlanıyor musun, Ben seçmedim ki, bana bu adı koymuşlar efendim, Başka bir adın olsun ister miydin, Bilmiyorum efendim, bunu hiç düşünmedim, Adını değiştirmek isteseydim ne tepki verirdin, Bir bildiğiniz vardır efendim, Var. Subhro yanıt vermedi, kralara soru sorulmayacağını bilecek kadar bilgeliği vardı, uyruklarının kuşkuları ve şaşkınlıkları karşısında ağızlarından bir yanıt koparmak zor, hatta olanaksızdı. Bunun üzerine arşidük maximilian şöyle dedi, Adını telâffuz etmek zor, Bunu daha önce de işittim efendim, Viyanada kimsenin anlamayacağına eminim, Bu benim için kötü efendim, Bu kötülüğün çaresi var, bundan böyle adın fritz olacak, subhro acı dolu bir sesle, Fritz, diye tekrarladı, Evet söylemesi kolay bir isim, ayrıca avusturya fritz doludur, onlardan biri olacaksın, filli biricik fritz sensin, Bana izin verirseniz, her zamanki adımla çağrılmayı isterim, Kararımı verdim bile, bir daha böyle bir şey istersen öfkeleneceğim konusunda seni uyarırım,

bundan böyle adın fritz, başka bir şey değil, bunu kafana sok. Evet efendim. Bunun üzerine arşidük işgal ettiği şatafatlı koltuktan kalkarak yüksek ve çınlamalı bir sesle konuştu, Dikkat, bu adam ona verdiğim fritz adını kabul etti, hem bir nedenle hem de fil muhteşem süleymanın terbiyecisi olması nedeniyle, hepinizin ona anlayış ve saygıyla davranmasını istiyorum, bir saygısızlık olursa, sorumluları memnuniyetsizliğimin sonuçlarına katlanmak zorunda kalacaktır. Bu uyarı hoşa gitmedi, ardından gelen kısa mırıltıda her şey vardı, saygıyla boyun eğiş, kötü niyetli olmayan alaycılık, alıngan öfke, şu işe bakın, bir fil bakıcısına, bir hayvan terbiyecisine, vahşi hayvan kokan bir adama krallığın önemli bir şahsiyetiymiş gibi saygı gösterecekmişiz, kısa zamanda arşidük bu kaprisinden vazgeçer, biz de kurtuluruz neyse ki. Gerçeği söylemek adına hemen ardından başka bir mırıltının duyulduğunu belirtmeliyiz, bu kez düşmanca ve çelişkili duygulardan eser yoktu, sadece hayranlık vardı çünkü fil hortumunun ve dişlerinden birinin yardımıyla terbiyecisini kaldırıp harman yeri gibi geniş ensesine oturtmuştu. Bunun üzerine fil terbiyecisi, gidelim subhro ve süleyman, bundan böyle fritz ve muhteşem süleyman olacağız, dedi, bu insanlar için bu adların bir anlamı olmadığını bildiğinden kimseyle değil kendi kendine konuşuyordu, oysa yeni adlarının yerlerini işgal ettikleri eskilerin bir anlamı vardı. Ben subhro olmak için doğdum, fritz değil, diye düşündü. Muhteşem süleymanın adımlarını ona ayrılan yere yönlendirdi. Sarayın avlularından biriydi, iç avlu olmasına karşın sokağa erişimi kolaydı, orada fili yem, su yalağı ve lizbondan gelen iki yardımcısıyla bıraktı. Subhro ya da fritz, alışmak zor olacak, komutanla konuşmaya ihtiyacım var, diye düşündü, bizimkiyle, avusturyalı zırhlı süvarilerinki ortalarda görünmemişti, figueira de castelo rodrigodaki beceriksizliğinin cezasını çekiyor olmalıydı. Henüz veda zamanı gelmemişti gerçi, portekizliler ertesi gün gideceklerdi,

subhro komutanla onu bekleyen hayat hakkında biraz sohbet etmek niyetindeydi, adlarını değiştirdiklerini haber verecekti, onunkini ve filinkini. Onlara, hem komutana hem de askerlerine iyi yolculuklar dilemek istiyordu, en sonunda da elveda diyecekti, bir daha asla görüşmeyeceğiz. Askerler kentin biraz dışındaki bir ağaçlıkta konaklamışlardı, çoğu suları berrak derede yıkanmıştı. Komutan subhroyu karşıladı, yüzündeki ciddi ifadeyi görünce, Bir şey mi oldu, diye sordu, Adlarımızı değiştirdiler, bundan böyle ben fritzim, süleyman da muhteşem süleyman, Bunu kim yaptı, Kim yapabilirse o, arşidük, Peki nedenmiş, Ancak o bilir, benimkini telaffuzu zor diye değiştirdi, Alışana kadar zor ama sonra kolay, Evet ama ona alışması gerektiğini söyleyecek kimse yok ki. Huzursuz bir sessizliğe gömüldüler, komutan becerebildiğince sessizliği bozarak, Yarın gidiyoruz, dedi, Biliyorum, yanıtını verdi subhro, veda etmeye geldim, Tekrar görüşecek miyiz, diye sordu komutan, Sanmam, viyana lizbona çok uzak, Bu beni üzüyor, artık dostuz, Dost büyük bir sözcük bayım, alt tarafı adını değiştirdikleri bir fil terbiyecisiyim, Ben de bir süvari birliği komutanından başka bir şey değilim, ama bu yolculukta içimde bir şeyler değişti, İlk kez kurt görmekle ilgisi olabilir, Yıllar önce bir tane görmüştüm, küçüktüm, pek hatırlamıyorum, Kurt deneyimi insanları çok değiştirebilir, Bence nedeni bu değil, O zaman fil, Olabilir, bir köpeği ya da kediyi az çok anlayabilirken, bir fili anlayamıyorum, Kediler ve köpekler yanıbaşımızda yaşar, bu ilişkiyi çok kolaylaştırır, yanıldığımızda, hata yaptığımızda bile bir arada yaşamak sorunu çözecektir, hayvanlara gelince, onların yanılıp yanılmadıklarını bilmiyoruz, bunun bilincindeler mi bilmiyoruz, Peki ya fil, Fil için, geçen gün de söylemiştim ya, durum farklı, bir filde iki fil vardır, biri kendisine öğretileni öğrenir, öteki her şeyi bilmezden gelmekte ısrar eder, Sen nereden biliyorsun, Fil gibi olduğumu keşfettim, bir parçam öğrenirken öbür parçam di-

gerinin öğrendiğini bilmezden geliyor ve ne kadar bilmezden gelebilirse, o kadar uzun süre yaşıyor, Senin bu kelime oyunlarını anlayamıyorum, Kelimelerle oynayan ben değilim, onlar benimle oynuyor, Arşidük ne zaman yola çıkacakmış, Üç gün içinde diye duydum, Senin yokluğunu hissedeceğim, Ben de sizinkini dedi subhro ya da fritz. Komutan elini uzattı, subhro adamın canını acıtmak istemiyormuş gibi zayıfça sıktı, Yarın görüşürüz, dedi, Yarın görüşürüz, diye yineledi asker. Birbirlerine sırtlarını dönüp uzaklaştılar. İkisi de arkasına bakmadı.

Ertesi gün, subhro askerlerin kamp kurduğu ağaçlığa giderken fili de götürdü. Hemen kağnıya atlayan ve dünyanın en zevkli gezintisinin keyfini sürdüklerini düşünen iki yardımcısı da eşlik ediyordu. Askerler at bin emrini bekliyorlardı. Komutan fil terbiyecisine yaklaşarak, Burada ayrılıyoruz, dedi, İyi yolculuklar yüzbaşı, size ve adamlarınıza iyi yolculuklar dilerim, Süleymanla birlikte buradan viyanaya kadar daha uzun yollar yürüyeceksiniz, oraya vardığınızda kış gelmiş olur, Süleyman beni sırtında taşıyacak, çok yorulmayacağım, O topraklar hakkında bildiğimi sandığım bir şey varsa, soğuk, kar ve buzdan ibaret oldukları, bunlar lizbonda hiç katlanmak zorunda kalmadığım rahatsızlıklar, Soğuğu saymasak efendim, komutan gülümseyerek, Lizbon dünyanın en soğuk kentidir, dedi, onu kurtaran coğrafi yeri. Subhro da güldü, sohbet ilginçti, sabahın kalan kısmını ve öğleden sonrayı orada geçirebilirler, ertesi gün yola çıkabilirlerdi, eve yirmi dört saat geç varsalar ne fark edecek diye kendime soruyorum. Tam o sırada komutan veda söylevini çekmeye karar verdi, Askerler, subhro bize veda etmeye geldi, son haftalarda koruma sorumluluğunu üzerimize aldığımız fili de yanında getirdiğini sevinçle görmekteyiz. Bu adamla paylaştığım saatler yaşamımın en mutlu deneyimlerinden biri oldu, belki de hindistan bizim bilmediğimiz bazı şeyleri bildiği içindir. Onu iyi tanıyabildiğimden

emin değilim, ama ikimiz arkadaştan daha ileri, kardeş olabilirdik. Viyana uzakta, lizbon daha da uzak, muhtemelen bir daha hiç görüşmeyeceğiz. Belki de böylesi daha iyi, bu günlerin anısını öylesine saklayacağız ki, belki bizlerin, portekizli mütevazı askerlerin de fil hafızamız olduğu söylenebilir. Yüzbaşı beş dakika daha konuştu ama konunun özü söylenmişti. O konuşurken subhro filin ne yapabileceğini düşündü, belki ırgatlara vedanın bir benzeri olabilirdi ama tekrar her zaman can sıkıcıdır, zarafetten yoksundur, hayal kırıklığına uğratır, içten gelerek yapılmadığı fark edilir ve zaten içtenlik eksikse, her şey eksik demektir. Böylece ayrılmamız daha iyi, diye düşündü fil terbiyecisi. Söylev bitince, komutan sarılmak için subhroya yaklaştı, süleyman iki adım öne çıktı ve bir tür titrek dudak olan hortumunun ucuyla askerin omzuna dokundu. Irgatların veda töreni daha sinematografikti diyebiliriz, belki de askerler başka tür vedalara alışık oldukları içindir, Vatanı onurlandırın, vatan sizi izliyor tipinden vedalar, filin hareketi yüreklerine dokundu, üniformasının, ceketinin ya da o dönemde bu askeri giysi parçasına ne deniyorsa onun yeniyle, utanç içinde gözyaşlarını kurulayanlar öyle bir-iki kişiden ibaret değildi. Fil terbiyecisi süleymana katılarak veda etti. Görünmez gözyaşları yanaklarından süzüldüğünde bile yüreğinden geçenleri herkesin önünde açık edecek biri değildi. Kervan harekete geçti, kağnı en öndeydi ve her şey bitti, bu oyunu bir daha izlemeyeceğiz, hayat böyledir, oyuncular sahneye girip çıkar, er ya da geç ama her zaman yaptıkları, yapmaları uygun olan şey ezberlerindeki repliklerini tumturaklı bir sesle söylemek ve sahnenin dibindeki kapıdan çıkmaktır, şu bahçeye açılan kapı. Askerler yolun biraz ilerisindeki virajda durarak son kez veda etmek için bir kollarını kaldırdılar, subhro onları taklit etti, süleymanın boğazından en duygusal çığlığı koptu, yapmalarına izin verilen bundan ibaretti, bu perde indi, bir daha da kalkmayacak.

Üçüncü gün havanın yağmurlu olması arşidükü fena hal-
de sinirlendirdi, kervanı işlevsel ve etkili biçimde düzenle-
yecek personelin eksikliğini çekmese de, filin kortejde nere-
de yürüyeceğine bizzat karar vermek konusunda ısrarcıydı.
Çok basitti aslında, onu ve arşidüşesi taşıyan arabanın
önünden gidecekti. Güvendiği gözdelerinden biri fillerin
de, örneğin atlar gibi, hareket halindeyken çiş ve kaka yapa-
bildiklerini göz önünde bulundurması için yalvardı. Bu
manzara kaçınılmaz olarak sizin gibi duyarlı birini etkileye-
cektir majesteleri, diye olacakları önceden haber veren
adam, kaygılı bir yüz ifadesi takınmayı da ihmal etmedi, ar-
şidük endişelenmemesini söyledi, bu tür doğal atıklar söz
konusu olduğunda kervanda yolu temizleyecek birileri bu-
lunurdu. En kötüsü yağmurdu. Fil son iki yıldır çok özledi-
ği muson yağmurlarına tarihsel olarak alışıktı, yağmur ne
keyfini kaçırıyor ne de adımlarının ritmini bozuyordu, ger-
çekten çözüm gerektiren sorun arşidüktü. İspanyanın yarı-
sını bir filin arkasında kat edeceği için ona dünyanın en gü-
zel sırt örtüsünü işletmişti, ama yağmurun ciddi biçimde
zarar vermesinden ve bir köy rahibi cüppesine çevirmesin-
den korkarak onu kullanamıyordu, bu arşidükün en büyük
hayal kırıklığı olurdu doğrusu. Maximilian muhteşem sü-
leyman gerektiği gibi örtünmeden ve örtünün taşları güneş-
te pırıl pırıl parlamadan bir adım atmayacaktı. Bu yağmur
bir ara dinecektir, dinmesini bekleyeceğiz, dedi. Öyle de ol-
du. Yağmur iki saat aralıksız yağdıktan sonra gökyüzü açıl-
maya başladı, karanlık sayılacak bulutlar kaldıysa da yağ-
mur aniden dindi, nihayet ilk kez güneş çıktı, hava rahatla-
dı, berraklaştı. Arşidük durumdan öylesine memnundu ki
arşidüşesin baldırına hınzırca şaplak atmak için kendisine
izin verdi. Kendini toplayınca yardımcılarından birini ça-
ğırttı, kervanın başına kadar dörtnala gitmesini ve pırıl pırıl
parlayan zırhlılara, Hemen harekete geçin, demesini emret-
ti, kaybettiğimiz zamanı kazanmamız gerek. Bu arada bu iş-

ten sorumlu hizmetliler büyük çaba harcayarak devasa fil tüyü kalın derili memelinin yanına götürmüşler, fritzin talimatlarına uyarak muhteşem süleymanın geniş sırtına bırakıyorlardı. Lizbondan getirdiği, yerel kamu hazinesinin hassas dengesini onca etkilemiş olan giysiyi kumaşının kalitesi ve dikişinin kusursuzluğuyla yaya bırakan yeni kostümü içindeki fritz muhteşem süleymanın sırtına tırmandı. Başından sonuna dek kervanın etkileyici görünümünün tadını çıkartabilirdi. Kimse ondan daha yüksekte yolculuk etmiyordu, olanca iktidarına rağmen arşidük bile. Bir filin ve bir adamın adlarını değiştirmeye muktedirdi ama en sıradan insanınkiyle aynı yükseklikten bakan gözleriyle, sıkılan onca parfümün dışarıdan gelen kötü kokuları bastıramadığı bir arabanın içine tıkılmıştı.

Kervanın tümünün viyanaya kadar gidip gitmeyeceğini merak etmek mantıklıdır. Öyle olmadığını açıklayalım. Kervanda yolculuk edenlerin çoğu, fransa sınırındaki villa de rosanın rıhtımından uzağa gitmeyecekler. Orada arşidükle karısına veda edecekler, büyük ihtimalle geminin yüklenişini izleyecekler, özellikle de muhteşem süleymanın brüt dört ton çeken kargosunun yaratacağı sonuçları kaygıyla seyredecekler, geminin güvertesi böyle bir ağırlığa dayanabilecek mi, valladolide anlatacak bir gemi kazası hikâyesiyle dönecekler mi. Kâhinlik yeteneği en gelişmiş olanlar geminin sallantısından korkacak ve ayaklarının üzerinde dengesini koruyamayacak olan filin seyre zarar vereceğini, geminin güvenliğini tehlikeye atacağını öngörüyorlardı. Acı çeken bir ifadeyle en yakınlarındakine, Düşünmek bile istemiyorum, derken, Ben demiştim diyebilme ihtimali hoşlarına gidiyordu. Bu oyunbozanlar bu filin uzaktan, ta hindistandan geldiğini, hint okyanusunun ve atlantiğin dalgalarına gözünü kırpmadan meydan okuduğunu unutuyorlardı, işte burada, yaşamında gemi yolculuğundan başka bir şey yapmamış gibi güvenli, kararlı. Ancak şu anda sadece yürümek söz ko-

nusu. Şimdilik. İnsan haritaya baksa, harita üzerinde her şeyin yakın görünmesine, başka bir ifadeyle el altında olmasına rağmen yorulur, bu durum ancak ölçek sayesinde açıklanabilir. Haritadaki bir santimetrenin gerçek hayatta yirmi kilometreye denk gelmesini kabul etmek kolaydır, ama bizlerin de eşdeğer biçimde boyut indirgemesi işleminin kurbanı olduğumuzu düşünmeyiz, yani, dünya ölçeğinde böylesine küçük olan bizler, haritalarda çok daha miniğiz. Örneğin aynı ölçeğe göre bir insan ayağının uzunluğunu bilmek ilginç olabilirdi, ya da bir fil ayağının. Veya avusturya arşidükü maximilianın tüm maiyetinin.

Daha iki gün geçmeden kortej görkeminden çok şey kaybetmişti. Yola çıktıkları sabah bastıran ısrarlı yağmurun hem binek hem de yük arabalarının süsü püsü üzerinde zararlı etkisi olmuştu, görevi nedeniyle zırt pırt dışarıya çıkması gerekenlerin giyim kuşamından hiç hayır yoktu. Kervan şimdi de dünya kurulduğundan beri yağmur yağmamış gibi görünen bir bölgeden geçmekteydi. Yağmurun affetmediği zırhlı süvarilerin geçmesiyle toz kalkmaya başlamıştı, bir zırh sımsıkı kapalı bir kutu değildir, farklı parçaları tam oturmazlar, kösele kayışlarla yapılan bağlantılar kılıçların ve mızrakların neredeyse hiçbir engelle karşılaşmadan girebildiği açıklıklar bırakırlar, kısacası, figueira de castelo rodrigoda kibirle sergilenen onca görkem pratik hayatta pek bir işe yaramaz. Zırhlıların ardından türlü türlü atlı arabalardan, kupa arabalarından oluşan uzun mu uzun bir sıra geliyordu ve en arkada da yük arabalarıyla hizmetliler bölüğü vardı, bunların hepsinin kaldırdığı toz rüzgâr esmediği için gün batımına dek havada asılı kalıyordu. Bu kervanda en yavaş gidenin kervanın hızını belirleyeceği kuralına uyulmuyordu. Filin yemini ve suyunu taşıyan iki kağnı en arkadan geldiği için arada bir tüm kervanı durdurmak ve yetişip sırayı tamamlamalarını beklemek gerekiyordu. Bu durum başta arşidük olmak üzere herkesi sıkıyor ve sinir-

kendiliğinden, ama arşidükün en gücüne gidecek muhteşem süleymanın zorunlu öğle uykusuydu, güya fildan başka kimsenin yararlanmadığı bir dinlenme, yine de böyle asla yaramayız, diye söylenmelerine rağmen sonunda herkes keyfini çıkarmaya başladı. Kervan ilk kez durduğunda ve muhteşem süleymanın dinlenmesi için durulduğu dedikodusu yayıldığında, arşidük burada emirleri kimin verdiğini sormak için fritzi çağırttı, soru tam olarak böyle değildi elbette, bir avusturya arşiduku, kendisinden başkasının canı istediği yerde canı istediği gibi emir verebileceğini kabullenerek alçalmaz, çok sevilen bir deyişle de ifade edebileceğimiz gibi, duruma uygun birincil tepki fritzin utançtan yerin dibine geçmesiydi. Geçtiğimiz günlerde subhronun oyle kolayca korkutulacak adam olmadığını gorduk, ama şimdi, bu yeniden dünyaya gelişinde onun utanç içinde sessizliğe gomuldüğünü, kuyruğunu bacaklarının arasına kıstırarak, Emrinizi bekliyorum efendim, dediğini hayal etmek zorsa da, imkânsız değildir. Subhro soruya ornek bir yanıt verdi, Sayın arşidük bir başkasına yetki vermemişse, mutlak egemenlik kendisine aittir, bu doğal hakkıdır, gelenek boyle gerektirir, doğal ve benim gibi sonradan olma uyruğu böyle benimsemiştir, Eğitimli biri gibi konuştun, Hayatımda hepi topu bir-iki şey okumuş bir fil terbiyecisiyim, Muhteşem suleymana ne oldu, öğleden sonranın ilk saatlerinde dinlenmesi gerektiği hikâyesi de nedir, Bu hindistan geleneği efendim, Biz ispanyadayız, hindistanda değil, Haşmetmeap filleri benim tanıdığımı sandığım kadar tanısaydı, bir hint filinin, afrika fillerinden söz etmiyorum çünku benim uzmanlık alanım değil, dünyanın neresinde olursa olsun kendisini hindistanda saydığını, başından ne geçerse geçsin hindistanı yüreğinde hiç dokunulmadan sakladığını bilirdi, Tum bunlar çok güzel ama önümde uzun bir yolculuk var, bu fil bana günde üç-dört saat kaybettirir, bundan böyle muhteşem süleyman günde bir saat dinlenecek, bu ona yeter, Ma-

jesteleriyle aynı fikirde olamadığım için kendimi bir zavallı gibi hissediyorum ama bana ve deneyimime güvenin, bu yeterli olmayacaktır, Göreceğiz. Verilen emir ertesi gün iptal edildi. Mantıklı olmak gerekli, dedi fritz, nasıl ki muhteşem süleymanın yaşamak için ihtiyaç duyduğu yemi ve suyu üçte birine indiremezsek, ihtiyacı olan öğle uykusunun büyük kısmının elinden alınmasına da karşı koymadan razı olamam, dinlenmezse gün boyu göstermesi gereken engin çabayı gösteremez ve hayatta kalamaz, bir filin hindistan ormanlarında gün doğumundan gün batımına kadar kilometrelerce yol yürüdüğü doğrudur, ama orası kendi toprağı, böyle bir kedinin kıvrılacağı kadar gölgelik bulunmayan kıraç arazi değil. Unutmayalım ki fritzin adı subhroyken süleymanın dört saatlik öğle uykusunun iki saate indirilmesine sesi çıkmamıştı, ama devir başka devirdi, portekiz süvari birliğinin komutanı konuşulabilen bir adamdı, dosttu, beşinci carlosun damadı olmaktan başka bir marifeti olmayan otoriter bir arşidük değildi. Fritz haksızlık ediyordu, muhteşem süleymana, birden saygısını yitirdiği şu avusturya arşidükü gibi davranan olmadığını kabullenmeliydi en azından. Örneğin şu örtü. Hindistandaki racaların fillerinin bile böyle şımartılmışlığı yoktu. Neyse ne, arşidük memnun değildi, soluduğu havada fazlasıyla isyankârlık hissediyordu. Gözüpek tartışması için fritz cezalandırılmayı çoktan hak etmişse de, arşidük viyanada başka bir fil terbiyecisi bulamayacağını çok iyi biliyordu. Mucize eseri bu nadir türün bir örneği olsaydı bile, yeni terbiyecisiyle filin birbirlerine alışmaları için bir süre geçmesi gerekecekti, yoksa bu kadar iri bir hayvan çok ters davranabilir ve kazanma şansı hiç olmayan böyle bir bahse girmek, isterse arşidük olsun, hiçbir insanoğlunun aklından bile geçmez. Fil farklı bir varlıktı. O kadar farklıydı ki bu dünyayla ilgisi yoktu, bilinen hiçbir etik koda göre yazılmamış kurallarla hareket ediyordu, o kadar ki, daha sonra görüleceği gibi arşidükün arabasının

önünde ya da arkasında yürümeye bile kayıtsızdı. Aslında arşidükle karısı muhteşem süleymanın durmadan tekrarlanan dışkılamasına daha fazla dayanamayacak hale gelmişlerdi, başka rayihalara alışık narin burunlarının durmadan bu dışkının iğrenç kokusunu alması da cabası. Aslında arşidükün gerçek arzusu, birkaç gün herkesin içinde maiyetin önemli figürlerinden biriymiş gibi dolaştıktan sonra, şimdi ikincil bir pozisyona sürgün edilen fritzi cezalandırmaktı. O daha önceki gibi yüksekte yolculuk ederken, arşidükün arabasından filin gerisinden başka bir şey görünmüyordu. Fritz cezalandırıldığını hissediyor ama adalet isteyemiyordu, çünkü aynı adalet, filin kervandaki yerinin değişmesine karar vermiş yani arşidük maximilian ve eşi beşinci carlosun kızı maria için oluşan duyusal rahatsızlıkları engellemekten ötesini yapmamıştı, böylece sorun çözülmüştü, öbür sorun da çözülmüştü, hem de o gece. Kocasının fili basit bir izleyici konumuna, arka sıraya sürgüne göndermesinden cesaret alan maria, ondan örtünün de kaldırılmasını emretmesini rica etti. Genç kadına kalırsa o örtüyü taşımak zavallı muhteşem süleymanın hak etmediği bir cezaydı, ayrıca, Ayrıca ne, diye sordu arşidük, Üzerinde böyle bir mihrap örtüsüyle, bu kadar iri, bu kadar görkemli bir hayvan, ilk şaşkınlığın etkisi geçtikten sonra gülünç, hatta grotesk duruyor, baktıkça daha beter görünüyor, Fikir benimdi, dedi arşidük, ama haklı olduğunu düşünüyorum, örtüyü valladolide, başkisposkoposa göndereceğim, ne yapacağına o karar versin, ispanyada kalsaydık ona bir yerlerde rastlardık, hayvan örtüsünden bozma cübbesinin içinde kutsal kilisenin en seckin baslarından biri.

12. Bölüm

Filin yolculuğunun burada, rosas denizinde sonlanacağı kehânetinde bulunanlar vardı. Ya pasarella dört tonluk ağırlığını çekmeyecek, kırılacak ve fil ana yelken direğiyle geminin kıçı arasındaki yerini alamayacaktı ya da dalgaların kuvvetli bir yalpası dengesini bozacak ve onu alaşağı edip baş aşağı dipsiz derinliklere gönderecekti, muhteşem süleyman gibi kaba bir adla vaftiz edilmesi insana hüzün veren kadim ve mutlu süleymanın sonu gelmişti. Arşidüke veda etmek için rosasa giden soylu şahsiyetlerin büyük çoğunluğu hayatlarında bir fil görmek bir yana, resmini bile görmemişlerdi. Bu hayvanların, özellikle de yaşamlarının bir aşamasında deniz yolculuğu yapmışlarsa deniz kurdu kesildiklerini bilmiyorlardı. Geminin manevrasına yardım etmeleri, direklere tırmanıp yelkenleri açmaları ya da oktant veya sekstant kullanmaları istenmezdi ama, bir fili kalın kazıkları andıran ayaklarının üzerinde dümenin başına sapasağlam dikin ve en sert fırtınayı çıkartın. Filin en çılgın ve ters rüzgârlarla nasıl başa çıktığını görebilirsiniz, hayat yetersiz yövmiyesini sağa sola ağaç kütükleri taşıyarak ya da kötü kaliteli sirk gösterileri meraklılarının budala ilgisine tahammül ederek kazanmasına karar verdiğinde dahi, küçücükken ezberlediği ve asla aklından çıkarmadığı yasakların dört kitabında denizcilik sanatının incelikleri de yazılıymışçasına, birinci sınıf bir kaptan kadar zarif ve beceriyle gemiyi yönetecektir. İnsanlar filler hakkında çok yanılırlar. Bir metal kürenin üzerinde, ayaklarının zar zor destek bula-

bildiği daracık bir eğik düzlemde dengelerini sağlamaya mecbur bırakıldıklarında eğlendiklerini sanarlar. Canımızı kurtaran, fillerin, özellikle de hindistan kökenlilerin son derece iyi huylu olmasıdır. İnsanoğluna katlanmak için büyük sabır gerektiğini düşünürler, hatta onları kovalayıp öldürdüğümüzde, dişlerini testereyle keserek ya da sökerek dişlerini gasp ettiğimizde bile. Filler arasında sıklıkla peygamberlerinden birinin söylemiş olduğu şu söz hatırlanır, Ey baba, onları bağışla çünkü ne ettiklerini bilmiyorlar.[23] Onlar denilen bizler, yani hepimiz oluyoruz, özellikle de buraya kadar süleymanı ölürken izleme ihtimalinin peşine takılıp da gelenler ve şu anda valladolide geri dönüş yolculuğuna başlamak üzere olanlar, akrobatın ağın dışına düştüğü günü görebilmek için sirkin peşinde oradan oraya giden izleyici kadar hayal kırıklığı içindeler. Ah, yaptığımız bir unutkanlığı düzeltmenin tam sırası, fillerin dümen tutmadaki tartışılmaz becerilerinin yanı sıra, yüzyıllardır yapılan seferlerde, ırgat olarak çalışmak için filden iyisine rastlanmamıştır.

Muhteşem süleyman kış güverteye, teknenin güvenliği filin ruh hallerine bağlı olduğu için, sağlam görünmelerine rağmen işlevsel değil de simgesel olan demir parmaklıklarla sınırlandırılmış bir alana yerleştirildi, fritz yeni haberlerin peşine düştü. İlki en öncelikli sorunun yanıtlanmasıydı, Bu gemi hangi limana gidiyor, iyi bir insan olduğu yüzünden belli olan yaşlı denizciye yanaşıp sordu, yanıtların en hızlı, bireşimli ve açıklayıcı olanını aldı, Cenevize, bu kez, Peki ceneviz nerede, diye sordu fil terbiyecisi. İhtiyar denizci için bu dünyada yaşayan birinin cenevizin yerini bilmemesi anlaşılır gibi değilse de, doğuyu gösterip O tarafta demekle yetindi, Yani italyada diye atıldı fritz, kıt coğrafya bilgisine rağmen bazı riskleri alabilirdi. Evet, italyada, diye doğruladı denizci, Peki ya viyana ne yanda, diye ısrar etti fritz, Çok

---

23 Bkz. Luka 23:34. Çarmıha gerilen Hz. İsa'nın sözleri. (ç.n.)

daha yukarıda, alplerin öte tarafında, Alpler nedir, Devasa, çok yüksek, aşması çok zor dağlardır, özellikle de kış aylarında geçit vermezlermiş, ben hiç gitmedim ama oralardan geçenlerin konuşmalarını işittim, Dediğin gibiyse zavallı süleymanın vay haline, hindistandan geliyor, sıcak topraklardır, dondurucu soğuğun ne olduğunu bilmez, bak bu konuda eşitiz, o ve ben, ben de hindistandan geliyorum, Kim bu süleyman diye sordu denizci, Süleyman, filin muhteşem süleyman adı konmadan önceki ismi, benim başıma da aynı şey geldi, bu aleme gelene kadar adım subhroydu, şimdi fritz, Kim adlarınızı değiştirdi, Kim böyle bir iktidara sahipse o, bu gemiyle yolculuk eden majesteleri arşidük, Filin sahibi o mu, diye sordu denizci, Evet ben eğitmeniyim, bakıcısıyım, doğru ifadeyle fil terbiyecisiyim, süleymanla birlikte portekizde iki yıl geçirdik, yaşanacak en kötü yerdi diyemem, şimdi viyana yolundayız, oranın en güzel yer olduğunu söylüyorlar, En azından öyle bir üne sahip, Umarım rahatı da ününe eştir de, sonunda zavallı süleymana biraz hu-

zur verirler, böyle yürümek için doğmamıştır, goa ile lizbon arasındaki yolculuk yeter de artardı, süleyman portekiz kralı üçüncü don juanındı, fili arşidüğe armağan edince bana da ona eşlik etmek düştü, önce gemiyle portekize geldik, şimdi de viyanaya gidiyoruz, Dünyayı görmek diye buna denir, dedi denizci, Limandan limana gitmekle aynı şey değil, yanıtını verdi fil terbiyecisi ama cümlesini bitiremedi, arkasında olmazsa olmaz maiyetiyle arşidük yaklaşıyordu, muhteşem süleymanı pek de sevimli bulmamaya başlayan arşidüşes yanında değildi. Subhro yoldan çekilirse göze çarpmayacağını düşündü ama arşidük onu gördü, Fritz, bana eşlik et, fili görmeye gidiyorum, dedi. Fil terbiyecisi nerede durması gerektiğini bilemeden birkaç adım öne çıktı, arşidük onu kuşkularından kurtardı, Sen önden git de bak bakalım, her şey yerli yerinde mi, diye emretti. Bu çok yerinde oldu çünkü terbiyecisinin yokluğunda, muhteşem sü-

leyman, güvertenin döşeme tahtalarının fiziksel atıkları için en uygun yer olduğuna karar vermişti ve sonuç olarak iğrenç bir dışkı ve sidik halısının üzerinde sözcüğün tam anlamıyla patinaj yapmaktaydı. Yanıbaşında aniden susaması ihtimaline karşı yarı dolu yalağı ve birkaç saman balyası duruyordu, sadece birkaç tane, geri kalanı mahzenlere tıkılmıştı. Fritz hızla tepki verdi. Denizcilerden yardım istedi ve güçlü kuvvetli beş-altı adam işbirliği yaparak yalağı bir yanından kaldırdılar, suyun güverteyi yıkayarak denize doğru şarıl şarıl akmasını sağladılar. Sonuç hemen kendini gösterdi. Suyun itme gücü ve çözücü özelliği sayesinde o iğrenç dışkı çorbası geminin bordasından akıp gitti, sadece filin tabanlarına yapışan kısmı kalmıştı ki, daha az suyla yapılan ikinci bir durulamanın ardından biraz daha kabul edilebilir hale geldi, burada mükemmelin iyinin düşmanı olduğunu bir kez daha görmekle kalmıyoruz, iyinin ne kadar çabalarsa çabalasın mükemmelin kesip attığı tırnak dahi olamayacağını da görüyoruz. Arşidük ortaya çıkabilir artık. O gelsin gelmesin, valladolidi rosasdan ayıran yüz kırk fersah boyunca saman balyalarıyla yalağı taşıyan, ama şimdi bir türlü kendisinden haber alınmayan kağnı için endişelenen okurları yatıştırmalıyız. Fransızların o dönemde dillerine doladıkları ve hâlâ da söyledikleri gibi, pas de nouvelles bonnes nouvelles[24], kaygılı okurlar sakinleşebilirler çünkü kağnı sağ salim valladolide doğru yoluna devam etmektedir, orada gerçek ve sahte bakireler ve hizmetçi kızlar öküzlerin boynuzlarını süslemek için çiçekten gerdanlıklar örüyorlardı, bunu hangi özel nedenle yaptıklarını sormayın, içlerinden biri eski bir gelenek olduğunu duymuş ama kimin söylediğini hatırlamıyormuş, belki de yunanların ya da romalıların zamanında emekçi öküzleri böyle süslerlerdi, gidiş-geliş tam iki yüz seksen fersah yol tepmek az buz iş değildir, bu fikir valladolidin soyluları ve ayaktakımı arasında

24 Fr. Kötü haber tez gelir. (ç.n.)

sevinçle kabul edilmişti, büyük bir karnaval düzenlemeyi düşünüyorlardı, turnuvalar düzenlenecek, havai fişekler atılacak, yoksullara yemek dağıtılacak, hayal gücü uyanlmış kent sakinlerinin aklına ne gelirse yapılacaktı. Okurların şimdiki ve gelecekteki huzuru için yaptığımız bu açıklamalar sırasında arşidükün fili ziyaretine yetişemedik ama çok şey kaçırmış sayılmayız, bu hikâyenin akışında, anlatılan ya da anlatılmayanlar arasında, aynı arşidük şaşırtıcı bir şey yaşanmadan oraya buraya gider gelir, sarayın pragmatizmi böyle yapmasını gerektirir, böyle olmasaydı pragmatizm olmazdı. Arşidükün fili muhteşem süleymanın sağlık durumuyla ilgilendiğini fritzin de ona uygun yanıtları verdiğini biliyoruz, özellikle de majesteleri arşidükün duymak istediği yanıtları, demek ki, şu bizim bildik, sivri dilli, dediğim dedik fil terbiyecisi kusursuz bir saraylının inceliklerini ve tavırlarını öğrenmekte ilerleme kaydediyor, dünyevi salonların inceliklerinden çok kilisenin günah çıkarma kulübesinin ve ayin eşyası dolabının sahte sofuluklarına eğilimli olan toy portekiz sarayı ona bu konuda pek rehberlik edememişti, zaten fil terbiyecisi de beléndeki çitin içine, kir pas içindeki o arazi parçasına tıkılmış, eğitimini ve görgüsünü ilerletmesi için hiçbir teklif yapılmamıştı. Arşidükün arada bir burnunu kırıştırdığı, parfümlü bir mendili sürekli burnuna götürdüğü gözleniyordu, her türlü iğrenç kokuya alışkın olan denizcilerin çelik gibi dayanıklı koku alma duyusunu çok şaşırtan bir davranıştı bu, güvertenin kova kova suyla yıkanmasının ardından rüzgâra rağmen havada asılı kalan pis kokunun farkında bile değildiler. Kendi bilgisine güvenmediği için kaygı duyan arşidük hayvanın sahibi olarak görevini yerine getirdikten sonra aceleyle, bir an önce oradan uzaklaşmak istiyor, arkasında her zaman olduğu gibi saray parazitlerinden oluşan renkli tavuskuşu kuyruğunu sürüklüyordu.

Kış güvertede kısıtlı bir alana tıkılan filin dört tonluk ağır-

lığı nedeniyle her zamankinden daha karmaşık hesaplar gerektiren kargonun yüklenip istiflenmesinden sonra gemi yola çıkmaya hazırdı. Demir alınmış, bir buçuk yüzyıl önce akdenizdeki uzak geçmişinden portekizli denizciler tarafından koparılıp getirilmiş, daha sonra da latin adları almak zorunda kalmış üçgen yelkenler direklere çekilmiş, yelken takımının ilk gıcırtısının ardından gemi, yaşlı denizcinin söylediği gibi, pruvasını doğuya, cenevize çevirmişti. Yolculuk üç uzun gün sürecekti, deniz dalgalı, rüzgârlar kuvvetliydi, öfkeli sağnaklar şeklindeki yağmur hem filin sırtını hem seferi yöneten denizcilerin ellerinden geldiğince kendilerini korumak için örtündükleri kıtıktan yapılma çuval bezlerini dövüyordu. Arşidüşesle sıcak kamarasına kapanan arşidük ortalarda görünmüyordu, tüm ihtimaller üçüncü oğulları için idman yaptıklarına işaret ediyordu. Yağmur dinip fırtınalı rüzgâr biraz gücünü yitirince, geminin derinliklerindeki yolcular güvensiz adımlarla, gözlerini kırpıştırarak ılık gün ışığına çıktılar, çoğunun yüzü mide bulantısından çarpılmış, yaşadıkları korkudan gözlerinin altında mor halkalar oluşmuştu, düşündükleri hiçbir şey yüreklerini ferahlatmamıştı, örneğin arşidükün zırhlı askerlerini ele alalım, binek hayvanları kötü, askerî donanımları yetersiz, mütevazi portekiz atlıları karşısında tek kurşun bile atılmadan yaşadıkları bozguna rağmen, castelo rodrigo da dahil ayaklarının altında sağlam toprak olan uzak hatıralarını düşünerek savaşçı ifadeleri takınmaya çalışıyorlardı ama nafile. Dördüncü gün tan ağarırken deniz sakin, hava açıktı, ufukta liguria kıyısı göründü. Kent sakinlerinin şefkatle fener diye adlandırdıkları ceneviz deniz fenerinin ışığı sabah aydınlığında giderek solsa da, limana girecek gemilere güvenle rehberlik edecek kadar parlaktı. İki saat sonra kılavuzunu alan gemi körfeze girdi ve hemen hemen tüm yelkenleri toplanmış olarak rıhtımdaki boş bir alana doğru yavaşça kaymaya başladı, orada, aşikâr olduğu üzere, türlü türlü

arabi ve araç, arabaların çoğuna katırlar koşulmuş halde kervanın yolunu bekliyordu. İletişimin yavaş, zahmetli ve yalan yanlış olduğu göz önüne alınırsa, haber yürütücülerinin bir kez daha bu karmaşık lojistik süreçte etkin bir rol oynadıkları görülüyordu, böylece geminin zamanında ve sağlıklı biçimde karşılanması mümkün olmuş, gecikme yaşanmamış, kimsenin kimseyi beklemesi gerekmemişti. Bu sayfalarda ne zaman avusturya ve halkından söz etmemiz gerekse alaycı ve nahoş bir tonla konuştuğumuzu kabul etmek gereklidir, bu sadece saldırgan değil, apaçık haksız bir tutum. Niyetimiz böyle olduğu için değil elbette, ama hepimiz biliriz ki, iş yazıya gelince, sadece bir arada kulağa hoş gelmeleri sebebiyle bir sözcük ötekini peşi sıra sürükler, böylece sık sık uçarılık için saygı, estetik için etik feda edilir, bu kadar ağırbaşlı kavramlar hem bunun gibi bir tartışmaya sığmaz hem de kimseye fayda sağlamaz. Böyle nedenlerle ve farkına bile varmadığımız başka nedenlerle, yaşamda bir alay düşman edinir dururuz.

İlk görünen zırhlılar oldu. İniş pasarellasında kaymamaları için atlarını dizginlerinden tutmuşlardı. Genellikle hayranlık ve dikkat nesnesi olan hayvanlar tüylerini düzelten ve yelelerini parlatan bir kaşağının eksikliğinden olduğu besbelli bir bakımsızlık içindeydiler. Kulağımıza çalındığı kadarıyla bunun avusturya süvari birliğinin utancı olduğunu söyleyenler vardı, valladolidden rosasa kadar yapılan upuzun yolculuğu, açık havada, yağmurda ve rüzgârda, arada bir yüzünü gösterip kan ter içinde bırakan güneşte ve toz, fazlasıyla toz altında tam yedi yüz kilometre yürüdüklerini göz ardı ederek durumu yeterince iyi değerlendirmiyorlardı. Gemiden inen atların böyle beygir gibi görünmesinde hayranlık duyulacak bir yan yoktu. Rıhtımdan biraz uzaklaşır da durumu her türlü araçtan, kağnıdan, el ve yük arabasından oluşan perdenin ardından seyredersek, önceden tanıdığımız yüzbaşının komutasındaki birliğin atlarına

çeki düzen vermek, görünümlerini düzeltmek için çaba harcadığını izleyebiliriz, gemiden iniş vakti geldiğinde, majestelerine muhafızlık etmek onuruna erişen askerlerin, anlı şanlı habsbourg ailesiyle ilişkili her olaydaki gibi ağırbaşlı ve saygıdeğer görünmek için ellerinden geleni yaptıklarına tanık oluruz. Arşidükle karısı gemiden en son ineceklerine göre, atların alışıldık ihtişamlarının bir bölümüne olsun kavuşmalarına yetecek zamanları herhalde vardır. Şu anda düzinelerce sandığın, kasanın, bohçanın, dengin ve kutunun içindeki giysiler, soylu çiftin durmadan kabaran çeyizini oluşturan binbir nesne, süspüs eşyası indirilmekteydi. Ve izleyiciler, öylesine kalabalıktılar ki. Avusturya arşidükünün gemiden inmekte olduğu haberi kenti alev gibi bir anda sarmıştı, üstelik de yanında hindistanlı bir fil vardı, bunun ani etkisi olarak limanı kadınlar ve erkekler doldurdu, merakta birbirlerinden aşağı kalır yanları yoktu, sayılan yüzleri bulunca, sürmekte olan yükleme boşaltma işi sekteye uğramaya başladı. Arşidük ortalıkta görünmüyordu, belli ki kamarasından çıkmamıştı, ama işte, fil oradaydı, geminin kıç güvertesinde, ayakta duruyordu, dev gibi, neredeyse siyahtı, ya bir kamçı kadar esnek o kalın hortumu, ya kınından çekilmiş kılıcı andıran dişleri, muhteşem süleymanın ne kadar barışsever olduğunu bilmeyen meraklıların hayal gücünde tüm bunlar çok güçlü savaş silahlarıydı, kaçınılmaz olarak hıristiyan dünyasının çarmıha gerili isa heykellerini, kabartmalarını, türlü reliklerini kaplayacak fildişine dönüşmeden önce elbette. Rıhtımda elini kolunu sallayan, sağa sola emirler yağdıran adam dükün yaveriydi. Şöyle bir göz atmakla hangi arabanın hangi sandığı, hangi kutuyu, hangi balyayı taşıyacağına karar verecek kadar deneyimli bakışlara sahipti. İstedikleri kadar bir yandan ötekine savursunlar, çevirip döndürsünler, her zaman kuzeyi gösteren pusulaydı o. Bunları söyleme riskine giriyoruz çünkü idare memurlarının ve hatta sokak çöpçülerinin ulus-

ların düzenli işleyişinde ne kadar önemli olduklarını incelemek gereklidir. Şimdi mahzende, arşidükün lüks otobüsünün yanıbaşında yolculuk eden saman balyalara indiriliyordu, bundan böyle asıl özelliği işlevsellik olan arabalarda taşınacaklardı, yani en fazla saman balyasını kaldırabilecek türden arabalarda. Yalak da indirildi ama içi boştu, artık kuzey italyanın ve avusturyanın kış yollarında yolculuk edileceğinden gerektiğinde yalağı dolduracak su eksik olmayacaktı. Sıra fil muhteşem süleymanın inmesindeydi. Gürültücü cenevizli kalabalığı sabırsızlık ve gerginlik içinde tir tir titriyordu. Bu kadınlara ve adamlara, o sırada kimi yakından görmekle daha çok ilgilendiklerini sorsak, fili mi, arşidüğü mü, filin büyük oy farkıyla kazanacağına bahse girebiliriz. Küçük kalabalığın kaygılı bekleyişi bir çığlıkla sona erdi, fil bohçasını sırtına vurmuş bir adamı hortumunun yardımıyla ensesine kaldırıyordu. Tercihinize göre adı subhro ya da fritzdi, filin bakıcısı, fil terbiyecisi, arşidükün küçük düşürdüğü adam rıhtımda toplanan cenevizli kalabalığını görmüş, kusursuz bir zaferin tadını çıkarmaktaydı. Filin ensesine kurulmuş, bohçasını bacaklarının arasına yerleştirmişti, üzerinde kirli iş giysisi vardı, muzafferlerin ağırbaşlılığıyla ağızları şaşkınlıktan açık kalan izleyicileri süzüyordu, söylendiğine göre bu durum çene kilitlenmesi hastalığının kesin göstergesidir, belki de kesin olduğu için, gerçek hayatta asla rastlanmayan bir durumdur. Subhro süleymanın sırtına her oturuşunda dünyanın küçük olduğu izlenimine kapılırdı, ama bugün, ceneviz limanının rıhtımında, emirlerine boyun eğen, her anlamda ölçüsüz derecede iri hayvanla olduğu kadar kendi kişiliğiyle de sunduğu seyirlikten sözcüğün tam anlamıyla büyülenmiş yüzlerce kişinin karşısında, fritz kalabalığı bir tür horgörüyle süzüyor, olağandışı bir şekilde berrak ve kıyaslamacı düşünebildiği bir anda, doğru açıdan bakıldığında, bir arşidük, bir kral ya da imparatorun, filine binmiş fil terbiyecisinden fazlası olma-

dığına kanaat getiriyordu. Sopasıyla dürterek muhteşem süleymanın pasarellaya doğru ilerlemesini sağladı. Yakında duran hamallar korkuyla gerilediler, fil pasarellanın tam ortasında durup da, bilinmeyen ve asla bilinemeyecek bir nedenle haykırmaya karar verdiğinde daha da korktular ve en ödlekleri sırayı bozdu. Ama fil limana adım atınca, optik bir yanılsama nedeniyle sanki hem boyu kısaldı hem de iriliği eksildi. Onu yine de aşağıdan yukarıya doğru süzmek gerekiyordu ama insanın başını eskisi kadar geriye atması gerekmiyordu. Vahşi yaratığın cüssesi hâlâ korkutucuysa da, sanki ay altındaki dünyanın sekizinci harikası olma ayrıcalığını yitirmiş, cenevizlilerin gözünde adı fil olan bir hayvana indirgenmişti. Hâlâ doğa ve iktidar sahipleri hakkındaki keşfinin ilhamıyla dolu olan fritz insanların zihninde meydana gelen bu değişimden hiç hoşlanmamıştı, peşlerinde en seçkin maiyetleriyle arşidükle karısının geminin kıçında görünmelerinin uyandıracağı merhametin darbesini henüz yememişti, bu kez öne çıkan yenilik süt anneliği yapmış, belki de hâlâ yapan iki kadının kollarındaki iki minik yaratıktı. Şimdiden söyleyebiliriz ki bu yaratıklardan biri, iki yaşındaki kız çocuğu, büyüdükten sonra ispanyanın ikinci, portekizin birinci felipesinin dördüncü karısı olacaktı. Her zaman söylenegeldiği gibi küçük şeyler büyük etkiler yaratır. Böylelikle arşidüklerin kalabalık zürriyeti hakkındaki yetersiz bilgiye şaşıran okurların merakını da tatmin etmiş olduk, hatırlayalım, on altı çocuk, küçük ana açılışı yapandır. Dediğimiz gibi arşidükün görünmesiyle alkışlar ve yaşa çığlıkları koptu, o da eldivenli sağ elini anlayışla sallayarak karşılık verdi. O zamana kadar yükün boşaltılmasına hizmet eden pasarellayı kullanmadılar, yanına temiz bir tane daha yerleştirilerek atların nallarının, filin dev, hamalların çıplak ayaklarının yaratacağı her türlü kir pasla hiçbir temaslarının olmaması sağlanmıştı. Arşidükü yaverinin yeterliliği nedeniyle kutlamalıyız, şimdi de gemiye binmiş, iyi otur-

mamış döşeme tahtalarının arasına kaymış elmaslı bir bilezik kalmasın diye bizzat teftiş etmekteydi. Ruhtımdaki süvariler tüm hayvanların sığışabilmesi için iki sıkışık sıra halinde dizilmişlerdi, her iki yandaki yirmi beş atlı majestelerinin geçişinde saf tutmaya hazırdı. Ciddi bir anakronizmden çekinmesek, arşidükün arabasına kadar olan mesafeyi kınlarından çekilmiş elli kılıçtan oluşan sayvanın gölgesinde geçtiğini söylemek hoşumuza giderdi, ama bu tür sadakat gösterileri daha sonraki uçarı yüzyılların bazılarında filizlenen fikirlerdir. Arşidük ve arşidüşeş kendilerini bekleyen süslü, parlak, ancak sağlam arabaya bindiler. Artık tek yapılması gereken kervanın düzenlenmesiydi, yolu açmak için yirmi zırhlı öne, geriyi korumak için de otuz zırhlı arkaya yerleştirildi, pek olasılık dahilinde olmasa da, tümüyle olanaksız da olmayan bir eşkiya baskınında hızla müdahele etmeye hazır güçler. Calabria veya sicilyada değiliz elbet, ligurianın uygar topraklarında ilerliyoruz, daha sonra lombardiaya, oradan da bénetoya geçeceğiz, ama halk bilgeliği eşeğini sağlam kazığa bağlamayı telkin eder, arşidük de ardını kollayarak doğrusunu yapıyordu. Tanrıdan ne geleceği belli olmaz. Bu sırada berrak, aydınlık sabah yavaş yavaş bulutlanmaya başladı.

13. Bölüm

Yağmur ceneviz çıkışında kervanı bekliyordu. Bunda şaşılacak bir şey yoktu çünkü sonbahar yanlanmıştı bile, bu sağanak alplerin kervana armağan etmek için sakladığı tubaların, perküsyonun ve trombonların zengin çeşitlemelerinden oluşan konserin prelüdüydü sadece. Kötü havaya karşı en savunmasız olanlar için durum zordu, burada özellikle zırhlılardan ve fil terbiyecisinden söz ediyoruz, zırhlılar rahatsız ve soğuk çeliklerin içinde yeni bir kınkanatlı türünü andırırken, fil terbiyecisi filin ensesinde ve açıkta, kuzey rüzgârlarının kendilerini daha şiddetli hissettirdiği bir yükseklikteydi, ikinci maximilian, dünyanın gördüğü ilk şafaklardan beri engellemek tedavi etmeye her zaman yeğdir diye ifade edilen halk bilgeliğine sonunda kulak verdi. Cenevizin çıkışına kadar olan yolda kervanın iki kez durmasını emrederek hazır giyim pazarlarından hem zırhlıları hem de fil terbiyecisini koruyacak pançolar aldırttı, sözü geçen pançolar üretim planlamasından yoksun olmalarıyla kolayca açıklanabilecek nedenlerle model ve renk açısından hiçbir uyum göstermeseler de, şanslı sahiplerini soğuk ve yağmurun en berbat saldırılarından koruyacaklardı. Arşidükün basireti sayesinde, askerlerin kendilerine dağıtılan pançoları atlarının eyerinden aşağı sallandırışlarındaki ve yürüyüşlerine hiç ara vermeden içlerine dalışlarındaki hıza ve ordular tarihinde çok seyrek rastlanan bir askerî sevinç sergileyişlerine tanık olduk. Eski adı subhro olan fil terbiyecisi fritz de pek belli etmemeye çalışarak aynı şeyi yaptı. Kalın pan-

çosuna sarınıp ısınınca, valladolid başpiskoposunun sofu zevklerine teslim edilen kadife örtüyü düşünmeden edemedi, merhametsiz yağmurun hiç acımadığı bir muhteşem süleymanın çok işine yarayabilirdi. Bu ilk ve aralıklı sağanakları izleyen fırtınanın neticesinde, süleymanın geçişini kutlamak ve majestelerini selamlamak için pek dışarı çıkan olmamıştı. Doğru davranmadılar, yakın zamanda doğal bir filin geçişini izlemek için başka fırsatları olmayacak. Arşidüke gelince, geçebilir de, geçmeyebilir de, belirsizliğin suçunu bu hemen hemen emperyal kişiliğin ufak tefek yer değiştirmeleri hakkındaki yetersiz ön bilgiye yüklemek gerekir. Ama söz konusu olan filse, bu yollara bir daha ayak basmayacağından en ufak bir kuşkumuz yok. Piacenzaya girmeden önce hava açınca, kent içinden geçiş kervandaki kişilerin saygınlığına yaraştı, zırhlı süvariler pançolarını çıkartınca, başlarında miğfer omuzlarının üzerinde sıradan bir yünlü pançoyla, cenevizin çıkışında sergiledikleri gülünç figürler olmaktan kurtuldular, bizim bildiğimiz etkileyici görünüşlerine yeniden kavuştular. Bu kez sokaklarda büyük bir kalabalık toplanmıştı, her kimse o olduğu için arşidükü, aynı gerekçeyle de fili alkışladılar. Fritz pançosunu çıkarmamıştı. Bu ağır giysinin bol dikimi nedeniyle basit bir pançodan çok pelerine benzediğini düşünüyordu, süleymanın görkemli geçişiyle tamı tamına uyum içinde, müthiş ağırbaşlı bir hava yaratıyordu. Gerçeği söylemek gerekirse, artık arşidükün adını değiştirmiş olmasına pek aldırmıyordu. Fritz romada yaşamak için romalı olmak gerekir diyen klasik özdeyişi bilmiyordu elbette, avusturyada avusturyalı olmaya hiç niyeti yoktu, ama huzur içinde yaşayıp gitmek için halk tabakasının dikkatini olabildiğince az çekmesi gerektiğine inanıyordu, hatta insanların önüne bir filin sırtında çıkması gerektiğinde bile, ki bu onu ta başından olağandışı bir varlık haline getiriyordu. Şimdi yine filin ensesindeydi, pançosuna sarınmış nemli kumaştan yayılan hafif

keçi kokusunu zevkle içine çekerek gidiyordu. Valladolid yolunda emredildiği sırada, yani arşidükün arabasının peşinde yürüyordu, onu uzaktan gören arkasında korteji oluşturan türlü türlü araçtan, yük arabalarından oluşan dev bir kuyruğu, hepsinden çok da saman balyalarını ve yağmurun taşırdığı su yalağını taşıyarak adımlarını izleyen kağnıları sürüklediğini sanırdı. Mutlu bir fil terbiyecisiydi. portekizdeki yaşamın gerilimlerinin çok uzağındaydı, orada, belémdeki arazi parçasında onu tam iki yıl bitkisel hayatta bırakmışlardı, hindistana giden gemileri izlemekten, hieronymus keşişlerinin ilahilerini dinlemekten başka bir şey yapmamıştı. O devasa kafasının böyle bir hüneri varsa, en azından yer sorunu yoktu, filimiz de düşünüyor olabilirdi, yan gelip yattığı mazide kalmış far niente[25] için iç geçirecek nedenleri varsa da, bu doğal cahilliğindendir, sağlık için en zararlı şey olan uyuşukluktan değil. Daha sonra görüleceği gibi uyuşukluktan kötü yalnızca tütün vardır. Keçi ayakları olmasına rağmen şeytanın bile adım atmayacağı yollarda üç yüz fersah yürüdükten sonra, muhteşem süleyman kendisine uyuşuk denmesini artık hak etmiyor. Portekizdeyken öyleydi ama köprülerin altından çok sular aktı, kendisinin bile bilmediği enerjisinin ortaya çıkması için avrupa topraklarına adım atması yetti. Bu olay yoksulluk, işsizlik gibi yaşam koşulları nedeniyle göç etmek zorunda kalan insanlarda sıklıkla gözlenir. Doğdukları topraklarda ilgisiz, kayıtsız, uyuşuken, kısacık bir sürede sanki kurtlanmış gibi yerinde duramayan, etkin, gayretli insanlara dönüşüverirler, şu sık sık sözü edilen ama hiçbir zaman araştırma konusu olmamış kurtlardan söz ediyoruz, daha sıradan olanlardan, kemirdikleri tahtayla beslenen ve tahtakurdu diye bilinenlerden değil. Muhteşem süleyman piacenza eteklerine kampın kurulmasını bile bekleyemeden fillerin morpheusunun kollarında din-

25 İt. Hiçbir şey yapmamak. (ç.n.)

leniyordu. Fritz de yanı başında, pançosuna sarınmış halde horul horul uyuyordu. Sabah erkenden borazan çalındı. Gece yağmur yağmış ama hava açmıştı. Umarız dün olduğu gibi gri bulutlarla kaplanmaz. İlk amaçları lombardia bölgesindeki, pek çok muhteşem nedenle ünlü olan mantuaya varmaktı, bunlardan biri dükün sarayındaki rigoletto adlı soytarıdır, nüktedanlığı ve talihsizlikleri daha sonra büyük guiseppe verdi tarafından müziğe dökülecektir. Kervan sayısız ve üstün sanat eserlerinin tadını çıkarmak için kentte oyalanmadı. Havanın bozmadığını gören arşidük yola devam emri verdi, william shakespearenin the most excellent and lamentable tragedy of romeo and julietine[26] sahne olarak seçtiği veronada fazlası vardı, arşidük ikinci maximilian kendi yaşamadığı aşklara meraklı değildi, acelesinin nedeni paduayı saymazsak, veronanın venedikten önceki son önemli geçiş noktası olmasıydı, sonrası soğuk kuzeye doğru alplere tırmanmaktan ibaret olacaktı. Öte yandan, dükaların güzel şehrini önceki yolculuklarından da bilen arşidükle karısının kafasını kurcalayan bir başka konu, herkesin maskot olarak yanlarında taşıdıklarını düşüneceği muhteşem süleymanın dört ton çekerini kente nasıl sokacaklarıydı. Havaya kalkık pruvaları ve dünyanın tüm tekneleri arasında fark edilmelerini sağlayan matem karası renkleriyle, şimdiki gondollar o dönemde de varsa bile, fil bir gondola sığıştırılacak hayvan değildi, hele de pupasında şarkı söyleyen bir gondolcuyla birlikte, tümden olanaksızdı. Belki de arşidükle karısı büyük kanala gezintiye gitmeye karar verirler ve dükanın davetine icabet ederler, muhteşem süleymanı, zırhlı süvarileri ve öteberilerini paduada, hakkımızı arayalım, paduanın değil lizbonun olan aziz antoniusun[27] bazilikası karşısında, ağaçların

---

26 İng. Romeo ve Juliet'in muhteşem ve acıklı trajedisi. (ç.n.)

27 Aziz Antonius (1195-1231) Lizbon'da doğmuş ve Padua'da ölmüştür. Lizbon'da doğduğu ev, aziz ilan edildikten sonra kiliseye çevrilmiştir. İki kent arasında çekişmeye neden olan aziz San Antonio de Lisboa ve San Antonio de Padua adlarıyla bilinir. Birçok mucize gerçekleştirmiştir. (ç.n.)

ve bitkilerin bulunmadığı bir açıklıkta bırakırlar. İlahi bilgelik başka türlüsünü buyurmuyorsa, evrensel barışa ulaşmanın en iyi koşulu herkesin kendi yerini bilmesi ve orada kalmasıdır.

Ertesi gün henüz kimsenin tam uyanamadığı konaklama alanına aziz antonius bazilikasının bir ulağı geldi. Tam olarak bu sözcükleri kullanmadıysa da, kilisenin din adamı takımından üst düzey bir yetkilinin onu fil terbiyecisiyle konuşmak için gönderdiğini söyledi. Üç metre boy uzaktan görülüyor, muhteşem süleymanın cüssesi semavi uzamın neredeyse tümünü kaplıyordu ama, rahip illa yanına kadar götürmelerinde diretti. Rahibe eşlik eden zırhlı asker pançosuna sarınmış halde hâlâ uyuyan fil terbiyecisini uyandırarak, Burada bir papaz var, dedi. İspanyolca konuşmayı seçmişti, fil terbiyecisinin o güne kadar öğrendiği almancanın henüz bu kadar karmaşık bir cümleyi anlamasına yetmeyeceği düşünülürse, iyi de etmişti. Fritz pederin ne istediğini sormak için ağzını açtı, ama her ikisini de nereye götüreceğini bilmediği linguistik bir karmaşa yaratmamak için hemen kapattı. Ayağa kalktı, güvenli bir mesafede kendisini bekleyen din adamına doğru giderek, Sayın peder benimle mi konuşmak isterler, diye sordu, Evet oğlum, dedi rahip, ne kadar dindar olduğunu göstermek için yedeğinde ne varsa bu iki sözcüğe sığdırmıştı, Söyleyin o zaman peder, Hıristiyan mısın, diye geldi soru, Vaftiz edilmişim, ama rengimden ve hatlarımdan buralardan olmadığım anlaşılıyordur, Sanırım hintlisin, ama bu iyi bir hıristiyan olmana engel değil, Bunu ben söyleyemem, övünmenin kınanması gereken bir davranış olduğunu biliyorum, Sana bir öneride bulunacağım, ama önce bana şunu söylemeni istiyorum, filin eğitimli mi, Eğitimli mi, eğitimli demekle birkaç sirk numarası bilip bilmediğini kastediyorsanız eğitimli değil, ama özsaygısı olan bir filin ağırbaşlılığıyla davranmasını bilir, Tek ayağıyla bile olsa diz çökmesini sağlayabilir misin, Bili-

yor musunuz sayın peder, bunu hiç denemedim, muhteşem süleymanın yatmak istediği zaman kendiliğinden diz çöktüğünü biliyorum, ama ben emredersem yapar mı, bundan emin değilim, Deneyebilirsin, Doğru zamanlama değil sayın peder, süleyman sabahları çoğunlukla hırçın olur, İstersen daha sonra yeniden gelebilirim, beni buraya getiren hayat memat meselesi değil ama bugün, majesteleri avusturya arşidükü kuzeye doğru yola çıkmadan önce gerçekleşmesi bazilikanın çıkarlarına çok uygun, Sorumu fazla atak bulmazsanız bugün olması gereken nedir, Mucize, dedi peder ellerini kavuşturarak, Ne mucizesi diye soran fil terbiyecisi başının döndüğünü hissediyordu, Fil bazilikanın kapısının önünde diz çökerse, bu sence de bir mucize değil midir, çağımızın en büyük mucizelerinden biri, diyen rahip bir kez daha ellerini kavuşturdu, Ben mucizelerden anlamam, benim toprağımda, doğduğum yerde yani dünya kurulduğundan beri mucize falan yok, sanırım yaratılış toptan mucizeymiş ama sonra mucizeler tükenmiş, İşte şimdi bir hıristiyan olmadığını görüyorum, Buna karar verecek olan sizsiniz, hıristiyanlığın ne olduğundan biraz söz ettiler, vaftiz de edilmişim, ama belki de altındaki hâlâ fark ediliyordur, Neymiş altındaki, Örneğin ganeş, fil tanrı, şuradaki, bakın kulaklarını sallıyor, saygıdeğer rahip bana fil muhteşem süleymanın bir tanrı olduğunu nereden bildiğimi sorabilir, ben de illa bir fil tanrı olacaksa, bu fil de olabilir başka bir fil de yanıtını veririm, Senden beklediğim şey nedeniyle bu küfürlerini bağışlıyorum ama her şey sona erince günah çıkarman gerekecek, Peki saygıdeğer peder benden ne bekliyorlar, Fili bazilikanın kapısına getirip diz çöktürmeni[28], Bunu yapabilir miyim, bilmiyorum, Dene, Sayın peder, ya fili kapıya getirdiğimde diz çökmek istemezse, bu işlerden pek

28 Aziz Antonius'un pek çok mucizesinden biri de, uzun süredir aç bir katırı Santísimo Sacramento Kilisesi'nin mihrabı önünde diz çöktürmesidir (ç.n.)

anlamam ama, sanırım hiç mucize olmamasından daha kötü bir şey varsa başarısız bir mucizedir, Tanıklar varsa başarısız mucize diye bir şey olmaz, Kimmiş bu tanıklar, Öncelikle bazilikadaki tüm din görevlileri, mucizeye tanıklık etmeye hazır ne kadar hıristiyan bulabilirsek hepsini mabedin kapısında toplayacağız, görmediği hakkında yemin eden, bilmediğini biliyormuş gibi yapan halkın sesi yabana atılamaz, Hiç gerçekleşmemiş mucizelere inanmak da buna dahil mi, diye sordu fil terbiyecisi, En keyiflisi onlardır, hazırlık gerektirirler, ama harcanan çabaya değer, azizlerimizin omuzlarındaki yükü hafifletiriz, Tanrınınkini de elbette, Tanrıdan mucize yaratmasını istemek gibi bir densizlik etmeyiz, hiyerarşiye saygı göstermek gerekir, en fazla bakire meryemin başını ağrıtırız, o mucize konusunda fena sayılmaz, Bana öyle geliyor ki, dedi fil terbiyecisi, sizin katolik kilisesinde kinizm diz boyu, Olabilir, ama seninle bu mucizeye ihtiyacımız olduğunu anlaman için bu kadar açık konuşuyorum, diye yanıt verdi rahip, ya buna ya da bir başkasına, Neden, Çünkü luther çoktan ölmüş olsa da kutsal dinimize hâlâ zarar veriyor, protestan öğretisinin etkilerini azaltmaya yardım edecek her şey kabulümüz, unutma ki zararlı öğretilerini wittenberg kalesinin kilisesinin kapısına asmalarının üzerinden otuz yıl geçti geçmedi, protestanlık avrupada sel baskını gibi yayılıyor, Bu öğreti her neyse hakkında hiçbir şey bilmiyorum, Bilmene de gerek yok, inançlı olman yeter, Tanrıya mı inanacağım, filime mi, İkisine de, yanıtını verdi papaz, Peki benim kazancım ne olacak, Kiliseden bir şey istenmez, kiliseye verilir, Bu durumda saygideğer pederin fille konuşması gerek, madem ki bu mucizevi operasyonun iyi sonuçlanması onun elinde, Dilin fazla sivri, dikkat et de kesmesinler, Peki ya fili bazilikanın kapısına kadar getirirsem ve diz çökmezse, benim başıma ne gelecek, Hiçbir şey, yeter ki senin suçun olduğundan kuşkulanmayalım, Ya kuşkulanırsanız, Pişman olmak için ciddi nedenlerin

olacak demektir. Fil terbiyecisi teslim olmanın daha uygun olacağını düşündü. Saygıdeğer peder fili ne zaman getirmemi arzu ederler, diye sordu, Tam öğle vakti orada olmasını istiyorum, bir dakika geç kalınmayacak, Umarım verdiğiniz süre muhteşem süleymanı saygıdeğer pederlerin ayaklarına kapanmaya ikna etmeme yeter, Bizim değil, biz buna layık değiliz, söz konusu ayaklar aziz antoniusumuzunkiler, rahip bu mütevazı sözleri ettikten sonra incillere layık çabalarından üslerini haberdar etmek için uzaklaştı, Umut var mı, diye sordular, İşimiz bir file kalmış olsa da var, Fil at değildir, işimiz düşmez, Lafın gelişi, işimiz tanrıya kalmış demek gibi bir şey, Arada büyük fark var, gerçekten de her şey yüce tanrıya kalmıştır, Asıl konuya dönelim, neden işimiz bir file kalmış durumda ki, Çünkü bazilikanın kapısına gelince ne yapacağını bilemiyoruz, Terbiyecisi ne emrederse onu yapacaktır, eğitim ne işe yarar, Bu dünyanın işleri konusunda ilahi takdire güveniriz, tanrı sandığımız gibi kendisine hizmet edilmesini istiyorsa mucizelerine biraz yardımcı olmaya razı gelecektir, böyle yaparsa adı şükranla anılır. Kardeşlerim, inanınca her şey olur, eksiğimizi tanrı tamamlayacaktır, din adamları üst kurulu hep bir ağızdan Amin dedi.

Bu arada fritz, filin kendisinden isteneni anlayabilmesi için her çareye başvuruyordu. Sağlam fikirleri olan bir hayvan için kolay iş değildi bu, dizlerinin üzerine çökme eylemini ardından gelen uykuya yatma eylemiyle ilişkilendirecekti elbette ki. Epeyce sopadan, sayısız sövgüden ve birkaç umutsuz yalvarıştan sonra, muhteşem süleymanın dirençli zihninde dizlerinin üstüne çökmesi, ama devrilip yatmaması gerektiğine dair bir ışık yanmaya başladı. Fritz filine İşim sana kaldı, yaşamım ellerinde, demişti. Bu bize fikirlerin nasıl yayıldığını gösterir, sadece ağızdan kulağa iletilerek doğrudan aktarılmakla kalmazlar, bizi çevreleyen hava akımlarında da yüzerler, bir şekilde ifade etmek gerekirse, tıpkı içine dalıp farkına varmadan öğrendiğimiz bir sıvı gibi. Saat

sayısının ne kadar kısıtlı olduğu düşünülürse, dönemin geçer akçe zaman ölçme aracı güneşin yüksekliği ve yere yansıttığı gölgenin uzunluğuydu. Fritz öğle vaktinin yaklaştığını böyle anladı, fili bazilikanın kapısına götürmenin zamanıydı, gerisi tanrıya kalmıştı. Daha önce de gördüğümüz gibi muhteşem süleymanın ensesine oturarak onu yönlendirdi, ama bu kez zavallı bir fil terbiyecisi çırağıymış gibi elleri titriyor, yüreği çarpıyordu. Bu kadarı da fazlaydı. Bazilikanın kapısına vardılar, gelecekteki tüm zamanlar için bu mucizeyi kaydedecek olan tanık kalabalığının önünde, sağ kulağına hafifçe dokunulan fil söz dinleyerek sadece bir dizini değil, bu isteği ileten rahibi gerçekten memnun edecek şekilde iki dizini birden kırarak göklerdeki tanrının ve yerdeki temsilcilerinin önünde yere çöktü. Muhteşem süleyman bu jestinin karşılığında fil bakıcısının yukarıdan bol bol serptiği kutsal sudan nasibini alırken izleyiciler birlik içinde dizlerinin üzerine çöktüler ve mübarek aziz antoniusun mumyası anıt mezarında zevkle ürperdi.

14. Bölüm

Aynı gün öğleden sonra, iki haber güvercini, biri erkek, biri dişi, bu müthiş mucizenin haberini taşıyarak bazilikadan trentoya uçtular. Neden trentoya da, kilisenin başının bulunduğu romaya değil diye sormak lazım. Yanıtı çok basit, çünkü trentoda, bin beş yüz kırk beşten beri tüm kiliseleri temsil eden bir ekümenik konsil[29] vardı ve bilindiği kadarıyla luther ve yandaşlarına karşı saldırıya hazırlanıyordu. Kutsal metinler ve gelenek, ilk günah, dini yasalara uygunluk ve genel olarak kutsama ayinleri hakkında resmi ilanların çoktan dağıtıldığını söylemek durumu anlatmaya yeter de artar. Böylece aziz antonius bazilikasının, en saf inancın bu temel direğinin neden sürekli trentoda olup bitenleri haber alma ihtiyacı içinde olduğunu anlayabiliriz, kentin uzaklığı yirmi fersahı ancak buluyordu, yıllardır orasıyla burası arasında mekik dokuyan güvercinler için tam vol d'oiseau[30] bir gezinti. Bu kez haberin önceliği paduanındı kuşkusuz, öyle tanrının her günü bir fil bir bazilikanın kapısında diz çökerek ilahi mesajın tüm hayvanlar alemine ulaştığına ve galile denizinde yüzlerce domuzun üzücü bir şekilde boğulmasının mucizeler mekanizmasının dişlilerinin henüz iyi yağlanmamış olduğu zamanların deneyim eksikliğinden kaynaklandığına tanıklık etmez. Bugün önemli

---

29 Katolik Kilisesi'nin Hıristiyan inanç esaslarını belirlemek ve takip etmek, ayinlerin yapılış şekli konusunda kararlar almak ve Hıristiyanlık ahlak ve disiplininin esaslarını belirlemek ve takip etmek etmek için Kilise'ye bağlı bütün piskoposların katılımıyla yapılan toplantı. (ç.n.)

30 Fr. Kuş uçuşu. (ç.n.)

olan kamp alanında kuyruklar oluşturan inanç sahipleridir, hem fili görmek hem de bazilika hazinesinden safça beklediği ödemeyi alamayan fritzin eksiğini tamamlamak için giriştiği hayvan kılı satışından yararlanmak isterler. Bunun için fil terbiyecisini kınayamayız çünkü hıristiyan inancı için onun yaptığının yarısını bile yapmamış olanlar hâlâ cömertçe ödüllendirilirler. Günde üç kez içilen fil kılı çayının ağır ishal vakalarını hemen iyi ettiği, sözü edilen kıllardan bir tutam bademyağına yatırılır da kafa derisine sertçe masaj yapılırsa en umutsuz saç dökülmelerinde işe yaradığı söylenebilir. Fritz beline bağladığı çantanın içindeki paranın ağırlığı hakkında fikir yürütemiyordu ama bir hafta daha orada kalırlarsa zengin bir adam olacaktı. Müşterileri sadece padualı değildi, mestre hatta venedikten gelenler bile vardı. Arşidükle karısının o gün gelmeyecekleri söyleniyordu, belki ertesi gün de gelmezlerdi, dükanın sarayında rahatları yerindeymiş, tüm bunlar fritz için sevinç kaynağıydı, habsbourg hanedanına minnet duymak için bu kadar sebebinin olacağı aklına bile gelmezdi. Kendi kendine hindistanda yaşarken fil kılı satmayı neden akıl edemediğini soruyordu, kendine sakladığı düşüncelerine göre, doğduğu topraklardaki tanrı bolluğuna, ortalığı kasıp kavuran tanrılara ve şeytanlara rağmen, körlemesine fil kılı satın alabilen ve satıcının palavralarına sorup soruşturmadan inanan uygar ve hıristiyan avrupaya kıyasla çok daha az batıl inanç vardı. İnsanın kendi hayallerine para ödemesi umutsuzlukların en beteri olmalıydı. Gözcü askerlerin yolladığı gündelik haberlere göre gelmeyeceği tahmin edilse de, ertesi gün öğleden sonra arşidük çıkageldi, en kısa zamanda yola koyulmak niyetindeydi. Mucize haberi dükanın sarayına kadar ulaşmıştı ama kafa karıştırıcıydı, orada bulunduğu söylenebilecek bir tanıktan olup biteni kulaktan dolma anlatanlara kadar, gerçek, varsayımsal, yaşanmış ya da hayal edilmiş olayların art arda aktarımıydı bu karmaşanın nedeni çünkü hepimiz

çok iyi biliriz ki, bir hikâye anlatan ona en azından bir nokta, bazen de bir virgül eklemeden edemez. Arşidük yaverini olayı aydınlatmakla görevlendirdi, mucizenin kendisinin değil de, gerçekleşmesini uygun gören nedenlerin aydınlatılmasını istiyordu. Mesele ortaya böyle konunca bilgisi yetersiz kalan yaver fil terbiyecisi Fritzi çağırmaya karar verdi, doğal işlevi nedeniyle olana bitene daha hakim olmalıydı. Arşidük lafı dönüp dolaştırmadan konuya girdi, Ben yokken burada bir mucize olduğu söyleniyor, Evet majesteleri, fil muhteşem süleymanın marifetiymiş, Öyle efendim, Yani fil kendi kendine bazilikanın kapısına gidip diz çökmeye mi karar verdi demek istiyorsun, Ben öyle demezdim efendim, Peki nasıl derdin, diye sordu arşidük, Muhteşem süleymanı ben yönlendirdim, Öyle olduğunu tahmin ediyordum, neyse bunu bir kenara bırakabiliriz, asıl öğrenmek istediğim bu fikrin hangi kafadan çıktığı, Ben sadece file emrettiğim zaman diz çökmesini öğrettim efendim, Peki bunu yapmanı sana emreden kimdir, Majesteleri, bundan söz etmeme izin verilmiyor, Biri sana yasakladı yani, Öyle açık açık yasaklandığını söyleyemem efendim, ama anlayışı kıt olmayan birine ima edilmesi yeter de artar, Kimmiş o ima eden, Efendim, Hemen bu soruma cevap vermezsen çok fena pişman olacaksın, Bazilikanın pederlerinden biri, Daha açık konuş, Bana bir mucizeye ihtiyaçları olduğunu ve muhteşem süleymanın bu mucizeyi gerçekleştirebileceğini söyledi, Peki sen ne cevap verdin, Muhteşem süleymanın mucizelere alışık olmadığını ve bu girişimin kötü sonuçlanabileceğini, Peki ya peder, Dediğini yapmazsam pişman olmak için çok ciddi nedenlerim olacağını söyledi efendim, majesteleriyle hemen hemen aynı sözcükleri kullandı diyebilirim, Peki sonra ne oldu, Tüm sabahı muhteşem süleymanı eğiterek geçirdim, ben işaret edince diz çökecekti, hiç kolay olmadı ama sonunda başardı, Sen iyi bir fil terbiyecisisin, Teveccühünüz efendim, Bir tavsiye ister misin, Evet efendim, Bu konuşma

aramızda kalsın, Öyle olacak efendim, Böyle yaparsan pişman olmazsın, Evet efendim, öğüdünüzü unutmayacağım, Şimdi git de kilise kapılarında diz çöküp mucizeler yaratmak gibi abuk sabuk fikirleri muhteşem süleymanın kafasından söküp atmaya bak, bir mucizenin çok daha esaslı olması beklenir, bir bacağın kesildiği yerden tekrar uzaması filan, savaş meydanında ne çok mucize gerçekleşebilir bir düşünsene, Evet, efendim, Hadi git. Daha sonra, arşidük fazla konuşmuş olabileceğini düşündü, fil terbiyecisinin ağzı sıkı değilse sözleri yayılabilir, bu da lutherin reformlarıyla konsilin göstermeye hazırlandığı tepki arasında tutunmaya çalışan hassas denge politikasının hiç de hayrına olmazdı. Fransanın dördüncü henrysinin çok da uzak olmayan bir gelecekte söyleyeceği gibi, paris bir ayine değer[31], öyle değil mi. Maximilianın ince kemikli yüzündeki hüzün insanın içine işliyordu, gençlik ideallerine ihanet etmiş olmak kadar vicdanını rahatsız eden çok az şey olmalıydı. Arşidük dökülen süt için ağlamayacak kadar büyüdüğünü düşündü, katolik kilisesinin bereketli memeleri kendilerini sağacak becerikli elleri bekliyorlardı ve o zamana dek yaşananlar arşidükal ellerin işleri yoluna koyacak diplomatik beceriden hiç de yoksun olmadığını ispatlamıştı, yeter ki sözü geçen kilise bu inanç ticaretinin sonuçlarının, zaman içinde, çıkarlarına uygun düşeceğini görsün. Ama filin sahte mucizesi tahammül sınırlarını aşıyordu, Bazilikadakiler kafayı üşütmüş olmalı, diye düşündü arşidük, insanın kâğıtları kırpıp yıldız yapan ya da paduadayken birden lizbonda belirip de babasını darağacından kurtaran bir azizi olsun[32], sonra sen tut bir fil terbiyecisinden sahte mucize tezgâhlamak için fi-

---

31 Dinsel toleransıyla ve eşitlikçi fikirleriyle bilinen IV. Henry, 1593 yılında Fransa tahtına çıkabilmek için Kalvinistken Katolik olmak zorunda kalınca, ayin sırasında bu cümleyi söylemiştir. Fr. Paris vaut une messe. (ç.n.)

32 Aziz Antonius'un mucizelerinden biri de Padua'dayken, yalan yere suçlanan babasını darağacından kurtarmak için birden Lizbon'da ortaya çıkmasıdır. (ç.n.)

lini ödünç iste, ah luther, luther, öylesine haklısın ki. Bu düşüncelerde teselli bulan arşidük yaverine ertesi gün yola çıkacaklarını bildirdi, mümkünse hiç mola vermeden trentoya ulaşmalarını istiyordu, illa mola vermeleri gerekiyorsa yolda geceleyeceklerdi. Yaver ikinci seçeneğin daha akla yakın olduğunu söyledi, önceki deneyimleri hız denemelerinde muhteşem süleymana güvenilmeyeceğini göstermişti. Aslında bir uzun mesafe koşucusu, koşuya devam edebilmek için gücünü dengeli kullanıyor, dedi ve bu fil terbiyecisi insanların inancını kötüye kullanıyor, hiç kimseye şifa vermeyeceğini bile bile sahte tedaviler için fil kılı satarak herkesi kandırıyor, diye sözlerine devam etti, Ona benim tarafımdan şunu ilet, bu işe hemen son vermezse hayatının geri kalanını pişmanlık içinde yaşamak için ciddi nedenleri olacak, bir hayatı kalmayacağını da ekle, Emirleriniz başım üstüne, gerçekten bu saçmalığa derhal son vermek gerek, fil kılı hikâyesi kervanın moralini bozuyor, özellikle de kel askerleri olumsuz etkiliyor, Bu hikâyenin bir an önce sona ermesini istiyorum, muhteşem süleymanın mucizesi hikâyesinin peşimizi bırakmamasına engel olamasam da habsbourg hanedanının bir fil terbiyecisinin dalaverelerinden çıkar sağladığını kimselere söyletmem, yasadışı ticaret dönüyormuş, fazla vergi toplanıyormuş gibi lakırdılar edilmesini istemem, Bir koşu bu işi halledeceğim efendim, son gülen fil terbiyecisi olmayacak, fili viyanaya kadar götürmek için ona ihtiyacımız olmasaydı keşke, umarım hatasını düzeltir, Git de birinin canı yanmadan önce bu ateşi söndür. Aslında her şey enine boyuna incelenirse fritz bu kadar ağır yargılanmayı hak etmiyordu. Suçlunun ihbar edilmesinde ve suçlanmasında bir sakınca yoktur elbette, ancak adalet hafifletici nedenleri göz önünde bulundurmak zorundadır, bunların ilki ve fil terbiyecisini ilgilendireni, sahte mucizenin onun başının altından çıkmadığını kabul etmekti, bu üçkâğıdı tezgâhlayanlar bazilikanın papazlarıydı, yoksa bu

sözde mucizenin başrol oyuncusunun kılı sistemini kullanarak zengin olmak fritzin aklının ucundan dahi geçmezdi. İkincisi, soylu arşidükün ve sadık hizmetkârının kendi irili ufaklı günahlarını kabul etmeleri gerektiğidir, bu dünyada kimse sütten çıkmış ak kaşık değildir, hele onlar hiç, kendi gözündeki merteği görmez elin gözündeki çöpü görür diyen ünlü özdeyişi arşidükle yaverine hatırlatmak gerekir, ki bu özdeyiş yeni koşullara uyarlandığında elin gözündeki merteği görmenin kendi gözündeki fil kılını görmekten daha kolay olduğunu ifade etmektedir. Neyse ki filin marifeti halkın ve nesillerin belleğinde yaşayacak türden bir mucize değildi. Arşidükün korktuğunun tersine sahte mucize yolculuğun geri kalanında onları izlemeyecek, kısa sürede unutulup gidecekti. Bulutlar tentro bölgesinde, alp duvarından önceki ilk dağ sıralarının üzerinde öbeklenmeye başladığında, ister soylu, ister ayaktakımı, ister asker, ister köylü olsunlar kervandakiler çok daha ciddi şeyler düşünmeye başladılar, bulutlar yağmura, belki de sert bir dolu fırtınasına, ardından kesinlikle kara dönüşecek, yollar kaygan buzla kaplanacaktı. Neticede zavallı filin kilisenin hesapçı tarihinin bu grotesk epizodunun masum suç ortağından, fil terbiyecisinin de yaşanan yozlaşmanın önemsiz bir ürününden başka bir şey olmadığı kabul edilebilirdi. Elveda dünya, giderek berbatlaşıyorsun.

Arşidükün isteğine rağmen paduayla trento arasındaki mesafeyi mola vermeden aşmak mümkün olmadı. Muhteşem süleyman büyük çaba gösterdi, iyi başlayan kötü biten kıl ticareti fiyaskosunun öcünü almak istermiş gibi görünen fil terbiyecisi de hayvanı epeyce zorladı, ancak fillerin, hatta ağırlığı dört tona ulaşanların bile fiziksel sınırları vardır. Onu uzun mesafe koşucusu olarak niteleyen yaver haklıydı. Aslında eğrisi doğrusuna gelmişti. Akşamın alacakaranlığında, hatta gece trentoya gireceklerine öğle vakti insanlar sokaklardayken kente girmişler ve alkışlanmışlardı. Gök ta

ufka kadar kara bulutlarla kaplıydı ama yağmur yağmıyordu. Kervanın meteorologları, ki görünüşe göre istisnasız herkes hava durumu uzmanıydı, Bu kar, diyorlardı, hem de şiddetli bir tipi. Trentoya varan korteji aziz virgilius katedrali meydanında bir sürpriz bekliyordu. Sözü geçen meydanın geometrik merkezine, gerçek boyutlarının hemen hemen yarı ölçüsünde bir fil heykeli konuşlanmıştı, ahşaptan alelacele yapılmış derme çatma bir şeydi, anatomik doğruluğa pek özen gösterilmemişse de yay gibi hortumu ve fildişinin beyaz boyayla üstünkörü ikâme edildiği sivri dişleri unutulmamıştı, muhteşem süleymanı temsil ediyor olabilirdi, aynı türden başka bir hayvan oralarda beklenmediğine, geçmişte, en azından yakın geçmişte böyle bir hayvan trento tarihinde yer almadığına göre, ondan başkasını temsil ediyor olamazdı. Bu fili andıran figürle karşılaşan arşidük ürperdi. İşte en korktuğu şey olmuş, mucize haberi buralara kadar ulaşmış ve konsili bu küçük kentin duvarları içinde ağırlamaktan maddi manevi her türlü yararı sağlayan trentonun dini yetkilileri yani başlarındaki kutsallığın böyle onaylandığını görünce, trentoyla padua ve aziz antonius bazilikası arasında ilişki tesis etmek için yıllardan beri başpiskoposların, teologların, kardinallerin bir araya geldikleri katedralin önünde, el çabukluğu marifet mucizevi hayvanı temsil eden bir çatı çatmışlardı. Daha dikkatli bakan arşidük filin sırtında küçük kapılar, yukarı doğru açılan kapaklar görünce hemen ünlü troya atını anımsadı, filin karnına bir piyade bölüğü gizlenemezdi, askerler liliputlu değillerse, ki o dönemde bu sözcük henüz var olmadığına göre liliputlu olamazlardı. Kuşkularına son vermek isteyen arşidük, yaverini göndererek onu bu kadar huzursuz eden bu derme çatma şeyin orada ne halt ettiğini öğrenmesini istedi. Yaver haber peşine düştü ve haberi yakalayıp döndü. Korkacak bir şey yoktu. Fil avusturya arşidükü maximilianın trento kentinden geçişini kutlamak için yapılmıştı, asıl

amacı gece olunca iskeletinden fırlatılacak havai fişeklere destek sağlamaktı. Arşidük rahat bir nefes aldı, filin mucizesi trentoda ilgi çekmemişti belli ki, belki yanıp kül olması çekebilirdi çünkü havai fişeklerin kıvılcımları büyük bir ihtimalle ahşabı yakacak ve izleyenlere, aradan uzun yıllar geçtikten sonra kuşkusuz wagneriyen olarak nitelenecek bir son izletecekti. Öyle de oldu. Sodyum sarısı, kalsiyum kırmızısı, bakır yeşili, potasyum mavisi, magnezyum beyazı, demir yaldızı bir renk cümbüşü içinde mucizeler gerçekleştirdi, tükenmez bir bolluk pınarını andıran filin karnından yıldızlar, fıskıyeler, avare ışıklar, ışıklı şelaleler fışkırdı, gösteri büyük bir şenlik ateşiyle son buldu, trentolular durumdan faydalanarak ısıtmak için ellerini uzatırken, eğreti bir tentenin altındaki muhteşem süleyman ikinci saman balyasını da mideye indirebileceğini fark etti. Ateş yavaş yavaş köze döndü ama soğuk için için yanmasına izin vermedi, köz hızla küle dönüştü, asıl gösteri bitmiş olduğu için arşidükle arşidüşes çekilmişlerdi. Kar yağmaya başladı.

15. Bölüm

İşte alpler orada. Evet oradaydılar ama pek görünmüyorlardı. Kar sakin yağıyor, dalındaki pamuk yumaklarını andırıyordu ama sırtında giderek daha çok göze çarpan bir buz tabakası oluşmaya başlayan filimiz bu yumuşaklığın yanıltıcı olduğunu söylüyordu, sıcak topraklardan geldiği için tüm hayal gücünü seferber etse bile böyle bir kış manzarasını aklına getiremeyecek olmasa, çoktan fil terbiyecisinin dikkatini çekmiş olması gereken bir durumdu oysa. Kadim hindistanda, kuzeyinde, dağlarında ve tepelerinde kar eksik değildi elbette, ama subhro, şimdiki fritz, hiçbir zaman zevk olsun diye yolculuk edecek ve dünyayı tanıyacak olanaklara sahip olmamıştı. Karla ilgili ilk deneyimini goadan geldikten birkaç hafta sonra lizbonda yaşamıştı, soğuk bir gecede, elekten dökülen una benzeyen toz gibi beyaz bir şey gökten yağmış, yere değer değmez yok olmuştu. Göz alabildiğine her yeri kaplayan bu engin beyazlıkla ilgisi yoktu. Pamuk yumakları kısa zamanda büyük ve ağır topaklara dönüştüler, rüzgârın savurmasıyla fil terbiyecisinin yüzüne şamar gibi iniyorlardı. Muhteşem süleymanın ensesine büzülmüş, pançosuna sarınmış fritz soğuğu çok hissetmiyordu ama, sürekli, aralıksız inen darbeler onu tehlikeli bir tehdit gibi kaygılandırıyorlardı. Trentoyla bolzado arasının, bir şekilde ifade etmemiz gerekirse bir gezinti olduğunu söylemişlerdi, topu topu on fersah, belki biraz daha fazla, bir pire sıçrayışı, ama hava böyle olunca, kar yola çıkma basiretsizliğini gösterenlerin bir yere varmasına izin vermemeye kesin kararlıymışçasına, tır-

nakları varmış gibi insana yapışıp da hareketlerinin tümünü ve her birini ve hatta soluk alıp verişini bile yavaşlatırken durum çok farklıydı. Muhteşem süleyman doğanın ona bahşettiği tüm güce rağmen sarp dağ yolunda zorlukla ilerliyordu. Ne düşündüğünü bilemiyoruz ama bu alplerde bir şeyden emin olabiliriz ki mutlu bir fil değildi. Kervanın dağılması ya da birinin yoldan çıkarak kaybolması o donmuş arazide ölüm anlamına gelebileceğinden, sefil durumdaki atlarına binebildikleri en iyi şekilde binerek yanlarından geçip giden ve yamaçlarda bir yukarı bir aşağı dolaşarak kervanın güvenliğini kollayan süvarileri saymazsak yol sadece file ve terbiyecisine kalmış gibi görünüyordu. Valladolidden beri arşidükün arabasının yakınlığına alışmış olan fil terbiyecisi onları önünde göremeyince şaşırıyordu, filden söz etmeye cesaret edemiyoruz çünkü daha önce de söylediğimiz gibi ne düşündüğünü bilemiyoruz. Arşidükal araba oralarda bir yerlerdeydi ama izi bile görünmüyordu, arkadan gelmesi gereken saman kağnısı da ortalarda yoktu. Fil terbiyecisi kağnıyı görebilmek için başını çevirdi ve işte bu ilahi bakış muhteşem süleymanın sağrısını kaplayan buz tabakasının farkına varmasını sağladı. Kış sporları hakkında hiçbir şey bilmemesine rağmen buzun çok ince, kırılabilecek gibi olduğunu düşündü, hayvanın bedeninin sıcaklığı nedeniyle tam anlamıyla donmasa gerekti. Kötünün iyisi, diye fikir yürüttü. Buz daha da donmadan söküp atması gerekiyordu. Kaymamak için binbir dikkatle filin sırtında emekleyerek buz tabakasına varınca baştan düşündüğü kadar ince ve kırılabilir olmadığını fark etti. Buza asla güvenmemek gerekir, öğrenilmesi zorunlu ilk ders budur. Soğuğun dondurduğu bir denizde adım atar ve suyun üzerinde yürüyebilen bir insan olduğumuz izlenimini uyandırabiliriz ama bu bir yanılsamadır, muhteşem süleymanın aziz antonius bazilikası önündeki mucizesi kadar sahtedir, aniden buz kırılırsa ne olacağını asla bilemeyiz. Fritzin karşı karşıya kaldığı sorun kahrolası

buzu kazıyabileceği bir aracın eksikliğiydi. ucu yuvarlak, ince, metal bir spatula örneğin çok ideal olacaktı, ama o dönemde imal edecek birileri varsa bile, bu tür spatulalar dağ başında bulunmaz. Tek çaresi tırnaklarıyla kazımaktı, mecazen söylemiyoruz. Fil terbiyecisi sorunun gordion düğümünün nerede olduğunu keşfettiğinde parmakları uyuşmuştu, filin sert ve kalın kıllarının buzla bu ortak davada birleşmesi küçücük bir ilerlemeyi bile zorlu bir savaşa dönüştürüyordu ve bu tüylü entrikayı kesip atacak bir makas da yoktu kuşkusuz. Kılları teker teker kurtarmak kısa sürede fritzin fiziksel ve zihinsel olanaklarının çok ötesinde bir uğraş olduğunu kanıtladı, fritz, burnu yerinde bir havucun ve ağzında piposunun eksik olacağı acınası bir kardan adama dönüşmeden önce operasyona son vermek zorunda kaldı. Gelecek vaat eden ama arşidükün ahlakî tedirginliği nedeniyle bir anda başarısızlığa uğrayan bir ticaretin kaynağı olan aynı kıllar, şimdi de filin sağlığı açısından sonuçlarını henüz göremediğimiz bir fiyaskonun nedeniydiler. Bu yetmezmiş gibi son anda daha acil başka bir sorun başgöstermişti. Fil terbiyecisinin alıştığı ağırlığının ensesinden sağrısına geçmesiyle şaşıran hayvan yolunu kaybetmiş de ne yöne gideceğini bilemiyormuş gibi yalpalama sinyalleri vermeye başlamıştı. Fritzin hızla her zaman oturduğu yere doğru emeklemekten ve idarenin dizginlerini ele almaktan başka çaresi yoktu. Arkada kalan buz tabakasına gelince, fillerin tanrısına daha beterinden koruması için dua edeceğiz. Buralarda oldukça dayanıklı, üç metre boylu ve mantık ölçüleri içinde yere paralel bir ağaç olsa, muhteşem süleyman o rahatsız edici ve belki de tehlikeli buz tabakasından kurtulabilirdi, bu ağaç gövdesine sürtünmesi yeter de artardı, fillerin kaşıntı dayanılmaz olduğunda yaptıkları bu hareket ne zamandan kaldığı bilinemeyecek kadar eski bir alışkanlıktır. Karın şiddeti ikiye katlanmıştı, biri ötekinin sonucudur demek istemiyorsak da, yol yerde sürünmekten bıkmış da en alçaktaki katlarından

birine bile olsa göğe doğru tırmanmaya karar vermiş gibi dikleşmişti. Bir sinekkuşunun kanatları şiddetli rüzgâra bir albatrosun kanatlarının güçlü çırpışlarıyla karşı koymayı ya da vadilerin üzerinde uçan bir kartalın görkemli süzüluşunu hayal edemez elbette. Herkes ne için doğmuşsa ona göre yaşar, ama bu önemli istisnalarla karşılaşmayacağımız anlamına gelmez, muhteşem süleyman böyle tırmanmak için yaratılmamıştı ama, yokuşu alt etmek için hortumunu öne uzatarak yürümek şeklindeki bireysel çözümünü üretmekten başka çaresi de kalmamıştı, ki bu haliyle ya ölüme ya da zafere kavuşmak için ileri atılmış bir savaşçıyı andırıyordu. Çevresindeki her şey kar ve yalnızlıktan ibaretti. Bölgeyi tanıyan biri bu beyazlığın olağanüstü güzel bir manzarayı gizlediğini söyleyebilir. Ama orada bulunanlar arasında bunu söyleyebilecek kimse yoktu, hele buradaki bizler arasında, hiç. Kar vadileri yutuyor, bitki örtüsünü gözden siliyor, etrafta insanların oturduğu evler varsa da zar zor seçiliyordu, tek yaşam belirtisi bacalarından süzülen incecik dumandı, kar yığınlarının açılmasını engellediği kapıların ardında mahsur kalan, ıslak odunların tüten közlerine sokulup ısınmaya çalışan insancıklar, boynunda brendi şişesiyle bir saint bernard köpeğinin gelip canlarını kurtarmasını bekliyorlardı. Yokuş yavaş yavaş sona erdi, yol düzleşti, muhteşem süleymanın soluması normale dönebilirdi, ensesine oturmuş fil terbiyecisinin ağırlığı ve sağrısını kaplayan buz tabakasının verdiği rahatsızlık nedeniyle müthiş bir güç harcaması gerekmişti ama artık normal bir gezinti adımının gerektirdiği kadarını harcayarak ilerleyebilirdi, kar perdesi biraz aralanmıştı, yolun üç-dört yüz metre ötesi seçilebiliyordu, dünya kaybetmiş olduğu meteorolojik normalliğe yeniden kavuşmaya karar vermiş görünüyordu. Dünyanın niyeti gerçekten de böyle olabilirdi ancak atlardan, arabalardan ve insanlardan oluşan bir grubun piknik yapacak iyi bir yer bulmuş gibi orada oyalanmasının sıra dışı bir nedeni olmalıydı. Fritz muhteşem sü-

keymanı adımlarının arasını açması için dürtükleyince bir-den ait olduğu insanların arasında olduğunu gördü, yani kervandaydı, bunu anlamanın keskin bir zekâ gerektirdiği söylenemezdi kuşkusuz, şu avusturya arşidükünden bir tane var, başka yok. Filden indi, rastladığı ilk kişiye sorduğu, Ne oldu, sorusu hemen yanıtlandı, majestelerinin arabasının ön dingili kırıldı, Ne talihsizlik, dedi fil terbiyecisi, Araba marangozu ve yardımcıları başka bir dingil takıyorlar, bir saat içinde yeniden yürümeye başlayabiliriz, Peki nereden buldular, Neyi nereden buldular, Öbür dingili, Filler hakkında çok şey biliyor olabilirsin ama arabalar hakkında hiç, hiçbir allahın kulunun aklından yanına yedek parça almadan böyle bir yolculuğa çıkmak geçmez, Peki olay majestelerine herhangi bir rahatsızlık verdi mi, Hiç, sadece korktular çünkü araba yan yattı, Peki şimdi neredeler, Önde, başka bir arabanın içinde, Yakında karanlık çökecek, Kar böyle yağarken yolu aydınlatır, kimse kaybolmaz, diyerek araya girdi konuşmayı dinleyen çavuş. Doğruydu, saman balyalarını taşıyan kağnı geliyordu, iyi bir zamanlamaydı çünkü muhteşem süleyman dört ton ağırlığını yokuş yukarı sürükledikten sonra gücünü yeniden kazanma ihtiyacı içindeydi. Fritz göz açıp kapatıncaya kadar iki balyayı çözdü ve çözmesiyle filin gündelik tayınını sabırsızlıkla mideye indirdiğini gördü. Biraz sonra kervanın arkasını kollayan zırhlılarla geri kalanlar da ortaya çıktılar, soğuktan donmuş, fersahlar ve fersahlar boyu harcadıkları çabadan müthiş yorgun düşmüşlerdi ama diğerlerine kavuşmaktan memnundular. Biraz düşünülecek olursa arşidükün arabasının geçirdiği kaza ancak takdiri ilahinin işi olabilir. Her türlü övgüye layık halk bilgeliğinin her zaman dile getirdiği ve burada bir kez daha görüldüğü üzere, insanın alnında ne yazılıysa o olur, tanrı alın yazısını kendi bildiği gibi yazar ve böyle yazmayı da yeğler. Dingil değişimi bittikten ve tamiratın sağlam olup olmadığı denendikten sonra arşidükle karısı kendi arabalarının konforuna ka-

vuştular ve gerek köylü, gerekse asker tüm bileşenleri yeniden bir araya gelen kervan bir kez daha yola koyuldu, şanslı oldukları için kötü sonuçlanmayan bu acınası duruma bir daha düşülmemesi için ne pahasına olursa olsun fiziksel birliğin korunması konusundaki emirler kesindi. Kervan gece geç vakit bolzanoya girdi.

16. Bölüm

Ertesi gün kervan öğleden sonraya kadar uyudu, arşidükle karısı kentin ileri gelen soylularından birinin evinde konakladılar, geri kalanlar da küçük bolzano kentine dağıldılar, kimi şuraya, kimi buraya, zırhlıların atları boş yer olan ahırlara, insanlar da kent ahalisinin evine sığıştı, gecenin geri kalanını kar küreyerek geçirmek isteyen yoksa, dışarıda kamp kurmanın ne iştah açıcı bir yanı vardı ne de olanağı. İşin en zor kısmı muhteşem süleymana yer ayarlamaktı. Epeyce arandıktan sonra bir dam altı bulundu, gerçekten de bir damdan ibaretti, a la bella étoile[33] uyurken biraz koruma sağlama ihtimali olan yan duvarları bile yoktu, fransızlar gecenin neminde uyumayı şiirsel bir dille böyle ifade ederler, portekizce sözcük relente de durumu ifade etmekte yetersiz kalır, çünkü relente[34] çiy, don, kırağı, yani gecenin neminden daha fazla bir anlam taşımaz, alplerdeki kimi zaman ölümcül bir döşek olabilen ve kar örtüsü adına hakkını veren kar yağışıyla kıyaslandığında, meteorolojik fasa fiso. Tüm gececiler gibi muhteşem süleyman da atıştırmaya eğilimli olduğundan yanına iki balya ot bırakmayı ihmal etmediler. Fil terbiyecisine gelince, geceleyecek mekân dağıtımında payına yere serilmiş merhametli bir şilteyle, ısıtma katsayısı üzerine serilen hâlâ nemli pançoyla artırılan, aynı derecede merhametli bir örtü düşecek kadar şanslıydı. Onu konuk eden

---

33 Fr. Açık havada uyumak anlamında, sözcüğü sözcüğüne çevirisi güzel yıldızlar altındadır. (ç.n.)

34 İsp. Port. Bulutsuz gecelerde açık havada uyumak. (ç.n.)

ailenin odasında üç yatak vardı, biri anneyle baba, biri yaşları dokuzla on dört arasında değişen üç oğul, biri de yetmişlik nine ve iki serf için. Fritzden istedikleri tek karşılık birkaç fil hikâyesi anlatmasıydı, fil terbiyecisi hevesle kabul ederek pièce de resistance'ıyla[35], yani ganeşin doğuşuyla başladı ve yakın tarihte gerçekleşen, kendisinin son derece kahramanca bulduğu alplere tırmanışla bitirdi, ki bu konudan yeterince söz ettiğimize inanıyoruz. Evin reisi karısının horlama sesleri arasında yatağından söze girerek epeski hikâyelere ve onları takip eden efsanelere göre, yine alplerin bu bölgesinde, pireneleri aşan kartacalı general hannibal ile insanlardan ve afrika fillerinden oluşan ordusunun yürüdüğünü, romalıların çok canını sıktıklarını söyledi, öykünün modern çeşitlemelerine göre büyük kulakları ve ürkütücü irilikteki gövdeleriyle bildik afrika filleri değil, orman fili diye adlandırılan, attan daha iri olmayan yaratıklarmış. Tipi yağıyormuş elbette, hem de o zamanların tipileri, diye ekledi, hem yol da yokmuş, Romalılar hiç hoşlanmamışlardır, diye üsteledi fritz, Gerçek şu ki bizler italyandan çok avusturyalıyız, kentimizin almanca adı bozen, Bolzanodan daha çok hoşlandım, dedi fil bakıcısı, kulağa daha hoş geliyor, Portekizli olduğunuz içindir, Portekizden gelmem beni portekizli yapmaz, Sormama izin verirseniz, siz nerelisiniz bayım, Hindistanda doğdum ve fil terbiyecisiyim, Fil terbiyecisi, Evet bayım, fil terbiyecisi filleri yönetenlere verilen addır, Bu durumda kartacalı generalin ordusunda da fil terbiyecileri olmalı, Yöneten biri olmazsa filler hiçbir yere gitmezler, Onları savaşa götürmüş, İnsanların savaşına, Düşünüyorum da insanlardan başka savaşan yok ki. Adam bir filozoftu.

Ertesi gün erkenden, karnı şöyle böyle tok sırtı pek, gücünü toplamış fritz ev sahiplerinin konukseverliğine teşekkür

---

35 Fr. Bir şeyin (yemek, gösteri, metin vs.) en leziz, çarpıcı, etkileyici vs. parçası, bölümü. Aynı zamanda bir yaratımın bütününü unutulmaz kılan ve ona tekil özelliğini kazandıran özü için de kullanılır. (ç.n.)

ederek hâlâ ilgilenecek bir fili olup olmadığını görmeye gitti. Düşünde muhteşem süleymanın gecenin sessizliğinde bolzanodan çıktığını ve ancak karın etkisi olarak açıklanabilecek bir esrikliğin pençesinde dere tepe dolaştığını görmüştü, gerçi karın etkileri hakkındaki bibliyografya, hannibalin alplerdeki savaşının felaketlerini bir kenara bırakırsak, özellikle son zamanlarda kayak sevdalılarının kırılan kol ve bacak kayıtlarıyla dolu, tekdüze ve sıkıcıdır. Bir insanın dağın tepesinden düşüp de bin metre aşağıda başka talihsiz serüvenseverlerin kaburgaları, kaval kemikleri ve kafataslarıyla dolu bir vadiye çakıldığı güzel zamanlardır. Yaşamak buna denir. Kent meydanında kimi atlarının üzerinde kimi ayakta birkaç zırhlı asker bekleşiyordu, ötekiler de yavaş yavaş sökün etmekteydiler. Kar yağıyordu ama tipi değildi. Kimse gelip de ilk elden kendisini bilgilendirmeye gerek görmediği için, fritz, meraktan çok ihtiyaçtan çavuşa yaklaşıp ne var ne yok diye sordu. Kibarca günaydın demesinden fazlasına gerek kalmıyordu çünkü onun ne istediğini sezen asker hemen yenilikleri iletiyordu, bressanoneye gideceğiz, almanca söylenişiyle brixen, bugün yolculuk kısa, on fersahı bulmaz. Beklentiler yaratma amacındaki sessizlikten sonra ekledi, Sanırım brixende birkaç gün dinleneceğiz, çok ihtiyacımız var, Kendi adıma konuşursam, muhteşem süleyman ayağını kaldırıp da ötekinin önüne zor koyuyor, bu ona göre bir iklim değil, umarım zatürree olmaz, sonra majestelerinin zavallıcığın kemikleriyle ne yapacağını görmek isterim, Her şey yoluna girer, dedi çavuş, işler şu ana kadar fena gitmedi. Fritz aynı kanıda olmaktan ve fili görmeye gitmekten başka çare bulamadı. Hayvan damın altında ve görünüşe göre sakindi, ama hâlâ huzursuz rüyasının etkisinde olan fil bakıcısına numara yapıyormuş gibi geldi, sanki gerçekten de gece yarısı bolzanoyu terk etmiş, karda gezinmiş, hatta sonsuz olduklarını söylenen en yüksek doruklara tırmanmıştı. Bıraktıkları ottan eser yoktu, yerde bir saman çöpü bile görünmüyordu, en

azından hayvanın karnı aç küçük çocuklar gibi mızıldanmayacağını varsayabilirlerdi, ama bu konu hakkında fazla bilgi yoktur, fil de, fiziğiyle olmasa bile kusurlu aklıyla bir tür çocuk olabilir. Filin de çocuğun da ne düşündüğünü bilemeyiz, gerçi filin tersine çocuk bize anlatmak ister ama ilkesel olarak fazla güvenmemek gerekir. Fritz sırtına çıkmak istediğini işaret edince, fil aceleyle, yaptığı bir yaramazlığı bağışlatmak istercesine, üzengiymiş gibi üzerine basması için dişini uzattı, hortumunu kucaklar gibi adamın beline sardı. Tek bir kerede filin ensesine kadar yükselen ve oraya rahatça kurulan fritz arkasına baktı ve beklediğinin tersine hayvanın berisini kaplayan buz tabakasını göremedi. Çözülemeyecek bir mucize daha gerçekleşmişti belli ki. Ya fil, herhangi bir fil veya özellikle bu fil kendi kendini ayarlayan termik bir sisteme sahipti ve gerekli zihinsel konsantrasyonu sağladıktan sonra eni konu kalın bir buz tabakasını bile eritebiliyordu ya da fritzi onca uğraştıran kılların labirentsi dolaşığına rağmen hızla dağları inip çıkmak derisini kaplayan buzu eritmişti. Doğanın kimi gizemleri ilk bakışta çözülmez görünür, ayrıca olduğu gibi bırakmak daha hayırlı olabilir çünkü yetersiz bilgi bize iyilikten çok kötülük getirir. Örneğin cennetteyken olağan bir elma yediğini zanneden ademin başına gelenlere bakın. Sözü geçen meyva tanrının leziz bir eseri olabilir, ancak kimileri ademin yediğinin elma değil de bir dilim karpuz olduğunu iddia ederler, her iki durumda da çekirdekleri meyvenin içine koyan şeytandır. Bu nedenle de siyahtırlar.

Arşidükle karısının arabası getirilmiş, değerli, seçkin ve soylu yolcularını bekliyordu. filin sırtındaki fritz kervanda kendisine ayrılan yere, yani arabanın arkasına doğru ilerledi ama sakınımlı bir mesafede durdu, bir dolandırıcının yakınlığının arşidükü kızdırmasını istemiyordu, gerçi klasik ifadesiyle tavuğu kaz diye yutturacak kadar ileri gitmemişti ama, aralarında en cesur askerlerin de bulunduğu mutsuz kelleri tatlı sözlerle kandırmış, efsanevi ve talihsiz samsonunkiler

gibi lüle lüle saçlara kavuşacaklarını söylemişti. Endişesi yersizdi çünkü arşidük arkasına bile bakmamıştı, belli ki kafası meşguldü, bressanoneye gün ışığında varmak istiyordu herhalde ve zaten gecikmişlerdi. Yaverini kervanbaşına emirlerini iletmesi için yolladı, ki pratik olarak eşanlamlı sayılabilecek üç sözcükle özetlenebilir, hız, sürat, çabukluk, neden olmasın, artan kar yağışını ve yolların son derece kötü olan, giderek de berbatlaşan durumunu hesaba katmazsak. Çavuş sadece on fersah diye bildirmişti ama bu çağdaş hesaba göre elli bin metre eder, eskilerinin on binlerce adımı, hesap hesaptır, kaçmamak gerekir, zorlu bir yolculuğa koyulan bu insanlarla hayvanlar, özellikle de başlarının üzerinde bir dam olmayanlar, ki bu hemen herkesi kapsıyordu, ıstırap çekecekti. Arşidüşes kocası arşidük maximiliana safça, Pencerenin ardında kar nasıl da güzel görünüyor, dedi, ama dışarıda tipinin kör ettiği gözlerle, ıslak botlarla, soğuk ısırmasından cehennem ateşi gibi yanan el ve ayak parmaklarıyla, gökkubbeye böyle bir cezayı hak etmek için ne yaptık diye sorma zamanıydı. Şairin yazdığı gibi çamlar sormuş ama tanrı yanıtlamamış. Çoğu çocukluklarından beri a'dan z'ye tüm duaları ezbere bilseler de, insanları da yanıtlamıyordu, sorun tanrıya anlayabileceği bir dille yaklaşmaktaydı. Ayrıca herkes üşür denir, ama herkes sırtında aynı miktarda soğuk hissetmiyordu. Kürklere ve termostatlı battaniyelere sarınarak bir arabada yolculuk etmekle, insanın tipide kendi ayaklarıyla yürümesi ya da bir damar kıskacı gibi sıkan donmuş bir üzengiye basması arasında fark vardı. Çavuşun sabah fritze ilettiği, bressanonede uzunca dinlenilebileceği haberi kervanı bir ilkbahar esintisi gibi dolaştı, ama kötümserler ya birer birer ya da koro halinde bu unutkanlara isarco geçişinin tehlikelerini anlatmayı görev bildiler, avusturya topraklarındaki brennerde daha da beteri bekliyordu üstelik. Hannibal bu geçitlerden geçmeye cesaret etmiş olsaydı, zama savaşını bekleyip de, kartaca or-

dusunun afrikalı scipionun[36] ellerinde son ve kesin yenilgiyi tatmasını mahalle sinemasında izlememize gerek kalmayacaktı muhtemelen, vittorio mussolininin büyük oğlu benitonun yönetmenliğini yaptığı roma uzunmetrajıdır.

Süleymanın ensesinde oturan, dinmek bilmeyen rüzgâr ve tipinin bir ceza gibi yüzünü kamçıladığı fritz ne seviyeli düşünceler üretebilecek ne de bunları kafasında evirip çevirebilecek durumdaydı. Yine de, kendisiyle sadece konuşmamakla kalmayan, yüzüne bile bakmayan arşidükle arasını düzeltmenin yollarını araştırıyordu. Valladolidde her şey iyi başlamıştı ama süleymanın rosasa kadar süren ishali fil terbiyecileriyle arşidüklerinki gibi birbirinden son derece ayrı sosyal sınıfların bir araya gelmesi ve uyum sağlaması soylu amacına büyük zarar vermişti. İyi niyet bunu unutturabilirdi ama kendisi, subhro ya da fritz, veya şeytan nasıl çağırıyorsa artık, işlediği suçla, yani yasadışı, ahlaka aykırı ve ayıplanacak yöntemlerle zengin olma hayaliyle, sihirli bir an boyunca geleceğin avusturya imparatoruyla mütevazı bir fil bakıcısını birbirine yaklaştıran o neredeyse kardeşçe hürmeti yerle bir etmişti. İnsanlık tarihi birbiri ardına tepilen fırsatlardan ibaretti diyen kuşkucular haklıydı. Neyse ki hayal gücünün tükenmez cömertliği sayesinde hataları telafi ediyor, gölleri olabildiğince yeniden dolduruyor, çıkmaz sokaklara geçitler açıyor, anahtarı kayıp ya da hiç olmamış kapılara anahtarlar uyduruyorduk. Fritz bunları düşünürken muhteşem süleyman ağır ayaklarını zorlukla birbiri ardına kaldırıyor, bir, iki, bir, iki, yolda biriken karın üzerine basıyor, karı oluşturan saf su eriyerek sinsice buzların en kayganına dönüşüyordu. Canı sıkkın fritz ancak yapacağı bir kahramanlığın arşidükün hayır duasını alabileceğini düşünüyordu, ama kafasını ne kadar çalıştırırsa çalıştırsın majestelerinin hoşnut bakışlarını en az

36 Publius Cornelius Scipio (İ.Ö. 236-183) Romalı politikacı, II. Punica Savaşı'nda general. Hannibal'i yenilgiye uğratabilen tek Romalı general olduğu için Scipio Africanus adıyla anılır. (ç.n.)

bir saniye üzerine çekecek bir eylem bulamıyordu. O sırada arabanın dingilini düşündü, bir kez kırıldığına göre bir daha kırılabilirdi, aniden dengesi bozulan arabanın kapısı açılır ve korunmasız kalan arşidüşes kat kat iç etekliklerinin üzerinde çok dik olmayan yokuşta kayarak ancak uçurumun dibinde durabilirdi, neyse ki sağ salim kalırdı. İşte o an fil terbiyecisi müdahale zamanı olurdu. Direksiyon yerine geçen baston unun enerjik bir dokunuşuyla muhteşem süleymanı uçurumun kenarına yönlendiren fritz, hayvanı sağlam ve güvenli adımlarla beşinci carlosun kızının şaşkın şaşkın oturduğu yere indirirdi. Birkaç asker de inmeye yeltenirlerdi elbette ama arşidük onları durdururdu, Bırakın, bakalım becerebilecekler mi. O daha cümlesini bitiremeden filin hortumuyla havalanan arşidüşes kendini fritzin bacaklarının arasında, başka koşullarda olsa çok ciddi bir skandalın nedeni olabilecek bir bedensel yakınlıkla bulurdu. Yerinde portekiz kraliçesi olsaydı kesinlikle günah çıkartırdı. Yukarıda askerler ve kervan ahalisi heyecanla bu kahramanca kurtarma eylemini alkışlarken, yaptığının bilincindeymiş gibi görünen fil bu kez daha da sağlam basarak yukarı tırmanırdı. Yola varınca arşidük karısını kollarına alır, önünde duran fil terbiyecisine bakmak için başını kaldırır ve ispanyolca çok iyi fritz, teşekkür ederim, derdi. Burada betimlenenler suçlu bir hayal gücünün hastalıklı meyvesinden başka bir şey olsaydı, böyle bir şeyin ancak çok saf ve temiz bir yürekte meydana geleceğini varsayarak, fritzin yüreği oracıkta mutluluktan çatlamış olurdu. Gerçek ise onu nasılsa öyle gösteriyor, filin üzerinde iki büklüm, kanın altında neredeyse görünmez olmuş, bozguna uğramış bir muzafferin yapayalnız imgesi, kapitolün tarpeia kayasının[37] yanıbaşında olduğu bir kez daha kanıtlanıyor, birinde defne taçlarla taçlandırılırken, ötekinde aşağıya itilirsin, zafer uçup

37 Eski Roma'da, Forum'a bakan Capitolinus Tepesi'nin güney doruğundaki dik yar. Hainler, katiller ve lanetlendiklerine inanılan bedensel ve zihinsel engelliler buradan aşağı atılırdı. (ç.n.)

gitmiş, onur kaybedilmiştir, geriye kalansa sefil kemiklerinden ibarettir. Arabanın dingili kırılmadı, arşidüşes bir fil tarafından kurtarıldığından, portekizden gelen bir fil terbiyecisinin takdiri ilahinin aracı olarak hizmet verdiğinden habersiz, huzur içinde kocasının omzunda uyukluyordu. Yapılan tüm eleştirilere rağmen dünya her geçen günle tant bien que mal[38] işleyecek yöntemler buluyor, fransız kültürüne saygılarımızı sunmamıza izin veriniz, kanıtıysa iyi şeyler hakiki dünyada kendiliklerinden gerçekleşmediklerinde, özgür imgelem resmin kompozisyonunun dengesini sağlamak için yardım eli uzatıveriyor. Fil terbiyecisi arşidüşesi kurtarmadı kuşkusuz, ama hayal ettiğine göre kurtarmış da olabilirdi, önemli olan da bu. Acımasızca yalnızlığa, soğuğun ve karın diş takırtılarına geri iade edilen fritz, lizbondayken içselleştirmeye, yani kafasına sokmaya fırsat bulduğu kimi kaderci inançlar sayesinde, yazgısında arşidükün onunla barışması varsa bu anın illa ki geleceğini düşünüyordu. Böyle emin olunca içi rahatlayan ve kendini muhteşem süleymanın adımlarının yalpasına bırakan fritz bir kez daha yalnızdı, çünkü hiç ara vermeden yağan kar arşidükün arabasının arkasını görmesini engelliyordu. Kısıtlı görüş henüz ayakların nereye bastığının görülmesine izin veriyor, ama nereye gittiklerinin seçilmesini engelliyordu. Bu arada orografi değişiyordu, önceleri pek fark edilmeyen engin kıvrımlanma, dalgalanma şimdi insanı düşünmeye iten bir şiddete ulaşmıştı, sanki dağlar geometrik dizilerden oluşan esrarengiz ve korkunç bir kırılma süreci başlatmışlardı. Sahte tepeleri andıran yuvarlak hatlı dağ sıralarından kırılarak dar boğazlar ve göğe tırmanan sivri tepeler oluşturan kaya kütlelerinin kargaşa içindeki hareketliliğine geçmeye yirmi fersah yetmişti, arada bir düşen, aşağı dökülen hızlı çığlar yeni manzaralar ve kayak sevdalılarının gelecekteki zevkine göre yeni pistler oluşturuyordu. Görünüşe göre avusturyalıların eisack demekte ısrar ettiği isarco kapısı-

38 Fr. iyi kötü, şöyle böyle. (ç.n.)

na yaklaşıyorduk. Daha bir saat yürüyüş mesafesindeydi ama yoğun kar perdesindeki tanrının takdiri olan azalma, bir anlığına da olsa, dağda ta uzaktaki dikine yanğın görulmesine olanak tanıdı, El isarco, dedi fil terbiyecisi. Öyleydi. Anlaması güç bir şey varsa, arşidük maximilianın geri dönüş yolculuğunu yılın bu döneminde yapmaya karar vermiş olmasıdır, ama bu yolculuk tarihçilerin güvence verip kefil olduklarından, roman yazarının da doğruluğunu onayladığı kuşku götürmez ve belgelenmiş bir olay olarak tarih tarafından böyle kaydedilmiştir, bu arada roman yazarının sadece uydurma hakkını kullanarak değil, anlatının kutsal uyumu iyiden iyiye bozulmasın diye boşlukları doldurmak amacıyla da kendine tanıdığı kimi özgürlükleri hoş görmek gerekecektir. Sonuçta kabul etmek gerekir ki hikâye sadece seçici değil, aynı zamanda ayrımcıdır da, sosyal olarak tarihî kabul edilen malzemeden sadece kendisini ilgilendireni kullanıyor ve belki de olayların gerçek nedenlerine, kahrolası hakikatin ta kendisine rastlanabileceği geri kalanına aldırmıyor. Size gerçekten diyebilirim ki, size gerçekten diyorum ki, romancı, kurgucu, yalancı olmak daha değerli. Ya da fil terbiyecisi, her ne kadar mesleği ya da kökeni nedeniyle çılgın fantazilere eğilimli görünse de. Fritzin muhteşem süleymanın götürdüğü yere gitmekten başka çaresi yoksa da, filin terbiyecisi başka biri olsaydı, anlattığımız bu eğitici öykü aynı olmazdı. Şu ana kadar fritz bu anlatının hem dramatik hem de komik her anında belirleyici kişi oldu, hem öyküye çeşni kattığı hem de önerilen bir taktik olduğu için gülünç duruma düşmeyi göze aldı, aşağılamalara sesini yükseltmeden, yüzünün ifadesini değiştirmeden katlandı, o olmasaydı mektubu garciaya[39] yani

39 1898 yılında, ABD ile İspanya karşı karşıya kalınca, Başkan Mckinley'in Küba'daki İspanyol kuvvetlerinin gücü ve desteklemeye karar verdiği Kubalı asilerin ihtiyaçları hakkında bilgi sahibi olabilmek için adanın içlerinde gizlenen asi general Calixto Garcia'ya bir mektup göndermesi gerekir. Bu neredeyse imkânsız görevi kimin yapabileceği tartışılırken ABD Askeri Haberalma Şefi Albay Arthur Wagner bu son derece tehlikeli yolculuk için Andrew Rowan'ı önerir ve tarihe mal olmuş cümlesini söyler: "Mektubu Garcia'ya götür." (ç.n.)

fili viyanaya götürecek kimse olmayacaktı. Sözde dayanışık, bir anlamda da ekümenik gösterilerdense metnin dinamiğiyle daha çok ilgilenen okurlar bu gözlemleri gereksiz bulabilirler ama bildiğiniz gibi son zamanlarda meydana gelen tatsız olaylar fritzin moralini bozdu, omzunda dost bir el hissetmeye ihtiyacı var, bizim yaptığımız da budur, elimizi dostça omzuna koymak. Akıl konudan uzaklaştığında, heveslerin ve hezeyanların kanatları çırpmaya başladığında ne kadar yol gittiğimizin farkına varmayız, hele de bizi götüren ayaklar kendimizin değilse. Yolunu şaşırmış birkaç serseri kar tanesini saymazsak, kar yağışı durdu denebilirdi. Önümüzdeki dar yarık ünlü isarco kapısıydı. Dar boğazın her iki yanda dimdik yükselen kaya duvarları yola devrilecekmiş gibi duruyordu. Fritzin yüreği korkuyla kasıldı, kemiklerinde o güne dek bildiklerinden çok farklı bir soğuk hissetti. Onu çevreleyen korkunç tehdit karşısında yapayalnızdı, arşidükün emri, emniyet halatlarıyla birbirine bağlanan dağcıların yaptığı gibi, kervanın güvende olmasını garantilemek için ne pahasına olursa olsun birliğin ve uyumun bozulmaması konusundaki o kesin emirler yok sayılıyordu. Portekizcede de, hintçede de bulunan ve aslında evrensel olan bir özdeyiş, bu deyişe özdeyiş denebilirse, benzeri durumları zarif ve çarpıcı bir şekilde ifade eder, sana söylediğimi yap, yaptığımı yapma. Arşidük için de aynısı geçerliydi, Hep bir arada bulunalım emrini verdikten sonra eline ilk uygulama fırsatı geçtiğinde, birinin sahibi öbürünün de mecazi anlamda efendisi olduğu fille terbiyecisinin gelmesini bekleyeceğine, çok geç olmadan ve gökler tepesine inmeden bir an önce geçebilmek için tehlikeli boğazın çıkışına doğru arabasının atlarını mahmuzlattı. Şimdi öncü birliklerin dar boğaza girdiklerini ve orada kalıp beklediklerini hayal edin, arşidükle arşidüşesin, fil muhteşem süleymanla terbiyecisi fritzin, saman kağnısının, son olarak artçı birliklerin ve elbette sandıklarla, denklerle, bohçalarla, kutularla dolu yük arabalarının

ve hizmetliler ordusunun, geçitte kardeşlik duyguları içinde bir araya toplanarak dağın tepelerine göçmesini ya da o güne dek görülmemiş bir çığın hepsini gömerek geçidi ilkbahara kadar kapatmasını beklediklerini hayal edin. Bencillik genellikle insan türünün en olumsuz ve kınanacak tutumlarından biri olarak kabul edilse de, kimi koşullarda son derece geçerli nedenleri vardır. Kendi değerli postumuzu kurtardıktan sonra, isarco geçidinin dönüşebileceği ölümcül fare kapanından bir an önce uzaklaşarak ilerleme sıraları geldiğinde dar boğazın içinde talihsiz trafik tıkanıklıkları yaşatmadığımız yolculuk arkadaşlarımızın postlarını da kurtarırız, bundan çıkarılacak sonuç çok kolaydır, herkesi kurtarabilmemiz için herkesin kendini kollaması gerekir. Kim ahlakın her zaman göründüğü gibi olmadığını ve ne kadar kendiyle çelişirmiş gibi görünürse o kadar etkili olduğunu söyleyebilir. Hem bu berrak kanıtlarla hem de bir kar kümesinin ani çarpışıyla irkilen yüz metre kadar gerideki fritz, daha çığın adı bile anılmadan hatırı sayılır bir korkuya kapılarak muhteşem süleymana ileri sinyali verdi. Hadi. Hadi. Filin pek niyeti yoktu. Çok tehlikeli olabilecek durum basit adımlardan ziyade tırıs, hatta dörtnal gerektiriyordu ki onu hızla isarconun tehditlerinden uzaklaştırsın. Hızlı, lizbona babasını darağacından kurtarmaya giderken dördüncü boyutu kullanan aziz antonius kadar süratli. İşin en kötü tarafı muhteşem süleymanın gücünü tüketmiş olmasıydı. Dar geçidin ağzını soluk soluğa arkada bıraktıktan birkaç metre sonra ön ayakları tutmaz oldu ve yere, dizlerinin üzerine çöktü. Fil terbiyecisi şanslıydı kuşkusuz. Sarsıntının etkisiyle alnını mutsuz binek hayvanının başına şiddetle çarpması işten bile değildi. Beterin beteri vardır. Muhteşem süleyman, şu çok övülen fil hafızası sayesinde, indireceği ölümcül çifteyi son anda yumuşatarak canını kurtardığı şeytan çıkarma numarası yapan köy rahibini anımsamış olmalıydı. O olayla şimdiki arasındaki fark, muhteşem süleymanın kalan azıcık

enerjisini kullanarak bu kez kendi düşüşünün şiddetini yavaşlatması ve iri dizlerinin yere bir kar tanesinin hafifliğiyle değmesini sağlamasıydı. Bunu nasıl başardığı bilinebilecek ya da sorulacak şey değildir. Sihirbazlar gibi fillerin de sırları vardır. Konuşmakla susmak arasında bir fil her zaman sessizliği tercih eder, hortumu bu nedenle o kadar uzundur, ağaç kütüklerini taşımanın, fil terbiyecisine asansör hizmeti vermenin yanı sıra kontrolsüz gevezeliklere ciddi bir engel teşkil etmek gibi bir avantajı daha vardır. Fritz muhteşem süleymana, ayağa kalkmak için küçük bir çaba harcamanın zamanı geldiğini ihtiyatla anlattı. Emir vermedi, kimisi sert kimisi yumuşak baston dokunuşlarından oluşan dağarcığına başvurmadı, sadece filinin durumu anlamasını sağladı, iyi ilişkiler kurmanın ve mutlu mesut yaşayıp gitmenin yolunun başkalarının hislerine saygı göstermekten geçtiğini bir kez daha gösterdi. Bu da kesin bir kalk ile tereddütlü bir kalkar mısın arasındaki farktır. Kimilerine göre isanın söylediği de bu ikinci cümledir, birincisi değil, bu da, dirilişin nasıralının mucizevi güçlerinden çok lazarusun özgür iradesine bağlı olduğunun kanıtıdır. Lazarus onunla doğru dürüst konuşulduğu için dirilmiştir, bu kadar basit. Muhteşem süleymanın önce sağ, sonra da sol bacağı üzerinde doğrularak kendini hortum aşağı yuvarlanırken bulmamak için filin ensesindeki bir kaç kılın dayanıklılığından faydalanan fritzi titrek bir dikineliğin göreli güvenliğine kavuşturması, bu yöntemin hâlâ iyi netice verdiğini gösterir. İşte dört ayağının üzerinde sağlamca duran muhteşem süleyman, birden kendine geldi çünkü iki çift öküzün daha önce sözünü ettiğimiz kar kümesini aşmak için verdikleri mücadelenin ardından, kararlılıkla geçidin çıkışına, filin doymak bilmez iştahına doğru çektikleri saman kağnısı göründü. İflasın eşiğine gelen kalbi, bir daha kalkmayacakmışçasına beyazlığın ve vahşi manzaranın orta yerine serilen bedenini yaşama geri döndürmenin ödülünü aldı bile. Hemen oracıkta sofra

kuruldu, fritzle sığır çobanı, mülkiyeti öküzcüye ait olan birkaç yudum içkiyle kurtuluşu kutlarken muhteşem süleyman da dokunaklı bir heyecanla saman balyası üzerine saman balyası yutuyordu. Sadece kar çiçeklerinin fışkırması ve ilkbahar kuşlarının tatlı şarkılarını söylemeye başlamak üzere tirol bölgesine gelmesi eksikti. Her şeye sahip olunamaz. Sığır çobanıyla fritz kafa kafaya vermiş, kervanın bileşenlerinin kimsenin kimseyle bir ilgisi yokmuş gibi kaygı veren birbirinden kopma eğilimine çoktan çözüm uretmişlerdi. Kısmi bir çözümdü denebilir ama sorunlara farklı bir açıdan yaklaşmanın müjdecisiydi, yani, amacım kişisel çıkarıma hizmet etmek olsa da, karşı tarafa güvenmek ve birlikte hareket etmek her zaman avantajlıdır. Bir sözcükle ifade etmek gerekirse, entegre çözümler. Şu andan itibaren öküzler ve fil hiç ayrılmadan birlikte yolculuk edeceklerdi, yani ot kağnısı önde, fil de saman kokusunun peşinde arkada. Bu küçük grubun topografik dağılımı istediği kadar mantıksal olarak akla uygun görünmesin, kervanda başarılamayan ama bir anlaşmaya varma gönüllü arzusu sayesinde burada başarılan şeyi kimse inkâr edemez ve arabası en önde giden, belki de çoktan bressasoneye varmış olan arşidüke de uygulatılması gerekir. Gerçekten varmışlarsa, muhteşem suleymanın am hohen feld diye adlandırılan, ki yüksek topraklar anlamına gelir ve daha iyi söylenemez, bu turistik beldede iki haftalık dinlenmenin tadını çıkartacağını söyleme yetkimiz vardır. İtalyan toprağındaki kasabanın almanca adını tuhaf bulmak doğaldır, ama buraya dinlenmeye gelenlerin çoğunun avusturyalı ve alman olduğu, kendilerini evlerinde hissetmekten hoşlandığı hatırlanırsa durum açıklığa kavuşur. Elbet birinin yazma zahmetine katlanacağı gibi, bu tür incelikli düşünceler nedeniyle, gün gelecek algarbedeki plajlara artık plaj değil beach, balıkçılara hoşlarına gitse de gitmese de fisherman denecek, turistik tesislere illa ki holiday's village ya da village de vacances veya ferienorte de-

mek çok doğal sayılacak. Bu iş öyle bir raddeye varacak ki, artık giysi dükkânı için bir ad olmayacak çünkü bozulmuş bir tür portekizcede butik, ingilizcede zorunlu olarak fashion shop, o kadar zorunlu olmasa da fransızcada mode ve almancada açıkça modegeschäft denecek. Kundura mağazası shoes olarak takdim edilecek ve biz de bu meseleden daha fazla söz etmeyeceğiz. Eğer yolcu bitlerini ayıklar gibi portekizce bar ve gece kulübü adlarını araştırırsa, sinese[40] vardığında daha alfabenin ilk harflerinde olacaktır. Medeniyetlerin barbarlık seviyesine indiği bu dönemlerde algarbe portekizde o kadar hor görülür ki, sadece portekiz toprağı olduğu söylenir sonra da susulur. Bressanonede de durum budur.

[40] Portekizin güneybatısında, Setúbal bölgesinde, turizmle geçinen bir belediye. (ç.n.)

17. Bölüm

Tolstoy söylediğinden beri mutlu ailelerin hikâyesi yoktur denir. Mutlu filler için de aynı şey geçerli görünüyor. Muhteşem süleymana bakın hele. Bressanonede geçirdiği iki haftada dinlendi, yedi, içti, semirdi, dört ton samanı ve üç bin litre suyu mideye indirdi, böylece portekiz, ispanya ve italya topraklarında yaptığı uzun yolculuk süresince düzenli bir şekilde erzak ikmali yapılamadığında katlandığı zorunlu rejimlerin acısını çıkardı. Şimdi muhteşem süleyman gücünü kuvvetini yeniden kazanmıştı, şişman ve güzeldi, bir haftanın sonunda bir çiviye kötü asılmış pelerini andıran sarkık ve buruşuk derisi gerginleşti. İyi haberler arşidüke ulaşınca, onu yeni kavuştuğu harika figürünü, şahane look'unu sergilemeye meydana, arşidükal yetke ve halk topluluğu önüne çıkartmalarını emredeceğine, filin evine, yani ahırına bir ziyaret yapmakta gecikmedi. Doğal olarak fritz de hazır ve nazırdı, ama henüz arşidükle barış sağlanmadığı için ihtiyatlı ve dikkatliydi, göze batmamaya çalışıyordu, yine de arşidükün onu kutlayacak bir sözcük söylemesini, küçük bir övgüde bulunmasını umuyordu. Öyle de oldu. Ziyaret sona erince arşidük geçerken ona şöyle bir göz atarak, İyi iş çıkarmışsın fritz, dedi, muhteşem süleyman halinden memnun olmalı, Başka hiçbir arzum yok efendim, hayatım size hizmet etmeye adanmıştır. Arşidük yanıt vermedi, veciz Hmm, hmm sesini çıkarmakla yetindi, aslında herkes işine geldiği gibi yorumlasa da ilkel bir sestir. Davranış biçimi ve hayat felsefesi olarak olaylara iyimser bakmaktan yana olan fritz,

tüm kuruluğuna ve bugün arşidükal yarın emperyal bir ağza yakışmamasına rağmen, bu hımlamayı o kadar kaygıyla beklediği uyuma doğru atılmış bir adım, küçük ama güvenli bir adım saydı. Ne olacağını görmek için viyanaya kadar bekleyelim.

Bressanoneden brenner geçidine olan mesafe o kadar kısaydı ki, kervanın dağılacak zaman bulamayacağı kesindi. Ne zaman ne de mesafe. Bu da yine aynı ahlaki ikilemle karşı karşıya kalacağız demektir, isarco geçidindekiyle, yani, birlikte mi gideceğiz, ayrı mı. Öncü birliklerden geri birliklere kadar kalabalık kervanın tümünü dar boğazın duvarları arasında, üzerlerine çığ düşmesi ve kayaların devrilmesi tehdidi altında düşünmek bile ürkütücü. Belki de en iyisi sorunun çözümünü tanrının ellerine bırakmaktır, o nasıl takdir etmişse öyle olsun. Yürüyelim bakalım, yürüyelim bakalım, ne olacağını göreceğiz. Bu kaygı ne kadar anlaşılır olsa da, bize ötekini unutturmamalı. Brenner geçidini bilenler isarcodan on kez daha tehlikeli olduğunu söylüyorlardı, kimilerine kalırsa yirmi kez daha tehlikeliydi, tüm yıl boyunca kurban alırdı, insanlar ya çığların altına gömülür ya da dağdan aşağı yuvarlanan, yuvarlanmaya başlarken de böyle uğursuz bir kaderi peşi sıra sürüklemezmiş gibi görünen kaya kütlelerinin altında kalırdı. Neyse ki bu yüksek noktaları birbirine bağlayan viyadüklerin inşa edileceği bir çağ gelecek de, hâlâ canlı olduğumuz halde yarı yarıya gömülü sayıldığımız bu geçişleri yapmak zorunda kalmayacağız. İşin en ilginç yanı bu geçitlerden geçmek zorunda kalanların bir tür kaderci tevekküle bürünmeleridir, bu, korkunun bedenlerine saldırmasını bertaraf edemese de, en azından manevi güç verir, ruhlarının hiçbir fırtınanın söndüremeyeceği dingin bir ışık gibi görünmesini sağlar. Geçit hakkında çok şey anlatılıyordu ve hepsi doğru olamazdı ama insanoğlu böyledir, bir yağda yumuşatma sürecinin ardından fil kılının saç çıkartacağına inandığı kadar, dağ geçitleri de dahil hayatın

yollarının ona rehberlik edecek biricik bir ışığı içinde taşıdığına da inanır.

Hava kötüydü ama yılın bu mevsiminde daha önce de pek çok kez kanıtlandığı gibi bu yeni bir haber değildi. Tipi yoktu, görüş de normal sayılırdı ama keskin metaller gibi savrulan rüzgâr ne kadar koruma sağlarmış gibi görünseler de giysileri kesiyordu. Üstelik bunu zırhlılar söylüyordu. Kervanda dolaşan bir söylentiye göre yolculuğun o gün başlamasının nedeni ertesi gün hava koşullarının sertleşmesinin beklenmesiydi, kuzeye doğru birkaç kilometre daha ilerleyince alplerin en kötü bölümünün geride kalacağı da söyleniyordu. Başka sözcüklerle ifade etmek gerekirse, düşman bize saldırmadan önce biz ona saldıralım. Bressanone sakinlerinin çoğunluğu arşidük maximilian ile filinin yola çıkışını izlemeye gelmiş ve bir sürprizle karşılaşmışlardı. Arşidük ve karısı arabalarına binmek üzereyken muhteşem süleyman donmuş zemine diz çökmüş, izleyiciler öyle çok alkışlamışlar ve tezahürat yapmışlardı ki, burada kaydetmeye değer. Arşidük önce gülümsemiş, ama sonra bu yeni mucizenin barışmaya çok hevesli fritzin başının altından çıkmış olabileceğini düşünerek kaşlarını çatmıştı. Soylu arşidük haksızdı, filin hareketi tamamen doğaçlamaydı, içinden geliyordu, am hohenfeld kasabasında on beş gün boyunca iyi bakılan, katıksız bir mutluluk içinde, hikâyesiz iki hafta geçiren birinin minnetini belirtme biçimiydi. Ancak terbiyecisiyle arşidük arasındaki soğukluk nedeniyle kaygılanan filimizin, gelecekte söyleneceği, sonra da söylenmez olacağı gibi, küsleri barıştırmak için böyle güzel bir davranışta bulunma ihtimalini de göz ardı etmeyelim. Ya da sorunun gerçek anahtarını bile bile görmezden gelerek tarafgirlikle suçlanmamak için, fritzin tamamen rastlantı eseri süleymanın sağ kulağına, paduada kanıtlandığı gibi kusursuz mucizeler yaratan bu organa bastonuyla dokunuverme varsayımını da, ki akademik bir varsayım sayılmaz, dışlamayalım. Çoktan öğrenmiş ol-

mamız gerektiği gibi insan ruhunun en doğru, en eksiksiz temsili bir labirenttir. Bu labirentin içinde her şey olanaklıdır.

Kervan yola çıkmaya hazırdı. Genel bir endişe, tarifsiz bir gerilim hakimdi, kimsenin brenner geçidini ve tehlikelerini aklından çıkaramadığı aşikârdı. Bu olayların kaydını tutan vakanüvis önümüzde bizi bekleyen ünlü geçidi betimleyememekten korktuğunu söylemekten utanmıyor, isarco geçidindeyken bu konudaki yetersizliğini becerebildiğince gizlemesi ve belki de kendince bir önemi olan, ama temel olanı açıkça gözden kaçıran ikinci dereceden önemli malzemeyle yetinmesi gerekmişti. On altıncı yüzyılda fotoğrafın henüz icat edilmemiş olması çok yazık, olsaydı çözüm çok kolaylaşacaktı, metne dönemin birkaç fotoğrafını eklemek yetecekti, özellikle de helikopterden çekilmişlerse okur ödediği bedelin karşılığını tam anlamıyla aldığını düşünerek memnun olacak ve yazı işlerimizin bilgi vermek için gösterdiği büyük çabayı takdir edecekti. Bressanonenin çok yakınındaki kasabanın italyanca adının, çünkü hâlâ italyadayız, vitipeno olduğunu söyleme vakti geldi. Avusturyalı ve almanların kasabayı sterzing diye adlandırması bizim anlama kapasitemizi aşmaktadır. Fazla kurcalamayalım, yine de italyanca yörede, portekizcenin algebrede olduğundan daha geçer akçedir.

Bressanoneden çıkıyoruz artık. Baş döndürücü dağ sıralarının birbiri üzerine bindiği bu kadar engebeli bir arazinin, tüm bunlar yetmezmiş gibi bir de isarco ve brenner kapılarının derin yara izleriyle yırtılıp parçalanmasını anlamak gerçekten zor, bu iki geçit dünyanın doğal güzellik bakımından bu kadar ayrıcalıklı olmayan bir yerinde de olabilirdi ve bu jeolojik olayın şaşırtıcı tekilliği nedeniyle, turizm endüstrisinin de katkılarıyla, yöre sakinlerinin mütevazi ve zorlu yaşantısına maddi yarar sağlayabilirdi. İsarco geçişinin betimlenmesiyle ilgili anlatısal sorunlardan daha önce açıkça söz edildi, tüm bu yorumların girmek üzere olduğumuz brenner geçidini betimlemedeki yetersizliklerin eksiğini gidermeye

yönelik olduğunu düşünmek meşru olsa da, öyle değil. Tüm bu sorunlar, evet, şu bildik Kelimeler yetmiyor cümlesinin nasıl da doğru olduğunu alçakgönüllülükle kabul etmektir. Gerçekten de bize kelimeler yetmiyor. Güney amerikada, belki de amazon bölgesinde, yerlilerin konuştuğu dillerden birinde yeşili betimlemek için yirmiden fazla, doğru hatırlıyorsam tam yirmi yedi tane sözcük varmış. Bu konudaki sözcük dağarcığımızın yoksulluğuyla kıyaslandığında, içinde yaşadıkları ormanları, zarif, belli belirsiz tonların ancak seçilebildiği tüm o ince elenip sık dokunmuş ve birbirinden farklı tanımlanmış yeşilleri betimlemek onlar için kolay görünüyor. Bunu yapmaya niyetlendiler mi, yaptılarsa sonuçtan memnun kaldılar mı, bilmiyoruz. Bildiğimiz bir şey varsa herhangi bir monokromatizm de sorunumuzu çözmüyor, fazla uzağa gitmeye gerek yok örneğin bu dağların görünürdeki mutlak beyazlığını ele alalım, beyazın gözün seçemediği yirmiden fazla tonu olabilir ve insan gözünün bu tonları ayırt edememesi, olmadıkları anlamına gelmez. Bir manzarayı sözcüklerle betimlemenin mümkün olmadığı gerçeğini tüm zalimliğiyle kabul etmemiz gerekir. Mümkün olsa bile zahmete değmez. Ayrıca kendi kendime, dağın kendini nasıl adlandırdığını bilmezken, acaba dağ sözcüğünü yazma zahmetine değer mi diye sormadan da edemiyorum. Resme gelince iş başkadır, paletin üzerinde doğadan kurtulan yirmi yedi rengi yaratmak pekâlâ mümkündür, hatta yeşile benzemeyen birkaç renk daha yaratır ve tümüne birden sanat adını veririz. Ağaç resimlerinin yaprakları dökülmez.

Brenner geçidine geldik bile. Arşidükün kesin emri gereği kesif bir sessizlik hüküm sürmekteydi. Korku birleştirici bir etki yaratmışçasına, şimdiye kadar yaşananın tersine kervan dağılma eğilimi göstermemişti, arşidükal arabanın atları burunlarıyla son sıradaki zırhlıların atlarına değerken muhteşem süleyman arşidüşesin parlak şişeciğinin dibinden yürüyor, beşinci carlosun kızı her ferahlama ihtiyacı duydu-

ğunda yayılan güzel kokunun keyfini sürüyordu. Kervanın geri kalanı da, başta su yalağını da yüklenmiş saman kağnısı olmak üzere, mukadderata kavuşmanın başka yolu yokmuş gibi birbirlerini izliyorlardı. Herkes soğuktan, daha çok da korkudan titriyordu. En yükseklerdeki yamaçların engebelerinde biriken kar arada bir koparak küçük çığlar halinde, kulakları sağır edici bir gürültüyle kervanın üzerine düşüyordu, çok büyük tehlike yaratmasalar da korkuyu katlıyorlardı. Kimse gözlerini yerden kaldırıp da manzaranın güzelliğinin tadını çıkartacak kadar kendine güvenmiyordu, ama yanındakine Kar olmasa çok daha güzeldir, diyen bir uzman da yok değildi, Nasıl daha güzeldir, diye sordu meraklı komşu, Tasvir edilemez. Gerçekliğe en büyük saygısızlık, kendisi, yani gerçekliktir, ne olursa olsun bir manzarayı tasvir etme gibi yararsız bir işe kalkıştığımızda edilen saygısızlıktır çünkü bunu kendimize ait olmayan, hiçbir zaman bize ait olmamış sözcüklerle yapmanız gerekir, bizim kullanma sıramız gelene kadar milyonlarca sayfada ve ağızda dolaşmış, böyle elden ele geçmekten ve hepsinde yaşamsal özünün birazını bırakmaktan yorgun, tükenmiş sözcükler. Örneğin billur gibi dere sözcüklerini yazdığımız zaman, dere hâlâ ilk gördüğümüz zamanki kadar berrak mı, dere olmaktan vazgeçip gür bir nehre ya da kör talihi sonucu bataklıkların en iğrencine, en mikroplusuna dönüştü mü diye durup düşünmeyiz. Tüm bunların yukarıda bahsi geçen, bir manzaranın ya da daha geniş ele alınırsa herhangi bir şeyin tasvir edilmesi mümkün değildir şeklindeki cesur itirafla yakından ilgisi vardır. Görünüşe göre yerlerin yılın farklı mevsimlerinde nasıl göründüklerini bilen güvenilir bir kişinin ağzından dökülen bu sözcükleri düşünmeye değer. Eğer bu insan tüm dürüstlüğüyle ve deneyime temellenen bilgisiyle, sözcüklere dökersek, ister kar ister florida vergel olsun gözün gördükleri betimlenemez diyorsa, otoyollar, benzin istasyonları, köfte ve bir fincan sıcak kahve, hatta geceyi rahatça geçirecek

konforlu bir otel bile olmayan o on altıncı yüzyılda düşlerinde bile brenner geçidinden geçmemiş biri, üstelik de dışarda fırtına ulur ve kayıp bir fil en kaygılı çığlığını atarken, nasıl olur da ona karşı çıkarak küstahlık etmeye yeltenebilir. Biz orada değildik, bize sadece bilgi rehberlik ediyor, onun da ne kadar güvenilir olduğu kuşku götürür, örneğin sadece geçkin yaşı yüzünden saygı duyulan antika bir gravür ya da orijinal bir resim hannibalin ordusunun fillerinden birini kendini yardan aşağı atarken gösteriyor, oysa kartaca ordusunun zorlu alpler geçişi sırasında, en azından bu konuda bilgili olanların onayladığına göre, hiçbir fil kaybedilmedi. Öykümüzde de kimse kaybolmayacaktı. Kervan dağılmadan, azimle ilerliyordu, daha önce açıklandığı gibi temelinde bencil duyguların yatması bu özelliklerin daha az övgüye değer olması anlamına gelmez. Ama istisnalar da vardı. Zırhlı süvarilerin asıl endişesi her birinin kişisel güvenliği değil, mavi-gri renkli sert buz üzerinde ilerlemek zorunda kalan atlarınınkiydi, bir tarak kemiği kırığının sonucu ölümcül olabilirdi. Muhteşem süleymanın paduadaki aziz antonius bazilikasının kapısında suç işlercesine gerçekleştirdiği mucize, ikinci avusturya arşidükü maximilianın henüz kararlı lutheryenliğine ne kadar ağır gelse de, kervanı, sadece kervandaki iktidar sahiplerini değil sıradan insanları da korumuştu, bu da, hâlâ kanıtlanmasına ihtiyaç varsa, iki şehrin, lizbon ve paduanın asırlardır çekişmesine neden olan azizin, şu dünyadaki fernando de bulhões[41] in nadir ve kusursuz mucizevi güçlerinin cümle aleme kanıtıdır, ki bu itişmeye hiç gerek yoktur çünkü zafer bayrağını göndere çekenin padua olduğunu dünya alem bilirken lizbon mahallelerde geçit alayları düzenlemekle, kırmızı şarap, közde sardalye, fesleğen fanusları ve saksılarıyla yetinmek zorunda kalmıştır. Fernando de bulhõesin nerede ve nasıl doğduğunu

41 Aziz Antonius'un Portekizce asıl adı. Fernando de Bulhões'e, 1220'de, Fransisken tarikatınca Antonius adı verilir. (ç.n.)

bilmek yetmez, aziz antoniusun nerede ve nasıl öleceğini beklemek gerekir.

Kar yağmaya devam ediyordu ve deyişimizin kabalığını bağışlayın ama, insanın bokunu donduran bir soğuk vardı. Kahrolası buz nedeniyle yere bin bir dikkatle basmak gerekiyordu, dağ sıraları henüz sona ermese de ciğerler ulaşılmaz yükseklerden inen tuhaf baskıdan kurtulmuş, daha rahat nefes almaya başlanmıştı. Bir sonraki kent innsbruck, inn ırmağının kıyısındaydı ve arşidük bressanonede yaverine söylediğinden caymamışsa bizi viyanadan ayıran mesafenin büyük bölümü tekneyle aşılacak, akıntı yönünde önce passauya kadar inn'de, sonra debisi yüksek ırmaklarda, özellikle de avusturyada donau denilen tunada nehir seyri yapılacaktı. Kayıt tutmaya değecek hiçbir olayın, anlatıya çeşni katmak adına aktarılacak hiçbir gülünç epizodun, torunlara anlatılacak hiçbir hayalet hikâyesinin yaşanmadığı bressanonedeki iki haftalık konaklama kadar sakin bir yolculuk geçirilebilirdi, bu nedenle insanlar am hohen feld kasabasında kendilerini nadir olarak hissettikleri kadar talihli hissetmişlerdi ya, aileler uzakta, kaygılar ertelenmiş, alacaklılar sabırsızlıklarını gizlemek zorunda kalmış, insafsız ellere hiçbir bağlayıcı mektup geçmemişti, kısacası gelecekte ne olacağını, eskilerin söylediği ve inandığı gibi sadece tanrı bilir, bizler bugünü yaşarız, yarın ne olacağı belli olmaz. Güzergâha ilki wasserburgda bavyera dükünе, ikinci ve daha uzun olanı muldhorfta salzburg başpiskoposluğu yöneticisi ernst'de bavyera dükünе yapılacak nezaket ziyaretleri gereği iki durak sıkıştırılmıştı, sözü geçen güzergâhtaki değişiklikler sadece arşidükün kaprislerine değil, orta avrupa yüksek politikasının gereklerine de bağlıydı. Neyse, yola dönecek olursak innsbrucktan viyanaya kadar rahat sayılırdı, alplerdeki gibi korkunç coğrafi oluşumlar, yükseltiler ve uçurumlar yoktu, dumduz bir hat izlemiyorsa da en azından nereye varmak istediğinden emindi. Irmakların avantajı ilerleyen

otoyollara benzemeleridir, kendi ayaklarıyla giderler, özellikle de debisi yüksek olanlar. Bu değişiklikten en çok fayda sağlayan muhteşem süleymandı, su içmek istediğinde salın kenarına yaklaşıp hortumunu suya daldırması ve emmesi yeterliydi. Yine de, innsbruckun biraz ötesindeki riberena de hall kentinde yaşayan bir vakanüvistin, franz schweyger adında sıradan bir kâtibin, Maximilian ispanyanın tüm şaşaasıyla döndü, yanında on iki ayak yüksekliğinde, fare renginde bir fil bulunuyor, diye yazdığını bilseydi, hiç de memnun olmazdı. Onu tanıdığımız kadarıyla muhteşem süleymanın düzeltisi hızlı, doğrudan ve kesin olurdu, Fil fare renginde değil, fare fil rengindedir, der, Biraz daha saygı lütfen, diye eklerdi.

Muhteşem süleymanın adımlarının ritmiyle sallanan fritz kaşlarının üzerinde biriken karı temizleyerek kendi kendine viyanadaki geleceğinin ne olduğunu sordu, fil terbiyecisiydi, fil terbiyecisi olarak kalacaktı, asla başka bir şey olamazdı ama lizbonda geçirdiği süreyi hatırlıyordu da, halkın coşkusunun ve coşkuda halktan aşağı kalmayan soyluların ilgi odağı olduktan sonra herkes tarafından unutulmuştu, viyanada da aynı şekilde fille birlikte bir çayıra kapatılıp unutulacak mıydı. Başımıza bir şey gelmeli süleyman, dedi, bu yolculuk bir mola, fil bakıcısı subhroya, iyi ya da kötü sana gerçek adını iade ettiği için şükran duy bakalım, alnına ne yazılmışsa o olacak, bundan kaçamazsın ama ben fil terbiyecisi olmak için doğmadım, hiç kimse fil terbiyecisi olarak doğmaz, tüm varoluşu süresince önünde başka bir kapı açılmazsa öyle kalır, aslında ben senin parazitinim, sık kıllarının arasında kaybolmuş bir pireyim, ömrüm seninki kadar uzun olmaz herhalde, fillerinkine kıyasla insanların yaşamı kısadır, bunu herkes bilir, ben bu dünyadan göçünce sana ne olacak peki, başka bir fil terbiyecisi mi bulacaklar, elbette ya, birinin muhteşem süleymanla ilgilenmesi gerekecek, belki de seninle arşidüşes ilgilenir, şakaya bak, file hizmet eden

arşidüşes, belki de büyüdüklerinde prenslerden biri ilgilenir, öyle ya da böyle sevgili dostum, senin geleceğin garanti altında benimki değil, ben fil terbiyecisiyim, bir parazit, bir fazlalık.

Bu kadar uzun bir yolculuktan yorgun düşmüş, katolik takviminde krallar günü diye bilinen tarihte innsbrucka varmıştık, yıl bin beş yüz elli iki. Karşılama şenliği arşidükünü konuk eden ilk büyük avusturya kentine yaraşır nitelikteydi. Alkışlar kendisine miydi file mi pek belli değildi ama, geleceğin imparatorunun buna aldırdığı yoktu çünkü muhteşem süleyman, başka pek çok şey olmasının yanı sıra, gülünç kıskançlıklar nedeniyle önemi hiçbir zaman kabul edilmeyecek olsa da, çok değerli bir politik araçtı. Wasserburg ve müldhorftaki coşkulu karşılamalar o zamana kadar avusturyada hiç bilinmeyen bu hayvanın varlığı sayesindeydi, ikinci maximilian fili, en mütevazısından en ileri gelenine kadar uyruklarının memnuniyeti için yoktan var etmişti sanki. Filin yolculuğunun bu son bölümü bir kentten ötekine alev gibi yayılan kutlama ve şenliklerin çan sesleriyle çınladı, ayrıca sanatçılar ve şairler için de esin kaynağıydı, geçtiği her yerde yapılan resimlerde ve oymalarda, anı madalyonlarında, ünlü hümanist caspar bruschius[42]un linz belediyesine yazdıklarına benzer yazıtlarda boy gösteriyordu. Ve söz linzden açılmışken, kervanın yolun kalanını yürüyerek kat etmek için tekneleri, sandalları ve salları bırakacağı yerdi, biri çıkıp da arşidükün neden ırmak yoluyla devam etmediğini sorabilir, onu linze kadar götüren tuna pekâlâ viyanaya da götürebilirdi. Böyle düşünmek saflık olur, daha da kötüsü, iyi yönlendirilmiş bir halkla ilişkilerin genel olarak ulusların yaşamında, özel olarak da politikada ve başka işlerle önemini

42 Kaspar Bruch (1518-1557): Yazar, ödüllü şair, (Poeta Laureatus - İmparator V. Karl tarafından), hümanist, reformların destekleyicisi. Yaşadığı yöreye ve yerel halka olan büyük sevgisinin yönlendirdiği coğrafi-tarihi yazılarıyla dikkat çeker. Eserlerinden korkan soyluların komplosu sonucu öldürülmüştür. (ç.n.)

kavrayamamak anlamına gelir ki, en kötüsü de budur. Avusturya arşidükü maximilianın viyana limanında yokuluğu ona ertleme hatasını yaptığını hayal edelim, iyi işitildi değil mi, viyana ırmak limanı. İmdi, limanlar istet büyük, istet küçük, istet deniz, istet ırmak limanı olsunlar, asla düzenlen ve temizlikleriyle öne çıkan yerler değildirler ve çeki düzen verilmiş, normal bir görüntüyle karşımıza çıksalar da, bunun kaosun sayısız ve azımsanmayacak kadar çelişkili imgelerinden birinin ötesine geçmeyeceğini bilmekte yarar vardır. Arşidükün içinde bir de fil olan kervanıyla ambarlar, het nirden sandıklar, kutular, kazanlar, onun bunun yük deriklen ve bohçalarıyla tıklım tıklım dolu, pislik içinde bir limanın baş döndürücü itiş-kakışına, kalabalığına indiğini düşünün, kentin yeni açılmış bulvarlarına ulaşmak ve orada geçit törenini hazırlamak için kendine nasıl yol açabilir ki. Böylesi üç yıllık yokluğun ardından kente çok zavallı bir giriş olurdu. Arşiduk muldhorfa varınca, yavenne viyanada olayın büyüklüğüne yaraşır bir karşılama töreni düzenlemesini emretmedeki, aslında olayların büyüklüğüne demek daha doğru, ilk sırada elbette ki şahsının ve arşiduşesin kente varışları söz konusuydu, ikinci olarak da fil muhteşem süleyman olan doğanın mucizesi gelivordu, vivanalıların da gözlerini kamaştıracaktı, tıpkı, adaletli konuşmak gerekirse hiçbir de tam anlamıyla barbar sayılmayacak portekizde, ispanyada ve italyada kendisini görenleri büvülediği gibi. Atlı ulaklar yanlarında arşidükün burgomeisteri[43] talimatlarıyla viyanava doğru dörtnala yola çıktılar, kendisinin ve arşiduşesin kente adadığı tüm sevginin karşılığını kent halkının yüreğinde ve sokaklarda görmek istiyordu. Bu kadarı lafları anlayana yeter de artardı. Başka talimatlar da verildi, daha çok iç kullanım amaçlı, içmede ve tunada yapılacak ırmak yolculuğundan insanların ve hayvanların genel temizliği için tayda-

43 Bugünkü valı-belediye başkanı karşımı, kent yönetimi. (ç n.)

lanılmasını öngörüyordu, buz gibi sularda tepeden tırnağa banyo yapmak anlaşılır nedenlerle talimat dahilinde değildi, zaten pek fazla etkisi de olamazdı. Arşidükle karısına kişisel abdestleri için her sabah hatırı sayılır miktarda sıcak su götürülüyor, bu da kervanda kimilerinin, kişisel temizliği konusunda takıntılı olanların iç geçirerek, Keşke arşidük olsaydım, demelerine neden oluyordu. Arşidükün iktidarı değildi istedikleri, o kadar güçle ne yapacaklarını bile bilemezlerdi, tek arzuladıkları nasıl kullanılacağı kuşku götürmeyen sıcak suydu. Linzde karaya ayak bastıkları zaman, arşidük, krallığın başının ve bu nedenle politik duyarlılığı en keskin makamın dönüşünün viyana halkı üzerindeki psikolojik etkileri söz konusu olduğu için kervanın nasıl düzenlenmesi gerektiği hakkında açık fikirlere sahipti. O zamana kadar öncü ve geri birlikler olarak ikiye ayrılmış zırhlı süvariler kervana yol açmak için tekrar bir araya geldiler. Arkalarından filin gelecek olması kabul etmeliyiz ki bir alekhine[44] hamlesi sayılacak kadar stratejikti, özellikle de arşidükün arabasının üçüncü sırayı işgal edeceğini öğrendiğimizde. Amacı açıktı elbette, başrol oyunculuğunu muhteşem süleymana vermek son derece sağduyulu bir hareketti çünkü viyananın daha önce de avusturya arşidükü görmüşlüğü vardı, ama fil cevherine ilk kez tanık olacaktı. Linzden viyanaya otuz iki fersah vardı, arada melke ve amstettende durulacak ve mola verilecekti, viyanaya olabildiğince dinç ve dinlenmiş girebilmeleri için küçük duraklar. Hava iyi sayılmazdı, kar yağmaya devam ederken rüzgâr hâlâ bıçak gibi doğruyordu ama isarco ve brenner geçitleriyle karşılaştırılınca sanki cennetin yolundaydılar, gökkubbede yol olup olmadığı kuşkuludur ya, giriş işlemlerini tamamlar tamamlamaz ruhlara bir çift kanat verilir, oralarda izin verilen tek taşıma aracıdır. Ams-

---

44 Alexander Alexandrovich Alekhine (1892-1946) Ünlü Rus satranç oyuncusu ve dünya satranç şampiyonu. Kendi adıyla anılan stratejileri ve yirmiden fazla kitabı vardır. (ç.n.)

tetlenden sonra mola verilmeyecekti. Çevre köylerde yaşayanların topu birden arşidükü ve haklı olarak çok merak uyandıran, saçma sapan açıklamalara neden olan, ne idüğü belirsiz hayvanı görmek için yollara döküldüler, örneğin bir oğlan dedesine file neden fil dendiğini sorduğunda aldığı yanıt hortumu olduğu için oldu. Bir avusturyalı, halk tabakasından olsa bile başkaları gibi değildir, bilinecek ne varsa bilmesi gerekir. Bu iyi insanlar bir başka fikre daha kapılmışlardı, korumacı bir tonla konuşuyoruz, filin geldiği ülkede herkesin bir fili olduğunu sanıyorlardı, tıpkı avusturyalıların atlarının ya da katırlarının, çoğunlukla katırlarının olması gibi. Demek ki orada herkes bu kadar iri cüsseli bir hayvanı besleyecek kadar zengindi. Bunun kanıtı da gerektiğinde yol ortasında durup muhteşem süleymana saman vermeleriydi, ayrıca nedense kahvaltı ederken hortumunu büküyordu. Çevresinde şaşkın bir kalabalık biriknıiş, hortumunun yardımıyla saman yığınlarını ağzına atmasını, dışarıdan görünmese de kolayca hayal edilebilen güçlü azı dişlerinin yardımıyla iki döndürdükten sonra temize havale etmesini izliyordu. Viyanaya yaklaştıkça hava biraz düzeldi. Aman aman bir şey sayılmaz, bulutlar hâlâ alçaktı ama kar durmuştu. Birisi, Böyle devam ederse viyanaya vardığımızda hava açık olacak, güneş parlayacak, dedi. Tam olarak böyle olmayacaktı, bu yolculuk süresince genel meteoroloji, bu adamın bir gün valsler kentinde elbette görülecek tahminine uysaydı, hikâye bambaşka olurdu. Kervan arada sırada durmak zorunda kalıyordu çünkü çevredeki köylüler, hem kadınlar hem de erkekler dans ve şarkı becerilerini sergilemek istiyorlar, arşidüşes buna bayılıyor, arşidük de karısının memnuniyetini iyicil, neredeyse babacan bir tavırla, ezelden beri çok iyi bilinen şu düşünceye uyan bir tevekkülle paylaşıyordu, Ne yapalım, kadınlar böyledir. Viyananın kuleleri ve kubbeleri ufukta görünmüştü, kent kapıları ardına kadar açıktı, ahali arşidükle karısının şerefine en şık giysilerini gi-

yerek sokakları ve meydanları doldurmuştu. Fil geldiğinde valladolidde de aynısı yaşanmıştı ama iberya yarımadası halkı nedenli nedensiz sevinir, bu konuda çocukları aratmaz. Burada, avusturyanın viyanasında disiplin ve düzen hüküm sürer, bu terbiyede, geleceğin daha iyi açıklama işini üstleneceği gibi, teuton bir şey vardır. Kente genel yetkenin en üst düzey ifadesi girerken halkta egemen olan duygu koşulsuz bir saygı ve boyun eğişti. Hayatın bir sürü kartı vardır kuşkusuz ve en umulmadık anlarda masaya sürer. Fil hedefe varmak için her zaman koşmak gerekmediğini bilenlerin ölçülü adımlarıyla hiç acele etmeden yürüyordu. Aniden, ailesiyle birlikte kervanın geçişini izleyen beş yaşında bir kız çocuğu, yaşının beş olduğu sonradan öğrenilecekti, annesinin elinden kurtularak file doğru koştu. Yaklaşan trajedinin farkına varanların boğazından bir korku çığlığı koptu, hayvanın ayakları çocuğu ezecek, o küçücük bedenini yere yapıştıracak, arşidükün geri dönüşü bir uğursuzlukla, yasla, kentin armasında korkunç bir kan lekesiyle damgalanacaktı. Böyle zannedenler süleymanı tanımıyorlar. Hortumuyla küçük kızın bedenini kucaklar gibi kavrayan süleyman onu yeni bir bayrak, artık kaybedilmişken son anda kurtulan yaşamın sancağı gibi havaya kaldırdı. Çocuğun annesiyle babası ağlayarak süleymana doğru koşup yaşamı kurtulan, dirilen kızlarını kucaklarken herkes alkışlıyordu, heyecandan gözyaşları boşananlar azımsanmayacak sayıdaydı, kimileri süleymanın aziz antonius bazilikasının önünde diz çökerek gerçekleştirdiği mucizeden habersiz bunun bir mucize olduğunu haykırıyorlardı. Tanık olduğumuz dramanın sonuçlanmasında eksik kalmış bir yan varmış gibi, arşidükün arabasından indiği, inmesine yardım etmek için arşidüşese elini uzattığı, el ele tutuşarak günün kahramanı olan file doğru gittikleri görüldü. Kız çocuğunu mutlak ölümden kurtaran fil hikâyesi dallandırılıp budaklandırılarak binlerce kez anlatılacak, süleyman günümüze dek uzanacak çok uzun bir sü-

nnin kahramanı olacaktı. Ahali hayvanın çevresini sarmış sevgi gösterilerinde bulunuyordu. Arşidükle karısının farkına varanlar şamatayı keserek yol verdi. İnsanların ne kadar duygulanmış oldukları yüzlerinden belliydi, hâlâ gözyaşlarını zorlukla kurulayanlar vardı. Fritz filden inmiş bekliyordu. Arşidük fritzin önünde durarak gözlerine bakh. Fritz başını eğdi ve tam önünde arşidükün açık bekleyen sağ elini gördü. Majesteleri cesaret edemem, diyerek sürekli filin derisiyle temastan kir içinde kalmış ellerini gösterdi, gerçi fil terbiyecisinden temiz sayılırdı ya, fritz yıkanmanın ne olduğunu unutmuştu ama muhteşem süleyman ne zaman bir su birikintisi görse gidip çimiyordu. Arşidük elini çekmeyince, fritzin bir fil terbiyecisinin sert ve nasırlı eliyle, kendi elleriyle giyinmeyen birinin ince, narin tenine dokunmaktan başka çaresi kalmadı. O zaman arşidük, Bir trajediyi önlediğin için sana teşekkür ediyorum, dedi, Ben bir şey yapmadım efendim, övgüye layık olan muhteşem süleymandır, Öyledir, ama tahminimce bir yardımda bulunmuşsundur, Elimden geleni yaptım efendim, bunun için fil terbiyecisiyim, Herkes elinden geleni yapsa dünya kesinlikle daha iyi bir yer olurdu, Bunun doğru olması için sizin ağzınızdan çıkması yeter de artar efendim, Bağışlandın bana yağ çekmene gerek yok, Teşekkür ederim efendim, Viyanaya hoş geldin, umarım viyana sana ve muhteşem süleymana layık olur ve burada mutlu olursunuz. Bu sözlerin ardından yeniden arşidüşesin elini tutan arşidük arabasına döndü. Beşinci carlosun kızı bir kez daha hamileydi.

18. Bölüm

Fil yaklaşık iki yıl sonra öldü, yine kışın, bin beş yüz elli üç yılının son ayı. Çağdaş insan için günlük uğraşlardan sayılan kan tahlilleri, göğüs röntgenleri, endoskopiler, manyetik rezonanslar ve diğer görüntüleme yöntemleri henüz keşfedilmemiş olduğu için ölüm nedeni bulunamadı, hayvanlar alınlarına bir hemşirenin eli değmeden ölürler. Süleymanın derisini yüzdükleri yetmezmiş gibi ön ayaklarını da kestiler ve gerekli temizlik ve tabaklama işlemlerinin ardından içine değneklerin, bastonların, şemsiyelerin ve güneş şemsiyelerinin konacağı kaplar olarak sarayın girişine yerleştirdiler. Görüldüğü üzere diz çökmüş olmak süleymanın pek işine yaramamıştı. Fil terbiyecisi subhro yaverin elinden emeğinin karşılığı olan ücreti, ek olarak da arşidükün emriyle epeyce cömert bir bahşiş aldı, bu parayla üzerine binebileceği bir katır ve azıcık eşyasını koyduğu sandığını taşıyacak bir eşek satın aldı. Lizbona geri döneceğini duyurduysa da ülkeye girdiğine ilişkin bir haber alınamadı. Ya fikrini değiştirdi ya da yolda öldü. Haftalar sonra portekiz sarayına arşidükten bir mektup geldi. Mektup fil muhteşem süleymanın öldüğünü ama viyana halkının onu asla unutmayacağını, kente girdiği ilk gün küçük bir kızın hayatını kurtardığını bildiriyordu. Mektubu ilk okuyan yaver pedro de alcáçova carneiro oldu ve krala uzatırken Süleyman ölmüş majesteleri, dedi. Üçüncü don juan şaşırdığını belli eden bir hareket yaptı ve yüzünü acı dolu bir ifade kapladı. Kraliçeyi çağırın, diye emretti. Mektubun kendisini ilgilendiren haberler, belki bir do-

ğum belki de bir düğün haberi getirdiğini tahmin eden doña catalina oyalanmadan geldi. Pek doğum ya da düğün haberi gibi görünmüyordu, kocasının yüz ifadesi bambaşka bir hikâye anlatıyordu. Üçüncü don juan, Kuzen maximilian mektubunda diyor ki, süleyman diye fısıldadı. Kraliçe sözünü bitirmesine fırsat vermeden, Öğrenmek istemiyorum, diye bağırdı, öğrenmek istemiyorum. Koşup odasına kapandı ve günün geri kalanını ağlayarak geçirdi.